శ్రీ శివభారతము

(శివాజీ ప్రబంధము)

Remember Shivaji! And count this Life as grass;
In this world and the next, rely on Fame alone;
Remember Shivaji! His form, his noble aims;
Forget not also all his valiant deeds on earth.
RAMADASA SWAMY.

గ్రంథకర్త

మహాకవి, శతావధాని

గడియారము వేంకటశేషశాస్త్రి, M. L. C.

కార్యనిర్వాహక సభ్యుడు, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి,

ప్రొద్దుటూరు, కడప జిల్లా, ఆంధ్రప్రదేశ్

శ్రీ శివభారతము (శివాజీ ప్రబంధము)

ప్రథమ ముద్రణ : 1943

ఐదవ ముద్రణ :
Chhatrapati Sivaji Maharaj Rajyabhisheka dinotsavam,
హిందూసామ్రాజ్యదినోత్సవం, యుగాబ్ది 5124, జూన్ 2022

ప్రచురణ : సంవిత్ ప్రకాశన్ మీడియా ప్రై.లి.

కాపీలకు : Ajeyam Strategy & Marketing Pvt Ltd
: ajeyamstrategy@gmail.com
: 9121548857

ఆన్‌లైన్‌లో : www.hindueshop.com , Amazon

ISBN : 978-81-955401-4-3

కవర్ డిజైన్ : శివ పామర్తి

లేఅవుట్ : చిగుళ్ళ కుమార్

మా మాట

ధర్మం కోసం జీవించడానికి, పనిచేయడానికి ఛత్రపతి శివాజీ మహరాజ్ జీవితం మనందరికీ స్ఫూర్తిని అందిస్తుంది. ఆయన జీవితాన్ని వివరించే అనేక పుస్తకాలు ఉన్నాయి. కానీ వాటన్నింటిలో ప్రస్తుత పుస్తకం ప్రత్యేకంగా నిలుస్తుంది. శివాజీ జీవితగాథను పద్యరూపంలో మనకు అందించారు ప్రముఖ సాహిత్యవేత్త డా. గడియారం వేంకటశేషశాస్త్రి గారు.

ఈ పుస్తకం మొట్టమొదటిసారిగా 1943లో ప్రచురితమైంది. అవి స్వాతంత్ర్యోద్యమం ముమ్మరంగా సాగుతున్న రోజులు. ఈ పుస్తకంలోని స్ఫూర్తివంతమైన పంక్తులను ఉచ్చరిస్తూ తెలుగు ప్రజలు ఆ ఉద్యమంలో పాల్గొన్నారు. ఈ పుస్తకపు నాలుగవ ముద్రణ 1965లో వచ్చింది.

శ్రీ శివభారతం అనే ఈ పుస్తకపు మొదటి కాపీని మాకు అందించిన డా. సంతోష్ క్రాలేటి గారికి ధన్యవాదాలు. ఆ మొదటి కాపీని డిజిటల్ రూపంలోకి తేవడం, తిరిగి ప్రచురించడం గురించి చర్చించినప్పుడు ఆయన రచయిత శ్రీ రామ శేషశాస్త్రి గారి కుటుంబ సభ్యుల అనుమతిని తీసుకున్నారు. వారివద్ద ఉన్న ఏకైక కాపీని మాకు అందజేశారు. స్ఫూర్తివంతమైన ఈ సాహిత్యాన్ని తిరిగి ప్రజల ముందుకు తీసుకురావడానికి అవకాశం కల్పించిన వారందరికీ సంవిత్ ప్రకాశన్ కృతజ్ఞతలు తెలుపుతోంది.

500 పేజీల ఈ బృహత్ గ్రంథాన్ని డిజిటల్ రూపంలోకి తెచ్చే కఠినమైన పనిని నిర్వర్తించిన శ్రీమతి సరోజినీ రావు నడింపల్లి గారికి కృతజ్ఞతలు.

పునర్ ముద్రణ కోసం ప్రతిని తయారుచేయడంలో సహకరించిన

శ్రీయుతులు విజయరామి రెడ్డి, మహేశ్ ధూళిపాళ్ళ, రమేశ్ చంద్ర మాదిరాజు, శివతేజ చిత్రపు, పోలా సుబ్రమణ్య సోమయాజులు, కేశవనాథ్ ఖండవల్లి గార్లకు ధన్యవాదాలు.

పుస్తకపు డిటిపి కాపీని తయారుచేసిన శ్రీ చిగుళ్ళ కుమార్, కవర్ డిజైన్ చేసిన శ్రీ పామర్తి శివ, అందంగా ముద్రించి ఇచ్చిన ఆకృతి ప్రింటర్స్ వారికి ధన్యవాదాలు.

పుస్తక ప్రచురణలో ఇతోధికంగా సహాయం అందించిన గ్లోబల్ ఇల్యుమైన్, యుఎస్ఏ (Global Illumine, USA) వారికి కూడా ధన్యవాదాలు తెలుపుతున్నాము.

ఈ గ్రంథం మరోసారి సాహిత్య అభిమానులను, మేధావులను ఉత్తేజపరుస్తుందని, జాతీయ పునరుజ్జీవనంలో ప్రముఖ పాత్ర పోషించిన సుసంపన్నమైన తెలుగు సాహిత్యాన్ని అధ్యయనం చేసేందుకు యువతను పురికొల్పుతుందని ఆశిస్తున్నాము.

- సంవిత్ ప్రకాశన్

ఉపోద్ఘాతము

మనకు మహాకావ్యములు రచించుకాలము గడచినదని యొకచో తొందరపడి వ్రాసితిని. ఆ తప్పునకు ప్రాయశ్చిత్తముగా ఈ 'శివభారతము' న కిప్పుడు పోద్ఘాతముగా రెండుమాటలు వ్రాయుచున్నాను. దీని యుద్దేశమును ఫలమును అదే; ఈ కార్యమున నా యధికారమును అంతే.

ఈ గ్రంధకర్త గారి పరిచయముగాని దర్శనముగాని నాకీ వఱకును లభించిన భాగ్యములేదు. వారు అహేతుక పక్షపాతముతో నాకు తమ గ్రంథమును బంపి తొలిపలుకులు వ్రాయుమని నియమించినదే మా యిద్దరి పరిచయమున కంకురార్పణము. ఆధునికాంధ్ర కవిమండలములో వారి పేరుగూడ నేను చదివిన జ్ఞప్తి లేదు. మరి వారింకేమైన గ్రంధములు రచించినారేమో యెఱుఁగను. తెలుగు దేశములో కవిత లేనిది అవధానము లేదుగనుక, వీరి కిదివఱకే లభించిన 'కవిసింహ' బిరుదము 'అవధానిపంచానన' బిరుదమునకే ప్రతి పదమేమో యనికూడ నాకు సందేహము గలిగినది – అనగా ఈ గ్రంథమును చదువకమునుపు. దీనికి నా జ్ఞానసంకోచము కారణమో లేక వారికవిత యొక్క గజగర్భపద్ధతి కారణమో చెప్పలేను.

ఎట్లును ఆధునికాంధ్రసాహిత్యమందు నాకుఁగల యల్పానుభవములో మహాకావ్యమును పేరున కింతతగిన గ్రంథమును నేజూడలేదు. దీని రాశియు

---

* 'క్రొక్కాఱు మెఱుగులు' అను అనంతపురపు కవికుమార సమితి వారి పద్యసంహితకు పీఠిక.

పెద్దది; సుమారు 1500 పద్యములు, గుణము అంతకన్నా గొప్పది.

విషయము శుష్కమగు చరిత్రము. శుష్కమనగా:- కథకు పనికి వచ్చు ముఖ్య సందర్భములు కొన్ని మన మెరుగుదుముగాని కావ్యమునకు పనికివచ్చు వ్యక్తుల విశిష్ట ధర్మములుగాని, వారి నిత్య నైమిత్తిక జీవితముతో మేళవించిన అసంఖ్య పరికరములుగాని, మన ప్రాచీన మహాపురుషులను గూర్చి మన మెఱుగము. ఇప్పటి మన చరిత్ర జ్ఞానము వట్టి కొండగుర్తుల గుంపు. రావణుని జంపిన రాముడు, ఆదిల్ ఖాన్‌ను జంపిన కృష్ణదేవరాయుడు, అఫ్జల్ ఖానుని పులిగోళ్లతో రక్కి చీల్చిన శివాజి. వీరికి పరస్పర వ్యక్తి భేదమును గల్పించుకొనుట చాల కష్టము. దుష్టశిక్షణము, శిష్టరక్షణము, ధర్మ నీతి మతముల నుద్ధరించుట, అసిధారావ్రతముగా సత్యము, సౌశీల్యము, ఔదార్యము, శౌర్యము, మొదలగు మహాతత్త్వములను పాలించి యాచరించుట, దానికై మితిలేని కష్టపరంపరలకు గుఱియగుట - ఇత్యాది ప్రధాన స్థూలభావములతోనే మన చరిత్ర మహాపురుషుల వ్యక్తి సత్యాపనము మనమిప్పుడు చేసికోవలసియున్నది. కాని యింత మాత్రపు మూలద్రవ్యముతోనే మహాకావ్యము రచింపవచ్చునను తత్త్వమును ఈ శివభారతము వెల్లడించినది.

అసాధారణమగు తమ శీలసిద్ధులచే కావ్యరచనోత్సాహమును గల్గించు మహాపురుషులు మన హిందూదేశ చరిత్రలో పలువురున్నారు. ఆ యుద్రేకమునకు లోనై యెందరో ఖండాఖండ కావ్యములను రచించినారుగూడ, కాని, ప్రాయికముగ వారి కావ్యమందలి వ్యక్తులకుజీవకళమందము, వ్యక్తులు కథాసూత్రములను నడుపుదురు గాని, యందలి బ్రదుకు తాము బ్రదికినట్లుగా దోపరు. మరియు ఇట్టి రచనలలో గ్రంధకర్తలకు కథానాయకులందు భక్తి గౌరవములు వారి శత్రువుల యెడ ద్వేషాసూయలును కృతినిర్మాణమునకు మూల సాధనములుగా నుండును. పై భావములెంత న్యాయములైనను వాని యుద్రేకమును చాలా వరకు హద్దులో నుంచని యెడల, అవి కవికి కావ్యనిర్మాణమున ముఖ్యముగా వలసిన ప్రశాంతచిత్త మునకు, దాని ఫలమగు

ప్రతిభావికాసమునకును అడ్డుగా పరిణమించి పని చెరుచును. "నాన్నృషిః కురుతే కావ్యమ్" అను వ్యతిరేక విధికిదే భావమని నా తలపు. శాంతి సిద్ధి కలవాడే ఋషి. అది గలవారందరును కావ్యకర్తలుకాలేరు కాని, కావ్యకర్తకు మాత్రము ఋషిత్వసిద్ధి లేనిది వాని చేతినిర్మాణమునకు మహాకావ్యమను పేరు రాదనుట మాత్రము సత్యము.

ఈ తత్త్వమునకు ప్రథమోదాహరణము మనలో తిక్కన సోమయాజి. అతడుపాసించిన హరిహరనాథుడు 'శాంతమూర్తి'. అతనిది 'భేదము లేని భక్తి'. భేదము లేమియే శాంతి పరిణామము. ఫలము ఆనందము. ప్రతి పర్వాంత మాలినీ పద్యము కడపటి పాదమందలి హరిహరనాథ సంబోధనలందు ఆనంద శబ్దము తప్పక ప్రయోగించి యా తెలుగు మహర్షి తన జీవితమందలి జీవకళిమ వెలి పెట్టినాడు. 'వైదికమార్గ నిష్ఠమగు వర్తనము' నందే యుండియు లౌకిక ప్రపంచమందెల్ల నిరర్గళముగ తేజరిల్లినాడు. కావుననే ఆయన ప్రళయసాగరమువంటి మహాభారతపు మహోద్రేక భావకల్లోలములలో నెమ్మదిగా, ఏ క్షోభయు లేక నిర్లిప్తుడై, నగు మొగముతో, కడమునీదినాడు, మనల నీదించుచున్నాడు. ఏ సన్నివేశమును వర్ణించినను, ఏపాత్రను చిత్రించి నను, ఏ ధర్మమును నిర్వచించినను ప్రతి పద్యమునందును తనదే యొకముద్ర వైచి, ఒక విధమగు శయ్యతో ఎగుడు దిగుళ్ళు లేక పదునైదు పర్వములు రచించి, ఇంతటి మహా కార్యము కడపట, పూర్ణ కార్యసిద్ధునికి, చిత్తశుద్ధునికి సహజమగు గాంభీర్యముతో

"హరిహరనాథ! సర్వభువనార్చిత! నన్ దయ జూడు మెప్పుడున్"

స్వర్గారోహణ పర్వము, ప 97

అని యొక చిన్న మాటతో తిక్కన తన చేతులు దులుపుకొనగల్గుటకు నిజమైన మూలము, సహజమగు నాతని ప్రతిభారత్నమును సంస్కరించి సాన బెట్టిన యీ యోనందానుభవమే.

ప్రకృత గ్రంథమునకు 'శివభారత' మని పేరు పెట్టిన శ్రీ గడియారము

వేంకటశేషశాస్త్రిగారు వైతత్త్వమును చాల గౌరవించినారనుటకు దీనియందలి ప్రతి పద్యమును సాక్షిగానున్నవి. భారత కథవలె శివాజీ కథయు ప్రతి హిందువు యొక్క చిత్తవృత్తినుడికించి సివమెత్తజేయునట్టిది. కథ చెప్పువారును విను వారును వివేకమును గోలుపోవుట యందు చాలసులభము, ఈ సాహస కార్యమునకు చేయివేసినను వీరాశ్రయించినది పూర్వ సూరి క్షుణ్ణమగు ఘంటా పథము. నడచునప్పుడు కుడియెడమలనుండు సందు గొందులు చూచుటకేగాని చొచ్చుటకుఁ గాదు. ఇందు అసహ్యములగు తూగడింపులు గాని వికారములగు పరువులు గంతులుగాని చేయవీలు లేదు. పాత్రము లాడు మాటలన్నియు అచ్చుకట్టుగా ఆలోచించిన వేతప్ప ఆక్రోశపు అధిక ప్రసంగములుగావు, అక్కర లేని అర్థముగాని చక్కందాలు లేవు. ఇందలి వ్యక్తులు, చిక్కదనము చక్కదనము గలిగి, సందర్భమునకు స్వరూపమునకుదగినట్లు చెప్పవలసినన్నియు జెప్పి: చేయ వలసినవన్నియు జేసి తీఱుదురు. చారిత్రక వ్యక్తుల యాధిభౌతిక స్వరూపము మనకిప్పుడెక్కువగా తెలిసికొన వీలు లేదంటినిగదా, ఆ లోపము విధిలేక యిందును గలదు. కాని, కవిగారికి వారి విషయమున తీవ్రమైన తలస్పర్శియగు ఆధ్యాత్మిక దృష్టి కలదు గావున, పై లోపము మన మనస్సునకు దాగులదు. కవిత్వ మందలి మహత్వమునకిది ప్రధాన సాక్ష్యము. పాత్రముల యాత్మల వర్చస్సును చిత్రించి, వారి భౌతిక స్వరూపము తెలియదను చింతయే మనకు పుట్టనీక చేయుట.

ఇందలి భాష ఛందస్సు కూడ పై చిత్తవృత్తినే చాటుచున్నవి. అందందు అపురూపముగా వాడిన సంస్కృత పదములు-సమాసములు చూచితిమేని ఆ భాషయందు వీరికిఁగల గొప్ప చొఱవ స్పష్టమగును. కాని యీ రచనలో దానిని వీరు చాల అణచి పెట్టుకొన్నారు. తుద మొదలు నడకయంతయు తెలుగు పలుకుబళ్ళతోనే సాగించినారు. 'సంస్కృతము కూడ' దను బిగుమానము లేదు. సరిగదా తెలుఁగు తమ పనికి చాలదేమోయను పెద్ద సందేహమును వీరికి లేదు. కనుకనే యీభారతము భాష గొప్పవర్చస్సుతో ప్రసన్న మధురముగా

ప్రవహించుచున్నది. పలుచోట్ల 'తెలుగుకింత లగువు బిగువుకలదా' యని యాశ్చర్యపడునట్లు చేయు నుడికారము: లిందుగలవు. కారణము ఈ కవిగారు.

"పోత్తమునcగాక ప్రకృతిలో ఋటలు విప్పి
పదములనుగాక భావముల్ పట్టి తరిచి"

శివ భారతము. ఆ . 2 ప. 217

న వారు గావున గ్రంధమంతయు నిందు కుదాహరణము గనుక వేరుగా నిందుదహరించుట పునరుక్తి దోషమగును.

ఇందలి ఛందస్సు నాcటినుండి నేటిదాcక తెలుగు నాటిలో మెదిపి నిలిపినదే. అందును తిక్కనకు ప్రీతిపాత్రములగు చంపకాది చతుష్టయము, కందగీతములు, ఆటవెలcది - ఇవి మాత్రమే వీరు గ్రహించిరి. క్రొత్త క్రొత్త మార్గములలో నడకలలో పద్యములను ప్రయోగించు పరీక్షా దృష్టి వీరికి లేదు. ఉన్నవి, వాడుక పడినవి, చాలునను వినయము వీరికిc గలదు. కావ్యమందలి రసభావసిద్ధికి ఛందస్సుగూడ ముఖ్యమైన సాధనమును కొందరి సిద్ధాంతమున వీరికి నమ్మిక లేదని తలcచెదను. నా మట్టుకు నాకు లేదు.

అనపేక్షిత విస్తరముగా ఈ పీఠికను పెంచుపాపమునc బోను. మహాకావ్యము ముందున్నది. సొంతముగా చదివి చూడుcడని ఆంధ్రులను వేcడుచున్నాను. అట్లు చేసినవారానందింపకుండుట యసంభవమని, యసాధ్యమని నా నమ్మిక.

మైసూరు,
18-2-1943.

రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ

అభిప్రాయములు

'కళాప్రపూర్ణ' 'మహోపాధ్యాయ'

డాక్టర్ చిలుకూరి నారాయణరావు, M. A., L. T., Ph. D., D. Litt.

అనంతపురము

"శ్రీ శివభారతము" - ఎంత చక్కని పేరు! 'శివ' ము మంగళా శాసకము 'మూదవకన్ను నెన్నుదుట, ముమ్మొనవాలు కరమ్ము నందు, రేరేడు శిరమ్మునందు జిగిరింపక, నాడనసూయ యింట భారాడిన పాపడే మన గృహమ్మున" ... ...

భారతీయుల గృహమున - ఉదయించిన యపరశివుని వృత్తాంత మితివృత్తము. భవాని కృపాదత్త కరవాల పునరలబ్ధ భారతరాజ్య లక్ష్మీకము, ఆంధ్ర మహాభారతమున నన్నయభట్టారకుడు వ్రాసినంత మహాగ్రంథము, మహాభారత వీరసంతతి అంతరించలేదని - ధర్మ సంస్థాపనార్థ మవిరతముగా వీరపురుషు లీ భారతావని నుద్భవింప గలరని స్మృతిపథమునకు తెచ్చే ఉద్గ్రంథము - "శివభారతము"

శివాజీ 'కొండ ఎలుక' - వెక్కిరింపు ఇంకా నయము - చూరెలుక, చుంచెలుక అనలేదు అయ్యలు! కడుపుమంట - చేతగానితనము ఓర్వలేమి! అంతే. కానీ ఒకవిధముగా ఒప్పుకొందాము - శివాజీ 'కొండ ఎలుకే' అంటే కొండంత ఎలుక - వినాయకుని దివ్యవాహనము - మహాపర్వతములను

దొలిచి క్రుంగ జేయగల ఎలుక; చెదపుట్టలను దొలిచి, అందలి విషసర్పముల కాస్పదము లేకుండ చేయడము దాని కెంతటిపని! చేసినది, మరుగున కుబోయినది, నిద్రపోతున్నది, సమయము వచ్చినపుడు మేలుకొంటుంది – మరొక రూపముతో.

సనాతన ధర్మ పునరుద్ధరణమునకు కంకణముగట్టి పరిశ్రమించిన వారిలో రాజపుత్రులు – తరువాత మహారాష్ట్రులు ముఖ్యులు. ఇద్దరును భారత చరిత్రలో మహాప్రఖ్యాతి పొందినవారు. కాని ఒకరు కృతకృత్యులు కాలేదు. కాలక్రమమున శత్రువులకు వశులై, పర రాజ్యాభివృద్ధికి పట్టుగొమ్మ లయినారు. శత్రువులను ధిక్కరించి, శౌర్య సాహసములను నెలయించి – అంతరించినవారంతరించగా మిగిలిన యోధులు పరుల సింహాసనము మ్రోల మోకరించి, తలవంచినారు. భారత నారీధర్మమును నిలుపుటకై అగ్నియందు ప్రవేశించిన వీరపతివ్రతలు గతింపగా కొందరు రాజపుత్ర స్త్రీలు మొగలు జనానాలో ప్రవేశించినారు. అది కాలమహిమ, దానికి 'మొండి తెగువ కారణము.

మహారాష్ట్రు లట్టివారు కారు. వారు రాజపుత్రులవలె కాక, 'సమయమోర్చు ఘనులు' వారికి 'మోటు తెగువ' లేదు, 'అడగు గాక, పేడియగుగాక పెనువీక నాల ద్రిప్పువాడె యర్జునుండు.' పరాపహృతయైన భారత భూధేనువును త్రిప్పి శివాజీ అర్జునుడై, నాటి భారతోదంతము నవిచ్ఛిన్నముగ సాగించినాడు – కృతకృత్యుడైనాడు. ఒకొక్క మహారాష్ట్రుడు ఒకొక్క భారతీయుడు తన యంతటివాడగుటకు వలయు దీక్షా బీజములను వెదజల్లి నిష్క్రమించినాడు.

శివుని హృదయకోశము చిన్న నాటనే విరిసి వాసనలవిరజిమ్మినది.

"ధీర హృదయంబు హృదయముల్ దెలచుచూపు
పలుకు పొందిక, పొందిక పలుచు తెలివి,
ధర్మభంగా సహిష్ణు వర్తనము బెరయ
విరిసి, యెల్లరమదులం బుష్పించె శివుండు॥"

శివునికి యవనులపై అసూయలేదు. భారతభూమి సకల ప్రపంచమునకు

ఆతిథ్యమీయగలదు. కానీ, అతడు 'నా' 'నీ' అనే భేదముల మూలమున ఒక

'తెగ కన్యాయము జరుగడమును సహించలేదు.

'యవనుల్ హైందవు లన్న భిన్నత నసూయం జూపఁగా లేదు, తామెవరీ రాజ్యము నేలినన్ దగవు లేనేలేదు; 'నీ 'నా' యటం చవకాశమ్మును బట్టి యొక్క తెగ కన్యాయంబు గావింప, 'నౌనవు' నం చూరక 'వంతు పాటపని సేయంజాల' - డాతడు. ఈ 'వంతులపాటపని' జరుగునప్పుడు సంఘర్షణము, అగ్గి, కార్చిచ్చు కలుగుతూ ఉంటవి. భారతావనీపాలకులెవరైన ఇట్టి విపరీత పరిణామము కలుగకుండా చేయడమే నీతి.

నిజమైన కావ్యమునకును పరబ్రహ్మమునకును పోలికగలదు. అపర బ్రహ్మము, 'శాంతము, శివము, సుందరము'గా మహర్షుల చేత నిర్దేశింపబడినది. ఆ విశేషణములకు 'సత్య' మనే విశేషణమును ముందుగా చేర్చుకోవలసినదని కూడా వారి ఆశయము. కావ్యవిషయమున నవి 'సత్యము, శాంతము, సుందరము, శివము' అనే వరుసతో అనుసంధానము పొందవలెను.

'శివ భార' తేతిహాసము సత్యమైనది. ఆ కథ ఏనాడో జరిగి ఉంటే, పురాణము - కట్టుకథ అని విపరీత విమర్శకులు త్రోసిపుచ్చేవారు. కాని, అది మన కన్నుల యెదుట పొడగట్టుతూనే ఉన్నది. చరిత్రము దాని యథార్థ్యము నుద్ఘోషిస్తూనే ఉన్నది.

శివభారత మహాకావ్యమునకు 'శాంతము' స్థాయి. మహా గంభీర జలధి ఎంత ప్రశాంతస్వరూపము గలదో ఇదిన్నీ అట్లే. కానీ,

జలధి అంతర్భాగములోని సంక్షోభ మనిర్వాచ్యము. శివాజీ చరిత్రము అతని కాలపు చరిత్రము సంక్షోభ పూరితమైనది. కాని, ఆ చరిత్రము నకు సంపూర్ణ చిహ్నముగా వెలసిన శివుడు తొణుకు బెణుకులు లేని వాడు. అట్టి స్వరూపమును ధ్యేయముగా చేసికొన్న కవియునట్టివాడే. అట్టివాడు కాకున్న నిట్టి కావ్యసృష్టి కలుగజాలదు. ఈ ధ్యాన శివ స్వరూపము శాంతము, నిర్మలము, ప్రసాదగుణ భూయిష్ఠము. ఆ శాంతమూర్తి, ధ్యాన శివమూర్తి హృదయమో!

ఎవరు చెప్పగలరు? ఆ ధ్యానమునకు ప్రయోజనము - త్రిపురాసుర సంహారమా? హైమవతీ పాణిగ్రహణమా?

'శివభారత' మొక సుందర కళాసృష్టి, నవయౌవ్వన సుందర మూర్తి ఆంధ్రభారతి కవిహృదయమున రూపమునొంది, సకల సంస్కారములను సంతరింపించుకొని, సారస్వత రంగమున కెక్కినది. ఆమె ముంజేతి చిలుక ముద్దులుమూటగట్టు తెలుగు పలుకులను మురిపముతో ముచ్చటిస్తున్నది. ఆమె ముఖము నిగమసూక్తుల గానము చేస్తూ ధర్మోపన్యాసము కావిస్తున్నది. ఆమె చేతియందలి అక్షమాల భారత ధర్మ మననధ్యానాదుల జేయవలెనని భారతీయుల నుద్బోధిస్తున్నది. ఆమె యొయ్యారముగా గ్రహించిన వీణనుండి మంద్ర, మధ్యమ, తార భేదములతో 'సరిగమపదనిస' స్వరములు భావపూరితములై బయలు వెడలుతూ లోకమును సమ్మోహితము జేస్తున్నవి. ఆమె మరియొక చేతియందు ధరించిన ఆ పుస్తకమే 'శ్రీ శివభారతము'.

భావము, ఔచిత్యము, అలంకారము, రసము, రీతి, పాకము, శయ్య, ఉక్తి విశేషము, వక్రోక్తి, స్వభావోక్తి - ధ్వని ఆలంకారికు లేవేవి కావ్యమునకు ప్రాణమని వేర్వేరు మాటలతో నిరూపించినారో వాటికన్నింటికిన్నీ ఉదాహరణములు కావలెనంటే 'శ్రీ శివభారతము' ను చదువవలెను. ఒక్కొక్క అశ్వాసము, దానిలోని ఒక్కొక్క ఘట్టము, ఒక్కొక్క ఘట్టములోని ఒకొక్క పద్యము, ఒకొక్క పద్యములోని ఒకొక్క పదముకూడ ఔచిత్యమున తూగి ఆనందమునకు దోహదమిచ్చినవీ "శివభారతము"లో.

ఇట్టి కావ్యములే ప్రపంచమునకు 'శివ' మును ప్రసాదించేవి. 'సివ' మెత్తించే గ్రంధములు ప్రపంచ సారస్వతములో బయలుదేరినవి. బయలు దేరుతున్నవి. అవి సూత్రము తెగిన గాలిపటములు. గాలి యెటువీస్తే అట్లాపోయేవి. వాటి కొకధ్యేయము లేదు. అవి వినోదమనుగలిగించన కలిగించవచ్చును. అంతే వాటి ప్రయోజనము.'

పైని వ్రాసిన వతిశయోక్తులు కావు; స్తుతివాక్యములు కావు. ముఖస్తుతి

చేసే స్వభావము నాకు లేదు. ఒకసారి కాదు, పది సార్లు గ్రంధమును చదివిన తరువాత, ఒకరు చదువగా విన్న తర్వాత, నాకు కలిగిన తలపులకు ప్రతిధ్వనులవి. కవి నాకు పూర్వపరిచితుడు కాదు. అతనిని స్తుతించుటవల్ల నాకు కలుగబోయే ఐహికలాభమన్ను లేదు. నా దృష్టి పథమున - ఎవ్వరి దృష్టిపథమునను అతడితః పూర్వము పడినవాడుకాడు. పడనాసించినవాడు కాడు. ఇంకా ఎంత మంది ఇట్టి మహాకవు లాంధ్ర లోకమున నొదిగియున్నారో! ఇంకను ఎంతటి మహాకావ్యములు సృష్టినొంది, ఏమూలలల నణగి ఉన్నవో! వానిని బయటికి తెచ్చి, చదివి, ఆంధ్రులు ధన్యులగుదురుగాక !"

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, బెజవాడ.

తమ రచన మధుర గంగా స్రవంతి. మీ వస్తువు నేటి భారతహృదయనిష్టమైనది. బహుచరిత్రగ్రంధ పరిశోధనయు, ధర్మశాస్త్ర పరిశీలనా విషయములు పొందుపరచుటయు, ననేకములైన యచ్ఛాంధ్ర పదముల పొందికయు, మీ మేధా పటుత్వమును మీ యందలి కవిశాబ్దాన్యర్థతను జాటుచున్నవి. ప్రత్యేకముగా నాకు "భాజీ ప్రభుకథ" యు 'తానాజీ మరణమున శివాజీ దుఃఖమును' రమ్యతమము లుగా నున్నవి. ... ... మహారాష్ట్ర బహ్మనీ సేనల గెలుపులు 'ఏతము త్రొక్కినట్లు గన్' ఉన్నవి యన్న మీ యుపమ పరమ స్వతంత్ర్యము, రమ్యతమమై యున్నది. మీ పద్య రచన ఒక తేనె కాలువ. అనేక శబ్దములుపయోగించుటలో, ఔచిత్యమెఱిగిన స్వాతంత్ర్య మవలంబించుటలో మీరు నిజమైన కవులనిపించు కొందురు. "సతాం సద్భిస్సంగః కథమపిహి పుణ్యేన భవతి" మీ దర్శనము తాదృక్పుణ్య విశేషము నాయందున్నచో నెప్పుడో కాకపోదు.

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు, సికింద్రాబాదు

క॥ చదివితి మీ శివగీతము। పొదుగున మొగమిడిన లేఁగపోల్కి; దదీయా
స్వదనామల పరిమళములు। చిదిమెను నాతమ్మి మొగ్గ శేషయసుకవీ॥

క॥ అక్షయలీలా పరమ వి। లక్షణ యీజగతి; తదమల స్తన్యరుచుల్
నిక్షే పింపఁ గలిగెఁ గవి। ద్రాక్షా మధురాక్షరముల రససిద్ధుండై॥

క॥ అందీయందదు కర్మల। బొందీపొందదు తపోవిభూతుల నే యా।
నందం బది కవికోకిల। కుందవస్సుల నె నిలువుఁ గొనె శేషకవీ॥

క॥ అవితథ మధురోపాసన। దవిలిన కవి భావనాపథము రసియింపన్
గవితాంసాలమునఁ బ। ల్లవించె సశరీర మంగళ బ్రహ్మకళల్॥

క॥ నవనవములు కల్పన, లభిః నవ సుభగములైన భావనలు తరళింపన్
భవదీయకవిత హయ్యం। గవీనమటు పరిమళించుఁగా శేషకవీ॥

శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు, సూరవరం

శా॥ వాకంటెన్ గడుజిన్నలో మరియొకింతన్ బెద్దలోగాని ము
క్కాకల్ దీరిన జ్ఞానవృద్ధులనుచున్ గ్రంథంబె మీమ్మున్ సహ
స్రాకారంబుల జెప్పు; నే నిపుడు మీ మ్మాశీర్వదింపన్ బహిః
ప్రాకారంబున కెక్కుటొప్పడినాకో! వాక్ఛేషః శేషాహ్వయా! ॥

క॥ మణికాదుకూడదని మీ రెరుగక బలవంత పరతురేని 'తథాస్తం'
చురి కెదనిదే 'యన్యోన్యం గురవో విప్రా' యటంట గురిగా గొనుచున్॥

శా॥ ఆశీర్వాదము నేనొనర్చుటది యే మంతౌ విశేషంబు ! ది
గ్దేశా భ్యర్థిత యావదాంధ్ర వసుధా ధిష్ఠాన వ దృశ్య వా
వా గీశానంద మరందసుందర మహా హృద్వీణయౌ వాణియే
యాశీర్వాదము లిచ్చుచున్నయదిగా దా! శేషశాస్త్రీ ! సుధీ! ॥

శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

పల్లి పాలెం (వయా) కాకినాడ.

"... శివభారతము ఆదినుండి తుదిదాక నాకేతీరుదీయముగల కవితలోసాగినది. గ్రంధమంతయు రసఘుటిక, జాతీయపునుడువులు వాడుటలో, చిక్కని పలుకు లేరికొని పొదుగుటలో, వైపువాటము లెరిగి పద్యములు నడుపుటలో, నడుమ నడుమ బానకములో మిరియపు బలుకులవలె సంస్కృత పదములు సంతరించుటలో, నాటినేటి రాజ్యాంగ రహస్యములు సమన్వయ పరచుటలో, ఔచిత్యం పాటించుటలో శివభారత కవికిగల జగజాణతనము మన తెనుగు నేలలో నీనాడు పలుచగ నున్నదమటకు సాహసింతును. ఉభయ స్కంధముల బలిమిలో సారస్వత సాగరము లోతులు ముట్టి రసామృత కలశమును జేపట్టిన భావకవులలో మన శేషశాస్త్రి గారు ఒక భావుక మహా కవి. ఇందులకు శివభారతమే జెండాయెత్తి నిలబడును."

"THE INDIAN LITERATURES OF TO-DAY."

Published for the P. E.N.,

All India Centre, Bombay. Page 171.

"Sri Gadiyaram Venkata Sesha Sastri of Proddatur, Cuddapah District, is the proud author of SIVA BHARATAMU, a work which next to the Mahabharata of Tikkana of seven centuries ago stands in volume, poetic excellence and scope as the greatest living monument of the present age and of the ages that have preceded it. If the Mahabharata is the story of heroes who have receded into the hoary past, the Siva Bharatamu is the story of modern Bharatavarsha and of the master of the present Bharatavarsha, namely Sivaji the great, who established the great Maratha empire as a bulwork against alien culture and alien domination. Parallels in incident and treatment can be found in plenty between the two great works. This achievement of Sesha Sastri has taken Telugu literature back to the eminent heights from which it had its source. The Andhras have rightly placed the "Kavi-ganda-penderamu,' the envied golden anklet on his foot in appreciation of the service done by him to Telugu poetry."

పద్యోపహారము

సి.వి.సుబ్బన్న శతావధానిగారు, ప్రొద్దుటూరు.

భారతధర్మరంజిత శుభచ్ఛద శోభిత శాఖమై, సదా
చార శివైకమూలమయి, సత్యఫలోదయమై, లసద్రసో
ద్ధారక శేషవాఙ్మయమరధా న్యుపవ న్యుదయాభిగణ్యమై
భారతపారిజాతము సభాజితమా శివభారత ప్రథన్ ॥

లేదుకలమ్ము, కాగితము లేదు, నిఘంటువు లెత్తి చూచుటల్
లేదు, ప్రసూన దామమును లీల మెయిన్ విరచించు పోడిమిన్
శ్రీదనరారు పద్యములు చెప్పుచుఁ గావ్యము సంతరించు మీ
సాదన పూర్వసత్కృవుల సంభృతశక్తిఁ దలంపఁ జేసెడిన్ ॥

సరిలే రెవ్వని కీర్తిలింగధరణిన్ సత్కావ్య నిర్మాణ ధీ
సరణిన్, దిక్కన కుద్దియై యెవఁడు భాషావిశ్వమున్ గుండ లీ
శ్వరతారూఢి వహించు, నెవ్వఁడు సభాభాగమ్మునన్ నిల్చి ని
ర్భర వా గ్గుంభన ప్రావృషేణ్య జలదప్రస్పర్ధిగాఁ గింక వీ
ట్కరి యూధమ్మునదల్చు సింహమువలెన్ గన్పట్టు, డాకాలఁ బెం
డెర మొప్పారఁగ న ప్రధృష్యతర పాండిత్యాబ్ధియై యెవ్వఁడు
ద్ధుర వాగ్వైభవధాటిఁ బెద్దన కవీంద్రుని జ్ఞప్తికిం దెచ్చుఁ, గ
ప్పుర మై గుప్పున దిక్కులం దొలసి యింపుల నింపు నెవ్వాని కీ
ర్తి రమాశోభ, మహాకవిప్రథితుఁడా ప్రేమార్ద్రచిత్తుండు, కా
వ్యరస వ్యంగ్య చమత్ క్రియాంచితకళావాణీశుఁ, దుర్వీధర
స్థిరు డా వేంకట శేష శాస్త్రి గురుదాశీర్వాదము ల్వోయ, ద
చ్ఛరణాస్థాని కవీంద్రు జేసేనను శిష్యత్వమ్ము ధన్యమముగన్ ॥

విజ్ఞప్తి

(నాలుగవ కూర్పు)

దాదాపు ఏడెనిమిదేండ్లుగా ఆంధ్ర రసజ్ఞలోకము శివభారత ప్రతులఁ గోరుతున్నది. వారికోరిక తీర్పలేక పోతిని. ఇందు కార్థికాదు లెన్నో కారణములు. కడకు, మిత్రులు శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజ రావుగా రొక యను వైన మార్గము సూచించిరి. ముద్రణము కొఱకై ఆంధ్రుపదేశ ప్రభుత్వమును ధనసహాయ మర్థించితిని. సాహిత్య ఆకాడమీ అధికారులుకూడ మేలుమాటపల్కి తోడ్పడిరి. ప్రభుత్వముకూడ ముద్రణవ్యయములో సగపాలు సాయముచేయ సుముఖముగా నుండినది. ఇంతలో 'అత్యవసర పరిస్థితి యేర్పడుటతో అప్పటికా ప్రయత్న మాగిపోయినది.

అప్పటికే కొంత ధనము ఋణముగాఁ దెచ్చి కాగితము కొని ముద్రణకు సిద్ధమై యున్నందున, ఇక ఊరకుండుటకు వీలు లేకపోయినది. నా పరిస్థితులన్నియుఁ దెలుపుచుఁ దమనిర్ణయమును బునరాలోచింపుమని ప్రభుత్వమును మరలఁగోరితిని, ప్రభుత్వ మహాసారధుల గుణజ్ఞత కారణముగా ముద్రణవ్యయములో సగపాలు 3,515-00 లు దవ్యసహాయము లభించినది. తక్కినది తెలుఁగు నాడు తీర్చకపోదని విశ్వాసమున్నది. ఈసంతృప్తితో శివభారతము నిప్పుడు ఆంధ్ర మహాజనుల కందించుచున్నాను.

ఈసందర్భమున అప్పటి ముఖ్యమంత్రులును, ఇప్పటి 'ఉక్కు గనుల' - కేంద్రమంత్రులునగు డాక్టర్ శ్రీ శ్రీ నీలం సంజీవ రెడ్డి మహెూదయుల యొక్కయు, అప్పటి ఆర్థికామాత్యులును, ఇప్పటి ముఖ్యా మాత్యులయిన శ్రీశ్రీ కాసు బ్రహ్మానంద రెడ్డి మహెూదయుల యొక్కయు, విద్యాశాఖామాత్యులు శ్రీశ్రీ పి.వి.జి. రాజుగారి యొక్కయు ఆదరాభిమానముల స్మరింపుచు వారికి ధన్యవాదము లర్పించుచున్నాను. సాహిత్య అకాడమీ కార్యదర్శులు శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజ రావుగారును, విద్యాశాఖ డైరక్టరు శ్రీ యల్. బుల్లెయ్యగారును హృదయపూర్వకమైన సహకార మిచ్చిరి. వారికి నా ధన్యవాదములు.

ప్రజాహృదయములలో 'మహాకవి' పదమును, సాహిత్యఆకాడమీయందు

కార్యనిర్వాహకవర్గ సభ్యత్వమును, ప్రభుత్వ శాసన పరిషత్తులో సంస్కృతి సాహితీ ప్రాతినిధ్యపరమైన సభ్యత్వమును, కవిపండిత మహాసభలలో 'కవి గండ పెండేరము' మున్నుగాఁ బెక్కు సత్కారములను నాకు సమకూర్చినది - శ్రీ శివభారత సరస్వతి. ఆమెయే శ్రీ పిడతల వేంకటసుబ్బయ్య గారి 'కళావతీ' కృతికి నన్నుకృతిభర్తను జేసినది. శిష్యుఁడు చి.సి.వి. సుబ్బన్నను 'కవిగండ పెండేరము' తో కనకాభిషేక - గజారోహణాది సత్కారములతో - 'శతావధాని' నిగా ఆశీర్వదించినది. ఇంకెందరినో ఆశీర్వదింప నున్నది. సాహిత్య అకాడమీ అధ్యక్షులు డాక్టర్ శ్రీశ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి మహోదయులు సూచించినట్లు 'ఇది ఆంధ్రేతర సాహిత్యములలోనికి అనువదింపఁబడినచో యావద్భారత ప్రశస్తితోఁ బరిమళింపఁగల' దని పెద్దల దీవన, విశ్వశ్రేయోనియతమై, సదుప దేశోపజ్ఞా సంస్కార సంయమోత్ఫుల్లమైన సారస్వతోపాసన మిట్లు ఇహపర సాధకము కాఁగలదని సహృదయ కవిపండిత మిత్రమండలికి సప్రశ్రయముగ విన్నవించుచున్నాను.

ఒక దొడ్డ యిల్లాలు, విదుషీమణి, శ్రీమతి గాడేపల్లి "సుందరీ శంకరం" గారు (వారి నింతవరకు నేనెఱుఁగక పోవుట నా లోపము). ఇటీవల 'శివభారత ప్రాశస్త్య' మను పేర బదువైదు పదునారు ప్రసంగములు మద్రాసు రేడియో స్టేషనునుండి ప్రసారము చేసిరి. శివభారత మిట్లు స్త్రీల హృదయముల వలరించినదనుటకంటె వారి సహృదయతా రసజ్ఞతలే ప్రశంసార్హములు. ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని రేడియో స్టేషనులు 'రిలే' చేయకున్నను, ఒక విదుషీమణి ద్వారా ప్రసారము చేయించి, ఆమె పాండిత్యమును శివభారత ప్రాశస్త్యమును తెలుగు తెలిసిన ప్రజలందరికి వినిపించుటేగాక "వాణి" ద్వారా ప్రకటింపఁ జేసిన మద్రాసు రేడియో స్టేషను అధి కారుల కార్యౌచితీ విజ్ఞతయు, ఆంధ్ర సారస్వత ప్రీతియు మిగులఁ బ్రశంసార్హములు. వారికిని వారికిని నా అభినందనలు తెలుపు చున్నాను.

మిత్రులు, శ్రీ కే.కృష్ణయ్య, అడ్వొకేటుగారు శివభారత ప్రకాశకులుగా ఇప్పటికీ తమ బాధ్యత నిర్వహించుచున్నారు. శ్రీ జానకీ ముద్రణాలయమువారు మిగుల శ్రద్ధాసక్తులతో ఈ నాలుగవకూర్పు సంతరించిరి. వారికిని నా హృదయపూర్వకాశీస్సులు.

ఇట్లు

ప్రొద్దుటూరు

గడియారము వేంకటశేషశాస్త్రి

24-7-65

గ్రంథకర్త

గ్రంథకర్త :

మహాకవి - శతావధాని

గడియారము వేంకటశేషశాస్త్రి, M. L. C.

ప్రొద్దుటూరు

విషయసూచిక

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

పుష్పాంజలి

గీతి

"ప్రకృతి పరమేశ్వరులుగా బ్రపంచ సృష్టి
తలఁపుమొలపున నెనసి, కాన్పులకు మురిసి,
కష్టముల కోర్చి పెంచి లోకమునకిచ్చు
తల్లిదండ్రులౌ మీ ధన్యతపము దలతు ॥

శ్రీ శివప్రభుచరిత షాజీ జిజాంబి
కా హృదయనాడికా ప్రేమవాహినీ ని
గాహనముల మీ జీవితోత్కర్ష దలంచి
సాగియు కన్నుల నుబుకు నశ్రువులు నిలుతు ॥

ఆట పాటలు చదువు సంధ్య యని కడచె
మూవ ప్రాయము మీ ప్రేమభూములందు,
నన్నొక గృహస్థుఁ జేసితి; రిన్ని కళలు
వడసి, యనుభోక్తనై ఋణంపడితి మీకు! ॥

స్వర్గ మర్త్య అంతరమున మీ చరణమంటి
యెటులు బదులిత్తు! ఏమిత్తు! ఎంతయిత్తు!
అది యసాధ్యమః ఇదియ నా హృదయగీతి
కృతి సమర్పింతుఁ ద్వత్పదాంకితముఁ జేసి ॥

మాతృ పితృ దైవ పూజా సుమస్రజంబు
భావ సురభిళ మీ 'శివభారతంబు'
జగము లున్నంతవఱ కెల్లజనులు చదివి
తనియుదురుగాక! మీమది తనియుఁగాక"॥

శ్రీ శివభారతము

(శివాజీ ప్రబంధము)

నాంది

శా॥ శ్రీలం గూర్చు కటాక్ష మాలికల నాశీర్వాదములోఁసి, హృ
ద్యాలాపమ్ముల బుజ్జగించుకొని, శ్రేయః పాయసాన్నంబు వి
ద్యాలాలిత్యముఁ గీర్త్యలంకరణ మెయ్యన్ బెట్టి, భక్తావళిన్
బాలింపంగల కన్నతల్లి జగదంబన్ గొల్తుఁ గామేశ్వరిన్॥

సీ॥ ఆర్యప్రపంచ మాత్మారామమయ్యు, న
నార్య గుణోద్వృత్తి యలము కొనఁగఁ,
దతమౌ నవిద్య నాత్మ ప్రత్యయ మడంగ,
న సజా త్యహంకార మావారింప,
భామినీ రాజ్యంబు ప్రబలగా మోహలు*
ప్త స్వతంత్రత బరవశత మిగుల,
నదనెంచి, యోగ విద్యా తపోబల శక్తి
నధ్యాత్మ శివ తేజ మవతరింప

తే॥ జేసి, విమత విక్రాంతి భంజించి, స్వీయ
మగు మహారాష్ట్ర నవ్య కళ్యాణసిద్ధి
కలరు జగదంబ, భక్త జనావలంబ
శరణు సొచ్చెద జ్ఞాన భిక్షా ప్రతీక్ష॥

తే॥ చిన్న కొడుకని కడు బెద్ద చేసి, ప్రేమ
మధుర మృదు చిత్తముల నన్ను మనపినట్టి,
నాదు పితృ దైవతంబుల, నరసమాంబ -
రామయార్యుని, ఘనుల స్వర్గతుల దలతు॥

---

* "మోహల్ (మొగల్) + ఉప్త" అనియు ఛేదము.

మ॥ అనురాగంబున జేర దీసి హిత విద్యా బుద్ధుల న్నేర్పి, 'పెం
చిన శిష్యుండు కవీంద్రుడౌత' మని యాశీర్వాదము ల్వోసి, పా
త్రుని గావించిన శిష్య వత్సలు గురున్ రూపావతారా న్వయున్
దిననాథోపము శేష శాస్త్రి బిత్రృ భక్తిన్ గొల్తు శ్రేయోర్థినై ॥

తే॥ కాళిదాసాది గీర్వాణ కవుల, నన్న
యాదిక ప్రాక్త నాద్యత నాంధ్రకవుల,
భవ్య కావ్య ప్రపంచ సౌభాగ్యసృష్టి
నపర భారతీ నాధుల నభినుతింతుఁ॥

చ॥ హరి హరనాధ శాంత మధురాకృతి లోపలిచూపునన్, బురా
చరిత తపః ఫలం బుభయ సత్క విమిత్రత వెల్గ, ధ్యాన త
త్పరుడయి భారతాగమము వల్కెడు తిక్కన వాక్కు వెంటఁ ద
త్కరమునఁ దాండవించు వరదాయిని లేఖని నే భజించెదన్॥

ప్రస్తావన

మ॥ అని యస్మత్పితృ దేవ దేవనుతి నాంద్యాహ్వానమున్ జేసి, నూ
తనమున్ బ్రాగ్గుణ సమ్మితం బొక ప్రబంధం బేను నిర్మింపగా
నను సంధింపుచు, నొక్కనాఁ డమల సాయంకాల వాహ్యాళి నా
యనుఁగు న్నెచ్చెలితోడగూడి పురబాహ్యక్షోణికి బోయినన్ ॥

తే॥ అచట నామిత్రుడాంగ్లవిద్యా విశార
దుం,డుపాధ్యాయ పట్టభద్రుండు, చెఱుకు
పల్లి సుందర రామయాహ్వాయుఁడు మధుర
భాషణ వినోద గోష్ఠి మై బలికె నిట్లు॥

చ॥ "కవులు శతావధానులనగా మిము విందుము; గ్రంథకర్త గా
రవమున కేల చూడ" రని, రక్తి వచింపగ నిట్టులంటి "నీ
నవాయుగమందు గ్రంథ రచనన్ బాలు దారులు దోచు, గైతలో
జని యనుభూతి, లక్ష్యమును, శైలి తమంతయి కట్టలేదగున్ ॥

ఉ॥ ఇంతయు దేర్చికొన్న నితివృత్తము తేలదు : పూర్వగాథ సా
యంతన పద్మమై ఫలితమైనది; కల్పితగాథ బూటకం.
అంతరసారమై, విలువకందని దైనది; ఖండగీతి భా
వాంతర లక్ష్యమై, జగమునంట దుదాసిత నాయకోన్నతిన్ ॥

ఉ॥ ఇన్నిటిలోన మేలిమి రహించెడు దేశచరిత నేడు ;సం
పన్ను డుదాత్తుఁడున్ జగదుపస్మృతి కాశ్రయమైన నాయకుం
డున్నతు డబ్బెనేని గృతియున్ జనరంజకమై తనర్చు; నా
యెన్నిక నట్టిగాథ లభియింపమి నింతట నూరకుండితిన్" ॥

చ॥ అనగ నతండు "మీ రుచితమౌ కథఁ గోరుదురే, సుదాత్త వ
ర్త నుఁడగు శ్రీశివాజి చరితమ్మును గైకొనుఁ; డుత్తమ వ్రతుం
డనదగు నాయకుండతఁడటంచు జగమ్మె యెఱుంగు; నేఁటి కీ
ఘను చరితమ్ముపైఁ గలవు గ్రంథములెన్నియొ పెక్కు భాషలన్ ॥

శా॥ ధీరాగ్రేసరమూర్తి, హైందవధరిత్రీ భాగ్య సత్యాపన
ప్రారంభుండు, దయాగుణాంబుధి, మహారాష్ట్రాన్వ యోత్తంసుఁడౌ
వీరక్షత్రియమౌళి, భవ్య భరతోర్వీ ధర్మరక్షా ర్పిత
శ్రీరమ్యుండు, భవానిభక్తుఁడు, శివాజీరాజు సామాన్యుఁ డే! ॥

క॥ అతని చరితము హైందవ
జాతి పరాయణము, భావిజగదభ్యుదయ
స్ఫీతము, ధర్మోపేతము,
నీతిపథము, నిగమసూక్తి నిభమై వెలయున్ ॥

ఉ॥ వ్రాయుఁడు తచ్చరిత్ర – రసబంధుర బంధముగాగ, భారతా
మ్నాయము దీటుగా, నుభయ మార్గ సమన్వయ ధోరణీ గుణ
ధ్యేయముగాగ గావలయు నెల్ల చరిత్రము గూర్చి యిత్తు ; గా
త్యాయని మీకు పెన్నిధి గదా, కవితా సుధ బంచి పెట్టుడీ!" ॥

చ॥ అనుటయు, నాప్త వాక్యము శుభాంకముగాగొని, స్నేహపూర్ణుడా
తనికి గృతజ్ఞతన్ దెలిపి, దాన దయా శమ ధర్మ వీర వ
ర్తనుఁడు ప్రబంధనాయక పదమ్మున కబ్బెను శ్రీశివ ప్రభుం
డని ముదమంది, గ్రంధరచనాదరణంబున నుత్సహింపుచున్ ॥

చ॥ పరహిత, మాత్మ నిర్వృతి యపార యశోధన గౌరవాది వి
స్ఫురణ ము లంద జేసి యిహమున్ బరమున్ వెలయించి, మానవున్
ధర జరితార్థుఁ జేయు కవితాకళ నావశమౌటఁ, బంచమ
స్వరమున నాలపించెద వసంత వనాంత రసాల శాఖలన్ ॥

సీ॥ ఊరు – కుముద్వతీ తీరాగ్రహార స
మ్మాన్యతఁ గన్న నెమళ్లదిన్నె,
వేద శాస్త్రార్థ విద్విబుధ మందార మ
హాంబుధి 'గడియార' మన్వయంబు,
తల్లిదండ్రు – లనిశ సీతారామ పాదసే
వా ధన్య పుణ్యదంపతులు వార,
లన్నలు ముఫ్వు – రభిన్నభావులు వేద
విధి విత్తములు కళావిధులు ఘనులు,

తే॥ భవ్యమైత్రేయ ముని గోత్ర భవుఁడ, వారి
చిన్ని తమ్ముఁడ, వేంకట శేషశాస్త్రి –
నేను 'శివభారతము' రచియించి సకల
రసికజన హస్తముల సమర్పణము సేతు ॥

శ్రీశ్రీశ్రీ ఛత్రపతి శివాజీ మహారాజు

"ధీరాగ్రేసరమూర్తి, హైందవధరిత్రీ భాగ్య సత్యాపన
ప్రారంభుండు, దయాగుణాంబుధి, మహారాష్ట్రాన్వయోత్తంసుఁడౌ
వీర క్షత్రియమౌళి, దేశ మత గో వేదాది రక్షార్పి త
శ్రీ రమ్యుండు, భవానిభక్తుఁడు, శివాజీరాజు సామాన్యుఁడే! ॥

అతని చరితము హైందవ జాతి పరాయణము, భావిజగదభ్యుదయ
స్ఫీతము, ధర్మోపేతము-నీతిపథము, నిగమసూక్తి నిభమై వెలయున్ ॥"

❄ ❄ ❄

APPENDIX
ANCESTRY OF SHIVAJI

Shivaji Maharaj, the illustrious founder of the Mahratha Power, derived his descent from the renowned Bhonsle family. This noble Mahratha house claimed an ancient Kshatriya origin. It is said that the family was transferred to the uplands of Maharashtra by a Rajput warrior, Devraj Maharana by name... ...In what is now known as the modern province of Oudhi, there ruled for centuries the ancient princes of the royal Sesodia family. They claimed descent from the mythical Solar Race. One of theseSesodia princes crossed the Narbada and became the founder of an independent principality on its southern banks.......... The ruling Bhonsle prince of the time was defeated and his kingdom annexed (by the famous Salivahan.) At this crisis the afflicted queen of the prince escaped with her young son of five or six years across the Narbada and sought shelter in the hospitable regions of Mewar. There she found an asylum in a poor Brahman family, her son keeping the Brahman's kine. Once, while out engaged on his cow-herd duties the boy discovered a hidden treasure. This he disclosed to his patron and acquainted him with the story of his origin

and fall. The Brahaan listened with sympathy and encouraged and exhorted him to endeavour to recover his royal power giving him to that end every assistance within his means. … When the conquest of the country was completed, they erected a fort upon those mountain heights under the shadow of a temple of the Goddess Bhavani and tamed it Chitrakote. ... ... ……This fort … … afterwards became famous in history as the fort of Chitore… … … About 1275 A D..Maharana Lakshman Singh succeeded to the throne of Chitore (The establishment of the Mahomedan power at Delhi led to the extirpation of the royal family). The King had twelve sons. The second prince Ajay Singh was the special favourite of his royal father. The Raja explained to him, how undesirable it was that his royal race should be totally extinguished and commanded

him to betake himself to an inaccessible part of the Aravalli Mountains. ... ... Chitore fell into the Mahomedan hands.

When Ajay Singh made his escape, he took with him Humbir Singh, the minor son of his eldest brother... and again formed a fairly large principality. He crowned him (Humbir Singh) king of his forefathers' realm and himself took charge of the administration ... ... and at last with Udaipur as their capital, they established their independence.

On the demise of Ajay Singh, his son Sujan Singh thought it unwise to quarrel with his cousin for a partition of territory. ...... With this design this brave prince advanced southwards. The territory of Sondhwad was compared by him, and there he made. his capital. Among

bis descendants were the names of Dilip Singhji Maharana, Singhji Maharana, Bhosaji Maharana and DevarajjiMaha rana in succession. But at length Devarajji, quite exhausted with the frequency of the Mahomedan invasions gave up his kingdom, and coming down to the south maintained a precarious independence as a polygar in the valleys of the Krishna and the Bhima. On coming to the Deccan he changed his name for fear of the Mahomedans and assumed that of BhosawantBhonsle.

In the line of direct descent from Devarajji we have Indrasen...Sambhaji and Babaji, alias Shivaji. The last named Babaji was born in 1533 …He had two sons Maloji and Vithoji They began to look out for an employment…This they found by establishing themselves in the service of Lukhji Jadhav of Sindhked ... Maloji had a son in 1594 named Shahji by Dipabai, sister of JagpalraoNimbalkar, the Deshmukh of Phaltan (Shivaji, the Liberator of the Mahratha Nation was the second son of Shahji by Jijabai)

Chapter I. "The Life of Shivaji Maharaja."

N.S.TAKAKHAV, M. A.

కడచిన మూడుకూర్పుల విజ్ఞప్తులలోని విషయ సంగ్రహము

మొదటి కూర్పు :- 1943, ముద్రణము - జానకీముద్రాక్షర శాల, ప్రొద్దుటూరు - మూల్యము 3-8-0.

22-4-43 శివభారతావిష్కరణ మహాసభ జరిగినది. నగరోత్సవానంతరము డాక్టర్. చిలుకూరు నారాయణరావుగారి అధ్యక్ష తతో మహాసభ ప్రారంభమయ్యెను. శ్రీ జొన్నలగడ్డ సత్యనారా యణమూర్తి గారు, శ్రీ సంపత్ రాఘవాచార్యులుగారును "ఆంధ్ర సాహిత్యమున నిట్టియుద్గ్రంథ మిందాక పుట్టియుండలేదు. ఇది చక్కని యాంగ్లానువాదమునఁ బ్రకటింపఁబడినచో 'నోబెల్' బహు మతి తప్పక పొందఁగలదు. ఆంధ్రమాతయు, ఆంధ్ర భారతియులు బ్రతికి యున్నంత కాలం దివ్యజ్యోతియై తేజరిల్లఁగలదు" అని ప్రశంసించిరి. అధ్యక్షులు "శ్రీ శివభారతము ఈనాఁటి కవితోద్యానమునకు వసం తాగమ" మని ప్రశంసించుచు, కవిగారిని "కవితావసంతి" బిరుద మున సత్కరించిరి.

కవిగారు శివభారత రచనమునఁ దమ అనుభవమును వెల్లడించుచు, ఈరచనమున ముద్రణమున ఆవిష్కరణమునఁ బాల్గొన్న ఉదారులందరికిఁ గృతజ్ఞత లర్పించిరి.

రెండవ కూర్పు:- 1948, ముద్రణము - దేశబంధు ప్రెస్, తాడిపత్రి, మూల్యము 5-0-0.

మొదటికూర్పు ప్రతులు ఏడాదిలోపుగనే చెల్లిపోఁగా ఈ రెండవ కూర్పునకు శ్రీ తిక్కవరపు రామిరెడ్డి మహోదయులు మూడు వేల రూప్యములనిచ్చి యుపకరించిరి. తెలుఁగు దేశములోని పత్రికలు, పండితులు, కవులు శివభారత గుణగౌరవములఁ బ్రశంసించి యావ దాంధ్ర ప్రశస్తి చేకూర్చిరి. మద్రాసు, మైసూరు విశ్వవిద్యాలయ ములు శివభారతమును పాఠ్యగ్రంథముగ నియమించి గౌరవించినవి. యావ దాంధ్రములోని

విద్యాపీఠములు, సాహిత్యసంస్థలు, ప్రభుత్వా స్థానములు ప్రత్యేక సత్కారములతో బహు విధముల సమ్మానించి నవి. శ్రీకృష్ణ దేవరాయ పరిషత్తువారు హిందూపుర సేవామందిరమున ప్రత్యేక సభలు జరిపి కవిగారిని "కవి గండపెండేరము" న సమ్మా నించిరి 31-3-45 తేదీన "శివ భారత వర్ధంతి మహాసభ" డాక్టర్ శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారి అధ్యక్షత క్రింద వైభవోపేతముగ జరుపఁబడినది. ఈ కూర్చున జేసిన మార్పులేవియు లేవు. ముద్రణ దోషములు ఒకటి రెండు సవరణ చేయఁబడినవి.

మూడవ కూర్పు:-19 58, ముద్రణము -ప్రకాష్ ప్రెస్, పొద్దుటూరు, మూల్యము 5-0-0.

అచిరకాలముననే రెండవ కూర్పు ప్రతులన్నియు చెల్లిపోయి నవి. ఇది తెలుగువారి రసజ్ఞత. శ్రీ తిక్కవరపు రామి రెడ్డిగారి యౌదార్యముతో వెలువడిన రెండవ కూర్పు ప్రతులనుండి నిలువయైన మొత్తమే యీమూడవ కూర్పునకు మూలధనమైనది. 1938 నుండి 1948 లోపల వెలువడిన కావ్యములలో ఉత్తమమైనదిగా నిర్ణయించి, మద్రాసు ప్రభుత్వము తెలుగుభాషా సమితివారు ప్రథమ బహుమానముతో శివభారతమును సత్కరించిరి. శివభారత పద్యభాగములను టెక్స్ట్ బుక్ కమిటీవారు పాఠ్యములుగా ప్రకటించిరి. ఆల్ ఇండియా రేడియోవారు ప్రసారము చేసిరి. కవులు చాయానుకృతుల రచించిరి. పండితులు పురాణ శ్రవణము చేయించిరి. విమర్శకులిందలి సారస్వతామృత మును పంచిపెట్టిరి. శివభారతమిట్లు తెలుగు వారికి బహుముఖోపభోగ్యమై చరితార్థమైనది. మొదటి నుండియు శివభారత ప్రకాశకుఁడుగా సర్వవిధముల తోడ్పడినవారు శ్రీ కొరటమద్ది కృష్ణయ్య, బి.ఎ.గారు, మిత్రుడుగా గ్రంథ రచనకుఁ బ్రోత్సాహమిచ్చినవారు శ్రీ చెఱుకుపల్లి సుందరరామయ్య, బి.ఎ., బి.ఇడి. గారు, వారికి అమోఘాశీస్సు లందింపఁబడినవి.

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

శ్రీ శివభారతము

(శివాజీ ప్రబంధము)

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీమంతము, సకల కళా
సీమ, ప్రకృతిసహజ భాగ్యసేవధి, విజ్ఞా
నామృత భాండము, దైవత
భూమి, ఋషులభూమి, భరతభూమిఁ దలంతున్॥ 1

భారత దేశము - దక్షిణ పీఠభూమి

సీ॥ అచలావతంసమై యలరు హిమాలయం
బుత్తరసీమయై యొప్పుచుండఁ,
బూర్వ దక్షిణ పశ్చిమోర్వీ విశాలత
కాయత జలరాసు లవధిగాఁగ,
నలరు "భారతదేశ" మనుభూమి; దాని మ
ధ్యమ భాగమందు వింధ్యాద్రి గలదు;
వింధ్యాద్రి కుత్తరవీధి 'నార్యావర్త'
మొప్పు నుత్తరభారతోర్వి యనఁగ,

తే॥ వింధ్య దక్షిణవీథిఁ బవిత్ర నదులు
తపతి, గోదావరియు, భీమతటిని, కృష్ణ,
తుంగభద్రయుఁ, గావేరి పొంగిపారు
పావనస్థలి దక్షిణ భారతోర్వి ॥ 2

ఉ॥ తూరుపుమోము దచ్చిరము తోప శయించిన దక్షిణోర్వి కా
ధార పదోపధాన మగు దక్షిణ వారధి; వింధ్యసీమ వి
స్ఫారకిరీటమై తనరు; సహ్యనగంబు నితంబబింబ శో
భా రమణీయమై సకలభారవహక్షమమై తనర్చెడిన్॥ 3

తే॥ వితత దక్షిణ భారతోర్విని సగంబు
నర్మదా తుంగభద్రల నడిమినేల
వెలయు "దక్కను" "దక్షిణ పీఠభూమి"
యనఁగఁ, గడమ కర్ణాటరాజ్యం బనంగ ॥ 4

సీ॥ శ్రీరామమూర్తి కాంతారవాసము సేయు
నపుడు దక్కను దండకాఖ్య మడవి;
నాడగస్త్యుడు దక్షిణా పథమేగుచో
గొండజాతులఁ జూచియుండె నిచటఁ;
బాణిని సంస్కృత వ్యాకరణమ్మున
వినిచె నొక్కింత దక్కను గుఱించి;
కాత్యాయన మహర్షి కాపురంబులు సేర్చె
దనతోడి యార్యసంతతుల నిచట;

తే॥ వరుస వెండతో యిట్లు కాపురము సేర
గెరలి, దక్కను బహుజనాకీర్ణమయ్యె;
బ్రజలు రాజులు రాజ్యముల్ ప్రబల, నిందు
సూర్యవంశ రాజన్యులు సొచ్చి రపుడె ॥ 5

మ॥ అల కావేరికి గౌతమీనదికి మధ్యాసూర్యవంశీయ రా
జులు "కొల్హాపురి" రాజధాని గయికొంచున్ రాజ్యమేలంగఁ, ద
త్కులజుండైన శిశోదరాయఁడు దభితో గోదావరీ నర్మదా
స్థల "మస్కీ" పురి రాజధానిగను రాజ్యంబేలె నత్యున్నతిన్॥ 6

మ॥ అనఘుండై తగు శాలివాహన నృపుండప్డే ప్రతిష్ఠాన ప
త్తన సింహాసన మెక్కుచో, నతనిపై దండెత్తె శ్రీవిక్రమా
ర్క నృపాలాగ్రణి; యాతర్నీ దరిమి, యుగ్రస్ఫూర్తి నోడించి, ద
క్కనులోనిల్పెను శాలివాహనుడు చొక్కం బాధ్ర సామ్రాజ్యమ్ముర్॥

తే॥ బలియుండై, శాలివాహన ప్రభుండు సూర్య
వంశ రాజులఁ బరిమార్చెఁ;భారదోలె;
నన దయౌచు, శిశోదరాయని నెలంత
తనయు తోడ నార్యావర్తమునకు బోయె" 8

తే॥ తేజుఁగన్న "శిశోదియా" రాజపుత్ర
వంశ మవ్వాని పేరనే ప్రధితమయ్యె;
నా "శిశోదియా" వంశ విఖ్యాతుఁ డొకఁడు
సొరిది "భోఁ సలే" కుల మూలపురుషుఁ డయ్యె ॥ 9

క॥ చనె శాలివాహనుం ; డా
తని వెనుకఁ బెక్కు నృపులు దారసిలిరి; ద
క్కను క్రీడాకందుక మై
యనువుపడియె "నాంధ్ర భృత్యు" లను వారలకుఁ 10

ఉ॥ శూరుల నాంధ్రభృత్యులగు # 'చోటుల' 'నాగుల' నొత్త రాహులా
భీరులు గెల్చి, యేలి రొక పెంపున బొంబయి ప్రాంత మెల్ల; న
వ్వారల "రాష్ట్రకూటు" లనువారు మహారథు లోర్చి పేర్చి; ర
వ్వారిఁ గదంబరాజు, లలవారిఁ జళుక్యు లడంచి రుద్ధతిఁ॥ 11

"The Chutus and the Nagas, the so-called Andhra bhrityas, established a vigorous though short rule in the various parts of the Deccan. ... ... In the meanwhile ... . the Abhirs established themselves in the western portion of the Deccan... The power that successfully wrested political control ... .. after the Abhirs would appear to be the

ఉ॥ దక్షిణ పీఠ భూమి బలితంబగు రాజ్యముగాఁ, జళుక్య రా
జాక్షతశక్తి యేలే దతమైబీ పులకేశి ద్వితీయుఁ డందు హ
ర్యక్షమువోలెనుండి, యెదుర్ర జనుదెంచిన హరవర్ధనున్
శిక్షితుఁజేసి, వింధ్యనగసీమను దాఁటఁగఁ దోలె వ్రేల్మిడిన్ 12

సీ॥ చాళుక్య రాజ్యంబు జరిగే నారవ శతా
బ్దమునుండి యెన్మిది దాఁటుదాఁక;
మరల "మహారథ" మహిత రాజ్యము నిల్చెన్
బదునొకండవ శతాబ్దంబుదాఁగ;
నందు, రాజాధిరాజాధిక బిరుదముల్
గొనె వీర దంతిదుర్గుండు; మొదటి
కృష్ణు డెల్లోరాపురిని నొక్క రాతి యం
ద మలంచెఁ గైలాసనాథుగుడిని;

తే॥ వారి నణఁచి, చాళుక్య వైభవము మరల
వఱలెఁ; బదుమూఁడవ శతాబ్దివచ్చె; నపుడు
దేవగిరి యాదవప్రభుదీప్తి మెఱసి
దక్కనున నాల్గుమూలలఁ దాండవించె ॥ 13

తే॥ సింగనయ రామదేవుండు చెలఁగిపోవ,
రామచంద్రదేవుండట రాజ్యమేలెఁ;
దొంగిచూచి రొకట రెంటఁ దొడరి యవను;
లంతఁ బదుమూఁడవ శతాబ్ద మంతుముట్టె ॥ 14

Rashtrakutas .. .. The power of the Rashtrakutas n the Deccan was eclipsed by a new dynasty- that of the Chalukyas the Kadambas."

Page 162. A History of India - Part I. Hindu India by C.S. Srinivasachari & M. S. Ramaswami Iyengar.

కు॥ "అల్లాయుద్దీ ఖిల్జీ"
మల్లడిగొని కప్పమందె; "మాలిక్కా ఫర్"
కొల్లగొనె ; యాదవ శ్రీ
సళ్ళె జతుర్దశ శతాబ్ది సగమగు సరికిఁ॥ 15

సీ॥ మనసు పెట్టుచు "మహమ్మదుటుగ్గ" కనువాఁడు
దక్కనుభూమిపై దండు వెడలె;
నటనున్న ప్రజలెల్ల రతని మార్కొన "జఫ
ర్ఖాను" సేనాపతిగా నొనర్చి ;
రతఁడు టుగ్లకుఁ భారనడచె ఢిల్లీఁ జేర;
నతని సుల్తానుగా ననుమతించి,
జను "లలాయుద్దీ హసఁ గంగుభామిని"
యను బిరుదిచ్చి రాతనికి మెచ్చి;

తే॥ జఫరుఖాను సుల్తానుఁడై సంతరించె
వితతమైయున్న, దక్షిణపీఠభూమిఁ;
దనకు యజమానుఁడౌ బ్రాహ్మణునిఁ దలంచి,
"బహమనీ రాజ్య" మని, తన ప్రభుత నెఱపె 16

"In the time of Mahomed-bin-Taglak an insurrection took place in the Deccan. ... ... The people elected Zuffir Khan, destined to be the founder of a race of kings. He repulsed the Mahomedans. He was the slave of a Brahmin, an inhabitant of Delhi. He discovered the merits of his slave and foretold his subsequent fortune. On being raised to empire Zuffir Khan did not forget the brahmin, whom he appointed to the charge of the treasury. Zuffir Khan became the King and took the title of "Sultan Allauddeen Hoossein KangohBhamini."

Chapter I. A History of the Mahrattas, by James Grant Duff

❦ బహమనీ ప్రభుత్వము ❦

చ॥ నెలకొనె నప్పుడే "బహమనీ" ప్రభూత్వాంక పతాక; దానద
మ్మలమది కుందుపో; దరుల పోటు దొలంగదు; మిత్ర హానియుఁ
దలంగదు; కొంతయైన గుముదమ్ముల దిమ్మడివోదు; మాన దే
యలజడి; షోడశాంకము శతాబ్దము పాదమునెట్టె నంతలో॥ 17

ఉ॥ #భామిని రాజ్య మ ప్దయిదు భాగములయ్యెబీ "బరీదుషా" "ఉమ
ద్షా" మొదలున్న రెండునివి తా మడగె దమలోనఁబోరి, నై
జా" మహమత్పురంబును, బిజాపుర "మాదలుశాహియుఁ", "గుతు
బ్షా"మరి గోలకొండయనఁ బ్రస్తుతముండెను మూడు రాజ్యముల్॥ 18

ఉ॥ వారును వీరు నొండొకరి వంపఁగఁ బైపడి, కొల్లగొట్టుచుఁ,
బోరి, విభుత్వముల్ విభవము ల్గొనుచుండఁగ, హైందవ ప్రజా
వారము వారి బారిఁ బలు బాముల నొందుచు, దిక్కు లేని సం
సారముఁ, దీరులేని వ్యవసాయముఁ జేయఁగ రోసి రెంతయుఁ॥ 19

మ॥ జనసామాన్యము కష్టజీవనములఁ సాగించుచుండంగ, "నౌ"
నని "కా" దం చోక దారి చూపగలవాఁ డానాఁడు లేఁడయ్యెఁ; శ
క్తిని భక్తిం గనిపించి, యాదొరల రక్తిం గొంతజాగీరొ తి
న్నని యుద్యోగమొ కొందఱంది, రదియైనం గొప్పగా నెంచుచుఁ॥ 20

"In the years 1489 - 1512 five kingdoms branched off from the withering trunk of the Bahamini Kingdom. Of these Bijapur, Golkonda and Ahmadnagar grew to be large, powerful and long-lived kingdom. The other two, Berar and Bedar, were small and were swallowed up, after a short life, by their powerful neighbours."

Page 160. A History of India, by

C. S, SRINIVASACHARI.

ఉ॥ కొంకణ రాజ్యభూమి తమకుఁ జననస్థల మౌచు, రాజరా
జాంకముగొన్న శూరులు మహారధవంశజులప్పుడప్పుడుఁ
బింకము సూపుచుండిన ను, బెంపరి నేటికి నిల్చి రిందు ని
శ్శంకితవృత్తి రైతులయి, జాగిరుదారులునై, స్వతంత్రులై ॥ 21

తే॥ ధవళయవనిక "సినిమా" ప్రదర్శనమునఁ
దాండవింపవె వివిధ చిత్రములు వరుసఁ!
దిమిరగంభీర కాళరాత్రిని గమించి,
యరుణ గర్భ రేఖలు ప్రాచీ నలముకొనవె! ॥ 22

అహమదు నగర రాజ్యము - లుకజీ - షాజీ

సీ॥ పదియు నేడవ శతాబ్దముపుట్టి, యప్పుడ
ప్పుడె తప్పటడుగులు నడుచుచుండ,
నైజామహమ్మదునగర రాజ్యమున మ
హారాష్ట్ర వీరద్వయంబు వెలసె;
వారిలో నొకఁడు * దేవగిరి యాదవరాజ
కులజుండు, పేర లఖూజీ, "సింధు
ఖేడు" పరగణాకుఁ గీర్తిత దేశము
ఖుండునై, పదివేల గుఱ్ఱములకుఁ

తే॥ బెద్దదొరయౌచు, సులతాను పేర్మిఁ గాంచి,
తన మహాశక్తి రాజ్యతంత్రములు నడిపె;
మొగలులు దండురా వెనుముట్టి తరిమె
నల్లునిగూడి, నర్మదయవలి కరుగ ॥ 23

---

* లుకజీ జాధవుడు దేవగిరి యాదవరాజుల వంశజుఁడు. ... ఇతడు ... సింధు ఖేడు పరగణాకు దేశముఖువు గానుండఁ బదివేల గుఱ్ఱపురౌతులకు నధికారియైయుండెను క్రీ.శ. 1620 ... మొగలులను నర్మదానది యవతలి తీరమునకుఁ బాఱఁదోలెను."

పేజీ 7. శ్రీ శివాజీ చరిత్రము – కె. వి. లక్ష్మణరావు, ఎం. ఎ.

ఉ॥ ఆ యసమాన వీరమణి కళ్లుడె రెండవవాడు, భోఁ సలా
ఖ్యాయుత వంశవర్ధనుఁ, డఖండపరాక్రమ ధూర్వహుండు షా
జీ ; యపు జాత డచ్చట వసించె నిజము విభుత్వలక్ష్మికిఁ
బాయనికోట లట్లు తన బాహువు లొడ్డిన దండనాథ్థుడై ॥ 24

*సీ॥ తండ్రియౌ మాలోజి తా నైదువేల మా
నృబు దారుడై నిజశక్తి నెరపి,
నైజాముపలన "పూనా" "సుపా" జాగీరు,
"శివనేరు" "చాకణ్" ప్రసిద్ధ దుర్గ
ముల యేలుబడి, ప్రాంతముల దేశముఖగిరి,
రాజాంక బిరుదమ్ము రాణఁగొనియె;
నా హక్కులెలఁ దా నందుచు, షాజీ ని
జాముురాజ్య ప్రతిష్ఠాత యయ్యె;
తే॥ బలుకుబడి, రాజమర్యాద, కలిమిపెంపు,
జీజియాబాయి యభిమానసీమ భార్య,
కొడుక్కు సాంభాజి రెండేండ్ల బుడత గల్గి,
యతని కాపుర మానంద వితత మయ్యె ॥ 25

ఉ॥ మామయు నల్లుఁడుఁ విమతమండల శిక్షణ దక్షులౌచు, నై
జామున సవ్య దక్షిణ భుజంబు లనం దగి; రింతలో బలో
ద్దాముఁడు "మాలికంబరు" ప్రధాననుఁ డర్ణ మరణించె; బాలరా
జేమి యెఱుంగఁడౌట, మొలకెత్తె నరాజక మందుఁగ్రందు గఁ॥ 26

---

* Maloji was raised to the rank of Commander of 5,000 horse and presented with the jaghirs of Poona, Supa and the forts of Chakan and Sivaneri."

"SHIVAJI -THE MAHRATHA," by RAWLINBON.

నైజాము విప్లవము - లుకాజీ షాజీ ల యాభిప్రాయ భేదములు

ఆ॥ వె॥ నాధునదుపు లేని నాతి పెంచరని కోతి,
మవాటీడు లేని మత్త గజము,
గరిడి లేనిసాము, దొర లేని రాజ్యంబు
చెడును గాదె ! యొరుల జెరచు గాదె ! ॥ 27

చ॥ ఎరుగని పిన్నవాడు ధరణీశుడు; మంత్రి గతించె; నందర్రుఁ
దొరలయి, రాజ్యమ్రుఁ దమకుందోచినటుల్ నడివీధిలోని కా
పురముగఁజేసి; రయ్యదనుఁబొంచిన హించిన మోగలు
పాదుషాయుఁ గొం
దర దనవైపులాగ సరదారుల, లాభములాస గొల్పుచుకర్రఁ॥ 28

చ॥ * తొలుతటినుండి బాహుబల ధూర్వహ దుర్దములౌ మరాట వీ
రులు గలయంతకుర్రఁ మనముద్రొక్కగ లేము నిజాము" నంచు దాఁ
దెలిసిన పాదుషా తనివిదీరఁగ లాభముఁజూపి, కూర్మిరం
జిల బలవంత పెట్టె లుకజీ షహజీలను దన్నుఁ జేరఁగర్రఁ॥ 29

చ॥ కులబల పౌరుషంబుల, నకుంఠిత రాజసభా ప్రతిష్ఠలం
బలుకుబడిఁగడించి, యహమత్పురరాజ్యము నెల్లవారు రం
జిల నడిపించుచున్న లుకజీ పడిపోవునిజామురాజ్యమ్రుఁ
నిలుపఁగలేమిఁ దా నచట నిల్వఁగలేమిం దలంచె నాత్మలోర్రఁ॥ 30

---

* Shahjahan saw that as long as the Nizain Shahi was supported by theMaratha power it was impossible to subvert it. He, therefore, began to sow intrigues. He corrupted Lukhaji Jadhav and other nobles and drew over to the Moghul side.

Page 18. "The Life of Sivaji Maharaja" by
N. S. TAKAKHAV, M. A.

సీ॥ సులతాను బాలుడై, కల ప్రభుత్వము వాని
జననిచేతుల పంట సాగుచుంటం,
గోరవియై మాలికాంబర కుమారుడు ప
త్తేఖాను మంత్రిగాఁ దిరుగఁబడుట,
నల్లరిమూకతో నతడు విజృంభించి
తనమాట వెలివెట్టి చెన కుచుంట,
నిన మొన్న బాలుఁడై తన వెంటఁదిరుగు షా
జీని నేడు వజీరుఁ జేయనుంట,

తే॥ మెండుకొని ముట్టి పలుమారు దండునడిపి,
మొగలు పాదుషా తమ పైకి మొగియుచుంట,
నొకటిపై నొండు చెలరేఁగి వికటమగుటఁ,
దలచె లుకజీవిభుండు పెత్తనము సెడుట॥ 31

చ॥ "ఇది సవరింపరాదు, సహియింపగరా; దిట నిల్చియున్న, దు
ర్మదులగువీరుగాని పగరాఁజినవారునుగాని పొంచి యా
పదలు ఘటించుటే నిజము; వారిని వీరి నడంపఁ బెంపఁగా
నదుకని వేళ నిప్పుడు నిజాభ్యుదయంబుఁ దలంచు టొప్పదే!" 32

చ॥ అని తలపోసి, దేవగిరియాదవరాజు కులీనతా నిబం
ధన మభిమాన మొత్తి డిగొనర్ప, లుకజీ యహమత్పురంబుఁ బా
యను మది నిశ్చయించి, తన యాపుదొలంగిన నెట్టి చిక్కు ల
ల్లుని కొడఁగూడునో, యతఁడు లోఁబడునో తనకెంచు నెంచుచున్॥33

చ॥ కడుపును బట్టియిచ్చుమమకారము దోఁప హితాభిలాషియై
చిడిముడిపాటు వీడి, లుకజీవిభుఁ డల్లునిఁ "గూడర" మ్మటం
చడిగెఁ; బ్రియమ్ములాడె; హితుఁడై బలమతముసల్పెఁ, గాని లో
బడఁడు షహాజి, పెంచిన నవాబులపై ననురక్తి జూపుచు॥ 34

తే॥ చెదరకుండిన యల్లుని చేయి వట్టి
యనియె నిటు “వెర్రిముదిరి వేదాంతిగాకు;
ముదుకు రక్తంపు దుందుడుకుడుగవేయ !
పిల్లకాకి యెరుంగునే వింటిదెబ్బ!॥ 35

చ॥ కుడి యెడమందలంచు దుడుకుందుముంగలవీరి నమ్మ టె
ప్పుడయిన జేటుగూర్చు; జెడిపోవుచునుండె నిజాము, పాదుషా
విడువఁడు దీని; వీరలవివేకులు; వీరిని గూడి యేలచేడ్పడవలె?
నిమ్మతోఁ గలియువహ్నికి సమ్మెట పెట్టు దప్పునే ! ॥ 36

ఉ॥ నే నెటులైన నేడె పయనింతు; నిజామును నిల్పుయత్నమ్మఁ
మానుము; నన్నుఁజూడు – మొక మంచి యెసంగిన నేను బోదునే?
మానక యింతకాల మభిమానమున్న దలయొడ్డి, యిందు సు
ల్తానుల గొల్చునే నిటు తోలంగుట యేలనిరైన నెంచవో ॥ 37

తే॥ మాన మభిమాన మనునివి మంచి వైన,
దనకుమాలిన ధర్మపథంబు, మొదలు
చెడ్డ బేరము, తలమీరుసివము, సుతికి
మించురాగము రక్తి పుట్టించగలవె ॥ 38

చ॥ అను లుకజీనుడుల్పిని, షహాజి నయమ్ము ప్రియమ్ము దోఁప ని
ట్లనుఁ, “దమపల్కు మిక్కిలియుదాత్తమ; నాహిత మెంచికూడ ర
మ్మనియెదు; మీయుదారహృదయమ్మున కేనుగృతజ్ఞుఁడఁ; మనం
బున నెడఁబోక, నావచనముల్ గొనియుఁ నయమ్మఁ దలంపుఁడీ! 39

ఆ॥ వె॥ “ఎనయు మార్పు లెల్ల నిట ననుకూలముల్
గా” వటంచు, దీనిఁ గడకుఁ ద్రోసి,
మొగలు కొలువుఁ జేరఁబోక తొందరపాటు
గా, దురాశపరువుగాఁగఁ దోచు! ॥ 40

సీ॥ తొలుత మాతండ్రి కుద్యోగ మిప్పించి, యా
దరువిచ్చి, హిత బుద్ధి నరాసినావు ;
పేద యౌనాతండు పెద్దవాడై, సరి
సాటి గౌరవమంద సలిపినాడ ;
నై దేండ్లవాడనై యాడు నన్నెత్తి, నీ
తొడఁజేర్చికొని, మన్ను దుడిచినావు;
చనవిచ్చి, కడుపారగనిన పుత్రికనిచ్చి
నీ యంతవానిగా నెరపినావు;

ఆ॥ వె॥ నీదు మాట వినక, నిన్నెడబాయగా
దలపుగొనుట గొప్ప తప్పె; యైన
ధర్మ మొకట, రాజ్యతంత్రమ్ము నొక్కట
నిలిపి, తూచి, నీవే నిర్ణయింపు ॥ 41

కు॥ లోకము మెచ్చినధర్మము
గై కొనదగు; రాజనీతిగా దంత్రంబుఁ
వా కొందు; రదియు నదియు వి
వేకార్థం, బొండొకంట విరు గని కలిమిఁ॥ 42

ఉ॥ నా కెటునీవు, నీకుయవన పరబహుదటట్లె ; కృతఘ్నుతాభరం
బేక విధంబ; నీవు చననెంచిన మొగలుపాదుషా యదే
మీ కులబుధువా? యహమదీశుడు నీ కహితంబు చేసినాఁ
డా? కడుపోమగా దొరకదా యొకచేరెఁడు మాతృకుక్షి లోఁ॥ 43

చ॥ మదవ దరాతి శీర్ష సుమంమజరుర్లఁగొనగోటగిల్లి, స
మ్ముదమున దేశమాత పదపూజ యొనర్పగ నేరమైతి; మ
య్యది యటులుండనిమ్ము; మనసార నిర్సుఁనమ్మి, రాజ్యసం
పద మన చేతఁ బెట్టె; దగవాసులతానుని గొంతుకోయుటల్ ॥ 44

ఉ॥ నమ్మిన వారలన్ నిలువన్ బడగూల్చుట ధర్మమో ? ప్రతా
పమ్మున బందెమాడి నిలుపన్ దలపొందుట ధర్మమో ? విచా
ర మ్మొనరింపు ; నామది తిరం బిటులయ్యె ; – గృతఘ్నతాపవా
దమ్ము భయమ్ము నీకు గలదా? యది నాకును ; లేద? యేమనన్! ॥ 45

ఉ॥ తప్పనిదేమొ నాకెటు కృతఘ్నత; యైనను నీవు ధర్మమున్
దప్పిన నిన్నుదప్పుట కృతఘ్నతగాదని పెద్దలందు; రీ
యొప్పులు దప్పు లట్లునిచి, యొక్కటి చూడుము – మాతృభూమికి
దెప్పరమైన దాస్యనిరతిన్ దొలఁగింపఁదలంచు టొప్పదే॥ 46

తే॥ మన మహారాష్ట్ర భూదేవి మునిఁగియున్న
దుద్ధ తారి బలాంబుధి; నుద్ధరింప
జొరుము వీరవరాహబంధురత మెఱసి;
కదిసి నీ వెంటవత్తు; నియ్యదను విడకు ॥ 47

ఉ॥ నీవును నేనునున్ గదిసి నిల్చిన, భామిని రాజ్యమెంత? యు
ద్ధావని విచ్చిపాఱదె భయమ్మున మోగలుదండు మొన్న గాం
డీవికి నీడుగా, రణపటిష్ఠ విహారములన్ స్వదేశ ల
క్ష్మీ విజయంబుఁదెత్తుఁ; బరికింపుము నీవటు కృష్ణపోలికన్"॥ 48

చ॥ అను షహజీ నుడు ల్వినుచు, నర్ధనిమీలిత లోచనాంతచా
లన పరివృత్త ఫాల కుటిలభ్రు కుటీ నట దాత్మభావబం
ధనుఁడయి జాధవుండనే; "యథార్థమ నీ వను మాట; యైన నా
కు నివి సుదుర్ఘటంబులగు గొంతెమ కోరిక లంచుఁ దోఁచెడిన్ 49

తే॥ స్వహితపరు, లన్యవైభవాసహనమతులు
మన మహారాష్ట్ర లోకపక్షమునకు రారు;
రాకపో రొక్కటిగ జాతిరక్తి మెఱసి
యానవాబులు; తలఁతు వేమేమొ నీవు ॥ 50

ఉ॥ తల్లికి నోచకున్న, బినతల్లికి నోఁతురె? నిన్నుఁజూచి రా
గిల్లుట నేను బోవు వరకే; పయిమాట వచింపనేల?
నీ యుల్లమునందు నాటుకొనియున్నవి యూహలు పెక్కు; వాని న
ర్తిల్లంగ జేయ దాళ మొనరించెడు వారల నే నెఱుంగుదుర॥ 51

చ॥ వివరము లేల నీకు వినిపింప వివాదముఁ బెంప నున్న బాం
ధవమన నట్టు లాడితి; గతంబు గతంబ; భవిష్యదర్థ మె
ట్లవునో! స్వయంసహాయమున కర్తతయబ్బిన, దంతెచాలు; జా
ధవుఁ డెపుడైన నీ మన సుదాఁకిన, నాఁడె యెఱుంగుమన్నియుర॥ 52

ఆ॥ వె॥ ఒక పటేలు పల్లెలకుఁ దాత బాబాజి!
తండ్రి యైదువేల దళమునేత!
యతని పుత్రుఁ డీ మహారాష్ట్ర నిర్మాత!
భోన్సలేకుల ప్రభూతి యౌర!" 53

చ॥ అని లుకజీవిభుండు మనసంటిన యాసునఁ, "బోయివత్తు" నం
చని, బదులిచ్చుగింపక రయమ్మున వెల్వడి, పాదుషా బలం
బున #బదునైదు వేల హయముల్ గలసేన కు నాథుఁడౌచు, న
ల్లుని జతనమ్ములెంచి, యొకలోపము తాపము కోపమ్ముఁగనె॥ 54

తే॥ షాహజి స్వప్రతిష్ఠ కై సలుపుచున్న
యత్నములు తన కైన ద్రోహములుగాఁగ,
నతనితోఁ జేరుచుట్టమ్ము లాప్తు లెల్ల
దనకు రిపులుగాఁ దలంచి, జాధవుడు కినిసెన॥ 55

"Lakhoji Jadhavarao, indeed, went over to the Moghuls, who in 1621 conferred upon him command of 15,000 horse and 2,000 foot.

Page 40. "Rise of the Maratha Power" by M. G. RANADE. Vol. I.

సీ॥ కవ గూడి పెనుప్రాపుగా నున్న మామ వే
                ర్వడిపోవఁ, దన యొంటిపాటు దలంచి,
యభిమానధనుడైన యతని మాటల డాగి
                యుబుకారు మదిలో యుడుకు దలచి,
పొగరాజి రవిలి కప్పుల నంటి మండు నై
                జాము విప్లవ దవజ్వాల్ల దలంచి,
గురి వెట్టుకొని, గావుగొనఁ బొంచియున్న మో
                గలుసింగ ముదుటు చూపులఁ దలంచి,

తే॥ తలంచి, యురియాదు మనసురెక్కలు బిగించి,
యలవు జలమును బలము నిశ్చలముఁజేసి
సిద్ధసాధనుఁ డైన షాజీవిభుండు
కడఁగి కర్తవ్యదక్ష దీక్షను వహించె॥ 56

సీ॥ తనతోడి సరదారులను బిల్చి మాట్లాడె;
                మంత్రుల వేర్వేరు మందలించె;
దనమరాటావారి నెనసి మంతనమాడె;
                సామంతులకును లంచములు సూపె;
నొండొళ్ళకు మైత్రి యొదవింప సమకట్టె;
                భేదవాదములఁ గల్పించి చూచె;
సులతానుమది డాసి, కలవరమడంచి, యా
                ప్తతఁజూపి, యభయహ స్తంబు నిచ్చె;

తే॥ శక్తి భక్తుల నయభయసరణిఁ గొలిపె;
నెంత యత్నించినను ఫలమింతలేక
తుదకు షాజీవిభుండు నెమ్మదిని విసిగె
"బాసిపోయిన దక్కర పడ" దటంచు ॥ 57

చ॥ మిగిలిన దొక్కదారి; బలిమిన్నగరవాలము నెత్తి, సర్వముర్
దెగగొని బుద్ధి సెప్పు టిది తేకువ గా; దిది గాక, మామయర్
మొగలుల జేరె; నెప్పు డెటు మూగునో ! యెవ్వరినైన నమ్మంగా
దగ"దనుచుర్ షహాజి బలితమ్ముగ యోజనఁ జే సె; నింతలోఁ॥ 58

తే॥ తనకు లోబడ కొక ప్రయత్నమ్ము నడిపి
పరుల గూడిన యల్లుని పంత మెటిఁగి,
నయముతోఁ గాని కార్యమ్ము, భయము సూపి,
మాటపట్టింపు గెలువఁగా, మదిఁ దలంచి॥ 59

మ॥ లుకజీ జాధవుఁ డల్లమొగలుల బల్పుర్ గెల్పు, నగ్గించి, పొం
దిక మాటాడి నవాబు కన్నుడిచి, సంధిర్ బొంద నూల్కొల్పె; గొం
డిక వాడైన నవాబు మెత్తవడె, గౌటిల్యంబు వాటించి, మ
చ్చికఁజూపించుచుఁ బాదుషాయనుమతించెర్, సంతసించెర్ మదిర్ ॥60

చ॥ గుసగుస లంతఁ బ్రాకి తనకుర్ వినరాఁగ షహాజి చాల, వె
క్కస పడుచుర్, నవాబువినంగా ననె "భీతిలనేలనయ్య మా
వసమున నీకు మొగలులనమ్మి యెవండు సుఖంబు నొందెఁ? బా
యసము విసమ్మునుర్ గలుపడో లుకజీ యిది నీ వెఱుంగవో?॥ 61

ఆ॥ పాముపడగ నీడఁ బండెద; విపు డేమి
భయము వచ్చెనీకుఁ ? బ్రాణమిచ్చి
నిన్ను గాచియుందు నే" ననె షాజీ: న
వాబు వినక సంధి పట్టుకొనియె ॥ 62

క॥ మంచిఁ దలంపుచు నిటు గా
వించిన జతనంబు "లడవి వెన్నెల" "ఫణింద్రా
వించినపా" లౌటకుఁ జిం
తించుచు, నిట్లతఁడు తనమదిర్ దలపోసెర్॥ 63

చ॥ “తన హిత మెంచి, నాకగు హితంబు నడించి, హితంబుఁగోరు మా
మను విడనాడి తొంటి యభిమానముఁ జూప, నవాబు నన్నుఁ గై
కొన; డిది వీని లోప మనగూడదు, కృత్రిమ రాజనీతి పం
డిన ఫల ; మౌనుగాక, వికటింపఁగ నేటికి మామ నాపయిన్ ॥ 64

ఉ॥ నామతమున్ వచించితి ; మనంబువ నచ్చకపోయెఁ; బోవుఁగా
కేమి, చలంబువట్టి యది యింతలు నంతలు చేయనేల? షా
జీ మిసి మింతుడై తను భజించునటంచుఁ దలంచెనో? నిజ
క్షేమము దేశమున్బరుల చేతులఁ బెట్టుట యిట్టదేకదా!॥ 65

మ॥ “మనచేయూత నిజాము నిల్పుద; మహంభావించి నైజామె మా
ర్గానుచో దాని నడంచి, మొగలులు ముక్కుం జూపకుండంగఁ బై
కొని, స్వాతంత్ర్యము నిల్పికొంద” మనుపల్కుల్ మామ కెగ్గయ్యె; న
న్ననుమానించె నవాబు; స్వార్థపరులౌరాయింతకుంజాలరో! ॥ 66

తే॥ మొగముఁ జూచినయపుడెల్ల నెగిరిపడుచు,
“సంధి గానీయుఁ” డంచు మచ్చరముఁ గొనుచుఁ,
దప్పుఁగొను రాజమాత పెత్తనము క్రింద
మనుటకంటె నెందేనియుఁ జనుట తగదె? ॥ 67

ఉ॥ ఇమ్మెయి నే దలంప బనియేమి? యతండు నతండు పొందు లా
భమ్ములఁ జూతుఁగాక : గుణవంతున కెందు గొఱంతయున్నె పూ
లమ్మినవీటఁ గట్టియల నమ్మఁగరా” దనుచున్, నిజామురా
జ్యమ్మును వీడిపోఁదలఁచె; సత్త్వఘనుం డవమాన మోర్చునే?॥ 68

ఉ॥ మామయొనర్చినట్టి యవమాన, మరాజకమైన యూరు, నై
జామును మొగలు ల్గలియుసంధియునున్ దననిశ్చయంబు భా
ర్యామణి కుగ్గడించె నతఁ; డామెయు మేలని సమ్మతించి, “యి
ట్లే మనమేఁగుటొప్పుఁ; దడవేమిటి” కంచని తొందరించినన్॥ 69

❀ షాజీ భార్యతోఁ గూడ నహమదునగరము వీడిపోవుట ❀

తే॥ ఎవరితోఁ గొప్పగా మది నిచ్చగొనక,
సర్వసామిగ్రి గొనుచు, విశ్వాసపాత్రు
లైన భటులు గొల్వగా నతఁడు పురము
విడిచె ; గాని పురం బెటు విడుచు నతని! ॥ 70

సీ॥ తల్లి పొత్తిలి వీగి తప్పితారియు, దోగి
యాడిన రమ్యహర్మ్యములఁ జూచి,
చిరుతనాఁ డీడు బాలుర గూడి యాడిన
సమతల క్రీడాంగణములఁ జూచి,
పరిణయోత్సవ వేళఁ బట్టపేనుగు నెక్కి
వలగొన్న రాచబాటలను జూచి,
నిఖిలప్రభుత్వసన్నిధి దండనాథ ప
ట్టముఁగొన్న కొల్వుకూటమ్ముఁ జూచి,

తే॥ చూచుచూపుల నూరిఁ యంచులకుఁబారి,
మగిడి, కనురెప్ప తుదలంటి, మంచుదొరయు
నుడుకు గన్నీటి నడచి, "నిఁవిడుతు" నంచు
నదరుఁ బెదవుల షాజీ ప్రయాణమయ్యె ॥ 71

తే॥ గర్భదళములఁ బువుపిందెఁ గప్పికొన్న
పరువపుందీవ, చూలాలు; పసుపుఁ బూసి
కుంకుమముఁ బెట్టి, శివునింటికోడలనఁగ
జీజియాబాయి ధవునండఁజేరి నడిచె ॥ 72

మ॥ తననాథుండు మనంబునఁ మిగులసంతాపంబుఁ గొన్నాఁడటం
చనుతాపమ్మున దగ్గరించి, యుచితన్యాహారనీహార సం
జనితాప్యాయనుఁ జేసి, మో మెనసి, యుత్సాహంబు దీపింప ని
ట్లనె "నాథా! మది నింతవంత గొననేలా? దీన మేలున్నదే?॥ 73

ఆ॥ వె॥ ఈ నిజామురాజ్య మెల్లయిన మనకేమి?
చేయవలసినంత చేసినారు;
వినరు వారు; మిమ్ము విడదీసె దైవ మీ
ముండ్లపొదల లేదో మొగలిపువ్వు! ॥ 74

మ॥ మనకున్ జిక్కులు గూర్చు నీయవనసంపర్కంబు నిట్లాడఁ దీ
సిన పున్నెంబున కుత్సహింపవలె; గాసింబొంద మీకేల? కం
సునకుంబాసిన వాసుదేవుఁడ వటంచుకో మిమ్ము భావింతు; నా
జనకుం డీసునఁ దప్పుదారిఁజనె; నిచ్చల్ పాపముల్ పండ వే?॥ 75

ఆ॥ వె॥ ప్రకృతిసాధనములఁ బటుసత్త్వ మెనయించి,
తపముఁ జేసి, దేశదాస్యమోక్ష
సిద్ధిఁగనుఁడు; మీకు సిద్ధింపదా, భగీ
రథుఁడు గంగఁ దేరఁ బ్రభవమందు" ॥ 76

మ॥ అని యావీరవధూవతంస ముచిత వ్యాపార మేపారఁ బ
ల్కిన, షాజీ కనుదోయి విప్పలరఁ దెల్వింబొంది, యిల్లాలిమే
లు కుప్పొంగెఁ; బ్రయాణ మింత చనునాలో, వెన్క దూరంబుగాఁ
గనుపించెన్ జటులాపతత్తురగ రింఖాధూత ధూళిచ్ఛటల్ ॥ 77

చ॥ "వెనుకొనివచ్చె నీతురగవీరపతాకిని; యెవ్వరింతగా
ననువుసఁ బొంచి దూఁకి" రని యారయుచో నొక దూత వచ్చి, యొ
య్యన *"లుకజీవిభుండు ప్రళయాంతకుఁడై మిముఁదాఁకియోర్వఁగా
ఘనతర సైన్యమున్గొని, యెకాయకివచ్చె" నటంచుఁ దెల్పినన్॥ 78

---

* "Lukhaji pursued him until the barriers of Phaltan were reached,"
Page 18. "The life of Sivaji Maharaja" by
N. S. TAKAKHAV, M.A.

చ॥ పడగను ద్రొక్కగా బడిన పాముపడిఁ జెలరేగి రోజుచుఁ
దడ బడ నేల? వట్టి యను తాపము లేల ? యతండో నేనో యీ
పుడమిని బాయుదాక బగవో; దిది పారము ముట్టి చూతు; న
ల్లుడనియు మామగారనియు లోకము మమ్మనకుండుఁ గావుతఁ॥ 79

మ॥ తన నీడఁజగమెల్ల నుండవలెనో? తాఁ బడినట్లెల్ల గై
కొని తాళమ్మును దట్టఁ గావలయునో? కొండంతవాఁ డెవ్వఁడుఁ
దనకన్నఁ గుడి చేయియౌట తగదో? తత్త్వమ్ముజో కొట్టి, దే
నిని గానీ తన కన్వయింపవలెనో? నే నింత సైరింతునే ?॥ 80

చ॥ అడకువ – భీతిచేత, హితమాడుట – నీదయగోరి, గౌరవం
బిడుటయు నీ మహోపకృతి కేను విధేయుఁడనౌట, యిట్టియం
గడి నను నమ్మి నాపనులఁ గైకొని నీదగుముద్ర వైచి, వే
ర్పడి యమర్థు జేసి, విడఁబట్టి నన్నుఁదఱుమాడుచుంటివే? ॥ 81

తే॥ అయిన దైనది, వట్టి వాక్యార్థమేల?
యొక్క మునుకతో c జలియెల్ల నుడుగఁజేతుఁ,
గొడుకును బడంతిర్నిఁ గొంచుఁ గొంద రేగు"
డనుచుఁ దన సేవకుల కతం డానతిచ్చె ॥ 82

క॥ షహాజీ పలుకుల యురవడిం
దహితపడి, జీజియా యుదార విచార
స్పృహణీయ వచన రచనా
మహితంబుగ ననియె నాథుమది నరిగొనుచుఁ॥ 83

చ॥ త్వరపడ నేల ? కాలపరిపాకము సర్వము నిర్వహించు; ని
ట్లతిమీనా మాత్ర శూరుడతడాయ్యెనె ? మీరటు కాక పోతిరే?
ఎఱుగు జగంబు ; తాలిమివహింపుఁడు; భారతము దలంపుఁ; దు
ద్ధుర భుజశాలులై యదను ద్రొక్కు చు, మామకు బుద్ధి సెప్పుఁడీ!॥ 84

ఆ॥ వె॥ బలములేదు; తగిన పరికరమ్ములు లేవు;
వట్టిబయలఁ దెగువ ముట్టనేల?
కదలిపోద మిపుద; కాదేని జీజియా
బాయి తొంటి సత్యభామ నిజము"॥ 85

చ॥ అని సమయోచితంపుహితమాడు కుటుంబినిమాట కొగ్గి, "యీ
పని యఱ" వంచు నాడు పరివారము పల్కుల నాదరించి, పై
కెనయు రుషాదవాగ్నిని జయించి, షహాజి నిజానుయాయుల్గఁ
గొని పయనించె శత్రువులకుఁదఱిగాని మహాజవంబున్గఁ 86

చ॥ పరిణగర్భయై యుడుకుబర్వుల కోర్వనిధర్మపత్ని- ను
క్కఱిన సుతుఁ గనుంగొని, యనాకులమౌ తన చిత్త వృత్తి యుఁ
బరియులుగాఁగ, మీఁదిపయనమ్ముల మానుచుఁ, జెంతనున్నజు
న్నరుపురిఁ జేరి, యందుఁ జిననాఁటిసఖుం డగువానిఁ గన్గొనెఁ 87

ఉ॥ ఆ గుణశాలి 'నింబళుక' రన్వయరత్నము శ్రీనివాసరా
వీగతి వచ్చియున్నహితు నెంతయుఁ గూరిమి నాదరించి, వ
ర్భాగమలక్ష్మికిఁ గుఱుతులై కనులూర, మనోమయూరలా
స్యాగమ మొప్పఁ గౌఁగిలిడె; నాతనితోడ షహాజి యిట్లనెఁ 88

మ॥ "లుకజీ చేసిన దుర్ణయంబు మెయిఁ గాలు న్నిల్పఁగానైనఁ;
ఱికలే, దేఁగెద నేను; నీ వతని బారిఁబాపి, దాదోజిచెం
తకుఁ జేర్పింపుమ యీమె; గర్భవతిగాన్గఁ వెంటఁగొంపోవఁ గా;
దిక నన్నుఁ బలవంత పెట్టకుము; నా కీమేలు సేకూర్పు మీ! ॥ 89

తే॥ అనుచు షాజీ కులాంగన నచటవిడిచి,
తనయుఁ దోడ్కొని, భటులతోఁ దరలి చనియెఁ;
దఱుముకొనుచు లఖూజి తత్పురము సొచ్చి
శ్రీనివాసరావు గృహంబు చెంత నిలిచె॥ 90

ఉ॥ అల్లుడు లేడు; తోడిభటు లంతకు లే, రొక శ్రీనివాస రా
వల్లన వచ్చి యున్నకథ యంతయుఁ దెల్పిన నూర్పువుచ్చి, ఘూ
ర్ణిల్లుమనంబుతో మిఱుగుఱించిన కన్నులతోడ జీజియా
యుల్లము దూసిపోవబరుషోక్తుల గ్రక్కి లఖూజి యిట్లనుఁ॥ 91

ఉ॥ "తప్పికొనెంగదే పరుపుదప్పిన శూరుఁడు! మీస మున్నచో
నిప్పని సేయ నేల, యెదు రెక్కి నిలంబడి పోరరాదె? యీ
యప్ప యరి ప్రకాండము లయంబొనరించి, స్వదేశ లక్ష్మికిఁ
గొప్పకిరీట ముంచునట, కోటలు దాటెడు మాట లేటికో ! ॥ 92

సీ॥ నీ మాటవినని నాతో మచ్చరించి, నీ
మతము సాధింప గుచ్చితముఁ బూని
శ్రీనివాసుతో నీమేనమామతో
గుటిలుఁడౌ మోహితేకులజుతోడఁ
గలయిక ల్నెఱపి, చొక్కపుఁ జెల్మిఁ #జుట్టఱి
కంబు నొండొరులతోఁ గట్టికొనుచు,
నను విడదీసి, యీసునఁ జిక్కు ముడి వెట్టి
యడఁగఁద్రొక్కఁగ నిట్లు వెడలినాఁడ;

తే॥ విదియెఱింగితి మొన్న; నీ మెదడుఁ దీసి
చక్కఁబఱపగాఁ నిటు కాలుద్రొక్కుకొనుచు
వచ్చితిని; నీబలం బెల్లఁ దెచ్చి నిలుము;
తేల్చెదను నేనొ వారిలో దిక్కు నీకు॥ 93

"He (Lukhaji) feared that Shahji might be reinforced with the militia of the Nimbalkars."

N. S. TAKAKHAV, M.A.

ఉ॥ నా పెనుపొంది, నాడుకరుణంగొని యల్లుఁడవై ఘనుండ వై
రేపునుమాపు నన్ననుసరింపుచు, నేఁటికిఁ గోఁవచ్చి, న
న్నాపుచు బుద్ధి సెప్పఁగలవా? తులువా? నినుఁ జేరఁ దీసినన్
బాపపు బాపజాతులకుఁ బాలిడి పెంచిన ముప్పుదప్పునే ? ॥ 94

శ్రీ లుకజీ జీజియాల సంభాషణము శ్రీ

ఉ॥ #నాయుపకార మెల్ల దిని , నాకె దురంతము లెన్నుచున్, విష
ప్రాయుఁడవైస నిన్ దఱిమిపట్టక, యాయువుముట్ట కుండరా :
దేయెడనైన దిక్కు గలదే గొనిర" మ్మనునంత, జీజియా
డాయుచు, "నాగు-మాగు : వికటంబుగదాండవమాడనేటికిన్॥" 95

మ॥ అని కాత్యాయని వోలె దూఁకి, సముఖంబై, కంటఁ గెంపూర, నీ
నిన సింగంబటు రోజుచున్బలికె "గానీ : దిక్కు లేదేమి నా
కును నా భర్తకు ? నాయువుం గొనెదవాక్కో? రమ్ము నేనుంటి నా
తనియర్ధాంగను; నేమి చేసెదవో;పంతం బెట్టిదో చూచెదన్॥ 96

ఉ॥ అంతరు వెంచి, నీదు మరియాదల నెంచి, హితంబు ననెంచి వ
ర్తింతువుగాక; నీపలుకుతీండ్రమునన్ మదివేండ్ర మొప్ప న
ర్తింతువా! జీజియాను గుఱుతింపవా! చంపెదా! చంపనేర్తువో!
యెంతకసాయి! వీవు మనియే, పను దిక్కఁఱ జేయుచుంటివే! ॥ 97

ఉ॥ కెవ్వున హుంకరించి యడికించెద, వాయుధ మెత్త నుంటి వీ
నెవ్వరిపైని? నీయెడఁద కింత వివేకము చాలదయ్యెనే;
గువ్వలుఁ గూడఁ గాన్పులను గూరిమిఁ బెంచుజగంబునందు నీ
వె వ్వఁడవయ్య? యాదరణకెక్కరె యల్లుఁడు నాఁడుబిడ్డయున్?॥ 98

"Her father never excused the injury that had morti-fied his pride, and the turn of events, which made Sahaji king-maker at Ahmednagar and Doulatabad only aggra- vated this enemity... ... He retired to Bijapur hotly pursued by his father-in-law,"

M. G. RANADE.

చ॥ కనికర మింతలేని కొటికాడవు నన్నిటుపెంచనేల? పు
ట్టినయపుడే గళమ్మటమటించినఁ బోవదె? వెంటనంటి యి
య్యనువున వేఁటలాడ మనసయ్యెనె ? కన్ననిసుంగుమ్రింగు వ
ర్తనమది సర్పజాతికిఁగదా! యొకమానవుఁ డిట్లు సేయునే ॥ 99

మ॥ ఒక కీడే యొనరించినాఁడనుము, నీ వుద్రేకమ్మూఁగందువో?
ప్రకటంబౌ మన జాధవాన్వయపుమర్యాదల్ దిగంద్రోతువో?
"లుకజీ యల్లున కిట్లొనర్చె" ననుచు9లోకమ్ము పైకెత్తునిం
దకు నీ యొఁదలవంతువో? ప్రణయ బంధమ్మిట్లు పోకార్తువో?॥100

తే॥ వింత వేడుకఁ దొలికాన్పు సంతరించి
బుడుతమన్మనిఁ గౌగిటఁ బొదివి కొన్న
సదయహస్తంబు లిపు డిట్లు పదిలపడెనె
పదను కత్తులఁ గుత్తుకల్ చిదిమిపోయ?॥ 101

తే॥ పసుపుఁగుంకుమ, నుదుటిపై బాసికంబు
పెండ్లి యుడుపులు, నునుసిగ్గుపెంపు దోఁప
నడుగులంటిన మమ్మెత్తి, యాదరించి
యిడిన దీవనపరమార్థ మిదియె! తండ్రి!? ॥ 102

సీ॥ అనురాగనిలయ నాజనని మాల్యాదేవి
కడుపులోఁ గార్చిచ్చుఁగనలఁ జేసి,
కన్నీటిబుగ్గ బుగ్గల జాఱ, గుమిలిపో
యెడు నన్న 'యక్లోజి' యెదఁదఁ ద్రుంచి,
తల్లి తెక్కల ప్రోపుఁ దలఁగని సాంభాజి
భావిజీవితనౌక భంగపఱచి,
కమియమాఁగినపండు గర్భపిండ మగల్చి
కఱకుఁగాఁకలచాలిఁ గ్రాఁగఁజేసి,

తే॥ ఇంత ప్రళయంబుఁ గలిగింప నేలనయ్య !
కనికరములేదా! పాపసంకటమురాదా!
కన్నతండ్రివిగాదా! యక్కసముపోదా!
వలదువలదయ్య పచ్చునియిల్లు రగుల్ప! ॥ 103

సీ॥ రంగ పంచమి పండుగం "గులాల్బుక్క" యా
డెడుమమ్ముఁ గని కూర్మిపడిననాఁడు
పది మంది బందుగుల్ బలిసిన చవికెలో
మెచ్చి కన్యాదాన మిచ్చునాడు
పెండ్లిలో మెఱవడివెంట బెత్తముఁగొంచు
జనుల బరాబరుల్ సలుపునాడు
పుడికి బుద్ధులు సెప్పి యొడినించి, మగనితో
నత్తగారింటికి ననుపునాఁడు

తే॥ మొగమునందాడు నానందముద్ర నేఁడు
చెదరి భయదమై నిప్పులు చెరుగుచున్న
దయ్య! కనఁజాల నిను; నీ లయాంతమూర్తి
యుడిగి, శాంతించి, సుప్రసన్నుఁడవు గమ్ము!॥ 104

ఆ॥ వె॥ ఉబికి , రెండుకనుల నురియాడుచున్నది
కన్న ప్రేమ – నన్నుఁ గొన్న ప్రేమ;
నా కెకాదు, చూడు నీకును; దండ్రి ! యీ
కనుల మూసికొనెదొ! కాచికొనెదొ!॥ 105

మ॥ పసుపుం గుంకుమ పూలు పూజలిడి, సౌభాగ్యంబు శోభిల్ల, భూ
మిసురవ్రాతము దీవనల్ గురియ నా మేలెంచి కట్టించి తిం
పెసఁగఁగ మంగళసూత్ర మీమెడను; దండ్రీ ! దీని నీచేతులా
ర,"–సతీరత్నము వెక్కియేడ్చు నెద జాఱ; రుద్ధకంఠంబునన్!॥ 106

చ॥ పలపలఁ గంటిజా లురలిపాలు, గరాళక రాసి జాలు, దొ
ట్రిలునడ మీలు, జాధవుఁడు తీవ్వనఁ బుత్రిక దాపుఁజేరి, చే
తులఁగొని, యక్కు న౯ జొనిపి, తొంగలి తెప్పలసోన లొత్తి, కెం
పొలసిన బుగ్గలన్ని మిరి, యోడినకుత్తుకతోడ నిట్లనె౯॥ 107

సీ॥ "కళవళబడి యెంతయలంతివే తల్లి !
దయ లేని నావంటి తండ్రి వలన
దడి లేదు పెదవిపై, దడ తగ్గలే, దపా
యము లేదు గాదె గర్భాశయమునఁ !
గనలుకుంపటి రాజుకొని కాలు పొగప్రామఁ,
గననైతి నిట్లంటు కొనుట తల్లి !
తతీ యెంచి, యమృతమ్ము గురియించి, సోదనార్చి
నిలిపితివమ్మ పెద్దలతపమ్ము!

తే॥ ఆడుబిడ్డవు, దొడ్డయిల్లాల, విపుడు
నిండు చులాల నీవు కన్నీరు విడువ
నాకులము నిలచునే ? తల్లి ! నన్ను జూడు !
చూడు నీపుట్టినింటికి శోభనములు ! ॥ 108

చ॥ ననువిను; సింధుభేదునకు నా వెనుక౯ జను దెమ్ము ; తల్లి ! నీ
పెనిమిటి౯ గుమారు బిలిపించెద, గానుపు సంతరించెద౯;
దనయుని గుస్తరించుకొను దంపతుల౯ మిము దండ్రి చూపుల౯
గని మది సంతసించు౯ నుపకారమయా! యిది సమ్మతింపవే!"॥ 109

చ॥ అని బ్రతిమాలు తండ్రి కితులాడె "దయామయ! నీ మనంబునవ
చ్చిన, దిది చాలు; జాలా విశేషము దైవము నిర్వహించు; నా
థుని పనుపిట్టులుండె, నిది ద్రోయగరా ; దభిమాన శాలిని;
గన మొగమోదు; ఆయనకు గానిది నాకును నీకు నర్హ మే?॥ 110

ఉ॥ అక్షరమక్షరం బెఱుఁగవా తమ యల్లుని చిత్తవృత్తి ప్ర
త్యక్షము గాదె నీ కెదిరి యాడక యూరక జాతి పోక ! శాం
తిక్షము నన్య బుద్ధి గమనింపకు; త్రెంపకు ప్రేమవల్లి ; ఫా
లాక్షుని తోడుగా నతని యందొక దోసము లే; దెఱుంగవే! ॥ 111

తే॥ తండ్రి యెదదలోఁ దనయకుఁ దావు గల్గి,
యల్లునకు లేకపోవు టెందైఁనఁ గలదె?
తలఁపకుము వేఱు ; నీ ప్రేమనిలయమునకుఁ
దలుపు మూయకు; మిదియె ప్రార్థనము తండ్రి ! ॥ 112

సీ॥ అనుమాటలకు బదులాడఁజాలక, లుగ
జీజాధవుఁడు సుత చేయి వట్టి,
"భయపడకమ్మ! నీ పతియండ నుండు; మీ
జరిగినదంతయు మఱచిపొమ్ము;
తలఁచినమాత్ర తెక్కలు గట్టుకొని వచ్చి
వ్రాలెద; దూరమ్మగా వగపుఁ గొనకు;
కనుగల్గియుండు; మీ కానుపు సేయ మీ
తల్లి మాల్యాబాయి తరలివచ్చు;"

ఆ॥ వె॥ ననుచు బుజ్జగించి, యభయహస్తం బిచ్చి
వలయుధనము దీవనల నొసంగి
శ్రీనివాసరావు చేతిప్రాపమరించి
జాధవుండు మరలి చనియెఁ బురికి ॥ 113

తే॥ ఒక్క దక్షుఁడు జయచంద్రుఁడొక్కఁ డుండి
రవని విపరీతదృష్టాంత; మంతెగాని,
కన్న బిడ్డకై ప్రాణముల్ కరఁగిపోయు
తండ్రియెడఁదకు సహజవత్సలత యరుదె! ॥ 114

ఆ॥ వె॥ ప్రాణమెత్తుచూచి, పరిచర్య నడిపించి
జీజియా మనంబుచింత లుడిపి,
తడవు కొంత గడపి, దాదోజిరాక కై
శ్రీనివాసరావు చెప్పి పంపె ! ॥ 115

❀ దాదోజీ ఖాండదేవునితో జీజియాబాయి శివనేరుఁ జేరుట ❀

సీ॥ కఱకుఁ టెండలు గాసి, కాఱుమబ్బులు రేగి,
చిమ్మచీకటి తెరల్ గ్రమ్ముకొనుచుఁ
దళ దళ మెఱుపుల్గ బెళ పెళ యురుములై,
కుండపోఁ తలవాన గురిసి వెలియు
సుప్రభాతమునాటి సురుచిర ప్రకృతి శో
భల శాంత గంభీర భావుకముల
ననుభ వింపుచు, జీజియాబాయి విస్మయ
వికచ నేత్రముల భావింపుచుండె;

తే॥ నంతలో నేఁగుదెంచె – బ్రహ్మస్వరూప
తా సుభగమూర్తియై వచ్చుతరణి కరణి –
ఘనుఁడు విశ్వాసి దాదోజి ఖాండదేవుఁ
డనెడు సచివుఁడు బ్రాహ్మణుం డామెకడకు ॥ 116

క॥ వచ్చినయతర్ని గని, సిరి
వచ్చినయటు చన్నియుసురు వచ్చినయటుర్ల
మెచ్చుచు, విచ్చిన మొగమునఁ
దచ్చరణములందుఁ గంటితడితో వ్రాల్గె॥ 117

తే॥ భర్త నెడఁబాసి, వాల్మీకిపదములంది
పనవుచున్న సీతను దలంపునకుఁ దెచ్చు
జీజియాబాయి నెత్తి, దాదోజి చలువ
పొలపమున నూఱడించుచుఁ బలికెనిట్లు॥ 118

చ॥ 'అడలకుమమ్మ! నీచరితమంత యెఱింగితి; నీ విటుల్ భయం
పడ బనియేమి, నాయుసురు పందెముగా నినుఁ గాచికొందు, నె
ప్పుడు తగ వేది-యట్టి యనుపుల్ పచరించెదఁ; గార్యమేమియి
య్యెడ శివనేరు దుర్గమున కిప్పుడ పోవుద' మంచు, నాతఁడుర్ 119

తే॥ పూలపఱపులఁ బల్లకి బొందు బరపఱచి,
జీజియాబాయి నందు వేంచేయజేసి,
తగిన పరివారముల్ గొని తరలిచనియెఁ,
ద్రోవగాచుచు రును "శివనేరు" దుర్గమునకు॥ 120

తే॥ ఉచిత పరికర భరితమౌ నొక్క మేడ
విడిసి, తండ్రియై దాదోజి వేయికనుల
నరయు చుండగఁ బతిరాక లరయు చామె
కణ్వు చెంత శకుంతల కరణి నుండె ॥ 121

❀ షాజీ తన కర్తవ్యము నిశ్చయించుకొనుట ❀

ఉ॥ జున్నరు వీడి, దాపయిన చోట నొకించుకు వేచి, మామయ్యర్
జన్న తెలుంగు నాత్మసతి సౌఖ్యముగా "శివనేరు" దుర్గమం
దున్న తెఱం గెఱింగి, మది యూఱటఁ బొంది, షహాజి మీఁదఁబో
నెన్నుచుఁ, బైపయిర్ మొలక లెత్తుతలంపులఁ దోఁగె నీగతిన్॥ 122

తే॥ "నెలలు నిండిన సతిఁ బాయనెటీఁ దపింతు
నా? నిలువులేని రాజ్యతంత్రముఁ దలంతు
నా? పగలుగొన్న చుట్టాల పనుసరింతు
నా? యొకనిఁబట్టి దైవ మిట్లాడనేల॥ 123

చ॥ ఇది యొకదుర్ఘటంబగు పరీక్ష; తితిక్షకుఁ దావులేదు; 'మే
లిది' 'యిదికీ' డటంచు మనసిచ్చి, సహాయముజూపి, 'వెంటదూఁ
కెద నను మామ యిట్టు లడికించె; నిజామునవాబు కొన్న మే
లదిమి కృతఘ్నుఁడయ్యెఁ; నిక నాత్మసహాయమ నిల్చియుండెడిఁ॥ 124

చ॥ అనుకొనియుంటి నాబలమునంతయు నూఁ ది : స్వతంత్ర రాజ్యల
క్ష్మిని నెలకొల్ప; మామ యది ఛిన్నము భిన్నము చేసె, మామయే
యని యననేల, దైవమున కయ్యది యిష్టముకాదు; కానిచో
ననువులు దప్పునే? యిటుల నందిన కొమ్మలు చీలిపోవునే?॥ 125

ఉ॥ ఒక్కొక్క డుద్భవించు - బలుపొందిన యాత్మ బలంబు నూది లా
వెక్కుచుఁ, దన్నె దుర్చునవి యెల్లను ద్రొక్కుచుఁ దన్నడంచిరఁ
నిక్కు చు, నిప్పు - నీరమున, నిప్పుల - నీరము నేర్చికూర్చి పై
కెక్కెడు ధీర సత్త్వుఁ; డిది యెల్లరుకుఁ దరియౌ కొలంది యే!॥ 126

ఉ॥ నా కొనగూడియున్న కరణంబులు లావణీ యుండె;నెందునుఁ
బ్రాఁ కి ధణం ధణించె యవన ప్రభుతా పటుతాండవంబు; నా
యేక ధనుర్ధరత్వము జయింపగనోపునె దీని? నిప్పు డా
కోకిల వృత్తి యుత్తమ మగుంగద తెక్కలువచ్చునంతకుఁ॥ 127

ఆ॥వె॥ కడక సమయమోర్చుఘనుఁ బంద యున్నచో
మోటుతెగువనాని మూర్ఖుఁ డన రె?
అడఁగుఁ గాక, పేడియగుఁ గాక, పెను వీఁక
నాలఁ ద్రిప్పు వాఁడె యర్జునుండు॥ 128

ఉ॥ మొగలు పాదుషా తనకు మ్రొక్కినవారలఁ ద్రొక్కివైచు; నా
యాగమనంబుఁ గైకొన దహమ్మదురాజ్యము; గోలకొండలో
నా గుఱుతున్న వారలు గనంబడ; రొంటరిపాటు మేలె? నా
జాగిరుఁ జేరునేర్పున బిజాపురమ్మున్ గదలించి చూచెదన్॥ 129

చ॥ అగును, మురారి పంతు సచివా గ్రణి యచ్చట, మేటిమాటఁ దీ
ర్పఁగలుగు నేర్పువాఁడు, కులబంధువు, ప్రాణహితుం; డతండు నా
కగు నుపకార మారసి సహాయము చేయకపోఁడు; వ్రేలుమో
పఁగ నెడమున్నఁ గాలిడఁగవచ్చుఁ, బరుండఁగవచ్చునా పయిన్॥ 130

తే॥గీ॥ జీజియాబాయి నోమ దాదోజి గలఁడు,
భయములే" దని తలపోసి, భటులఁ గొనుచుఁ
దరలి, "భీమా" తరంగిణి తటము వెంట
నడచి, "సూపా" భిధానమండలముఁ జేరె ॥ 131

క॥ ఆ మండలమున "సూపా"
నామక పత్తనము: దాన నవ్య విభవ శో
భామంజులమైతగు నిజ
ధామంబున విడిసి, కార్య తత్పరుఁ డయ్యెన్ 132

చ॥ తన భటులందు నొక్క యుచితజ్ఞుని ధీరునిఁ బల్కు పొందువిం
దెనసి వానిఁ జీరి తగవెల్ల వచించి, "హితమ్ము గొంచుఁ ర"
మ్మనుచు బిజాపురమ్మునకు నంపి, నిజోద్యమ సిద్ధిఁ గోరుచున్
మనుకొని దుర్గముల్ బలఁగముల్ గమనింపుచునుండె నచ్చటన్॥ 133

తే॥ ఇంతలోన బిజాపుర మేఁగినట్టి
భటుఁడు చనుదెంచి యచ్చటి వార్తఁ దెలిపె;
దాన లాభములేమి వ్యక్తముగఁ దెలిసి,
యరయుచుండె స్వతంత్రరాజ్యంబు తెరువు ॥ 134

శివాజీ జన్మవృత్తాంతము దాదోజీ షాజీకిఁ దెలుపుట

మ॥ అలసాయాత సమీర సంయమిత సంధ్యాగర్భనిర్భిన్నకం
దళ బాలారుణ పాదచోదన దళన్మందేహ సందోహమై
చెలువౌ నొండొక సుప్రభాతమున షాజీ కాల్యకృత్యంబులఁ
గలయఁ దీరిచియుండ, వచ్చెనటకుఁ దాదోజి మోదంబునన్॥ 135

ఉ॥ విచ్చిన మోముతో, విరియవిచ్చినకన్నులతోడఁ జేరఁగా
వచ్చి "సుపుత్ర లాభమున వర్ధిలు" మంచు శుభాశిషమ్ము వా
కృచ్చినఁ, బొంగి మేన గల క్రొన్నగలెల్లను నిల్వుదోఁపుగా
నిచ్చె షహాజి యాతనికి, నెల్లరకుఁ దగఁ బంచె గానుకల్ ॥ 136

కు॥ "జీజా సుఖమున్నదె, దా
దోజీ! సుతుఁడెట్టులుండె దోసమ్ములు లే
వే – జాతక మెట్టిది?" యని
షాజీ ప్రశ్నింప; నతఁడెసఁగ నిట్లనియె ॥ 137

ఉ॥ ఏ యెడరుఁ దపోబలము నెట్లలమ్మఁ – సుఖముండె జీజియా
బాయి; కుమారుఁడున్నత శివంకర లక్షణ లక్షితుండు; రా
జా! యవిజయ్య తేజమున కస్పద మాముఖమండలంబు ని
ర్ధేయమ; యిట్టి మూర్తి గలదే జగమందని నాకు దోచెదుఁ!॥ 138

ఉ॥ మూడవకన్ను నెన్నుదట, ముమ్మెన నాలు కరమ్మునందు, రే
తేడు శిరమ్మునందు జిగిరింపక, నాడనసూయయింటఁ బా
రాడిన పాపఁడే మనగృహమ్మున నేఁడుదయించెనేమో! తే
కడిన వాని చాయ లట్టివి; ధన్యుఁడ వీవు భూవరా! ॥ 139

తే॥ *పదియు నేరూర్ల నాలుగుపదుల తొమ్మి
దైన శాలివాహన శక హాయనములఁ
బ్రభవ వైశాఖ సిత పక్ష పంచమీ కు
జాంక వాసరమున సుతోదయము రాజ ! ॥ 140

క॥ శివ మార్ద్రా నక్షత్రము
శివ దైవత మమృతకరుఁడు చెందిన వేళఁ
గవి దైవత వృష రాశిఁ
భువనోద్ధారకుఁడు సుతుఁడు పుట్టె నరేంద్రా ! ॥ 141

---

* క్రీ. శ. 1627 సం ॥ ఏప్రెల్ నెల 25 తే. కలిగతము 4728. శాలి 1549 విక్రమ1684 ప్రభవ సం ॥ వైశాఖ శు. 5 మంగళ వారము 19-48, ఆర్ద్రా 54-0 అతి గండ 3-32 , బాల 19-48, ది. ని. 16.3 త్యా- ప్ర 3.50, అహస్సు 31.24 భుక్తి 1.40 ఈ రోజున ఉదయాది 5-3 ఘడియలకు వృషభ లగ్నముందు జననము.

శ్రీ శ్రీ శివాజీ జాతక చక్రము శ్రీ

	ర బు	ల	చం
కు శు	రాశి	చక్రము	రా
కే			
	గు		శ
	శ	ల	శు
రా	అంశా	చక్రము	ర
			కే
కు	బు గు		

"శ్రీ శివాజీ జాతక గ్రంధము" తెల్కపల్లి వెంకటసుబ్రహ్మణ్య సిద్ధాంతి.

తే॥ ఆర్యమతములం బరులు బొపాడునాఁడు
శంకరాచార్యుఁగన్న వైశాఖపంచ
మీదినంబిది నేఁడు జన్మింపఁజేసె
నపరశివు; పెట్టిమేలు ముందరయఁగలదో!" ॥ 142

తే॥ అని పలుకు ఖాండ దేవువాక్యముల కలరి,
"సర్వమును శ్రీభవానీప్రసాద" మనుచు
సంతసముఁ దెల్పి, మనసులో సరదుకొన్న
చిటితలంపుల షాజీ వచించె నిటులు ॥ 143

మ॥ #"మును మాతంగ్రికిడెఁ భవానియె వరంబుల్ కొన్ని - 'నీవంశమం
దనఘుం డొక్కఁడుపుట్టు, నాతఁడు స్వరాజ్యంబుఁ బ్రతిష్ఠించి ని
ల్పును ధర్మస్థితి, యిర్వదేడు తరముల్ పాల్పారుఁ దద్రాజ్య' మం
చని; యీనాఁడవి నిక్కమైనటుతలంపై కోర్కులూరించెడిఁ ॥ 144

ఉ॥ $ మున్నొకనాఁడు నిద్రగనుమూసిన నా కొక యోగి తోఁచి పై
చిన్నెలె పల్కి, పండొకటి చేతనిడిఁ, జనె; మేలుకాంచి నే
విన్నది జీజియాకు వినిపించితిఁ; బండు భుజించినాము; నాఁ
డిన్నియు స్వప్నగాథ, లవియే నిజమయ్యెఁగ్రమకమంబుగఁ ॥ 145

Goddess Bhavani declared to Mallojee; namely, that "There shall be one of thy family who shall become a king: he shall be endowed with the qualities and attributes of Sambh; he shall re-establish and preserve justice in Maha- rashtra; his reign shall form an epoch and his posterity shall mount the throne for twenty-seven generations"

Page 71. A History of the Mahrattas, by James Grant Duff

$ One night he (Shahji) dreamt that a Hindu anchorite put a mango in his hand and said: "Share the fruit with your wife and you will be the father of a son, who will be the incarnation of the God Shiva". When Shahji awoke

సీ॥ అహమదునగరంబునం దున్నయపుడె మా
యిరువురిలోఁ దోఁచె నివియ రెండు;
జాధవుండిచ్చిన చనవు వాని భరించి
పాదుల నెదిగించి ప్రోదిసేసెఁ ;
బ్రతికూల కాల తీవ్రతరేఁగి యింతలో
వానిసుస్థితికి నెవ్వగలు గూర్చె;
నిజసత్వ మెనసి పూనిక మెట్టి తరిఁబట్టి
యనుకూలగతి నిప్పు డవతరించె;

తే॥ * నవియెసుమ్ము స్వతంత్రరాజ్య ప్రతిష్ఠ
యొకటి, జీజియాగన్న యభ్యుదయ మొకటి;
నేను దానిని, నీవు దీనిని భరించి
పెంచుదము; దానినిది ముందు పెంచుఁగాక ॥ 146

తే॥ శ్రీశివాదేవి కరుణ నార్జించుకతన
నిపుడు శివనేరు దుర్గం దెనయుక తన
ముందు హైందవధర శివం బందుకతన
నితనికి "శివాజి" యను నామ మే నొనర్తు ॥ 147

చ॥ ఇకఁ బయనింపు మీవు; బరువెల్లను నీపయి నిల్పియుండెఁ ; బు
త్రకుఁ గను పెట్టి, జాగిరుల రాబడిఁ బెంచుచు, రాజ్యభారముఁ
సుకముగఁ దీర్పు; మీ వనుపుసొమ్మున సాగుచునుండు నాదు పూ
నిక, తగుసూత్ర ధారుడవు నీవగదయ్య స్వరాజ్య నాటికన్! ॥ 148

---

* from his dream, he found a mango in his hand, visited his wife and shared it with her. The offsring of this reunion was the birth of a little boy".

Page 181 "GREAT MEN OF INDIA" by Rush Brook Williams. "......and he (Shahji) was himself secretly preparing for the inauguration of an independent sovereignty. N. S. T.

తే॥ జరుగు సంగతులెల్ల నీవరయుచుండి,
వలయుచో సాయమేదైన బంపుచుండు
మరుగుమీ" యంచు దాదోజి నంపి, తాను
సమయసముచిత సన్నాహ సహితుఁడయ్యె ॥ 149

సీ॥ "అల జహంగీరు మొగలు పాదుషా పోయె"
ననువార్త నింతలో నతఁడు వినుచు,
"దైవము నాప్రయత్నము మెచ్చె, నిఁకఁ గొంత
యడఁగు మొగలుదండయాత్ర, లిప్పు
డహమదునగర రాజ్యము నన్నుఁ దాఁ కలే,
దనుకూలమిది" యని యపుడె కదలి
"భోఁసలే" మూలపురుష, వాసస్థాన
మగు "వెరోళా" ప్రాంత మాక్రమించి,

తే॥ బలిసి, "జున్నరు" "దౌలతాబా" దహమదు
నగరు" "సంగమనేరుల" నడుమగల్గు
దేశమును గెల్చి, వైరులతేజ మడఁచి,
యచట # షాజీ స్వతంత్ర రాజ్యమును నిలిపె॥ 150

చ॥ పృథులతరంబు 'భీమగడ' మెన్నడో పెద్దలు గట్టుకోటయై
శిథిలతఁ బొందియుండ, షహజీ యది చక్కనొనర్చి, వైరిని
ర్మథనబలంబు లందుఁ దవర్ప 'షహజీగడ' పేరునఁ
బ్రథితముగా నొనర్చి, యది ప్రాపున నేలుచునుండెఁ బ్రాంతముల్॥ 151

"He brought within grasp the Balaghat (upland) country from Junair and Sangamner to Ahmednagar and Doulatabad attained to great power"

Page 249. 'The Modern Review' September 1917.
'The Rise of Shahji Bhonsla' by
Prof. JADUNATH SARKAR M.A., F.R.S.

ఉ॥ కాలము కొంతవోయె, నట "ఖాండిషు" నేలెడు"ర్కా జహానులో
దీ" లయకాలుఁడై ప్రతిఘటింపగ, వాని నడంపవచ్చె నా
ఖీలత షాజహా; నతడు పెంపుమెయిఁ దన పైకి వచ్చు చో
నాలము సోలదంచని షహాజియు సంధి యొనర్చె వారితో॥ 152

తే॥ కన్నుడిచి పాదుషా నిట్లు కలియఁ బలికి,
కన్ను బెదిరించి నైజాముకాలుగట్టి,
కన్ను గలిగి స్వరాజ్యంబుఁ గాచికొనుచుఁ,
గుఱుచ వాయ నైజాము లోగొనియె నతఁడు॥ 153

ఆ॥ దండు గట్టుకొని, "పరెండా" పురమ్మును
గెలిచి రాజధాని సలిపి, యందు
విడిది సేసి రాజ్యవిభవ మేలుచునుండె;
నపుడె యొక విపర్యంబు జరిగె ॥ 154

లుకజీ హత్య - షాజీ జీజియాల పరితాపము

సీ॥ తమువీడి స్వార్థలాభముఁగోరి, మొగలు
పాదుషా పాదంబు వట్టె ననుచుఁ,
దమమర్మములు సెప్పి తంత్రముల్ నడిపి, మొ
గలులదాపునఁ దమ్ము నలిపె ననుచుఁ,
దనకుఁ బ్రాపైనయుత్తము షాహజీఁ దోలి,
తమకు దౌర్బల్యంబుఁ దార్చెననుచుఁ,
దమరాజ్య మతఁడు కొంతకుఁగొంత గైకొను
చుండ, నూరక చూచుచుండె ననుచు,

తే॥ నింత లుకజీ కుతంత్రమంచెంచి పొంచి,
నమ్మకముఁజూపి, రాజ కార్యమ్ము పేరఁ
బిలువనంపి, నిజాంనవాబులు వధించి
రతని సకుటుంబమున సభాభ్యంతరమున ॥ 155

మ॥ ఒకనాఁడా షహజీ హితుండగు నిజాముద్యోగి యేతెంచి, భీ
లికలై యున్న నిజము విప్లవము లోలిఁ దెల్పి ; "మోసంపుట
ల్లిక సుల్తానులు గొల్వుకుంబిలిచి బల్మిఁ బుత్రులఁ బౌత్రులఁ
లుకజీ జాధవు గొంతుకోసి" రనుపల్కుల్ వల్కఁ గా నుగ్రుఁడై ॥ 156

శా॥ "ఏమేమీ? లుకజీ విభుఁ దునిమినారే? కొల్వుకూటమ్ములో
నే ? మోసం బొనరించియే? తెగువ యేమి ? త్రుళ్ళిపాటెంత! సుం
తే మామాటఁ దలంపరే? తలఁచినారే దిక్కు లేదంచు ? నై
జామెల్లఁ దిటిమౌనటంచు నడియాసఁ జేసి చెర్లాడిరే ?॥ 157

శా॥ వాలుఁ డాలునుబూని బట్టబయలఁ బారాడి పోరాడుచుఁ
లీలా కేళి నరాతిమస్తముల బల్మిఁ దున్మితూఁటాడి మీ
సాలఁ ద్రి ప్పిన నొప్పుఁగాక; ఇటుమూసఁ ద్రమగ్గుచుఁ, వంటయి
ల్లాలై కూరలుగాయలుఁ దఱుగు తీర్పా నే ర్పు వీరాళికిఁ?॥ 158

శా॥ మొగల్ సైన్యములుఁ బిజాపురబలంబుల్ ముట్టి ధట్టించునాఁ
డీ గాంద్రింపులులేవు; నేఁడు పులు లైరే? యిట్లు వేటాడిరే?
మొగల్ కొల్వునఁ దాను జేరుటయె తప్పో? తప్పు దండించుటో
యీగోషా తెర గ్రుద్దులాటలివి? ఛీ ఛీ యింత కార్పణ్యమే!॥ 159

ఉ॥ చేసిరి చేతనైనపని చీఁకటికొట్టున; దీని శాత్రవు
ల్మాసిరటంచు నూఱటఁ జెలంగిరొకో సులతానుగారు? వి
శ్వాసనిహంతలఁ బులిమి పామెదు దాఁక మరాటుఁ డెవ్వఁడే
నీసుదొఱంగఁడం చెఱుఁగఁడే ? యిక నైన నెఱుంగకుండునే?॥ 160

మ॥ ఒకచో మామకుమార్కుఁ గలుగుఁగా కొక్కింతభేదమ్ము, కం
టికిని తెప్పకు దూరమౌనే? మదిఁ గౌటిల్యంబుఁ బాటింపుచున్
లుకజీజాధవు నట్లు చేసినపు, డల్లుండైనవాఁ డెం త తే
లికయైపోయెఁ! గులావమాన మొకతాల్మిన్ మ్రింగువారుందురే?॥ 161

తే॥ అనుచు, నవమానధూతరోషాగ్ని యొకటఁ
గుములు చుండ, వేరొకట దిక్కు దారి లేక
కఠిన హత్యా వీదీర్ఘాంగకములఁ బొరలు
చున్న చుట్టాలు మదికిరా నూర్పు వుచ్చి ॥ 162

మ॥ కసురుంబిందెల దూసిపోసి చిదుమంగాఁ జేతులెట్లాడెనో!
నిసుఁగుల్ దిక్కతి యెంతగాఁ బదరి 'తండ్రీ' యంచు వాపోయిరో!
యసిధారన్ జళిపించి పైఁ బడెడు హత్యా భృత్యులన్ గంచుఁ, దా
నసహాయుండయి మామ ఎట్టి మరణాయాసంబునన్ గ్రాఁగేనో ! ॥

ఆ॥వె॥ 'అందఱుండి తండ్రి యారడిఁ బోయెనే !
యాపు వీరుడొక్కఁ డైన లేఁడే !'
యనుచుఁ బనవు జీజియాబాయి మొగ మెట్లు
చూడనేర్తు ! మొగము చూప నేర్తు !" ॥ 164

చ॥ అని బలితం పుఁజింత నురియాడుచు నూరుపువచ్చి, జీజియా
కనువుగ వార్త నంపి, యెటులైనఁ బగం దెగఁ దీయఁ గొంతయో
జనగొని, జీజియామది విషాదదవానల మార్చు టిప్పు డొ
ప్పని, కడుతొందరంగొని షహాజీ చనెన్ శివనేరుకోటకుఁ ॥ 165

చ॥ పరుగులు వారు డెందమునఁ బర్విడి, రాజగృహంబుడాసి, బా
వురుమనియున్న వాఁకిటికిఁ బోఁ దడుమాడుచు ముందుసాగి, ని
వ్వెఱగొనియున్న సేవకుల - వెల్వెలఁబోయిన ఖాండ దేవునిన్
నెటిదురసిల్లు భార్యఁ గని, నిల్వున నీరయి నిల్చెదాపునన్ ॥ 166

చ॥ నిలిచిన నాథుఁగాంచి, మదినిండిన శోకము పొంగి కన్ను తె
ప్పలఁగురియన్ జిజాంబ "యెడఁబాసెఁ గదే గురుదైవతంబు! వి
మ్ములు మముఁ గాచుకోట పడిపోయెఁగదే యిఁకఁ బుట్టినింటియా
సలు చెడిపోయెనే! పరుపుచాలని బిడ్డలఁ జేసిపోయెనే!॥ 167

మ॥ అకటా ! అంతటివాని కిట్టి మరణంబా ! గొఱ్ఱెలన్ బట్టి గొం
తుకలన్ గోయు కసాయులట్లు కొలువందున్ దండ్రికిన్ బిడ్డ ;
డ్డకున్ దండ్రియు దిక్కు లేని గతిన్ గట్టా చుట్టిముట్టాడిరే!
యొకఁడేనించుక జాలిగుండెగండో ! కాంచఁడో బిడ్డలన్॥ 168

సీ॥ మొన మొన్న గదా జననిఁ బంపుదునంచుఁ
బో తివే - యెటు మాయమైతి తండ్రి!
పసుపు కుంకుమ కల్మి నెసఁగు మహాలక్ష్మి
తల్లి కీ కడగ్రాఁ త తప్పదయ్యె!
"నే నుంటిఁగాదె యక్కా! నీకు భయ మేమి"
యంటివే - యన్న! యెందుంటివయ్య!
పూలుగందము పెట్టి పూజించు నిలు వేల్పు
లొక రైన వచ్చి యాదుకొన రై రె !

తే॥ తొలఁగితివె నన్ను! నీప్రేమనిలయమునకుఁ
దలుపుమూసితివే - తండ్రి! తరలిపోతే!
కన్న సంతాన మిటు బైలు గాలిఁదోలి
కన్నుఁగవ మూసికొంటివే! కన్నతండ్రి! ॥ 169

ఉ॥ రోసముదూసి, నాఁడొడలెఱుంగక యేమిశపించి, యీ విప
ర్యాసముఁ దెచ్చికొంటినొనే గదా జనకా! 'చిటిమన్మఁడింద' మం
చాసలుమీఱ నీదునొడియం దిడ నోచఁగనైతి; వట్టియా
యాసమగాక నేను సుతనై సుక మేదు ఘటింపఁ గల్గితిన్! ॥ 170

తే॥ రక్తమునుబోసి నైజాము రాజ్యమెల్లఁ
బెంచితివి ; వారు నిన్నిట్లు త్రుంచినారె?
నీదుబలమును దేజంబు నేఁటి కగ్గి
పలుకు లయ్యెనె వారికన్నులకు దండ్రి! ॥ 171

తే॥గీ॥ వేచి భారత సంపదల్ దోఁచికొనఁగ
యవను లనువు మై ఈదీప మార్పినారె!"
యనుచు నాథుని మోముపై పెనసిచూచి
యెలుగు సవరించుకొని, యామె పలికినట్లు ॥ 172

ఉ॥ "కన్నులు చెమ్మగిల్లఁ దటకాపడి నిల్వఁగ నేల నాథ! మీ
పున్నెము నదుపున్నె మిటుపూచిఫలించె, గతించె సర్వ; మీ
కన్నుల యూట మామ కొడికంపుఁదిలోదక మిత్తువో? తెగం
గొన్న కసాయిదాయగమికుత్తుక నెత్తురు దోయి లిత్తువో ? ॥ 173

చ॥ ఒక యభిమానవంతునకు నోర్చుకొనందగుపాటియే కిరా
తక జన దుర్విహారమిది? దర్పసమగ్ర భుజార్గళచ్చి దా
వికలితరాజలోకుఁడగు వీరున కేమివచింపఁ ? దండ్రి మే
రకుఁ దగు మామ, యా పరశురాముకృతజ్ఞత నిర్వహింపవే॥ 174

ఆ॥వె॥ పుట్టినిల్లు తటిగిపోయు నశ్వత్థామఁ
దలఁచుకొన్న ద్రుపదతనయనైతి;
భావసాయ మందు పార్థుఁడవౌచు, నా
కంటినీటఁ బగఱఃగాల్పవలదె! ॥ 175

చ॥ కరకరఁగోయుచున్న మది కాఁకలకుఱ నిలుపోపలేక, యం
తరువును దాఁటి, కొంత బెడిదమ్ముగ నాడితినేమొ! వేఱుగా
నరయక యీసముద్యమమహాభరముఱ దరిఁజేర్పు; మందు కే
తెరు వుచితంబొ దానిని విధింపుము; నీమత మేను ద్రొక్కెదఁగా॥ 176

ఆ॥వె॥ నాయభీష్ట మిదియ, నన్ను మన్నింపుము,
దుడుకుఁగొనకు, మలఁతఁబడకు, మెదరు
మఱచిపోకు; నాదు మంగళసూత్రమ్ముఁ
గాచికొనుచు, సవ్యసాచి వగుము! ॥ 177

చ॥ ఇది యొక సాధనంబ యగునేమొ తలంచిన నూత్న రాజ్య సం
పదకుఁ, గృతజ్ఞత న్నెఱపు పట్టుదలన్ బదనెక్కి, దుష్టులన్
మదమడఁగించి, ధర్మగమనంబెంచి, స్వరాజ్య సిద్ధి కా
స్పద మగుగాక నీదు కరవాల కరాళవిహార వైఖరుల్" ॥ 178

చ॥ అని తగవార మేటి తెగువార మనంబున దూయు జీజియాఁ
గని షహాజీ వచించెఁ, "గలఁగన్ బనిలేదు, నిజమ్ము వల్కి ; తే
యనుచిత మేలగల్గు? దిటవారిన దిప్పుడు నా మనంబు, మా
నిని! యిదె వాలు గైకొనెద నీ హృదయమ్మున పాపఁ బెట్టుచున్॥ 179

మ॥ కనె నిన్నున్, గొనె నన్నుఁ ; బెంచె ననురాగంబంది యిందాక; న
య్యనాథున్ ముట్టు మదాంధులన్ జెఱుప కే నల్లుండనే?;దుగాఁ
జనుఁగా కొక్కఁడు దిక్కు లేనిగతి నైజామెల్ల, ఆనాఁడె వా
డని నీయోమును గందు, నీమనసు ముట్టంగందు, దీక్షావతీ !॥ 180

తే॥గీ॥ కొలుతుఁ జాణక్య చంద్రగుప్తుల తపంబు;
నిలుతు నీమాట, నామాట నిలుపుకొందు;
భయపడకు నన్నుఁ గూర్చి; యాపదలు నీకుఁ
బొడమునో – వీరపత్ని వి; పోయివత్తు" ॥ 181

మ॥ అని జీజా సెలవంద, నామె మొగమింతై చెంగటన్నిల్చి, దాఁ
చిన ప్రేమైక ఫలంబు సుతు శివాజీఁ జేతికందిచ్చె ; ఆ
తనయుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి, ముద్దుఁ గొని, చేతన్ ముంగురుల్ దువ్వి, వి
చ్చిన మోమున్ దను పారఁగాఁగనియె షాజీ తృప్త నేత్రంబులన్॥ 182

తే॥ చూపు మరలించి భార్యకు సుతునొసంగి,
"ప్రాణపదముగా నితనిఁ గాపాడు" మనుచు
నచ్చుగాఁ జెప్పి, దాదోజి హెచ్చరించి,
గుండెదిటవున షాజీవిభుండు చనియె ॥ 183

ఉ॥ పోయెడు నాథుఁ జూపులెడఁ బోయడు నంతకుఁ జూచి, జీజియా
బాయి మదిన్ మరల్చి, యొక పాపముఁ జేసితినేమో ! తెంపునైఁ
బోయె; సహాయ మేదయినఁ బుట్టనొకో! కులదైవతంబు కా
త్యాయనియే మమున్ మరువ నాదరు" వంచునిమీలితాక్షియై ॥ 184

తే॥ "ఉడికిపోయపమనసులో నోర్మి లేక,
పుట్టినింటి మమత్వ మాపుకొన లేక,
దుడుకు చేసితినేమొ! యీ యెడరుఁ బాపి
చేరఁ దీయుము, విభుని రక్షించు తల్లి!"॥52 185

చ॥ అని పరమేశ్వరిం గొలిచి, యారట మూఅట మూరిబోవ, నా
థుని విజయంబు సభ్యుదయదోహదమున్ దలపోయుచుండె; నో
పిన కడకన్ షహాజీ తలపెట్టిన కర్జము త్రోవలెత్తి, మి
త్రుని గనబోయె జున్నరుకు, దూర విచార సహ స్పృహోయతిన్॥ 186

❦ షాజీ ప్రతీకార ప్రయత్నము - రెండవ వివాహము ❦

ఉ॥ వచ్చిన నెయ్యురిన్ గరమువట్టి, మనంబును ముట్టి, లోనికన్
జొచ్చి, గతాగతమ్ములగుచొప్పు లెఱింగి, భవిష్యదర్థమున్
దచ్చి, హితాహితమ్ములఁ దిరమ్ముగనారసి, శ్రీనివాసరా
వచ్చుపుఁ జెల్మికల్మి యలరార వచించె నుదారధోరణిన్॥ 187

చ॥ "జరిగినదానిలోఁ గల దసహ్యావిషం బమృతంబుఁ గూడఁ; దాం
దరపదరాదు; వార్ధిమథనంబున మందర సర్ప కూర్మ శం
కరులును మోహినీ సతియుఁ గావలె; ముప్పదిమూఁడుకోట్ల ని
ర్జరు లొక త్రాడు లాగవలెఁ;ద్రాగవలెన్ సుధ; లక్ష్మి రావలెన్॥ 188

ఉ॥ ఉన్నవి కొన్ని సాధనము, లోర్పు మెయిన్ సమకూర్చుకోఁ దగున్
గొన్నిటి; గడ్డిపోచలను గూర్చి పెనంచిన మత్తు టేనుగున్
బన్నఁ గవచ్చు; నామతము బట్టుము, సర్వసహాయసంపదల్
మున్నుగఁ బెట్టి నీదు తలఁపున్ గెలిపించెదఁ; గొంతయాగుమీ!॥ 189

సీ॥ నా సేన నీదు సైన్యము చేరిపోరినఁ
జాల దీయరుల గగ్గోలువఱుప,
మహితుండు నీమేనమామ 'వెంకోజి నిం
బళుకరుఁ' డతినిఁ జే పట్టవలయు;
బలియుండు గుంపెడుబలఁగమ్మువాఁడు బా
'జీమోహితే' వాని జేర్పవలయు;
వారిసాహాయ్య మేర్పడినచో మనకత్తి,
కెదురొడ్డువాఁడులేఁ డింతనిజము;

తే॥ అందు, 'బాజీ' దలంచినాఁ డతని చెల్లె
లల 'తుకాబాయి' నీకు నిల్లాలిఁ జేయ
నుమతింపుము నీవు; నే సనువుపఱుతు
నదియు నిదియును, నూతనాభ్యుదయ భంగి॥ 190

చ॥ ఒక విడఁదీయరాని కొతుకున్నది నీకును నాకుఁగూడ: దా
నికిఁ దగునుత్తరంబు గమనించుట నీపని; నాకుఁదోఁచినం
తకుఁ దగుధర్మమందు బహుదారపరిగ్రహ మిష్ట ; నీవు కా
ముకత నెసంగి మాఱువలపుంగొన, విందున దోసమున్న దే?॥ 191

మ॥ ప్రణయోపాసకులైనదంపతుల తాత్పర్యంబు వ్యాఖ్యాత కం
దని యానందమయాద్వయత్వ; మనుసంధానమ్మున నేర్పుమిం
చినవా రన్ని సమన్వయించి, విజయశ్రీగందు; రీపైని నీ
మనసుఁ దగ్గతి, జీజియాఁదలఁచి, సౌమ్యంబుత్తరం బీఁదగుఁ॥ 192

మ॥ కదఁకఁ బూనిన కార్యనిర్వహణదీక్షాదక్షతఁ బెంచు; మి
ప్పుడు పేరందినవానిలో మొదటి దీ 'మోతే' కులం; బిట్టి వం
గడపుంజుట్టతికంబు మేల్దలఁపు, మేకగ్రీవమిత్రుండనై
యడుగం బూనిన నా యెడందఁగను, మన్నా! సమ్మతి జూపుమీ!"193

తే॥గీ॥ అనెడు చెలికాని వేడికో లవధరించి,
ముందు వెనుకు బాగోగుల సందడించి
యరమరలు వాయఁ బ్రణయ మర్మము లణఁచి
పొందికలు మీఱ, షాజీ విభుండు పలికె ॥ 194

మ॥ సుఖముఁ గష్టము గూర్చి నేఁ దలప; మెచ్చుల్లోచ్చులేమైన, మా
మకునై కార్యముఁ గొంటి, దాని గెలిపింపఁ నిన్ను బ్రాపించితిఁ
లుకజీ పోయిన మీఁద నీవతని యట్లుఁ నాకు సర్వార్థ సా
ధకుఁడ మామవు, నేను సాధనము, సాధ్యం బెట్లో సాధింపుమీ॥ 195

చ॥ ఎరుగుదు జీజియామది; యొకింత తొనంకనికుండ, కార్య బం
ధురత ఎఱుంగు, నా నడచు తోవ లెఱుంగు, మఱుంగు లేదు; క
న్పఱచియ యుండె నామతముఁబట్టఁగ సమ్మతి; యైన నామె నే
నరయుదు; నీవు నీతలఁచినట్లుగఁ గాకార్యము సాగఁదోలుమీ!" 196

చ॥ అనుషహాజీ నుడుల్ విని, మహాముదమందుచు శ్రీనివాసరా
వనుపదమేఁగి, కార్యగతులన్నియు సిద్ధముచేసి, పెండ్లి పె
త్త నమున నిల్పు పేకయును దానయి లగ్నమునెట్టె; జీజియా
యనుమతి మెల్లఁ గైకొనెషహాజియుఁ; బెండ్లికిఁబోయి రెల్లరుఁ॥ 197

తే॥గీ॥ పరిణయోత్సవ మతి వైభవమున జరిగె,
విందు వేడుకల్ గొని బంధువితతి యేఁగెఁ
బ్రతిన నెరవేర్పఁ దొందరపడి, షహాజి
శ్రీనివాసరావును జెంతఁ జేరి పలికె ॥ 198

నైజాముపై షాజీ దండయాత్రలు - విజయము

చ॥ "అనుకొనియున్న శత్రువిలయం బనుహోమముఁ దీర్పకుండఁ,
అని కసి రేఁగ వారిరుధిరమ్ము వసంతము లాడకుండ, బో
రన జయలక్ష్మిఁ గైకొని పురమ్మున నుత్సవమేఁగకుండ, నీ
వానరుచు పెండ్లి పూర్తి యగునో? యవశిష్టము నిర్వహింపుమీ!॥ 199

సీ॥ అహమదునగర రాజ్యంబు కల్లోల సం
కులమౌట నిది అనుకూల వేళ
యట బ్రధనామాత్యుడైన పత్తేఖాను
చెఱ బెట్టఁబడియె; వజీరుపదవి
రాబట్టె # దన భార్య రాయబారమ్ముల
ననిచి "హామీదుఖా" ననెడి యవనుఁ ;
డతఁడును సులతానుఁ డనుపుమైఁ బిలిపించి,
వంచించి మామఁ జంపించినారు;

తే॥ మొన్న జున్నరు ప్రాంతముల్ గొన్నయపుడు
నన్నుఁదాకిరే? భయముఁ గొన్నారుగాక :
నేడుమాత్ర మడ్డమువచ్చునే నిజాము
బలము ? బలమతి దొంగ పోటులకు మరగె ॥ 200

Khafi Khan says that Hamid Khan, an Abyssinian noble, who had risen to power on account of the fascination of his wife's beauty upon the Sultan succeeded. Fatteh Khan as Vizier.

Page 23. "The life of Sivaji Maharaja" by

N. S. TAKAKHAV, M.A.

చ॥ అది యటులుండె; లో గలంతలంటి బిజాపురరాజ్య మీదెసఁ
గదు పగ లేదుపాదము; మొగల్బలఁగం బిటురాదు సంధికిఁ
గుదిరిన దౌట; నిట్టి అనుకూలత లెంచితిఁ గాని, యందఱుఁ
గదిపినగూడఁ బైపడి తెగంగొన కూరక జాలనిత్తుమే? ॥ 201

ఉ॥ ఊరకకాలముం గడపు టొప్పదు; సైన్యములెల్ల నొక్కటఁ
జేరిచి, సర్వసాధన విశిష్టముగాఁ బలు మొగ్గరంబులఁ
దీరిచి, నీవు సేన కధినేతవుగా మును మోహరింపుచుఁ
భేరిని వేయబంపు, మరివీర విదారణ దారుణమ్ముగఁ 202

సీ॥ నా చేతనుండె 'పూనా' 'సుపా' జాగీరు;
జున్నరు ప్రాంతముల్ గొన్నవయ్యె ;
నిపుడు 'బారామతి' 'యిందపూర్' ప్రాంతమ్ము
లరికట్టి, కొంకణ మాత్ర మింత;
మింతటితో మూఁడువంతులు చేకురు
నహమదునగరరాజ్యమున మనకుఁ;
దక్కిన భాగమ్ము దక్కుఁ దనంతనే
విడువనిపూన్కి బైబడితిమేని;

తే॥ గాలిమేడలుగావివి, కావటంచు
రుజువు సేయుము, రిపులమార్కొనుము నేడె
యనుచు షాజీ వచింప, మిన్నంది యతఁడు
సకల సైన్య సన్నాహముల్ సంతరించె॥ 203

సీ॥ ఒఱపాడు తరఁగతంపరవోలె, గుఱ్ఱపుఁ
బౌఁజులు మున్ముందు పరుగువాఱ
దళతళలాడు నీటెల బారులనుదీరి
వీరపదాతులు వెంటనడువఁ,

బెనకువఁ గాcక దీరిన మరాట వీరు
లంగరక్షకులౌచు ననుసరింప
శంఖచక్రములట్లు చక్ర రక్షకులౌచు
మఱఁదియు మిత్రుండు నురవడింప,

తే॥ నుత్త మాశ్వంబుపై మధ్యమోర్వి నిలిచి,
పెండ్లియుడుపుల నిన్నటి పెండ్లికొడుకు
నేcడు వీరవిహారసందీప్తుఁ డగుచు,
నతిమి షాజీవిభుండు సైన్యములఁ దఱిమె ॥ 201

ఉ॥ ఆమడలామడల్ దఱిమియాడుచు బోయి పరాక్ర మించి, "బా
రామతి" "యిందపూర్" పరిసరమ్ములఁ జుట్టును ముట్టి, శాత్రవ
స్తోమముఁ బిల్కు మార్చి, పటు దుర్గములన్ గయికొంచు, రాజ్యము
ద్దామత నాక్రమించె నరితండముగుండెలు తల్లడిల్లగన్ ॥ 205

చ॥ జరుగు షహాజీ విక్రమము చారులు దెల్ప, హమీదుఖానుఁ డా
తురపడి, తద్విజృంభణముఁ దోలcగ సేనల సైన్యనాథులన్
దఱిమె; షహాజి వారి బలదర్పము లాఱడిబుచ్చి, కొందఱన్
దఱిమె యమాలయంబునకుఁ,దక్కిన వారి నిజాముఁ జేరcగన్॥ 206

ఉ॥ చిక్కినదానితోఁ దనివిఁ జెంద, కహమ్మదు రాజ్యసీమకున్ గ
బ్రక్క బిజాపురాంకమగు రాజ్యములో నెలకొన్న 'షోలపూ'
'రక్కలకోట' 'గుల్బరగ' యన్ పురముల్ గోనుచున్, నిజాములోఁ
బెక్కులు దుర్గముల్ గెలిచి, పెంపునఁ గొంకణ భాగముల్ గొనెన్॥ 207

చ॥ ఇటుబలశాలియై రిపులనేcచి, స్వతంత్రము రాజ్యలక్ష్మి న
చ్చట నెలకొల్పి, యాప్తులయి సాయము జేసినవారి సాదరో
త్కట బహుమాన మానితులుగాఁ దమయూళ్లకు వీడుకొల్పె; న
ప్పటి షహాజీ కడంకవిని పాదుషహా యిటులంపె వార్తలన్॥ 208

చ॥ "విపుల భవద్భుజాబలము వింటిమి: దక్షిణమందు మా ప్రభు
త్వపు టధికారివై నిలుము: ద్రవ్యములక్షలు రెండు, సేన య
చ్చుపుహరు లైదువే లిడెద; జాగిరుగాఁ 'దలినేరు' ప్రాంతముఁ
దపతికి దక్షిణమ్మున స్వతంత్రముఁజేసెద; సమ్మతింపుమీ" ॥ 209

ఉ॥ ఈగతిఁ బాదుషా పిలువ, నిచ్చకునచ్చనిదయ్యు, ముందు బా
గోగుల కూఁతగాఁదలఁచి యూఁకొని, కైకొనియున్న రాజ్యమం
దాఁగని యేల్బడిఁ నడిపి, యందకతక్కు నిజాము రాజ్యముఁ
లోఁగొనఁబొంచి, తత్సమయలోచనుఁడయ్యె షహాజి యచ్చటన్॥ 210

సీ॥ "అహమదునగర రాజ్యమునెల్ల గైకొనె
షాజీ, హమీదుఖాన్ చాలఁడయ్యె"
నని నవాబైన బర్హనునిజాము షహా వ
జీరు పత్తేఖానుఁ జెరను బాపె;
నతఁడు సమర్థుఁడై యదియది సవరించు
నంతలోన నవాబుహత్య జరిగె;
నిదియుఁ బత్తేఖానుఁడే చేసెనని మోపి
బిరుసెక్కి ప్రజలెల్లఁ దిరుగఁబడిరి;

తే॥ రాజ్యమెట్టైనఁ దన ప్రాణరక్షణంబు
దలఁచి; యాతఁడు మొగలు కొలువుఁ జేరెఁ,
దఱియెఱింగి షాజీ యమాంతముగదూఁకి
తలుపులేని నైజామెల్ల గెలిచికొనియె ॥ 211

ఉ॥ మామనుజంప నైన కసిమాసె, నిజామునవాబు పోయెఁ, బే
రామునఁ ద్రుల్లిపోయిన యహమ్మదు రాజ్యము చేతఁ జిక్కె సం
గ్రామకిరీటియై రిపులఁగ్రాంచి ప్రతిజ్ఞను నిర్వహించి, షా
జీ ముదముందె – నింతపని చేసిన యాత్మసతిన్ దలంచుచున్ 212

ఉ॥ పూవులకన్న గోమలము, పూజ్యము, భారతభూ పతివ్రతా
దైవము; సుప్రసాదమిళితంబుగ నాయము చూచెనేని, సు
శ్రీవిభవమ్ములం గురియు; రేఁగి కనుంగవ జేవురించినన్,
గావిరిగుప్పునిప్పులుబుకన్ జగమెల్ల దహింపకుండునే? ॥ 213

చ॥ జరిగిన నాధు గెల్పువిని, సంతసపున్నుడిఁబంపె జీజియా
తరుణి; తుకావధూటికి సుతపభవంబను వార్త వచ్చె; దొం
తరగొనివచ్చు నభ్యుదయధన్యతకున్ గుణియై, షహాజి చే
కురిన నిజాములక్ష్మీ, మఖుఁగుల్ నెఁ జిక్కులువాయ దువ్వచున్॥214

తే॥ అచటి సరదార్లు తక్కిన యవని పతులు
ప్రజలు కనుకుట్టు వడకుండ, # బాలునొకని
రాజుగాఁజూపి, తా స్వతంత్రతను నడివపె ;
నెటిఁ గె మోగలుపాదుషా యీ తెలంగు ॥ 215

మోగలులు షాజీ పై దండెత్తుట

మ॥ తెగువన్ జేరఁగవచ్చి తన్ గొలుచు పత్తే ఖానుఁ జే పట్టి, మ
ర్మగుఁడౌ నాతనిచే నిజామును జయింపన్ వచ్చు నంచెంచి, ముం
దుగ షాజీకిడు జాగిరున్ బదవిఁ దోడ్తోవాని కిప్పించి, యా
మొగలుం బాదుషహో నిజాముపయికన్ బుత్తెంచె నా వీరునిన్ ॥ 216

The Maratha chief (Shahji) took out of the for Judhan, a Nizam Shahi prince named Murtaza Nizam Shah II aged 10 or 11 years ... and carried on the government for three years

"The Modern Reviaw, September, 1917
Prof JADUNATH SARKAR, M. A. F. R. S.

ఉ॥ వాదరదీరియున్న పరివారముతో నతడేగి, దౌలతా
బాదును ముట్టడించి యటఁ బాంతములెల్లను లోఁ గొనంగ, షా
జీ దురతిక్ర మంబులగు సేనలతో నెదిరించి మించె; వీ
రాదరణీయ వైఖరి మహాహవ మచ్చటఁ జెల్లె వారికిన్ ॥ 217

చ॥ మిడుతలదండు వోలె బలిమిన్ బయిపైఁబడి నేలయీనిన
ట్లడరుచునున్న మొగలు బలాంబుధి నీఁదఁగ నోహటించి రా
వడి నిలుచున్న సైన్యములపాటు దలంచి, షహాజి సాహసం
బుడిగి నెపంబు పెట్టి సమయోచితభంగి రణంబు వెల్వడెన్॥ 218

చ॥ "అహమదుపట్టణం బరిగినంత ఫలం బిసుమంత లేదు: దు
స్సహరిపులన్ జయింపఁగ బిజాపురమేఁగి, మురారిపంతు నా
సహచరు సాయమున్ గొనుచు శాత్రవులన్ బరిమార్తు" నంచు స
స్పృహుఁడగుచున్ షహాజి యనివీడి బిజాపురి త్రోవలన్ జనెన్॥ 219

సీ॥ చాలా కాలము నుండి సమయంబు వేచిన
పాదుషా కిది మేటి పండుగయ్యె ;
నహమదు నగర రాజ్యము బీడు పడియుండె
నౌకరిలో నౌకరు లే కున్కిఁ జేసి ;
సులతాను మరణించె ; శూరుడు మంత్రి ప
త్తేఖాను మొగలు తేరు నడిపె;
మొన్న మొన్న రాజ్యంబు గొనిన షాజీ నేఁడు
బలమతి పరుల పంచకుఁ బాతె;

తే॥ "అదనిది" యటచు మొగలు సైన్యములు కట్ట
తెగిన చెఱువు నీరము వోలె దేశమెల్ల
ముంచుకొనిపాటి, జనుల బాధించుకొనుచుఁ,
దరిమె షాజీ ని శివనేరు దాటిపోవ ॥ 220

జీజియా మొగలుల దాడినుండి తప్పించుకోనుట

తే॥ తఱుముకొనివచ్చు మొగలుల దాడి నెఱిఁగి,
జీజియా తన్ను సుతుని రక్షించుకొనుచు,
"నిన్న శివనేరు, మాహులి నేడు, రేపు
కొండ నాగడ', మిటు మార్చుచుండె వసతి ॥ 221

మ॥ తమకుం జిక్కిన యూళ్లు కొల్లగొని, పేర్లఁ సాదు భంజించి, దే
శము గగ్గోలొనరించి, మొగలులు "వైజా" పట్టణంబం దప
త్యముతో డాఁగిన జీజియా నెఱిగి, తొల్తఁ వారిబంధింప ను
గ్రముగాముట్టి; రదల్చి యామె కసి రేగఁ వారి వారింపుచుఁ॥ 222

శా॥ "ఏమీ! మొగలుపాదుషా ప్రభుత యిట్లే ? శూర ధర్మంబు కాం
తామర్యాదకు భంగమ్మఁ దలఁచు టౌనా? రాణివాసంపు 'గో
షా' మన్నించు మహమ్మదీయు లిటు స్వేచ్ఛఁ జొత్తురే ? లేదు కా
దా మీ కొండొక యాఁడుతో? డిదియె మీకౌ నేని మీరోర్తురా?॥ 223

ఉ॥ ఈఁ టెలదూసి, బల్లెములనేసి, ఫిరంగులుమోసి, లేఁతకుం
దేటిని వేటలాడు మగ దేబెలు కయ్యము లాడ నేటికో !
కూటికి బిచ్చమెత్తుకొనగూడదో? కూలికి గుండమెక్కు స
య్యాటములేల? హైందవకులాంగన దాఁకిన దక్కి పోదురే?॥ 224

ఉ॥ తోడఁటి యున్న నన్ను విడఁద్రోయుచు, నాసుతుఁ బట్టనుంటిరే
యోడక ? దూడపైనిఁ గరమూఁదిన బెబ్బులి వైనఁ గొట్టి గో
రాడుచుఁ, గొమ్ములఁ జెలిగియార్చెడు ధేనువు భంగిఁ గాళికా
క్రీడనముల్ వెలార్చి విహరించెద; నడ్డముదాఁకి చూడుఁడీ॥ 225

తే॥ సతుల గోవుల విప్రసంతతుల సురలఁ
గసురుఁ గందుల గలఁచి, యిక్కటులు వఱచు
తులువకొలములఁ దుడిచి, తుందుడుకు లడఁచు
కాళికాదేవి మిమ్ముల గావుగొనదె!" ॥ 226

మ॥ అను జీజాపలు కాదరింపక తురుష్కా నీకినీనాథు లా
మెను బుగ్రర్ జెఱపట్టఁగాఁదలంచి బల్మిఁ జుట్టి; రాలోన సం
దునఁ గొల్వున్న మరాటవీరులు 'బహాదూర్జీ' 'మహాదేవజీ'
యను జీజాపినతండ్రి యన్నయగువా రడ్డంబుగా నిల్చుచుర్ 227

చ॥ "ఇదివినుఁడయ్య! యీయబల యేయపరాధమొనర్చె? షాజి పై
నొదవినయగ్గి నీమెపయి నూఁదఁగ నేల? కృతఘ్ను డాతఁ డీ
పెఁ దఱుసుఁగొట్టి, వేఱొక తెఁ బెండిలియయ్యెబీ నభాగ్యభిన్నయై
బ్రదు కెడరోయు నీమెఁ జెఱపట్టి కఠోరముచేత మంచిదే!॥ 228

ఆ॥ పరువులేదు దీన, బాదుషామెచ్చుఁ; డీ
వనిత విడువుఁ" డనఁగ, వార లట్లె
వెడలి; రామె జరుగువిధ మెల్లఁ బతికి వి
న్పించి, సుతున కుగ్గువెట్టుచుండె ॥ 229

బీజపుర మంత్రి మురారిపంతు షాజీ కి సాయమేగుట

చ॥ అచట బిజాపురమ్మున మహాసచివుండు మురారిపంతు దా
నిచటి యుదంతమెల్ల విని, "యిట్టులె మోగలుదండు సాగుచోఁ
బ్రచలిత మౌనా యేమొ మన రాజ్యము గూడ ; నిజాము తోవయా
నిచటికి రాగ; దీని నిపుడే బలితమ్ముగఁజేయు టొప్పదే! ॥ 230

క॥ మనలోమన మెంటు తగవులఁ
గొనుచున్నను సహజ వైరి గూడినచో నా
తనిఁ దఱుము టొప్పు; షాజీ
కనువుగ సైన్యముల సాయమంపుట తగదే!" ॥ 231

చ॥ అని తలపోసి, యీ విషయ మల్ల నవాబున కెక్కఁ బల్కి, యా
తని పను పొంది సేనఁ గొని తత్పరతం జనుచుండి, దారిలో
వినియె మురారిపంతుడు "రవిగ్రహణంబను పర్వవేళ" నేఁ
డని ; మది నెంచె స్నానము సమంచితదానము లాచరింపఁగన్॥ 232

క॥ "ఇది యింద్రాణీ ! భీమా
నదులు గలియుచోటు, పావనంబు "తులాపూర్"
పొదలునిట" ననుచు నాతఁడు
నది మునకలు పెట్టి తర్పణంబులు సలిపెన్॥ 233

ఉ॥ ఏనుఁగు తూఁగునంతధన మెత్తుచు దానము సేయఁగోరి, యా
యేనుఁగుఁదూచునట్టి వెర వేది, మురారి తలంచుచుండె షా
జీ; నతఁ డింతలో నచటఁ జేరెఁ; బరస్పర కార్య గౌరవా
ధానత ముచ్చటించుకొని, తత్పరులైరి గజమ్ముఁ దూఁచఁగన్॥ 234

తే॥ ఓడలో నేన్గు నెక్కించి, యోడమునుక
నీట గుర్తించి, దానికి దీటుధనముఁ
జేర్చి తూచుట షాజీ వచింప, నతఁడు
మెచ్చి యారీతి దానమల్ పెచ్చుసలిపె॥ 235

చ॥ పదపడి కర్జమ్ముఁ గొని, యపారధనంబు న సంఖ్య సైన్య సం
పద సమకూర్చి, "శత్రు బలవాహిని వెన్కకునెట్ట నిప్పుడే
కదలుద" మంచు నుత్సుకత గన్పడ మంత్రి మురారి వల్క న
భ్యుదిత భుజావిజృంభణ సమున్నతి మీఱ షహాజీ నవ్వుచున్॥ 236

తే॥ "ఇట్టి మీ యభిమాన మొక్కింతచాలుఁ;
జాలు షహజీ యొకండ యీశత్రు బలము
బడలువడఁజేయు; సేన తోడ్పడినఁ జాలు"
నన, మురారియు నతని ధైర్యమును మెచ్చి ॥ 237

చ॥ "నడుపుముసేన, శత్రుబలనాశము సేయుము; నాసహాయ మె
ప్పుడు వలెనన్నఁ దత్ క్షణమ పుచ్చెద, నీకు నవాబుచెంత నా
కుడియెడ నున్నతాసనముఁ గూర్చెదఁ, గోర్కులు తీర్చెదన్, దెగం
బడి విజయమ్ముదె" మ్మనుచుఁబల్కి, మురారి షహాజి నంపినన్॥238

చ॥ అతిముతినేఁగి వెన్నతిమి యాతఁడు మోగలుసేన ముట్టి, చి
చ్చుఅపిడుగట్లు దాఁకి పెలుచన్ గలచన్, గెలుపాస లేక "యూ
వీరి గలదేని యుప్పుఁదిని పెన్పడవచ్చు" నటంచు మోగలుల్
పరువులు వెట్టి; రిట్లు తెగువన్ బలుమారులు దోలె వారలన్ 239

శా॥ డాబుల్గొట్టుచు మోగలుల్దెగి "పరెండా" ప్రాంతమున్ ముట్టి, "క
ర్కీ" బాధించి, 'నిజాము' దొమ్మిగొనుకోర్కెన్ బల్మఱున్ ముట్ట, షా
జీ బాహాటముగా నెదిర్చెఁ, దతిమెన్, జీకాకుగావించె; నీ
లో బీజాపురమందు మెండుకొనెఁ గల్లోలంబు లొక్కుమ్మడిన్॥ 240

తే॥ పలుకుబడిమై బిజాపుర ప్రభుతనడుపు
మంత్రిని మురారిపంతు, నమాత్యుఁ "గవసు ఖాను"
నోర్వక యొంటిపాటూని, హత్య
సేసి రాకొల్వులోనున్న చెనఁటిదొరలు॥ 241

❀ నైజాముపై మొగలుల పునర్దండయాత్ర - షాజీ సంధి ❀

ఉ॥ ఱెక్కలు లేని పక్షి వలె ఱిచ్చవడెన్ షహాజీ విభుండు; లా
వెక్కుచు మొగలుల్ సమయమెంచి బలమ్ముల బెంచి యొక్కటన్
దక్కను నెల్ల మ్రింగ బలితమ్మగు పూనికమించి, దిక్కులన్
బిక్కటిలంగ దండు నడిపించిరి దక్షిణ పీఠ భూమికిన్ ॥ 242

మ॥ సరదారుల్ పదివేలు కొల్వఁగ 'సయిస్తాఖానుఁ' డొక్కంట, ము
ష్కరుఁడా 'ఖాన్ జమనుండు' వేఱొకట మొగల్ సర్వసేనానులై
తరఁగల్ వోలె బలమ్ముల న్నడిపి, చెంతన్ 'దౌలతాబాదు' 'జు
న్నరుఁ' 'గర్కీ' నహమద్పురంబును' 'బరెండా' నన్నిటిన్ ముట్టినన్॥243

కం॥ కనుచూపు మేర నెందును
గనబడి కేకిసలుగొను మొగలు సైన్యంబున్
గనుగొని, షాజీ నివ్వెఱఁ
గొని, యుద్ధముచేఁత మానుకొని, యిటుదలఁచెన్ ॥ 244

సీ॥ "కసి వెట్టుకొనుచు మొగలు పాదుషా యఖం
డముగఁ బల్మఱు దండునడిపె నిచట;
నహమదునగర రాజ్యము లోనఁ గృళ్లువ
ట్టుచు నెత్తురోడి గొడ్డుపడిపోయెఁ;
బ్రాపుగానున్న బిజాపురమంత్రి ము
రారితోఁ దదుపకారములు దీఱె;
ననవరతంబు గయ్యములాడియాడి నా
బలములెల్ల నలంత సొలసిపోయె;

తే॥ నొంటి తెగువఁ బైపడి మొదలంటఁ జెడుట
నీతిగా" దని షాహజీ నిశ్చయించి ,
బీజాపూరు సుల్తానుల పెత్తనమునఁ
బాదుషాగారితో సంధి పాదుకొలిపె ॥ 245

తే॥ అలని జాములో నర్ధ రాజ్యమునకన్నఁ
బయిగఁ గైకొని, షాహజీ పట్టుకొన్న
యాఱు దుర్గముల్ దనవిగా నాక్రమించి,
దండు మరలించి పాదుషా తరలి చనియె ॥ 246

తే॥ జరుగు సంధిలోఁ బాదుషా సంగ్రహించు
కొనిన రాజ్యము గాక, తక్కినది యెల్ల
సాయమొనరించి యాదిలుషా గ్రహించె,
నంతనైజాము రాజ్యమిట్లంతరించె ॥ 247

చ॥ అనుకొని నట్లు గాక కొఱయై తన కార్యమడంగ, షాహజీ
తనయునిఁ జూడనైనను బదంబు మరల్పక పోరి, పాదుషా
మనసు మరల్చి # కొన్ని బహుమాన చమూ ధన గౌరవాదులన్
గొని, రణరంగముల్ విడిచి, కొండొక తీరుబడిన్ దలంచుచున్ ॥248

మ॥ తనకున్ నిల్చిన సొంత జాగిరుల చెంతన్ నిల్చియుండంగ, నా
తవి బల్మిన్ గనుచున్ బిజాపురపు సుల్తానంతలోఁ బిల్వ బం లు
ప నతండచ్చుటి కేఁగి, యందుఁ గలఁతల్ వారంపుచున్ శాంతిని
ల్పిన, సుల్తానది మెచ్చికొంచతని సల్పెన్ దొడ్డ సర్దారుగన్॥ 249

He entered the Bijapur service and gave up to the Mughals his Nizam Shahi princeling, together with Junnar and six other forts still held by his man. Evidently he got good terms out of the Imperial Government.

Page 48. "History of Aurangazeb" Volume I.

Prof. JADUNATH SARKAR, M.A., F.R.S.

ఉ॥ సాటి యొకింత లేని బలశాలి షహాజి నవాబు పంపెఁ గ
ర్ణాటక దండయాత్ర; బవరమ్ములఁదేరిన రంగరాయఁడా
మేటి నెదిర్చితాఁకె; గడిమించి కలంచి షహాజి వాని పో
రాట మడంచి, పూర్ణవిజయంబున వచ్చి, నవాబుఁ గన్గొనెన్॥ 250

సీ॥ మాహమాదిలుషాయు షహజీ పరాక్రమ
మగ్గించి, మేటి మర్యాద సలిపెఁ;
గన్నడమ్మున గెల్చుకొన్న ప్రాంతములెల్ల
నతని జాగీరుగా ననుమతించెఁ;
దన రాజ్యమందు "రత్నపురంబు" "దేవగడ్"
మావళా" మొదలుగా మాన్యమిచ్చెఁ;
బేర్మి నీరా నదీ భీమానదుల మధ్యఁ
గలదేశమున కధికారిఁ జేసెఁ;

తే॥ దన మహారాజ్య సర్వతంత్రములు నడుపఁ
గుడిభుజమ్ముగాఁ గొల్చిచ్చి కుదురుపఱచె;
నిటు బిజాపురరాజ్యము దెలమిఁ గొనుచుఁ
జెలఁగె బల్మినిఁగల్మి షాజీవిభుండు॥ 251

ప్రథమాశ్వాసము - సంపూర్ణము

Not long after the districts of Ratanpore, Deogad, Kanakgiri and Raidurg were added to his jagir (already given in the Carnatic) and his Maharashtra jagir likewise received the addition of Indapur, Baramati and Maval. In addition to all this, the deshmukhi of twenty-two villages in the Karhad district was conferred upon Shahji.

N. S. TAKAKHAV, M. A.

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

శ్రీ శివభారతము

(శివాజీ ప్రబంధము)

ద్వితీయాశ్వాసము

చ॥ జరిగిన సంధి మేరకు నిజాము విభుత్వ మడంగె; నందు ను
త్తరమునఁ గొంతభాగమును దక్కొనె మోగలు పాదుషా; బిజా
పురమునఁ జేరె నందు విడిపోయిన దక్షిణమెల్ల; నంతఁ దా
మొరయుచు రెండురాజ్యములు నొండొకటిఁ గబళింప మేల్కొనెఁ॥ 1

క॥ ఈరెండు రాజ్యములను మ
హారాష్ట్రం బడఁగియుండె యమునా గంగా
పూరాంతర్లీన నిరా
కార సరస్వతియవోలె – గణనా గుణమైన ॥ 2

మ॥ # అమిత ప్రాభవులౌ మహారథులు పెంపారఁ మహారాష్ట్ర రా
జ్యము మున్నేలిరి, దక్షిణోత్తరము కృష్ణా తాపతీ మధ్యభా
గము, పూర్వాపరదిగ్విభాగము "వెయింగానా" నదీభాగ ప
శ్చిమవారాన్నిధిమధ్య; మీయవధి నిలచెఁ నాటికిఁ నేటికిఁ ॥ 3

తే॥ కొంకణము, సహ్యాపర్వత క్షోణి, దాని
తూర్పు పీఠ భూమియు, నిన్ని దొరసి కొనుచుఁ
దత మహారాష్ట్ర రాజ్యాభిధాన మందు;
నిదియ రంగస్థలము మన చదువు కథకు ॥ 4

The name Maha-rashtra was confined to the Western edge of the Deccan plateau, bounded on the north by the Tapati, on the south by the upper courses of the Krishna and on the east by the Sina.

Page 2 "Sivaji and his times" by J. N. SARKAR.

సీ॥ # ఒక గీత – "నందోడు" నుండియు సాత్పూరా
కనుమల వెంటఁ దూర్పునకుఁ బోయి,
యట 'వెయింగాన' మహా నది వెంట ద
క్షిణము 'వార్ధా' నదిఁ జేరు దాఁక
నడిచి, యచ్చటనుండి పడమర 'మణిఘరు'
'మాహోరుఁ' జేరుచు మరలి, దక్షి
ణమున 'బీడారు'కు నడచి, యాపైని ప
శ్చిమము 'షోలాపూరుఁ' జేరి, యచట

తే॥ దక్షిణముమళ్లి, కృష్ణనుదాఁకి, వక్ర
గతిని మూలగా 'గోవా' ను గలియవలయు;
నుత్త రమునుండి యీ రేఖ నొదిఁగియున్న
ధర మహారాష్ట్ర, మపరాబ్ధి తటము వఱకు ॥ 5

సీ॥ అటు పశ్చిమాంబుధి – యిటు సహ్యా పర్వతం
బీరెంటి నడుమ విస్తారభూమి
కొంకణదేశమై కొమరారుఁ – బొడవుగా
నుత్తర దక్షిణాభ్యున్నతమయి;
పైరుపచ్చల కంత సారవంతముగాని
వెలినేల – గులక ఆల్ గలదియైనఁ,
బలురకంబుల పూల పండ్ల గుత్తులు వ్రేలు
రమ్యత రోద్యాన రాజి గలదు;

తే॥ ఎండలో వానలోఁ దప ముండియుండి,
దైవమునునమ్మి జీవితాధ్యాయ మెట్లో
జరుపు నిరుపేద రైతు కాఁపురము లిచటఁ
గలవు, గుడిలేని శంభులింగములు కరణి ॥ 6

Historical Atlas of India by Charles Joppen S.J.

చ॥ ఉఱుముచుఁ బశ్చిమాంబు నిధి యూర్మిక లొండొరుఁ ద్రోపులాడఁగా
బెరసిన యుప్పు, సహ్యాధర పెట్టిన కందలుఁ గాయగూరలున్
ఒరువపు జీవనంబు నడుపంగ, స్వతంత్ర సొంత హక్కుగాఁ
బెరిఁగిన వీరులై ప్రకృతి పెంచిన బిడ్డలు వోల్తు రచ్చటన్ ॥ 7

ఉ॥ కొంకణ రాజ్యమున్ నిలుపుకోట, సముద్రము పొంగు నాపగా
నుంకువ గొన్న మేటి, రవియుగ్రత మాపెడు మాంత్రికుండు, ప
ర్యయంకము నం దు నాడెడు తరంగిణులన్ గని యుబ్బు తండ్రి, ని
శ్శంకపు 'మావళా' నెలవు 'సహ్యము' కొంకణమంటి రాజిలున్॥ 8

మ॥ మన కీ సహ్య మహా మహీధరము సమ్మాన్యంబు; శ్రీదేవి శం
భునియిల్లా లిట# "నేక వీర' యనఁగాఁబొల్పారు; నీశైలకుం
జ నితంబాంత దరీ ఝరీ తటములన్ జాగ్ర న్మహారాష్ట్ర వీ
రుని హుంకారము మూలమూల నుఱిమెన్ రూక్ష క్రి యాభీలమై॥ 9

చ॥ ఫలితములౌ దినాంత రవిభానులు బంగరునీరుదేలు లో
యులు దరు లొప్పు నీ గిరితటాగ్రము లెక్కుచు, మావళేలు దా
పులఁ దొనఁ కాదు పశ్చిమ సముద్రపుఁ దుంగ తరంగ పాళి ము
న్నలుగొను గాలికూనగమి కౌఁగిళులన్ రమియింతు రెంతయున్ ॥ 10

ఉ॥ సాద్రి నగంబు తూరుపు దెసన్ వరుసన్ గిరిపాద మంటి, య
క్షుద్రములైన దుర్గములు శోభిలుఁ; దొంటినృపుల్ స్వరాజ్యమున్
భద్రముఁజేయఁ గట్టి: రివి పాడఱి నేడు సపత్నమండలీ
ముద్ర వహించెఁ జీమగమి పుట్టలు పాములకైన కైవడిన్ ॥ 11

విపులే విపులా దేవీ కళ్యాణీ మలయాచలే ।
సహ్యాద్రా వేక విరాతు, హరిశ్చంద్రేతు చంద్రికా ॥
'దేవీ భాగవతము' - 7 స్కందము, 30 అధ్యాయము, 66 శ్లోకము.

సీ॥ పగడాల దండ చెల్వము మించు నా దుర్గ
వితతికిc దూర్పుగాc బీఠభూమి,
"తపతి" "యింద్రాణి " "గౌతమి" "భీమ" "నీర" "కృ
ష్ణ" యు నాటలాడెడు చలువ నేల,
"భాండూరు" శిఖరి "భాస్వానాథ" "మంబికా
నాధ" మ్మను గిరుల నందమగుసీమ,
పావన క్షేత్రముల్ "పండరి" "నాసిక"
"తులజ" "కొల్హాపురి" వెలయు నెలవు,

తే॥ నదుల గట్టుల గుట్టల నిరిగి యొదుcగు
ఫలితవనరాజిc గనువిందు గొలుపుcగాని
పండి యెఱగిన పచ్చని పైరు లిచ్చి
కడుపువిందులు సేయc బాల్పడనిదయ్యో ॥ 12

మహారాష్ట్రుల స్వభావ - వృత్తి - పరిస్థితులు

క॥ ఇట్టి మహారాష్ట్రము సిరి
పట్టయి, శౌర్యంబువిడిది పట్టయి, యరుల౯
నెట్టుచుc, గీర్తి కిc బట్టము
గట్టె౯ జనరంజనానుగత వైఖరుల౯ ॥ 13

తే॥ దక్షిణోత్తరములనుండి ద్రవిడు లార్యు
లిందుc జేరcగ, నందఱు నేకమగుచుc
గ్రమముగా మించి యొక జాతి
యందుc జెలువారె మిశ్ర గుణాశ్రయముగ॥ 14

ఉ॥ ఆర్యులరూపు - ద్రావిడగుణాతిశయంబు - నిసర్గధైర్యగాం
భీర్యము లేక రూపతను బెంపఁగ, దక్షిణ పీఠభూమిలో
నార్యులకన్న ద్రావిడులకన్న దృఢాంగు, లుపాత్త సాహ సౌ
దార్యులునై జనుల్ యశముఁదాల్చిరి దుర్దమకార్యధుర్యతన్ ॥ 15

చ॥ విడువని దైవభక్తి, తమపెద్దలనాఁటి పవిత్ర ధర్మముల్
నడి పెడు జాతి రక్తి, యొరు నమ్మక సేగి దమించి జీవికన్
గడపు స్వతంత్ర శక్తి, కొఱగాములనోర్చి మతంబు దేశమున్
బుడుకు నురుప్రసక్తి యివి పుట్టుకతోడనె పుట్టె వారికిన్ ॥ 16

ఉ॥ మంచితనంబు - నమ్మకపు మాట - హితం బొనరించురీతిఁ గా
న్పించిన వారికిన్ దెగువఁబెంచి శరీరముఁ బ్రాణమైన న
ర్పించి శుభంబుచేఁత, గికురించి నికారము సేయువారి సా
ధించి నిజంబు దెల్పి పగదీఁత మరాటులకుఁ నిసర్గముల్ ॥ 17

మ॥ గుములొకొండలయున్కి, వాహినులు పెక్కుల్ పొంగి పారాడుటన్
సమ నిమ్నోన్నత - మూషరంబు నుపలచ్ఛన్నంబు - నిస్సార మై
న మహారాష్ట్రమునన్ జనుల్ మనుదు రెండన్ వానఁ గొల్వుండి, దు
ర్దమ యోగంబున నైహికంబుఁ బర మంతర్వహ్ని సాధించుచున్ ॥ 18

చ॥ నదులు మహీధరంబులు వనంబులుఁ దల్లియుఁ దోడునీడగా
నెదిగిన వారలై, జను లకృత్రిమ నిష్ఠురవృత్తి జీవనా
భ్యుదయ పరోపకారముల నోమెడుచో మెయిఁ బొంగు ఘర్మబు
ద్బుదముల మొగ్గలన్ జిదిమి, దోయిలి వట్టుదు రర్ఘ్య మెత్తుచున్॥ 19

చ॥ విరియని భాషలో నొదుఁగు విద్యలు, చిత్తముకంటెఁ జేతికిన్
బరిచితమైనవిద్య లొక పాటిగ నేరిచి, కావ్యబంధముల్
విరచన చేత కంటె, మదివిప్పి రసంబునుగుప్పి, భావనా
పరిణతిఁ దంత్రులన్ గలిపిపాట మరాటుల కాటయై తగున్॥ 20

మ॥ వ్యవసాయంబును గూలినాలి పనులున్ వాణిజ్య భైషజ్యముల్
వ్యవహారంబులు వృత్తి విద్యలును బూర్వాచార ముద్యోగ గౌ
రవముల్ వారును వారుc బొందిరి మహారాష్ట్రంబునన్ ;యోగి భా
గవతుల్ మించిరి గొంద; అందఱ నమస్కారంబులన్ బొందుచున్॥21

శా॥ "గోసాయీ" "బయిరాగి" "సాధు" వను శాక్తుల్ వైష్ణవుల్ శైవస
న్యాసుల్ దేశికలౌచు, నేకులము వారైనన్ మతాచార్యులై
వాసింగాంచిరి; వృత్తిc బట్టి కులముల్ వ్యాపించి యందున్న వ్య
త్యాసంబునన్ గొన, రంద ఱొక్క తెగవారై సంఘమర్యాదలన్ ॥ 22

తే॥ హైందవ మతబులోని జీవాణువులను
బాటలను బద్యముల నింపి పాడికొనుచు,
సాధుజనులు బైరాగి గోసాయి గములు
గాదె వోసిరి భక్తి యాగామి రక్తి ॥ 23

శ్రీ దక్కనులో బహమనీ రాజ్యములు - పరిపాలన శ్రీ

క॥ ఈ రాజ్యమేలుచుండిరి
నేరుపుమై నిపుడు "బహమనీ" సులతానుల్;
పౌరుషము విరియ జిమ్మి, మ
హారాష్ట్రులు తోడు నీడలై సాయపడన్ ॥ 24

ఉ॥ దక్కను భామినీ దొరలు తామటు యావనులయ్యు, నెయ్యమున్
మక్కువcజూపి హైందవుల మానసముల్ తనివొందc జేయుటల్
పెక్కు తెఱంగులై, సవతి బిడ్డలు, కౌరవ పాండుపుత్రుల
ట్లొక్క కుటుంబమందలి యయోమయతల్ గనుచుండి రెంతయున్॥ 25

ఉ॥ #కన్నెలఁ బెండ్లియాడి, యధికారము లిచ్చియుఁ, గొంద ఱందు నే
యన్నెముఁ బున్నెమెంచక సహాసన భోజన పానరక్తి మీ
అన్నటి యించి, వారి బయిరాగుల వీరిఫకీరులఁ సమా
నోన్నతి గౌరవించి రిటు లొండొకనెయ్యము నామతింపుచుఁ॥ 26

శా॥ ఈ రాజ్యంబిది మీది, యేల్బడియు మీదే, మాకు సుల్తానులఁ
బేరొక్కండది చాలు, నెల్లరును దృష్టిఁ బొంద నేలింపు" డం
చూరఁ బల్కెడు నానవాబుల సుహృద్యోగంబు స్వార్థైక లా
భారూఢంబని యన్వయించెడుబ్రజ; యౌరా! రాజ్యమెబ్బంగిదో! ॥ 27

తే॥ మంచి తనముఁ జూప నశక్తి మించుఁ బరుసఁ
దనముతోడ నతృప్తి తప్పనిద యయ్యె ;
మనసు ప్రేమింప వలెఁ గాక మాటవరుసఁ
దేనె పూఁతల రాజ్యంబు తియ్య నగునె ॥ 28

"The Mahomedan rulers in the Deccan took Hnidu wives in their harems (Page 31)

"Some Mahomedan Fakirs have been ranked with the Hindu saints in general veneration and there are some saints who are venerated by both communities alike" (P24)

"Rise of the Maratha Power" by M. G RANADE.

సీ॥ #ఆదృతిలేని మతాచారములఁ జూచి,
యరయని దేవాలయములఁ జూచి,
విఱిగెడు జాతీయ విద్యలగతిఁ జూచి,
ఖిలమైన వృత్తి విద్యలను జూచి,
పన్ను వసూలు దబాయింపులను జూచి,
ఫలమీయఁ గాలేని పొలముఁ జూచి,
కడు పోమగాలేని కాఁపురంబులఁ జూచి,
మొఱ లాలకింపని దొరలఁ జూచి,

తే॥ నిలువుమాఱిన వేష భాషలఁ, దలంచి,
పొదుగుఁ జేసిన పరమతాభ్యుదయ మెంచి,
కన్ను గూర్కెడు స్వమతంబుఁ గాంచ లేక
యుడికిపోయె మరాటుల యెడఁద లపుడు ॥ 29

చ॥ మొదర్వు లేగ మూతి విఱుపుల్ గనకుండఁగ సంతరింపు చ్చు
బిదికినఁ, గుండ పొల్గురియుఁ, బెట్టక ముట్టక త్రాటఁ గట్టుచ్చు
బొదుఁగును గోయుచో రుధిరపూరము పాఱదే ? యిట్టి యేల్బడి
మెదిగిన రాజుల్లు బ్రజలు మేలిమిఁ దాలిమిఁ బొంద నేర్తు రే!॥ 30

#"The history of the Deccan Sultanates is a long tale of intrigue and wars: not relieved by a single act of real benevolence to the people consciously undertaken. Even judged by the standard of public morality prevailing in that age, we are forced to conclude that the Hindus who formed the bulk of the population were most cruelly treated and oppressed beyond measure". "History of - Part II"

P. 135. C.S. SRINIVASACHARI & M. R. KAMASWAMI AIYANGAR

ఉ॥ తీఱని యుమ్మలో మునిఁగి తేలుచు, నాఁటి మరాటులన్ 'శిలే
దారు' 'హవాలుదారు' 'సరదారును' 'మాన్సబుదారునన్' 'ముజుం
దా' రను పేరఁగొందఱు, స్వతంత్రులు జాగిరుదార్లు రైతులన్
పేరులఁ గొందఱై, మదిఁ దపించి రతంత్ర పరాశ్ర యంబులన్॥ 31

ఆ॥ తల్లిలేని దూడ తడవుచు, నేయావు
పొదుగునై న మూతిముట్టఁబోవఁ,
జుఱుకుఁ గాలి వ్రేటు కఱకుఁ గొమ్ముల పోటు
గాక, కడుపు నిండు కరణి గలదె! ॥ 32

శా॥ "స్వాతంత్ర్యంబునఁబుట్టి చావవలె" నన్వారల్ మహారాష్ట్ర లీ
రీతుల్ గొందఱు మెచ్చ కొక్క పెరదారిన్ దీసి; రే కొందఱో
యోతప్రోతము లెంచ కా దొరల యుద్యోగంబు సాగించి; రు
ఱ్రూతల్ వో నెదురొడ్డె నీయలలు తా మొండోండు ఱూపాడుచున్॥ 33

క॥ కడుపునకై కౌలీనత
యడఁపంగా నిష్టపడని యభిమానధనుల్
పడఁతులతోఁ గొడుకులతో
నిడుమఁ గుడిచి రడవులన్ మహీధరదరులన్ ॥ 34

"Everything, therefore, seemed to be leading up to one inevitable end - the ruin and the devastation of the Hindu Province, the annihilation of their old royal houses, the destruction of their religion, their temples, their cities".

"A FORGOTTEN EMPIRE" MR SEWELL.

సీ॥ కావిగుడ్డల బూది కఱకు మైపూఁతల
రాజ రాజచ్ఛాయ గాజువాఱఁ,
గాయగూరల వంటకట్టెల నుఱుమాడి
వజ్రాయుధపు టంచువాఁడి క్రగ్గఁ
గాలిగజ్జెలు చిట్టికరతాళములు నవ్వ
దౌరమగంటిమి యుమ్మఁ గరఁగిపోవ,
గుఱ్ఱాల నదలించి గోవుల సవరించి
రాచ పుట్టవు కొండఱాల మఱుఁగ,

తే॥ యతులు, పేద రైతులు, భక్త తతులుఁ, జనుల
కాపరులునై మహారాష్ట్ర భూపు లిపుడు
నాఁ టి యజ్ఞాతవాస పాండవులు వోలె
నుడికిపోయిరి గూఢాగ్ని హోత్ర దీక్ష ॥ 35

సీ॥ ఎడ్ల దోలెడు నాథునెడమగా నొడిఁగట్టి
చదునార విత్తనాల్ చల్లునపుడు,
మూన్నెల్లపాపని మూఁపుజోలెఁ దగిల్చి
తెగని లిక్కులఁ గల్పుదీయునపుడు,
నడిమింట మండు నెండలకాఁకఁ గమలుచుఁ
గొడవండ్లఁ బైరులు గోయునప్పు,
డెదిరి పంజులు దీర్చి యిరు త్రాళ్ళ బిగియించి
ముడిగడ్డిమోపులు మోయునపుడు,

తే॥ ముంగురుల ముంచి చెమ్మటల్ మొగమునిండఁ,
బెదవి కమలించి యెగయూర్పు లెద బిగింప,
ఆ "మరాటా" కుటుంబిను లదరుటగ్గిఁ
గడఁక సాగింది రభిచార కర్మదీక్ష ॥ 36

❀ శివాజీ జన్మమునకుఁ బూర్వ రంగము ❀

కు॥ తమవారి చెయిదములకుఁ
గుములుచుఁ, బయివారి యెదమ కుడి చూపులకుఁ
గమలు మహారాష్ట్రము పై
నమరె నపుడు మొగలు దండయాత్రలు కఱకై ॥ 37

ఉ॥ ఏ శుభలగ్నమం దడుగు లేసిరో దక్కను పైని తొల్లి ఢి
ల్లీశులు ! నాఁ టఁ గోలె వెరవేది మహారథ రాజ్యలక్ష్మి శో
భా శిధిలాంగకంబులఁ దపస్వినియై, పచరించె జీర్ణ ప
ర్ణాశన దావసేవన గుహాంగణ జంతు సహాధివాసముల్ ॥ 38

మ॥ చిలుముంబాయఁ గటారి నూతికొని 'ఖిల్జీ' బిడ్డ తౌరుష్క సే
నల పాదాహత ధూళిధూమములు మింటన్ బ్రామఁ, దత్క్రూరతా
జ్వాల నజ్వాలల హైందవ ప్రజల సర్వస్వంబు వేల్పించుకకాఁ
కలు నాఁడుఁ 'సినిమా' ప్రదర్శనములై కన్పట్టెనవ్వారికిన్ ॥ 39

మ॥ ఖిలిజీ వంశమువారి దారిఁగొనుచున్ గ్రేళ్ళెత్తి, 'తుగ్లు' క్కులుల్
పెలుచన్ దండులుదోలి దక్షిణపుటుర్విన్ ద్రొక్కి రవ్వారిచేఁ
తలకున్ జాతి మతావరోధముల కద్దంబైన విఖ్యాతగా
ధలు కీర్తించిరి దక్షిణోర్విజనులంత స్తాప మేపారఁ గన్ ॥ 40

తే॥ పుండ్లు వోఁ బోని పెనుగంట్లు వోలెఁ దొంటి
యవనుల దురంతముల గుర్తు లడఁగ లేద,
మరలనవ్వాని గాయమ్ము పఱచునట్లు
'గింగు' రని మ్రోసె మొగలు ఫిరంగి గుండు ॥ 41

మ॥ # చనినాడక్బరు, చల్లఁ గా మిణుగురుల్ సంధించి మామంచి వాఁ
డన; నవ్వాని రగుల్చినాఁడు సెగ లల్లార్పఁ జహంగీరు; త
త్తనయుండా సెగలెల్లఁబైఁ జెరుగుచుఁ దండెత్తినాఁ; డిట్లు ద
క్కను లోఁ దొంటి దురంతముల్ మరల నిక్కంజొచ్చె నానాటికిన్॥ 42

చ॥ * ఇవి యొక నాఁటి దుండగములే! తరముల్ బడి మూఁడునాల్గు హైం
దవుల మనంబులన్ దవిలి, తాఁకిన చోఁ బొగరాఁ జి మంటలన్
గవియుచు, నందు నందు సుడిగాడ్పులఁ దేలుచు, మానస వ్యథా
దవ దహనంబు నల్దెసలఁ దట్టె మరాటులనాట నాఁటికిన్ 43

తే॥ పసులకాపరి గుడిసెలోఁ, బంటకాఁపు
మనసులో, వీరయోధు కన్గొన లయందు,
నల మరాటా కుటుంబమం దన్ని యెడలఁ
బ్రాకి, స్వమతాభిమానంబు పొదుకొనియె ॥ 44

#A new danger threatened the country in the attempts made by the Delhi Emperors. from Akbar to Aurangazeb, to extend the Mahomedan power again to the south of the Narmada and the Tapti rivers". (Page 36)

* "The new Moghul invation threatened the land.... the like of which had not troubled their ancestors three centu- ries before. Those three centuries had left lasting memo- ries of past horrors and justified apprehensions of the rene- wal of the fanatical intolerance and cruelty which the Mahomedan Conquerors, left to themselves, were so prone to exhibit in their dealings with the people of the country"

P. 45 " Rise of the Maratha Power" by M. G. RANADE.

చ॥ అదనపు టెండలన్ బటీయలై, తొలుకారునఁ బొంగి, నాగలన్
మెదుగుచు, నెర్వులన్ బలిసి, మిక్కిలిమొక్కలువాసి, వానలన్
బదునయి, విత్తనంబుగొలుపదన్ దగి, దక్షిణభూమి నేఁటి క
భ్యుదయము వేచియుండె మనసొగ్గి మహాపురుషావతారమున్ ॥ 45

చ॥ మెఱపులవంటిచూపు, నులిమీసల బుగ్గలనంటు గడ్డపుం
బరుఁజులు, ముళ్లకన్బొములు పర్వఁగ, జేగుఱు గొన్న మోముతోఁ
దురగమునెక్కి నల్గడల దూకు మహారథు ధర్మరక్షణా
తురతకుఁ బూర్వరంగమగు త్రోవలు పెక్కులుదోఁచె నీగతిన్ ॥ 46

సీ॥ ఆది శిశోదరాయఁడుఁ దత్కులంబువా
రేలునాడు కుదుళ్ళ నెసఁగిమించి,
రాష్ట్ర కూటులు మహారథులు పాలించునాఁ
డంకురించి చివుళ్ళ నందగించి,
దంతి దుర్గాది భూధవుల యేల్బడినాఁడు
మూవ ప్రాయపు నిండు మొగ్గఁ దొడిగి,
యాదవ ప్రభుల రాజ్యమునాఁడు కమియ మాఁ
గిన పండ్ల బరువునఁ గొనలు విరిసి,

తే॥ యెల మహారాష్ట్ర రాజ్య కల్పాగమంబు
భామినీ రాజ్యవాత విధ్వస్త మయ్యె;
జెదరె బీజముల్, దక్షిణ క్షేత్రమందు
మొలచె సహ్యాద్రి భవ నదీజలము చలువ ॥ 47

#"The Maratha power had been already created, though scattered in small centres all over the country".

చ॥ మొలచిన మొక్కలందు బలుపుం గనుచుం, వడిదేఱుకాండఁతో
నలముచు, నూఁగుదేఱు చిగురాకుల నిక్కినమొక్క భోన్సలే
కులచిత పూర్వపుణ్యములకు న్నెలవై * శివనేరు కోటలో
నెలకొనె-జీజియా పొదుపు నిండిన పొత్తిటఁ బ్రోదిఁ గాంచుచుం॥ 48

ఉ॥ అట్టి యుధీర్ణ దేవగిరి యాదవరాజ మహాన్వయంబునం
బుట్టి, శిశోదియాంక రసపుత్ర కులీనుని భోన్సలే విభుం
బట్టిన వీరయోష, దురుపప్లవ ఘూర్ణిత చిత్త, జీజియా
పట్టినిఁ బెంచుచుండెఁ బులిపాల మగంటిమి నుగ్గువెట్టుచుం ॥ 49

సీ॥ తలయంటి నీర్వోసి తడి యార్చి పొగవేసి
తిలకంబు నుదుటిపైఁ దీర్చు నపుడు,
నాడిఁ జేరి పైటలోనాదిఁగి, మ్రాగన్నులఁ
జనుఁద్రావు సుతుమోము గ నెదునపుడు,
నాటబొమ్మలకు మోఁకాటఁ బారాడుచో
తిక్క వేయుచు నెచ్చరించునవుడు,
"చందమామా! రావె జాబిల్లి! రా!" యని
పిలిచి, పాల్బువ్వఁ దిన్పించునపుడు,

తే॥ జీజియా బాయి పెద్దల చేత విన్న
చిత్తముననున్న యవతారచిహ్నములను
దనయుచూపులో నవ్వులోఁ దడవికొనుచు
నిలువు తెప్పలఁ గబళించి నెమరువేయు ॥ 50

---

*"The seed was sown for which the ground had been prepared for more than three centuries when Shivaji ... was born at Shivaner." (Page 38 & 39)
"Rise of the Maratha Power" by M. G RANADE..

తే॥ పూల పొత్తిలిఁదొట్లలోఁ బుత్రు నునిచి
పోరుమాన్పించి, నిద్దురపుచ్చునపుడు
విరివిఁ గన్న మహారాష్ట్ర వీర చరిత
లాలపించుచు జీజియా జోలఁబాడు ॥ 51

చ॥ నడువఁగ నేర్చి, ముద్దులు గొనన్ జిటి పల్కులు వింతలూరఁగా
నుడువఁగ నేర్చి, యాటల ననుంగుల వెంబడిఁ బుట్టచెండులన్
విడువఁగ నేర్చి, హానియొదవించెదు ప్రాణియదెట్టి దైననున్
బొడువఁగ నేర్చి, తల్లి ముదమున్ గనుచుండ శివాజి వర్ధిలెన్ ॥ 52

ఉ॥ నిన్దురవాయ బాలతరణిన్ దొలికూఁతల లేపి, కాలు క
న్నద్ది జగంబుచూసి, హిత మారయఁజేసెడు మాత జీజియా
ముద్దుకుమారు వెంటఁ గొనిపోవు - నటన్ శివనేరు కోటలోఁ
బెద్దలనాఁటినుండి యిలు వేల్పు భవాని నమస్కరింపఁగన్ ॥ 53

తే॥ కొండ వరుసల శివనేరు కోట చుట్టు
గుహల నొక్కటఁ గొలువున్న గుజ్జు వేల్పు
గణపతికి మ్రొక్కఁ దల్లితోఁ గదలి శివుడు
భావి కృతులకు విఘ్నముల్ వ్రాయకుండ ॥ 54

ఉ॥ తానొక రాజు, మేటి సరదారులు కొందఱు, కొంద ఱన్య రా
ట్సేనలు గాఁగ బాలురను జేరిచి, వ్యూహము లొడ్డి, దుర్గసం
తానము లెక్కి, భేదన విధానములన్ విజయేందిరానుసం
ధానము లాటలాడె బినసాఁడె, శివాజి భవిష్యదర్థముల్ ॥ 55

మ॥ కనుదానిన్ విను దానిఁ జెప్పకయె చక్కన్నేర్చు ధీశాలితన్
గని, దాదోజి శివాజి మెచ్చుకొని ప్రక్కన్ జేర్చి, యాడించు మె
ల్పున వ్రాయంజదువంగ, నంకగణితంబుం గూర్పఁగా నేర్పి, యొ
య్యన రాజ్యాంగ విధానముల్ వినిచెఁ బ్రత్యక్షానుమానాదులన్॥ 56

మ॥ కలంర్తగ జెందెడు నాత్మ దేశ మతముల్ గాపాడ, శస్త్రాస్త్ర వి
ద్యలుఁ జాణక్యతపంబులుగ జదువు విద్వాంసుల్ మహారాష్ట్ర వీ
రులు వేదాంగములెత్తి యర్థముల మార్పుందీర్పు చర్చించు తా
తల తాటాకులమీది గంటముల వ్రాఁతల్ గోఁతలుగ మెత్తు రే! ॥ 57

ఆ॥ ఆత్మదేశ గౌరవాభ్యుదయంబుల
నామతించు జీజియా వధూటి
తనయు గుణగణంబు విని, చిన్ని కథలుగాఁ
బూర్వ వీర చరితముల్ వచించె ॥ 58

మ॥ చనవారగ దొడఁ జేర్చి మై నిమిరి జీజా పుత్త్రు నగ్గించి, ప్రా
క్త నగాథల్ వినిపించునప్పు డతఁ డుత్సాహంబునగ బొంగి, దు
ర్జన శిక్షాపర వీరవిక్రమకథా సంక్రాంత దుర్దాంత వ
ర్తనుఁడై మైమఱ పందుఁ-గాళియ ఫణాగ్ర వ్యగ్రనాట్యంబులగ ॥ 59

సీ॥ అతిథి పూజకుఁ గుటీరాంగణ మేతెంచు
పతి దేవతను జెఱ పట్టికొనియె
'దగు పెద్ద కొలువులో ధర్మాసనము చెంతఁ
జెరలాడి మగనాలి చీర లొలిచె'
'బసుపు గుడ్డల పెండ్లి పడుచు మెర్వడి నాఁగి
కుత్తుకఁ దెగఁ గోయఁ గత్తి దూసె'
నద్దమందైన నీయతివఁ జూపింపవో
యని, దండుగొని కోట కగ్గిపెట్టె'

తే॥ నను పురాణ కథాగేతు లాలపింప
వినుచుఁ, దద్భావ భావనా వేశ పరతఁ
గంట వేఁడినీ రూర, మైగ గురువాఱ
నదరి ఘూర్ణిల్లు బాలవీరుఁడు శివుండు ॥ 60

చ॥ శివునవతారమేయని వచింపఁ గ నొప్పు శివాజి ప్రాగ్భ వో
ద్భవమగు భక్తి సంపదయుఁ, దల్లియొసంగు మతాభిమానముల్,
బువు వెడలించు తావి వలెఁ బొంగిన సాహస ధైర్య శౌర్య గా
రవము లెలర్పఁ గాఁ జిఱుత ప్రాయపు టాటల మేలిమిఁ గ నెన్॥ 61

❀ షాజీ పరిస్థితి జీజియా శివాజీకిఁ దెల్పుట ❀

తే॥ శివుని యీ యాటలెల్ల షాజీవిభుండు
మొగలు దండుతోఁ దలపడి పోరుచుంటఁ
గంటితోఁగాక మనసుతోఁ గాంచుచుండె
నోడు గెలుపుల నుయ్యాల లూఁగికొనుచు॥ 62

తే॥ ఓటమిని మ్రింగి గెలుపున నుబికి, మొగలు
దండు షాజీనిఁ బలుమాఱు దఱిమికొనుచుఁ,
బ్రజల బీడించి గగ్గోలు పఱచుచుండఁ
గళవళం పడె నాఁడు దక్కను ధరిత్రి ॥ 63

తే॥ తన్నుఁగారించి షాజీనిఁ దఱుములాడి
ప్రజలనుడికించు మొగలు కర్కశత నెంచి
జీజియాబాయి యెదదలో జింతఁ దవిలి
యురియు చుండె; నిట్లుండఁగా నొక్కనాడు 64

ఉ॥ ఆటల బాలురన్ గలిసి యాడుచు బాలశివుండు - వీధులం
దోట మొగంబులన్ జనము లొండొకరుం గుమిఁగూడి. ముందు పో
రాటము, లందు మొగలుల యాగడ, మిప్పుడు వత్తురేమొ యను
న్మాటలు వించు, డెందము కుమారిలఁ దల్లినిఁజూడ నెంచుచున్॥ 65

చ॥ సరగున మేడకుర్ జని, విషాద మలీమస మైన మోమునన్
గొరలిన చెమ్మటన్ గరంగు కుంకుమ చాఱలు గట్టి చెక్కులన్
దొరఁగెడు నశ్రు పూరములతో డిగజాఱి, విఘూర్ణి తాక్షులన్
బఱపెడు జీజియాఁగని, శివాజి కుఠార విదారి తాత్ముఁడై ॥ 66

మ॥ "జననీ! యేమిది? బిడ్డతో గిరిగుహా స్వచ్ఛంద నిష్పందతన్
గను సింగంబును తెచ్చుకొట్టి బ్రతుకంగా నెవ్వఁడూహించె ? నీ
కనుసోనల్ గురియించి దప్పి నడపంగా నెవ్వఁడాపించె? నిం
డిన కుండన్ దొనఁకించు గాలితుటున ల్ నేఁడందు రాపా డెనే?"॥ 67

చ॥ అని యొడిఁజేరి పైచెఱఁగు నద్దుచుఁ గన్నుల యూఁటలొత్తి, మో
మెన సెడు చూపుతో ననునయించు కుమారునిఁ జూచి, జీజియా
కునుకఁ గనున్న దీపమునకున్ జము రందినయట్టులై, మనం
బునఁ జెరలాడు వేఁడివగపున్ డిగ్రమింగుచు, నిట్లు వాకొనెన్ ॥ 68

మ॥ "తనయా! నేఁటికిఁగల్గె నామనసు వంతల్ దెల్ప-నూఁకొట్ట; 'నుం
డెనో లేదో జగమెల్లనిండిన భవానీమాత, నా ప్రార్థనల్
వినలేదో' యనుకొంటి; దక్షిణ ధరా విఖ్యాత జీమూత దు
ర్దినముల్పోవ జపారుణారుణ యుషశ్రీ దోఁచిన ట్లయ్యెడున్ ॥ 69

శా॥ అన్నా! దక్షిణ భారతోర్విని జనం బాబాలగోపాలమున్
గన్నారన్ నిదురించి రే? పి డికెఁ దన్నంబైన నిశ్చింతగాఁ
దిన్నా రే ? 'యెపు డెట్లు పైఁ బడునొ యుద్వృత్తిన్ మొగల్దండు' లం
చున్నా రాఁ పును దాఁపు లేని ప్రజలై యుత్సాహముం బాయుచున్ ॥ 70

ఉ॥ ఈ దవకీల లాఁగి యెదురెత్తులఁబోరుచు, నీదు తండ్రి తో
డేది - కుటుంబ మేది-నిలుపేది-శ్రమ పడుచుండ, వారిఁ గా
లూఁదఁ గనీకయే తఱుము చున్నది మొగలుదండు - దేశ మం
బేద యొనర్చి యింత మిడిమేల మిదేలని యుమ్మలించెదన్ ॥ 71

మ॥ అయిదాఱేడుల వాఁడ వీవెఱుఁగ, వన్నా! మొన్న మోగల్ చమూ
చయముల్ గత్తిఁ గటారిదూసి, కసిమించఁ డాసి, మీయయ్య నే
బయలన్ నిల్వఁగనీక తోలె, నటుపైఁ బంతంబు సాధింప నా
పయిక్రిన్ దూఁకె, నిఁ కేమివల్కుదు? దలంపన్ మేను గంపించెడిన్॥ 72

సీ॥ ఉదరమ్మునంట నిన్ బొదివి, మర్కటివోలెఁ
ప్రతిదుర్గమున కెగఁ బ్రాఁక లేక,
బావురుగాని యాపదఁ బాప, రాచిల్క
వలెఁ బంజరమున నిన్నిలుపలేక
కంసు కటారిసోఁకఁగనీక, వసుదేవు
వలె గోకులము జేర్చువాఁ డు లేక,
పులివాతఁ బడు గోవువలె లేఁ గ దరిఁ జేరి
దిక్కులేని తనంబు దెలుపలేక,

తే॥ యలసిపోయితిఁ, 'దోడులే నైతి' ననుచుఁ
గుమిలిపోయితి; మొగలు కక్కుఱితి నెదిరి
ధిక్కరించితి; 'నీతి కై తెంపుసేయ
నొకడు లేడయ్యెనే' యంచు నుడికిపోతి॥ 73

ఉ॥ దేవత లాఁపు వచ్చిన గతిన్ బిన తండ్రియుఁ దమ్ముఁడుండి, యా
యా వివరమ్ములానడి హేతమాడి తెగంబడి దేవురించి, నా
జీవము లిచ్చి; రీ పొదుపు చిక్కనిచో, శివనేరుకోటలో
నీవును నేనునున్ గలిసి, నేఁడు మొగమ్ములఁ జూచికొందుమే॥ 74

చ॥ ఇది యొకఁడే తలంప వచియింప : నిజాము నవాబు మోసపుం
జిదుగుల నీదు తాత లుకజీఁ దన కొల్వుకుఁ బిల్చి, భృత్యులన్
బొదువఁగఁ జేసి, గొఱ్ఱియలఁ బోలెఁ గుటుంబము నెల్లఁ గూల్చె, నీ
చిదగొద లిట్టిరోఁతలు నశింపవె హైందవ భూమి నెన్నడున్! ॥ 75

ఉ॥ #కన్నుల పండువై తనువుఁ గాంచిన గోవుల నిండు పైరులఁ
గన్నెల విప్రులఁ జెఱచి, గండతనమ్మునఁ గాడు బీడుగాఁ
దన్నుచు దున్నుచుఁ మొగలు దండులు రా, నదిలించి ధీరతఁ
వెన్నడి బాఱ దోలఁగల వీరుఁ డొకం డిట లేకపోయెనే! ॥ 76

ఉ॥ క్రుమ్మెదు నీఁటె పోటులకు ఁ్రమ్మిడుచుం బయిదూఁకి, వైరి జీ
వమ్ములఁ; దీయుదాఁక ధరపైఁ బడనొల్లని మేటి వీర వం
శమ్ములు గొడ్డువోయినవి, సాగుచునున్నది వారియాట; దై
వమ్మెపుడోము! నెప్డు మన వంశములఁ మఱు లుద్భవించునో!"॥ 77

మ॥ అను మాటల్ విని, బాల్యచాపలము త్రోయఁ, దల్లి గైకొన్న వే
దనదూయఁ, శివ బాలుడుక్కెనసి, 'మాతా! మానుమీచింత; క్రూ
ర నిరాశ మ్మొనరింప దేవుఁ డవతారం బొందు; సింగంబు నీ
నిస సహ్యావని గొడ్డువోవునె ? భవానీమాత కన్మాయునే? ॥ 78

సీ॥ కార్తవీర్యుఁడుగొన్న కపిల ధేనువుఁదేర
రణభీము భార్గవరామునట్లు,
లేక చక్రపురంబు నెరియించు బకు గెల్వ
ద్విరదాయుత స్థేము భీమునట్లు,
లాది తేయుల గెల్చి యమృతకుంభముఁదేరఁ
దత విపక్ష దిధక్షుఁ దార్క్ష్యు నట్లు,
లమర సామ్రాజ్యాపహర్తయౌ బలిఁ ద్రొక్క
మాయావతార వామనునియట్లు,

The long wars of Mughal aggression ... completed their ruin. The oppressed ryots fled from their homes, the deserted fields lapsed into the jungle; many once flourishing villages became manless wilderness".

Page 191 "History of Aurangazeb", Vol. I - J. N. SARKAR.

తే॥ పనుపుమీ నన్ను; సంశయపడకు తల్లి!
యమృత వాక్కులదీవించు, మదియ చాలు;
జలము బలమును శక్తియుక్తులను జూపి
జయముంగొనివత్తు; నీ మనశ్శరముం బుత్తు ॥ 79

ఉ॥ ఈ యుబలాట మాను జననీ! 'మన హైందవభూమినోమంగాం
బాయక భోన్సలే కుల తపంబునకుర్ వరమిచ్చియుండెం గా
త్యాయని' యంచు వింటిమిగదా! జగదంబ నిజార్థసిద్ధికై
యే యవతారమే నభినయించుత్వర్ర దెర యెత్త కుండునే!" ॥ 80

మ॥ అనుటర్ దా నమృతాభిషేకమునయట్లే జీజియాబాయి పు
త్రునిం జేయారం గవుంగలించుకొని, ముద్దుంగొంచు, "నాతండ్రి! నీ
వనుమాటల్ గొనుకార్యముల్ గెలిచి, దీర్ఘాయు ర్యశో వీర్య వ
ర్ధనత న్మించుము; వజ్ర వర్మ మవుగాత న్నీకు నాదీవనల్" ॥ 81

మ॥ అని దీవించెడు నంతలోపలం "దథా" స్తంచుర్ సుధాస్త్రార వా
చనుండై వచ్చిన ఖాండదేవుని నమస్కారంబులర్ గొల్చి; రా
యనయుర్ డెందమునందు విందు కనులందై మోమునందై నుడిం
గొనుటందై వెడజాలువాలు, నిటు ప్రాక్రుచ్చుర్ శుభాశంసిసియై ॥ 82

ౘ షాజీయుత్తరము - పునహోప్రయాణము ౘ

శా॥ "అమ్మా! నేటికి విచ్చిపోయినవి నిత్యంబై మహారాష్ట్ర రా
జ్యమ్ముఁ ముట్టిన కాలమేఘుములు; సస్యశ్యామల ర
మ్యమ్మౌ నింక నుపాంత భూములు: వరాహవ్యాఘ్ర భల్లాది స
త్వముల్ దోల శివాజీ మేల్కొనె నుదాత్త క్షాత్ర ధర్మంబునఁ ॥ 83

ఉ॥ తీరని కయ్యముల్ వొడిచి, తెప్పిటి నేడు షహాజిరాజు తఁ
గోరు బిజాపుర ప్రభువుకుం బెను బాసటగాఁగ నిల్చి, స
త్కారముతోడ మేటియధికారములంది, జనంబు మెచ్చ స
ర్దారుఁడునుం బ్రధానుఁడయి, తా వసియించె బీజాపురమ్మునఁ॥ 84

ఉ॥ దుర్మదులైన మోగలులతో దురముల్ భరమౌచు దేశముఁ
శర్మ విదూరముం జలుప, సంధిగొనెఁ షహాజీవిభుండు; త
త్కర్మ ఫలంబుగా మనకుదక్కిన రాజ్యము కొంతవోయె; నీ
నిర్మల పుణ్యభూమి శివనేరు పడిఁ మొగలాయి చేతులఁ ॥ 85

ఉ॥ పట్టిన పట్టు దీర్చి, యొక పాటి విరామముతోడ నెమ్మదిఁ
మెట్టి, నివాససుస్థిరత మేకొనఁగాఁ 'బునహాపురమ్మునఁ
బట్టిని మిమ్ముఁ గందు' నని పంపిన యాశుభలేఖ యిప్పుడే
ముట్టినదమ్మ! మీ పయనముం బతియానతిఁ జేయఁగోరెదఁ" ॥ 86

మ॥ అనుమాటల్ విని జీజియా యుబికి 'దాదా! నేఁడు నానాథునె
మ్మన మీ పాటివిరామముంగొని, నను న్మన్నింపఁ గాలంబు వ
చ్చెనె ? కష్టమ్ములు విచ్చెనే? శిరముపై జీరాడి మమ్మేఁచు దు
ర్దినముల్ విచ్చెనె? మా భవాని ననుఁ దండ్రీ ! నేటికి న్మెచ్చెనే ?॥ 87

మ॥ చనె గాదా పదియేండ్లకాల! మిపు డా సాంభాజి నెమ్మోము నా
కనులం గట్టినయట్టులుండె; నల రాకాయామినుల్ గూడ నం
ధ నిశీథమ్ములెయయ్యె; వేళకగు నన్నంబేది, నీరేది, యిం
తనువౌనిదురయేది. యేమయిరొ గాదా! తండ్రియర్యుఁ బిడ్డఁడర్యుఁ ? 88

ఉ॥ తల్లినిఁబోలి గర్భమున దాఁచి, శుభమ్ములఁ బుట్టినిల్లు న
తి ల్లును విస్మృతిం గొలిపి యేలిన మాశివనేరుకోటలోఁ
జల్లగఁ గాలము గడపఁజాలుచు, మాశివుఁ డె న్నఁడేని వ
ర్ధిల్లి నియంతయై కొలువుదీరినఁ, గన్నులఁ జూడఁ గోరితిఁ॥ 89

తే॥ ఇంతలో నిట్టి విపరీత మెఱుగనైతిఁ,
దఱుముచున్నాఁడు బలవంతపఱచి మమ్ము
నాలి దైవము; మాశివనగర మింక
శివునిఁబాసిన కైలాస శిఖరిగాదె! ॥ 90

శా॥ దాదా! నామది నిండిపోయె; నిదియుత్సాహంబొ ! శోకంబొ ! ని
ర్వేదంబో! త్వరపాటో! నేనెఱుఁగఁ; దండ్రీ! సర్వసన్నాహ మా
సాదింప న్నియమింపు; మీ విపు దుపప్లావ్యంబునఁ బాండవ
శ్రీ దర్శింపఁగఁబోవు కృష్ణుఁడవు; భ్రాతృత్వంబు నీదేసుమీ !" ॥ 91

తే॥ అనెడుపల్కుల కలరి, కల్యాణయాత్ర
సముచితంబుగ దాదోజి సంతరించె;
జీజియాబాయి కొడుకును చేయివట్టి,
కరఁగి కరడెత్తుతలఁపులఁ గదలినడిచె ॥ 92

ఉ॥ ద్వారముఁ జేరి, గాటమగు భక్తిమెయిం గృహదేవతా నమ
స్కారముఁజేసి, యాభ్యుదయికంబగు దాన సమర్పనాది కా
చారములెల్లఁదీర్చి, పరిచారకులం దనియించి, తోరణ
ద్వారము దాసి, యచ్చటి భవానికి మ్రొక్కులు పెట్టి, వెల్వడెఁ ॥ 93

తే॥ క్రిందఁ గనుపట్టు నుపవన క్షేత్రములను
వరుస దిగిపోవు నిడుపు సోపానములను
గనుచు, ద్వారమ్ముదాఁటి, యుత్కంఠతోడ
మనసుఁ గనులను గోట వైపునకుఁ దిగిచి ॥ 94

చ॥ బురుజులతో, బిగింపు బలుపుంగని నిక్కినకోటతో, నభం
గుర పురతః కవాటముల గుబ్బలతో, గిరిపంక్తితో, నిరం
తర తరురాజితో, వెలుఁగు దాకలియౌ శివనేరు దుర్గపుం
బరి నిలువెల్ల జూచి, యెదబాటు తలంపున నీడలాడగ౯ ॥ 95

సీ॥ "నడిపించితివి తోడుపడి కాన్పుసవరించి
యలయాడుబిడ్డ మర్యాద లెల్ల;
నొడిపించితివి బిడ్డ నొడిఁ జేర్చి పుడికించి
పెద్దకోడలి యింటి పెరిమయెల్లఁ;
గుడిపించితివి పీఁటయిడి పళ్ళెరంబిడి
వియ్యపురాలి యొప్పిదములెల్ల;
విడిపించితివి నీదు కడుపులోఁ జోటిచ్చి
సవతి పుట్టింటిమచ్చరములెల్లఁ;

తే॥ బదివసంతముల్ నీదుగర్భమున నడిచెఁ;
బ్రోచితివి నీదు ఱెక్కలఁ బొదివికొనుచు;
మఱతుమే నిన్ను! మాశివు పురుటియిల్ల !
పతిని దరిసింప సెలవిచ్చి పనుపు తల్లి! ॥ 96

చ॥ అనెడుతలంపుల౯ బెదవియాడ, మన మ్మురియాడఁ, గన్నుల౯
మినుమినుకాడ, ఱెప్పతుది మిట్టిన ముత్తెములాడ జీజియా
గొ నకొనుకూర్మితోఁ బసుపుఁగుంకుమ దోయిలివట్టి, భక్తి భా
వనము కృతజ్ఞనెరయ, వాకొనె దీవన పల్కు లీగతి౯ ॥ 97

తే॥ "శివుఁడు శివుఁడేని, యంబ శాంభవియ యేని,
భరతభూమి పతివ్రతాకరమయేని,
శివుని పురుటిల్లు తదశ శ్రీల బెరసి
దక్షిణ ధ్రువతారయై తనరుఁగాక!" ॥ 98

మ॥ అను జీజా పలుకంది బాలశివుఁ "డంబా! నేఁడు నీవిచ్చు దీ
వనకుర్ నాయాభిమానయ ముద్ర యిడి, సౌవర్ణాక్షర శ్రీ ల నిం
డిన యీ వాక్కులు భావిహైందవులకు న్నిత్యోపపాఠ మ్ముగా
నొనరింతుర్; శివనేరు వాఙ్మయ చిరాయుశ్శ్రీల రాజిల్లుతన్!" ॥ 99

తే॥ అనుచుఁ దల్లియుఁ గొడుకు జోహారు లిచ్చి,
నడువ సపిలేని మది లేనియడుగు త్రిప్పి,
త్రోవ నడిపించు దాదోజి తోడఁ గదిలి;
రంతఁ బల్లకి సోపాన మవతరించె ॥ 100

తే॥ మొదట విస్తారమై, కొంత పోవఁ బోవ,
ముగురుమాత్ర మే యొకటిగాఁ బోవఁజాలు
నిఱుకుత్రోవలో సైన్యమ్ము లొరసికొనుచు
నాయుధము లెత్తిచన వేడుకై రహించె ॥ 101

మ॥ ఇరుపార్శ్వంబులు కొండలంబలిసి, మధ్యేమార్గసోపానముల్
తరఁగల్ గా, డిగఁ బాఱు నిర్ఝరముమీఁదన్ దేలి తూఁగాడు మం
థరమౌ నోడయుఁబోలెఁ బల్లకి బహిర్ద్వారంబు లేడింటినిన్
వరుసన్ దాఁటుచుఁబోయి నేలపయి నిల్వన్, వారు వెన్నాడుచున్॥ 102

మ॥ #ధరణీ గర్భము దూఁటి చక్కగ శిలీంధ్రమ్మట్లు పైకుబ్బి, మి
న్నసరయన్నిక్కు చు, వేనవేలడుగు లెత్తౌ కొండపైఁ గోట లే
దరిగాపౌ శివనేరు దుర్గ మవిభేద్య శ్రీల శ్రీ చక్ర గో
పురమై కన్పడ, మ్రొక్కు లిచ్చిరి తలంపుల్పొని వీడ్కొల్పులన్ ॥ 103

ఉ॥ మునుకొని వీరయోధభటముఖ్యు లు దాయుధులౌచుఁ బర్విడన్,
వెనుకొని ఖాండ దేవుఁడట వింత విశేషము ముచ్చటించుచున్
దన హయ మొక్క పార్శ్వమున దాఁ పుగోన్ గదలించి, ముందున్
వెనుకను గన్ను వెట్టి నడిపించెఁ బ్రయాణము సత్వరముగన్ ॥ 104

కు॥ "అది 'చాకణు దుర్గం' బను
నది; యింద్రాణీ స్రవంతి యదియ, తుకారా
ముదయించిన "దేహూ" పుర
మిది" యని దాదోజి వింతలెన్నుచు నడిపెన్ ॥ 105

మ॥ పునహో పట్టణ సౌధ రాజి కనుచూపుండాయ, నుత్తుంగ కే
తనముల్, గోపురచంద్రశాలిక, లభేద్యంబైన ప్రాకారముల్,
వనముల్, పచ్చికనేల, లంతికమునన్ బారాడు "మ్యూటా" నదీ
స్వనదూర్మ్మల్ గనుపట్టఁ, బల్లకి పురద్వారంబు డాయన్ జన్రె ॥ 106

#"The hill of Sivaneri rises at a straight line from the surrounding ground level and is thousands of feet high...... Eight or nine gateways (toranas) (were) built ...... over the narrow pathway.... It is one of the holiest of the holy places of Dakhan, because from this mountain top of Sivaneri ... Maharaja Sivaji greeted the first rising Sun of his new Life" -

P 269 "Modern Review", Sept 1937 ADRIS BANERJI

ఉ॥ అచ్చటి ద్వారపాలురు నయమ్ము ప్రియమ్మును జూపి లోనికిఁ
బిచ్చిన, రాజవీధి హయమ్మును నడిపించుచు, ఖాండదేవుఁడున్
బొచ్చెము లేనిభక్తి జనముల్ కరముల్ ముకుళింప వీడుకో
లిచ్చుచుఁ బోయి, సేన విడియించె నొకానొక మేడచెంగటన్ ॥ 107

కు॥ అది "రాజమహాలు" నా నొ
ప్పిదమౌ భవనంబు; దానవిడియుచు, జిజా
సుదతీమణి తనయునితో
ముదమునఁ బతిరాక కెదురుపోవుచు నుండెన్ ॥ 108

శా॥ షాజీరాజు బిజాపుర ప్రభువునాజ్ఞన్ గన్నడం బేఁగి ఘో
రాజిన్ దద్రిపులన్ జయించి, సులతానందిచ్చు మర్యాదలా
యాజాగీ రధికార లాంఛనములెన్నేఁ బొంది, "పూనా" పురిన్
జీజాబాయి శివాజినిన్ గనఁగ వచ్చెన్ నిండుమోదంబునన్ ॥ 109

ఉ॥ ఉండఁగఁ బండగా నిముస మూపిరి యాడఁగనీక యెందునన్
నిండిన గండముల్ దొలఁచి, నేఁటికి రాజకుటుంబ మొక్కచో
నొండొరుఁ గూడి సంతసము నొందఁగఁ జేయు భవాని కూరిమిన్
గుండల గాదెలం గొలిచి, కొల్చిరి తత్పునహాపురీ జనుల్ ॥ 110

తే॥ చీడపుర్వులఁ బాసి, క్రొంజివురు మొగ్గ
దొడిగి, పూచిన విరజాజితోఁట వోలె
నాపదలఁ బాసి, యభ్యుదయమ్ము డాసి
సిరులఁ గళకళలాడె షాజీ గృహంబు ॥ 111

సీ॥ పరిసర సహ్యభూధర దుర్గ వాహినీ
తీర కాంతార సంచారములను,
ఉభయ సంధ్యోపాస నోద్ఘుష్యమాణ భ

వానీప్రభావ నిధ్యానములను,
స్థిరభక్తి భా వోపదిశ్యమాన పురాణ
రమణీయ హరికథా శ్రవణములను,
నిపుణ దాదోజీప్రణీత రాజ్యాంగతం
త్ర విధాన దత్తావధానములను,

తే॥ సంక్షుభిత మాతృదేవతా శ్రావ్యమాణ
సాధు గో విప్ర విప్లవ స్మరణములను
బడుచుఁ బ్రాయంపుఁ దెర బయల్వడి, శివాజి
యుత్తరాయణ బాలార్కు నొరిమఁ గనియె ? 112

శా॥ దాదోజీ వినిఫింపఁగా, శివుని శ్రద్ధా సాహ సోత్సాహ దీ
క్షా దాక్షిణ్య పరాక్రమక్రమ తితిక్షా శక్తు లాలించి, షా
జీ దుస్సాధము భోన్సలేకుల తపశ్శ్రీ పండినట్లెంచి స
మ్మోదమ్ముగ్గా గనె, సాధు సిద్ధ వచనంబుల్ లోన భావింపుచున్॥ 113

తే॥ స్వమత గో దేశ ధర్మ రక్షణము కొఱకు
నుచిత వజ్రాయుధమ్ముగా నొఱపు పెట్టి
తనయుఁ బెంచిన జీజియా "ధర్మపత్ని"
"వీరపత్ని" యటంచు గర్వించె నతఁడు॥ 114

శివాజీ కళ్యాణము - బిజాపురిలో నివాసము

ఉ॥ ధీర గుణానురక్తి గడిదేలు కుమారకుఁ జూచి, వియ్యపుం
గోరికఁ జీరు బంధువులకున్ మొగమోడియు, నాఁటి సాంఘికా
చారము నెంచి, బాంధవముసాగినఁ బక్ష బలంబు హెచ్చు తీ
రారసి, షాహాజీ తలఁ చె నష్ట కుమారకు పెండ్లి సేయఁగన్॥ 115

ఉ॥ # అయత కీర్తి నింబళుకరన్వయుఁడౌ జగదేవరావు భా
గ్యాయతనంపుఁ దమ్మి యలరార జనించిన లక్ష్మియౌ సయీ
బాయినిఁ బెండ్లియాడి, గుణవంతుఁడు బాలశివుండు నేఁడు భా
ర్యాయుతుఁడౌచుఁ, బెద్దల శుభాశిషముల్ గొనె దోయిలించుచున్॥ 116

తే॥ తల్లియనుమతిఁ దత భారతస్వతంత్ర్య
రాజ్యలక్ష్మికిఁ గంత సూత్రంబుఁ గట్టఁ
దలఁచెడు శివుండు తండ్రి పెత్తనము క్రిందఁ
జవి యెఱుంగని లేఁత సంసారి యయ్యె ॥ 117

చ॥ జరిగె వివాహవైభవ; మజస్ర వినోద విహారవృత్తి సం
బరముగఁ గొన్ని నాళ్ళు గడపంబడె; నంత షహాజిరాజు జా
గిరు పరికించు నేలుబడిన్ మతిమంతుని ఖాండ దేవు నే
ర్పరచి, సతీ సుతానుగ పురస్కృతుఁడై చనె బీజపూరుకున్ ॥ 118

సీ॥ భార్యలు 'జీజియాబాయి' 'తుకాబాయి'
యనురాగనిలయలై యనుసరింపఁ,
దనయులు 'సాంభాజి' యును 'శ్రీశివాజి' 'వెం
కోజి' యు నెద ముద్దుగురియుచుండఁ,
దన యాప్త సచివుండు దాదోజిఖాండదే
వుఁడు సర్వకార్యముల్ నడుపుచుండ,
సులతానుఁ డాతనికొలువులో నుద్యోగు
లెనలేని మర్యాద లిచ్చుచుండ,

"The marriage of Shivaji took place at Poona in 1640 with great pomp and eclat. The bride chosen was Sayi bai, a daughter of the distinguished Nimbalkar family".

N. S, TAKAKHAV, M.A.

తే॥ నచట నిచ్చట జాగీరు లరసికొనుచుఁ,
గొన్నదానితో మతికొంత గూర్చుకొనుచుఁ,
బలుకుబడి రాచకొల్వులో వెలుఁగఁజేసి,
వెలఁగె బల్మినిఁ గల్మి షాజీవిభుండు ॥ 119

మ॥ శివనేర్పు బునహాపురంబు సహజశ్రీ మించు సహ్యావనీ
సవిధారణ్య తరంగిణీ గిరి గుహా సౌభాగ్యముల్ వొంది, తృ
ప్తివడ న్నేర్చిన భావుకుండు శివుఁ డీబీజాపురీ ప్రాజ్య వై
భవముల్ మెచ్చుక, ధీర వీర విహృతి పాగల్భ్యముల్ గైకొనెఁ ॥ 120

ఉ॥ పందెములొడ్డి ధూర్త హయ వారణ శిక్షయు, విల్లు నమ్ములన్
బొందిక, వాలు డాలు గొని పోరు, తుపాకుల కాల్పు, మల్లవి
ద్యం దిట వన్నిటన్ విజయమంది, శివుం డట సాటివారిలో
నందియవేసి, వాసి యెనయన్ 'బులిపిల్ల' యనంగ వర్ధిలెన్ ॥ 121

తే॥ కనెడు నాసక్తి, దానిఁగైకొనడు రక్తిం,
దగ విమర్శించు యుక్తిన్, దత్త్వ ప్రసక్తి,
నిగ్ర హానుగ్రహాధాన నిపుణ శక్తిఁ
దరిచి, కనుచుండె రాజ్యతంత్రముల నతండు ॥ 122

సీ॥ అలవోక రాజకార్యాలయంబుల కేఁగి
నడుచురాజ్యాంగ తంత్రములఁ దెలియుఁ,
జతురంగ బల నివేశ స్థానములఁజొచ్చి,
కలబలంబుల బలంబుల నెఱుంగు,
మొగి నాయుధాగరముల కేఁగి, బహువిధ
శస్త్రాస్త్ర సంధాన సరణిఁగఱచు,
సైనిక శిక్షావసరముల మెట్టి, వ్యూ
హ విధాన భేదనోపాయ మరయు,

తే॥ మఱపు వెఱపును నెనుబాటు దరియనీక
చుఱుకుఁ దనమున నన్నింటిఁ దరిచి, శివుడు
తల్లిచేఁ దండ్రిచే గురూత్తమునిచేతఁ
బడయగా రాని యాత్మానుభవముఁ బడసె ॥ 123

తే॥ ధీరహృదయంబు, హృదయముల్ దెఱచుచూపు,
పలుకు పొందిక, పొందిక పఱచు తెలివి
ధర్మభంగా సహిష్ణు వర్తనము బెరయ,
విరిసి, యెల్లరమదులఁ బుష్పించె శివుఁడు ॥ 124

తే॥ హైందవమతంబు పడు నమర్యాదయొకట
నఖిల సంసేవ్య గోమాతృ హత్యయొకట,
నలుసు వలెఁ గంటఁ బడుచు నీ రొలుకఁ జేసి
బాలశివులేతమది గాసి పఱచుచుండె ॥ 125

తండ్రి కోరికపై శివాజి సుల్తాను దర్బారు కేగుట

మ॥ తన సర్దారు కుమారుఁడౌ శివు నుదాత్త క్షాత్ర సంపన్న వ
ర్తన మెల్లన్ వినుచున్ బీజాపురపుసుల్తా నాతనిన్ జూడఁ గో
రిన, షాజీవిభుడున్ నవాబు మదిఁ గోర్కిన్ దెల్పి, 'నా వెంటఁ గొ
ల్వునకురమ్మని పల్కగా, శివుఁడు మోడ్పుం గేలుతో నిట్లనెన్ ॥ 126

మ॥ " నిగమాలాపమువోలె నీ పలుకు తండ్రీ ! నాకు సంభావ్యః మ
ట్లగుటన్ నీ చిటిఁవ్రేలఁ జూపఁ దలతో నద్దానిఁ గైకొందు; వే
ఱుగ భావింపకు నన్ను; నేఁటి ధరణీంద్రుల్ వారిమర్యాదలం
తగ నాయిచ్చకు నచ్చు; వేమనుచు నంతస్సాక్షి జోకొట్టుదున్ ?॥ 127

మ॥ కులధర్మంబుల కార్యవృత్తముల కెగ్గుల్వాపి ప్రాపుంట, దు
ర్బలులన్ దాఁగయికొంట, ధూర్త జనులఁ బంధించి న్యాయమ్మునా
ర్తులకుఁ బంచుట, నొప్పిదప్పులకుఁ గ్రిందన్ మీఁదు గాకుంట, రా
జులకున్ ధర్మము; లిన్నిటిన్ విడు మహీశున్ గొల్వ మేలున్నదే ?॥ 128

మ॥ వనితారత్నము లన్న లోకము సృజింపన్ బెంపఁ దూలింపఁ జా
లిన మూర్తి త్రయశక్తు; లే కులముతల్లిన్ గాని పూజించుటే
ఘనబీ మందున్ బతి దేవతా చరితముల్ గాపాడ, నీ భారతా
వని మేల్కొన్నది; రాజు దీని గమనింపన్ బోలదే సుంతయున్॥ 129

మ॥ అమృతాసారముఁ జేఁపి చన్నవిసి బ్రహ్మాండంబు సంతానక
ల్పముగా నోము పురంధ్రి, హైందవధరా భాగ్యంబు, గోమాతఁబు
ష్పములన్ బూజ యొనర్పరేయనుము, స్వేచ్ఛావృత్తి నా యేటనీ
రము లీబీటఁ దృణమ్ములాని నెమరూరన్ బండఁగా నీయ రే!॥ 130

మ॥ జనకా! నామతమున్ వచించెద, హరిశ్చంద్రాది రాజన్యు లే
లిన యీ భారత భూమి గోహనన మాలిన్యంబునన్ బాసి, ప్రా
క్తన జాతీయత నందగింపవలె; సుల్తానైన నీనాఁటి పా
లనసూత్రమ్ములు మార్చివేయవలెఁ; గల్యాణంబు మ్రోయన్వలెన్॥ 131

మ॥ యవనుల్ హైందవు లన్న భిన్నత నసూయన్ జూపఁగా లేదు; తా
మెమవ రీరాజ్యము నేలినన్ దగవు లేనేలేదు; 'నీ' 'నా' యటం
చవకాశమ్మును బట్టి యొక్క తెగ కన్యాయంబు గావింప 'నా
నవు' సంచూరక 'వంతు పాటపని' సేయంజాల ముమ్మాటికిన్ ॥ 132

తే॥ తండ్రి కెదురాడు మూర్ఖ పుత్రకుఁడ నంచుఁ
దలపుకుము, తండ్రి! నామాట తప్పుగొనకు;
మనసు రెండు గా విఱిచి నీకనులయెదుటఁ
బట్టితిని; దీసి కొనుము నీవలచినట్లు" ॥ 133

తే॥ అనెడు తనయుని పలుకులు వినుకొలంది
మనసు పొరాడి పలుచనై మరులుగొలుప,
సరులు గొను చిక్కు సడలించు సరణిఁ, జలువ
పులకరింపఁగా షాజీవిభుండు పలికె ॥ 134

శా॥ "అన్నా! నీపలు కెంతయేఁదగు ; నసత్యం బేదియుర్ లేద; వి
చ్ఛినంబై చెడు దేశ గౌరవ ముపేక్షింపంగ నే సత్త్వసం
పన్నుం డోర్చు ? నసత్కుమారుఁడవు నీవా - కాదు, నీధీరచి
త్తౌన్నత్యంబు పురాణ వీర చరితో దాహార్యమై యుప్పెడిన్॥ 135

మ॥ పలుమార్ గమనించి పొంచి, వివిధోపాయమ్ముల సర్వశ
క్తుల బోరాడితి నేనుఁ గూడ మనహక్కుల్ నిల్పి జాతీయతన్
వెలయింపన్; వితథయ్యె నాజతన; మూర్వి నిండెన్ దౌరుష్క రా
జుల సామ్రాజ్యము; లెవ్వఁ డీజలధియంచుల్ ముట్టనీఁ తాడెదున్?॥ 136

తే॥ భాగ్యరమ వారి కిట్లొడంబడిన దేమొ!
కుటిల దైవమే యొక లంచగొండి యేమొ !
కాలచక్ర మునడక యీకరణి యేమొ!
వంతుపై వంతు మాఱు టేర్పడిన దేమొ ॥ 137

మ॥ అలతం జెందకు, తొందరం బడకు; పుత్రా ! చీఁకటల్ వోయి వె
న్నెల రాదా? కనుఁగాయ పండవలెగానీ బల్మిఁ బండింతువా?
యిలకుం గంగను దెచ్చు క్రచ్చెఱుఁగవా? యీయేటిలో నెన్నిమ
న్కలతోనో నేఱయీతకాఁడగుట; యన్నా ! యోపికన్ జూపుమీ!॥ 138

ఉ॥ ఇంతట మించిపోయినది యేమియు లేదు; నయమ్ముజూపి యీ
రింతము పాలుఁగూడ, బెదరించి జలమ్ము గ్రహింపలేము; నీ
వింతయు నేఁడు రే పనునయింపుము నాపలు, కేనుఁగూడ భా
వింతు; భవాని యెట్లునడిపించు నటుల్ పయనింత మోపికన్"॥ 139

చ॥ అని షహజీ విభుండనునయంబునఁ బుత్రకు వీడుకొల్పి, యా
తనిమనసెట్టులైనఁ దనదారిఁ బడ్డ బురికొల్ప మిత్రులన్
బనుపుచు, జీజియా హితముపల్కఁగఁజేసి, మురారిపంతుచే
వినిచి, నయమ్ము సూపి తన వెంట సుతుండరు దేర గైకొనెన్ ॥ 140

ఉ॥ ఆదిలుషానవాబు సుగుణాతిశయంబులు ముచ్చటించి, య
త్యాదర మొప్పఁగాఁ గొలువునందు 'సలా' మొనరించుటాది మ
ర్యాదల నుగ్గడించి, వినయంబు విధేయత నూలుకొల్పి, షా
జీ దనపుత్రు తోఁ గొలువుఁ జేరె, భటాళి బరాబరుల్ గొనన్ ॥ 141

తే॥ కొలువుగద్దె కొకింత ముంగలిగ నిలిచి,
నేల యొరియఁగా నెడమమోఁకాలు వంచి,
శిరము సోఁక సలాము మువ్వురుసఁ జేసి,
వెనుక కొదిఁగి షాజీ తన పీఠమెక్కె ॥ 142

ఉ॥ వీరశివుండు తండ్రి వెను వెంట సరాసరి ముందు కేఁగి, ద
ర్బా రటు పారఁజూచి, తలవంపకయే యొక కేవిమై నమ
స్కారముఁజేసి, తండ్రి కెడగా నుచితాసన మెక్కె; ధీరతో
దారుఁ గుమారుఁజూచి సభయంతయు విస్మయముద్రఁ గైకొనెన్ ॥ 143

మ॥ "ఇతఁడేనా షహజీసుతుం?" డని నవా బీక్షింపఁగాఁ జూచి, త
న్మతి గుర్తించి, మురారి పంతను మహామాత్యుండు 'షాజీసుతుం
డితఁడే; బాల్యము పల్లెలన్ గడిచిపోయెన్ గాన, నాస్థాన సం
గతమర్యాదల రాచ కొల్వుల నెఱుంగం' డంచు వాక్రుచ్చినన్ ॥ 144

చ॥ తన మది నవ్వుకొంచు సులతాను శివప్రభు హెచ్చరించి "నీ
జనకుని కన్న నమ్మకముచాలిన సైన్య విభుండవౌచు నా
తని వలె మమ్ము గౌరవపదంబున నిల్పుచు, శక్తి భక్తి మ
న్ననఁగొను టొప్పుఁగాదె?" యనినఁ, శివజీ యువి కంపితాత్ముఁ డై॥ 145

మ॥ తన పీఠంబు నుండి లేచి కదు నుత్సాహంబు దీపింప ని
ట్లనె, 'బీజాపుర నాయకా! తమకు నాయం దేదియో వేఱు తోఁ
చినటుల్ గన్పదు చున్న; దిట్టియెడ మీ చిత్తంబొ నాదౌ ప్రవ
ర్తనమో మాఱక యుండ; దెందును గొఱంతల్ పెద్దలందుండునే॥ 146

చ॥ నడిచితినేమొ మీ కొలువునంగల దీరుకు వేఱు, దాన వే
ర్పడు తెఱగౌనె? యీ ప్రజలు రాజుల బిడ్డలు గారె? కొన్న బి
బిడ్డ డయినఁ గన్నబిడ్డని కేర్ప గను తల్లికి మాతృభావ మే
ర్పడునె ? విభుత్వముల్ మదిదొఱంగని యంత్రములౌట యొప్పదే?॥ 147

తే॥ తంద్రియటు రాజు మిగుల వత్సలతఁ జూప,
సుతులువోలెఁ బ్రజల్ గొల్తురతులభక్తిఁ;
దంద్రి కటు సల్పినాఁడ వందనము; లిట్లు
తగదె యింతకన్నను గోరఁదగునె మీకు? ॥ 148

ఉ॥ శక్తి యుభక్తి యన్న నిలఁ జాఁగిలి చేయుసలాములందు సం
సక్తత నున్నదే? మనసుజాడ లెఱుంగఁగ నద్ద మున్నదే?
యుక్తి రహింపఁగాఁ బెదవియూడిన తేనె విసమ్ము గాదొ? ప్రే
మాక్త ములొచు రెండుమదులచ్చపునమ్మిక హెచ్చఁగావలెఁ ॥ 149

ఉ॥ ఇంతటి రాజ్యమెల్లఁ దగ వెంచి సుఖంబులఁ దేర్చురాజ, వీ
సుంత యెఱుంగఁజాల వనుచుఁ వివరించుట గాదు; లోచన
ప్రాంతము లల్లమూసి యొక రంగునఁ గన్గొనుటేల? మేనిపై
గంతులు వేయుదాఁకఁ జిఱుగాలి దిసంతులు సూడనేర్తువే?॥ 150

తే॥ యవన సామ్రాజ్య కనక సింహాసనమునఁ
గొలువు దీరుచు నీ వేలుకొనెడు నాఁడు
నేను సరదారుఁడనుగ నీయాన మోయు
నట్టికాలము వచ్చుఁగా, కది య శుభము" ॥ 151

చ॥ అనఁగ శివాజి పల్కుల యథార్థముఁ గైకొనినాడో లేదో ! యా
తని సమయోచిత ప్రతిభ, ధైర్యము, పల్కులనేర్పు లెంచి, నె
మ్మన మలరఁ దుకూల బహుమానము లిచ్చి నవాబు మెచ్చి, "నీ
వనుదిన మిందు రావలయు" నంచుఁ బ్రియమ్మున వీడుకొల్పినన్॥ 152

మ॥ శివుఁడా సత్కృతులంది గీమునకు రా, జీజాంబయుత్సుక లోచనో
త్సవముంబొంది గవుంగలింపఁజన, నాతం డాఁగి, #"నామేను మై
ల వడెం గొల్వుల రాకపోకల, సచేలస్నానముం జేసి హైం
దవ మర్యాదల మిమ్ము గొల్చెద; నను న్మన్నింపుమీ!" యంచనెన్॥ 153

తే॥ తనయుని పురాణ వీర హైందవులు మెచ్చు
సత్యనైష్ఠిక శ్రోతియాచార పరత
జీజియా మెచ్చెఁ, గాని షాజీ భుజింప
ననువుపడదయ్యె నుడుకుపాయసము వోలె ॥ 154

❀ శివాజి ప్రథమ గోరక్షణ విజయము ❀

చ॥ మఱియొక నాఁటి మాపునఁ గుమారశివుండు విహార మేఁగు సం
బరమున రాచబాటఁ గనుపట్టు వినోదము లెల్ల వింతగా
నరయుచు బోవు చుండి, యొక యంగడిదాపున బట్టబైల న
ల్గురు గుదిగట్టి నేలఁబడఁగొట్టఁ, గలంగెడు గోవుఁగన్గొనెన్ ॥ 155

"ఇంటికిఁ బోవునపుడు బాలశివాజికి నవాబు వస్త్రాద్యలంకారము లిప్పించి పంపెను. కాని యింటికి బోయినతోడ నే యా వస్త్రములు తీసివేసి సచేల స్నానము చేసెను".
పుట 23 " శ్రీ శివాజి చరిత్రము" కె.వి. లక్ష్మణరావు.

సీ॥ యమ కింకరులు వోలె నదిమి పైబడి కూత
క్రోవి నొక్కెడు ఘాతకులను జూచి,
బలివెట్టఁగా నొడ్డి జళిపించుచో దళ
త్తళలీను వారికత్తులను జూచి,
యూపిరి బిగఁబట్ట, నుబికిన కడుపు డొ
క్కలు దన్నుకొని గుదికాళ్లుఁ జూచి,
ప్రాణభయంబునఁ బదరు నెమ్మేను నీ
రొలయించు తేలకన్నులను జూచి,

తే॥ అదుకు లదుకులుగాఁగ "నంబా" యటంచు
సుడిసి కొను కూయితో మోము చొక్కుఁ జూచి,
చుట్టు ముసరుచుఁ బ్రేవులు స్రుక్కి పోవ
నఱచు లేఁగను జూచి, మైమఱచె శివుఁడు ॥ 156

మ॥ "ఎవరా పాపములుక్కళించు నరు? లిస్మీ ! సాధుగోమాత హైం
దవ దైవం బనియైన నెంచ, కిటు లన్యాయంబుఁ గావింతురే?
యివి సైపందగు పాటివే!" యనుచు నట్లే బాణమట్లేఁగి, ధే
నువుపై వ్రాలు కటారి కడ్డముగ ముందుం దూఁకి, తా నిట్లనె॥ 157

మ॥ ఇదియే ధర్మపథంబు? మానవులుగారే? జాలి లేదయ్యెనే
మది? మీ కొండొక ముల్లు గ్రుచ్చుకొన 'నమ్మా' యంచువాపోదు రే
గద? మీ బిడ్డల నెవ్వఁడైనఁ జెనకంగా నాదు కుం బోదు రే
గద? యేదిక్కు నులేని జంతువనియేగా కత్తులు దూయుటల్?॥ 158

ఉ॥ మీ వలెఁ గాలకింకరులు మేకొని, మీ యసిధారకంటెనుఁ
జేవగలట్టి శస్త్రములఁ జేకొనుచున్, యమలోక వీధి నీ
యావునుబోలె మిమ్ము సుడియన్ బడ నేలను గొట్టి, కుత్తుకల్
గావు కొనంగ రారె? నరకమ్ములతో నిటు నవ్వులాటయే? ॥ 159

చ॥ అటు గనుఁడయ్య! పేదమొగమై కనుఁగోపుల నీరువాఱ ను
త్కటము నార్చుచుం గుములుతల్లియుఁ, దల్లినిఁ జుట్టుముట్టి సం
కటపడు దూడ, మీ కులముకై యొక శాపమువోయుఁ గన్నుదో
యిట జలమెత్తెదుం, బ్రతుకనెంచిన నీవిస మారగింతురే? ॥ 160

ఉ॥ ఈ బలవంత మౌ మరణ, మిట్లు కులమ్ముల పోక, దీనికిం
లోబడు రాజుకుం గలుగులోఁకువ యిన్ని సహింపఁగూడ; దే
యే బెడిదమ్మునైన నెలయించి నన్నుం సొలయించుఁ గాక; నా
చేఁ బడి యావు దూడయు నశింపఁగరాదు; భరించి తీరెదం ॥ 161

ఉ॥ న న్నెడ చేసి గోతనువున్ ములు మోయఁగరాదు; బుద్ధిసం
పన్నుల కింతకంటె నుడువం బనిలే; దొకవేళ మీకు ని
ష్పన్నము గాక పోయిన నవాబునకుం వినిపించుఁ; డింతకుం
గన్నులు రేగి డెందములు క్రాఁగెడునంతకుఁబోమి యొప్పగుం" ॥ 162

చ॥ అని యొక ధర్మముం నయభయమ్ములు ముట్టఁగఁ బల్కి, ధేనుపా
లన దృఢనిశ్చయంబున నిలంబడి యుండె శివాజి; వార లా
తని యెదిరించుటీవి, యెదఁదం గలతెంపు, షహాజి రాజు పెం
పు నెఱిఁగి, నోటికండ పడిపోయినటుల్ వెతఁగూరి, మెల్లనం ॥ 163

మ॥ "మము మన్నింపుము; పొట్టకూటి కిదియే మార్గమ్ముగా నమ్మియుం
టిమి; పాపమ్ములఁ జేసియుంటిమి; కడున్ని చమ్మగా నిందు విం
టిమి; మీయాన భరింపనుంటి" మను చుం డెందమ్ములం విప్పి దీ
నముగా వేఁడ శివుండు వారిమది నాంతర్యంబు మన్నించుచుం ॥ 164

ఉ॥ "మీకు శుభమ్ములౌత, గడిమించు నఘ మ్ము లడుగుఁ గాత" మం
చా కరుణామయుండు తగనౌ ప్రతికారముగాఁగ దోయిటం
రూకలు వోసి పంచి, యెదరుంగొను ధేనువు బంధమూడ్చి య
ట్టాకల లేవనెత్తి, మెయినంటు దుమారము వాయ దువ్వుచుం॥ 165

తే॥ బలము తేజంబు జీవన భాగ్యమిచ్చు
సాధు గోమాత భరత భూ శ్వాస కోశ ;
మరియు నిద్దాని బంధింప, నుడికి పోదె
వట దళమ్మునఁ గనుమూయువాని కడుపు ॥ 166

తే॥ పదరకుము తల్లి ! నీ కేమి భయము గలదు ?
బాలకృష్ణుడు నిన్ను గాపాడఁగలఁడు;
తల్లి గండాన బాయు నీ తఱిపి తోడ
నాడుకొనవమ్మ పసరు బయళ్ళ యందు !"॥ 167

చ॥ అని కదలింప, నల్ల నడయాడుచు ధేనువు పోవ, లేఁగ దా
నిని వెనుముట్ట, నా యడుగునీడల బాలశివుండు వోవుచుఁ,
దన యదలింపు, ఘాతుకులు తాలిమిఁదేఱి మనమ్ముమాఱి చూ
పిన వినయంబు, పౌరుల నవీన గుణాదరణంబు నెంచుచుఁ ॥ 168

తే॥ తలఁపులోనున్న గో దేశ ధర్మ రక్ష
పలుకుతోడన చేసేతఁ గలుగఁజేసి,
ప్రథమ విజయంబు గూర్చు శాంభవికి మ్రొక్కి,
యావు నడిపించుకొని, యింటికరిగె శివుఁడు ॥ 169

ఉ॥ ఆఱని చెమ్మరింత యుడు కాఱియు నాఱని మేనఁదోఁప, వి
స్ఫారిన కంటితో నడుగులంటిన పుత్రకు నెత్తి, జీజియా
యూఱట లేని యాతురత నొగ్గి, శివుండు వచింపగా సమా
చార మెఱింగి విస్మయ రసంబునఁ దోఁగుచు నిట్లు వాకొనెఁ ॥ 170

మ॥ "కొమరారుఁ దగు ధర్మ మౌచుఁ దనయా ! గో దేవతా ప్రాణ దా
నము; కౌలీన ముదాత్త లక్షణము నూత్న స్ఫూర్తి నీ యందు రూ
పమరెఁ; దూర్వహు లెందఱో ధరణి లేరా ! నీకుఁగా నిల్పి రు
త్తమ పుణ్యం బిది; సంతరించితివి పెద్దల్ పిన్నలుఁ మెచ్చఁగఁ॥ 171

తే॥ ధర్మ దేవత గోరుప ధారి గాcగ,
జెనకు కలిరాజుc బట్టి శిక్షించినాcడు
మును పరీక్షిత్తుc డాతని వెనుక నీకు
దక్కినది తండ్రి ! గో సతీ ధర్మ రక్ష ॥ 172

మ॥ నును బ్రాయమ్ముల వెన్నెలల్ గురియు చంద్రుఁ జూచి, సంతోషముఁ
జనులెల్లఁ గనుచుందురట తగ, దన్నా! యేడ్చువా రెందఱో
యనుకో; మీ్మ ఘనకార్యముల్ తెగువcజేయఁ బోవుచోc గుట్టు తే
లును రాకొట్టెడు భూతముఁ గనుట పోలుఁ; దెంపుఱంపొcజుమీ!॥ 173

తే॥ కొండవలె నీకుc బెను ప్రాపుc గూర్చువాcడు
తండ్రి గలc ; డాయన యెడంద తడవి చూచి
నడుచుకొమ్ము; కుమార! దుందుడుకు మాను,
మడవి త్రోవలు రాజకార్యములు గాన" ॥ 174

చ॥ అని తగవాడి, పుత్రు హృదయమ్మున నుద్ధతిc బాయcజోపి, యా
యన నుచితాభిషేక సరసాన్నముఁ దనియించె జీజియా
జనని, షహాజి యేదియనజాలక యూరక యుండెc, బట్టణం
బెనసెc బిరంగి మ్రోతవలె నీకథ యావను లెల్ల నొవ్వcగఁ ॥ 175

చ॥ ముడుcగని భక్తి నాత్మమతముఁ గొను యావన పౌరులెల్ల రా
గడ మొకరీతిగా నొడియcగట్టి, నవాబున కందc జేసి రీ
దుడుకుcదనంబు; శాంతగుణ ధూర్వహుc డాతcడు మంచిమాటలఁ
దడుపుచు, వారలఁ సరిది, ధర్మవిచారణ సల్పెc గొల్వునఁ ॥ 176

ఆ॥వె॥ సమయవేదియైన షాజీ కుమారుని
తెఱగు వలుకనోడి, చిరహితుండు
మేటిమంత్రి యైన "మీరు జుమ్లాఖాను'
తో వచింప, నతడు తొడరి పలికె ॥ 177

చ॥ "ఇది యొక తప్పుగా గణన కెత్తఁగ రాదు; మత ప్రసక్తి నా
ప్పిదముగా వారివారి నడిపించుట మంచిది; యీ విభుత్వమం
దదనపు సంఖ్య వారును సహాయులు హైందవులౌటఁ , దత్ప్రజా
హృదయము వెచ్చసేయఁ బనియేమి? సమానత యొప్పురాని దే ?॥ 178

చ॥ మన మతమందు 'భూతదయ మంచిదిగా' దని వ్రాసి పెట్టి రే ?
"యవనుల ముంచి వేయుఁ" డని యాడిరె? వీధుల వెంటఁ, గొల్వుదా
పునను, మసీదుపజ్జ, నెటు వోయిన నచ్చట నిట్లు జంతుహిం
సనములు రోత గొల్ప వౌకా ? సాటివిభుత్వము లేవగింపవో ? ॥179

మ॥ మన షాజీ తనయుండు గూడ నటులే మన్నింపఁ డీచేఁత, కొ
ల్వునకుఁ రాఁ "డనఁగా, నవాబు విని 'యొప్పుఁ నీదు వాక్యంబు లా
తని కేగా దిది యెట్టివారికిని రోఁతల్ పుట్టఁగాఁజేయు; మె
చ్చునిదీన్ని దొలఁగింపఁగా నిపుడ యాజ్ఞాపింతు నీరీతిగఁ ॥ 180

తే॥ # మన బిజాపురమందు నేమనుజుఁడైనఁ
దులువతనమున గోహత్య సలుపరాదు,
అంగళులువెట్టి మాంసంబు లమ్మరాదు,
త్రోవ వెంటఁ గన్నంటఁ గొంపోవరాదు ॥ 181

శా॥ "నా యజ్ఞఁ వెలి వైచి పోవునేవడైనఁ గాని శిక్షార్హుఁడౌ;
నీ యంగళ్లు పురీ బహిస్స్థలమునందే నిల్పుఁ" డంచాడె; నౌ
రా ! యెవ్వారెటు లాడుకొన్నను, గుణగ్రాహిత్వముఁ జూపుచుఁ
న్యాయస్థాపనఁ జేయు యావన నృపాధ్యక్షుండు సామాన్యుడే !॥ 182

"The Sultan disallowed forthwith the slaughter and sale of the Kine". – as a consequence of Mir Jumla's gentle remonstrance with him against the loathsome spectacles of the sales of beef, cooked flesh and cow slaughter:

For the above facts please refer to Chapter III.
"The Life of Sivaji Maharaja" by N.S.Takakhav.

తే॥ "ముండ్ల పొదలఁ బాములఁగూడ మురియఁ జేసి,
పరువు మేరగు బాళించు పరిమళమ్ము
నెగచి, సరసాళులకుఁ బంచు మొగలిపువ్వ;
మురియుమీ! నీవు నీ పూల దొరతనమున"॥ 183

చ॥ అని కవు లా మతించు సుగుణాళి, గుణావళి పోహళించి గై
కొను మది, నెమ్మదిఁ గుబులుకొన్న యభిన్నత, యిన్ని యొప్పుయా
వన పతి సచ్చరిత్ర ము ప్రబంధములందు సువర్ణ ముద్రణం
బెనయుచు, భావి భారతమహిఁ గననొప్పదె నిల్వుటద్దమై! ॥ 184

మ॥ ఘనులౌ పూర్వులు పెక్కురిందనుకఁ జక్కఁ జేయ లేనట్టి గో
హననంబుఁ సులతాను మెప్పుఁగొని మాయఁ జేయు బాలుండు, బా
లుని సాద్గుణ్యము నెల్లరం దనుపు మేలుఁ మెచ్చుచుఁ, ధర్మవ
ర్తనము న్నిల్పు నవాబు, నిర్వురును సర్వ శ్లాఘ్య ధర్మాతిథుల్ ! ॥ 185

చ॥ "శివుఁడవమాన మెంచె" నను చింత క్రమమ్ముగ నీసు రోసమై
రవులఁగఁ, బక్షపాత మొనరుఁ గనె నంచు నవాబు నెన్నుచుఁ
యవనులు గుంపులై, గుమురులై, గుదులై, తలపోయసాగి; ‘‘దీ
యవిసయ మంతయుఁ" గని, షహాజి విచార పరీత చిత్తుఁడై ॥ 186

ఉ॥ ఈయుదు కిట్టులున్న నెదియే నొక ముప్పుగు నంచు నెంచి, షా
జీ యొకనాఁడు భావి హితచింతనము న్నడిపింపగా, జిజా
బాయిని, రాజకార్యము నెపమ్మున వచ్చిన ఖాండ దేవు మే
ధా యుతుఁ జేరఁ బిల్చి, విహిత మ్ముచితమ్ముగ నిట్లు వాకొనెఁ॥ 187

చ॥ "సహజ మతాభిమానమున సానలుదీటె శివుండు; యావనుల్
సహనము లేక లేని యపచారములఁ దలమోపి, యేదియే
సహితముఁ జేయనుండి; రిది యాఁగఁగరా దవు నేమొ! పూర్వమా
యహమదుపట్టణంపు వ్యవహారములన్నియు మీ రెఱుంగరే!॥ 188

చ॥ ఒకరినిఁ దప్పువట్టఁ బనియుండదు; చోటిరుకైన వేళఁ గొం
కక తన కాలు సేతు లొదుంగఁగ సవరించుట సాధురీతి; యం
తకు వెగటయినచో నచటు దాఁటుట మంచిది; లేనిపోని వా
దుకు దిగరాదు; స్థానబల దుస్సహముల్ గద మత్త చిత్తముల్ !॥ 189

చ॥ అనుటయు జీజియా విని "యిదంతయుఁ బుత్రున కొక్కనాఁడు నే
వినిచితి ; నాతఁడుఁ 'స్వమత విప్లవముఁ సయిరింపఁజాల, వీ
రినిఁ గొలువంగఁజాల, నెదిరించినచోఁ దమకెల్లఁ జిక్కు; న
న్నపుఁడు దూర దేశమున' కంచను; నయ్యది పోలదో" యనెఁ॥ 190

శా॥ షాజీదంపతు లాడు పల్కుల మనస్తత్వంబు గుర్తించి; దా
దోజీ, "యింత విచారమేల? శివుడిందు న్నిల్వఁ గా నేల ? పూ
నా జాగీరున నాకు సాయముగా నుండన్వచ్చుఁ గొన్నాళ్ళు, లా
పైజాడల్ మతి చూడవచ్చు, నిది సర్వ శ్రేయ" మంచాడినఁ॥ 191

చ॥ అది సమయోచితంబని షహాజి శివాజినిఁ బిల్వఁ బంచి, సౌ
హృదమున నండఁ జేర్చుకొని, "యీమన జాగీరు చక్కఁబెట్టి నె
మ్మదిఁ గలిగింప వృద్ధుఁడగు మంత్రికి సాయముఁజేయఁ బొమ్ము; నీ
వెదిగిన వాఁడ, వియ్యది భరించుట మీఁదట మేలు చేకుర్చుఁ ॥ 192

ఉ॥ నీ వెనువెంట నుండ్రు సుమి నీ జనయిత్రియు ఖాండదేవుఁ; డా
యా వివరమ్ము లాతఁ డు నయమ్మున నీ కుపదేశ మిచ్చు; దు
ర్భావులతోడ బోక, సమభావమునఁ బ్రజ నాదరించి, రాఁ
బోవు శుభమ్ములందుఁ గనుమూయక, యౌచితి నిర్వహింపుమీ!॥ 193

మ॥ అని దాదోజీఁని జూచి, 'యీతని కుపాధ్యాయుండవై, తండ్రి వై
మనుపం జూడఁగదయ్య! నేఁడు మొదలై మావంశ మర్యాద లీ
తనిపై నీవయి నిల్పియుండు' నని యుత్సాహమ్ముఁ జూపించి, యొ
య్యన జీజా మొగమయ్యె; నామె తదభిప్రాయంబు నూహింపుచుఁ ॥194

తే॥ కనుల మెఱయించు ప్రణయభోగములకంటెc
దలcపు సొగియించు భావ బంధమును మెచ్చు
శీలవతి గాన, నొక తపస్సిద్ధి కొఱకుc
దనయు వెన్నంటc దలcచి, యిట్లనుచుc బలికె ॥ 195

మ॥ "తమ తాత్పర్యము భక్తిమైc గొనుట నాథా! నాకు సిద్ధాంత; మీ
కొమరుర్గా గైకొని, మీ యనుగ్రహము నెక్కోనోcచి, రానున్న భా
గ్యముc గాంక్షింతుc; గుమార రక్షణ, మనర్ఘం బైన భర్త్రాజ్ఞ, దే
శముమే, లిన్ని ఘటింపc గల్గునcట, టిచ్చుల్వోవ నా కేటికిర్!" ॥ 196

మ॥ అను జీజా సముదార భావమున నర్ధాంగిత్వము జూచి, వి
చ్చిన డెందమ్మున మెప్పులం దనిసి షాజీ కార్యమూహించి, "ప్రా
ద్దునc బోవర్ బయనంబుc జూడు" మని దాదోజీని వీడ్కొల్పి, యం
గనతోc బుత్రునితోడ విశ్రమ సుఖాగారంబుc జేరర్ జనెర్ ॥ 197

సీ॥ కలకలమ్రోయు పక్షులు మంగళస్వర
ములు, స్వరమ్ములవెంట మలయుగాలి,
గాలితున్కలc దలల్ గదలించు తరువులు,
తరుల నీరాడించు నరుణకాంతి,
యరుణకాంతుల మెఱుcగారు శస్త్రాస్త్రంబు,
లస్త్రముల్ గయిసేయు నాశ్విక తతి,
యాశ్విక తతి వెంట నంగరక్షగబల,
మ్మంగరక్షకులతో నందలంబు,

తే॥ అందలము దాపుగా జీజియా వధూటి,
జీజియా వెంట శివుcడు – షాజీవిభుండు,
నండగాచుచు దాదోజి యనుసరింపc,
బ్రాత రారంభమునc బుర ప్రాంత మలరె ॥ 198

తే॥ అత్తగోడంద్రు షాజీ పదాంబుజముల
కెఱఁగి సెలవంది యందల మెక్కి; రంత
నడుగులంటిన శివునిఁ గేలంటియెత్తి
నెనరుదొలఁకులు పలుకు లిట్లనియె నతఁడు ॥ 199

చ॥ "ఇక బయనింపు మీవు; వచియించిన నాహితమెల్ల విస్మరిం
పకు; మట నేనుబోలె మనుపన్ గురుదేవుని ఖాండదేవుఁ బా
యక గయికొమ్ము; నీ జననియానతి యన్నిట మేలుబంతి; తా
వక హృదయాధివాసిని భవాని శుభమ్ముల నీ కొసంగుతన్ ॥ 200

మ॥ అను మాటల్ శిరసావహించి వినతుండై తండ్రి వీడ్కోంచు, డా
సిన భద్రాశ్వముఁ దట్టి పైకొనె శివాజీ; ఖాండదేవుండు హె
చ్చిన పేర్మిన్ నడిపించెఁ బైనము; షహాజీ స్నిగ్ధ నిష్పంద లో
చనముల్వ్రాలఁగఁ జూచుచు న్నిలిచె, నిష్టబ్ధాతరంగంబునన్ ॥ 201

సీ॥ ఉత్సాహమున మేను లొరయంగఁ దమభటుల్
నగు మొగమ్ముల ముందు నడచుచుండఁ,
జెదరని చూపులో నొదిగించి రాజ్యమ్ము
లదుకు దాదోజి వెన్నాడుచుండ,
మదికిఁ జేవలువోయు మాత జీజాబాయి
దాపుగాఁ బల్లకిఁ దరలుచుండ,
సమయమారుతమట్లు షాజీ మనోవృత్తి
వెన్ను బలంబుగా వీచుచుండ,

తే॥ నన్నియును భావి కార్య దోహదముగాఁగ
నన్వయింపుచు, శివుఁ డున్నతాశ్వ మెక్కి
కఱకు టెండలోఁ గార్మబ్బు తెరల నడిచి
నెమ్మదిని మెట్టి పునహాపురమ్ముఁ జేరె ॥ 202

ఉ॥ రాజుల కర్మమౌనటు పురాతనరీతుల సంస్కరించి, దా
దోజి యనూన శిల్పములతో నెస కొల్పిన నవ్యసృష్టి యా
'రాజమహల్' మహాభవన రాజమున న్నివసించుచుండి, భా
ర్యా జననీ యుతుండు యువరాజశివుండు సుఖమ్ములం గనెన్॥ 203

చ॥ తఱుఁగని వత్సలత్వమునఁ దండ్రి యొసంగు హితోపదేశముం
దరిచి, శివుండు మీఁదటి హితమ్మొనరింపుచు, గాలికందులం
దరఁగలువోలెఁ బూర్వచరితమ్ములు నెమ్మదిఁ దారసిల్లఁ, దొం
దర విడనాడి తల్లికడఁ దత్త్వసమీక్ష యొనర్చె నీగతిన్ ॥ 204

మ॥ "మనతోడున్నడుపంగ నెంచియెగదా మాతండ్రి బీజాపుర
మ్మనకుం గైకొనిపోయె నిన్ను నను, అంపుల్ గుంపులై యింతలోఁ
బునహాపట్టణ మంపె; 'నానడక తప్పుందారిమైఁ బోయెనా!'
యనుకొందుం; జనకుండు వేఱువడ, నేలా యట్లు తెంపాడితిన్!॥ 205

శా॥ పూనాజాగిరు చక్కఁజేయు మని పంపుం గాక మాయయ్య: నా
లో నేనెంతు,- 'మతానుబంధమగు కల్లోలంబు వారింప నా
కీ నిక్షేపముఁ జూపె' - నంచు; నిది యిట్లే కానిచోఁ, గూర్మి లే
దా నాపై? మఱి నీవు నేను మనరాదా తండ్రి మైనీడలన్?॥ 206

తే॥ దైవ శాసనమగు సత్య ధర్మ రక్ష,
దైవ సముఁడగు తండ్రి యుత్తరువు చేఁత,
యాత్మగలవారి కెయ్యది యర్హ తరము?
రెంటి సవరించుకొనుచు వర్తించుటెట్లు?" ॥ 207

మ॥ అను మాటల్ విని జీజియాసతి, "కుమారా! నేటి నీయూహ నా
మనసుం ముట్టినదయ్యెఁ నీకుఁదగు సేమం బెంచి మీతండ్రి ని
వన్ని పెఱ్ఱ నిక్కము; నీదు సంశయము వార్యం జేసి, యుక్తమ్ము వా
కొన దాదోజిహితమ్ము గొ–మ్మతని పల్కుల్ నీతి సిద్ధాంతముల్॥ 208

సీ॥ రాజ్యాంగనీతి, పురాణ శాస్త్రాధీతి
యెదిగించుకొన్న విప్రోత్తముండు,
మన పునహా ప్రాంత మెనయ 'మాల్తాను' జ
న్మ గ్రామమౌ నభిమాన ధనుండు,
గ్రామాధిపత్యమ్ముఁ గడపుచుఁ, 'గొండనా
గడము' సుబేదారి వడసినాఁడు,
వరశక్తి నెఱపి 'జున్నరు' సుబాలోనఁ 'ము
జుందారు' గా యశ మందినాఁడు,

తే॥ పిదప మీతండ్రికొల్వులోఁ బేరు చెంది,
మన కుటుంబము తనదిగా మనిపినాఁడు,
సంగరము లేచి శిథిలమౌ జాగిరెల్ల
జీవకళవోసి దాదోజి చేవఁ గొలిపె ॥ 209

సీ॥ బహుమానములు పంచి పందెముల్ వెట్టి, దొం
గల బాధ మృగబాధ తొలఁగఁజేసి,
యుంబళిగా నిండ్ల నొసఁగి భూములనిచ్చి
క్రొత్త కాఁపురములు గుదురుపఱచి,
బావులు త్రవ్వించి ఫలవృక్షములఁ బెంచి
పడిపోవు దుర్గముల్ భద్ర పఱచి,
గుత్తలు పన్ను తక్కువ చేసి, వెలిసేలఁ
గలుము లీనెడు పంట పొలముఁ జేసి,

తే॥ న్యాయముఁ దలంచి, భూపాలనము గణించి,
యాయమును బెంచి, సేనల నలవరించి,
నీతి చతురత సకలంబు నిర్వహించెఁ
దాత దాదోజి మన కులత్రాతగాడె! ॥ 210

చ॥ అని వినిపించుచున్న సమయంబున నాతఁడువచ్చి నిల్చినన్
గనుఁగొని, జీజియా తనయు కార్యగతుల్ వివరించి, యుక్తవ వ
ర్తన మెఱిఁగింపుఁడంచన, నతం డిటులాడె, "నిజంబు నీవచిం
చినది, మనీషి వౌట శివజీ! గమనించెద వీ రహస్యముల్ ॥ 211

చ॥ అనుపమ రాజనీతి సమయజ్ఞుఁడు నీజనకుండు దూరపుం
గనులిడి నిన్నుఁబంపె; నెడఁగాంచఁడతం, డటు నీవు భేదము
ల్గానకుము:– రేఖ రెండుకొనలున్ బెడగాఁజను నేని మండలం
బెనయునె? చుట్టునున్ బొపొదివి యేకమతిన్ గుఱి ముట్టఁగా వలెన్॥212

ఉ॥ ఆ వివరంబుల వినుతు" నంచని, నాఁటనుగోలె రాజవి
ద్యా విదురుండతండు సవయస్కులతో శివబాలు వెంటఁ గొం
పోవుచు, జాగిరున్ మనుచుపోఁడిమి, యప్పటి రాజకీయ సం
భావన, తంత్రియూహ, తన పద్ధతి, నేర్పుచునుండె నెమ్మదిన్ ॥ 213

సీ॥ ప్రజలను బ్రకృతివర్గము సంతరించుట,
రాజ్యాంగ సప్తక రక్షణంబు,
షాడ్గుణ్య సముచిత స్థాన వివేకంబు,
పంచేంద్రియావేగ బంధనంబు,
చతురుపాయ ప్రౌఢ సమ్యక్ప్రయోగంబు,
శక్తిత్రయారూఢ చతుర సరణి,
ద్వంద్వోపతాప నిష్పందభావ స్థితి,
ధర్మమార్గైక సంధాన నిరతి,

తే॥ వ్యూహవిరచన, సమరసన్నాహ పటుత,
యాయుధ విశేష నైపుణ - మాదిగాఁగ
నఱువదియునాల్గు విద్యల యంతుదెలిపి,
శివుని దాదోజి రాజ్యాంగ ధవునిఁ జేసె॥ 214

సీ॥ "పూనా, సుపా, యిందపూరు, బారామతి,
యనెడు జాగీరుల యవధిఁ జూపి,
తమ యేలుబడిఁ గ్రమాంతర పట్టములఁ గొన్న
గ్రామాధికార వర్గములఁ జూపి,
యాయ వ్యయ వ్యవహారముల్ నేలకా
ల్తలు పన్నుదెలుపు పొత్తములఁ జూపి,
భటు లాయుధమ్ములు వాహనమ్ములు మొద
ల్గాగ సేనాంగ సంగతులఁ జూపి,

తే॥ చేరి పంచాయతులు దీర్పఁ జేయఁ దెలిపి,
వెదకి యపరాధులకు శిక్ష వేయఁ దెలిపి,
యన్ని కార్యముల్ తనవెంట నరియఁ జొనిపి,
శివుని దాదోజి రాజ్యాంగ ధవునిఁ జేసె ॥ 215

సీ॥ పత్యూష పవనముల్ పారాడఁ జలువలూ
రిన వాలుకా వితర్దికలయందు,
ఫలి తో పవన వాటికల శీతలచ్ఛాయ
లలమిన హరిత శాద్వలములందుఁ,
బరువంపు వెన్నెలల్ వాతి చుక్కలు దేలు
పఱపైన మేడయుప్పరిగలందుఁ,
బొగఁజోపి చిఱువత్తు లెగఁద్రోసి చమురుదీ
పా లిడ్డ వీధిసోపాలయందు,

తే॥ శిష్యగణముతో శివరాజుఁ జేర్చికొనుచు,
భారతాదుల భావసంపదలఁ దెలిపి,
ఘనుఁడు దాదోజి తన విమర్శనము లిచ్చి,
నవ్యసాహిత్య యోధ సంతతుల నడిపె ॥ 216

సీ॥ అవులించినమాత్రఁ బ్రేవులెంచఁగ నేర్చి,
నీటిలో జాడలు నెమక నేర్చి,
పాలు నీరును వేఱుపఱచు నాణెము నేర్చి,
కనుపాపనీడలఁ గాంచ నేర్చి,
బాలెంత బెబ్బులిపాలు పిండఁగ నేర్చి,
దళము లంటక తేనె ద్రావనేర్చి,
యెండసోకుఁల దప్పి నెడలింపఁగా నేర్చి,
శిలలకు గిలిగింతఁ గొలుపనేర్చి,

తే॥ పొత్తమునఁగాక పకృతిలోఁ బుటలు విప్పి,
పదములనుగాక భావముల్ పట్టి తరిచి,
యన్వయ వ్యతిరేక దృష్టాంత గతుల
నరసి, భావుకపండితుండయ్యె శివుఁడు ॥ 217

సీ॥ మొనలుగట్టుచు, గుఱ్ఱములఁ గాల్బలంబులఁ
జొనిపించు 'నబ్బాజి సోన దేవు',
మదపు టేనుఁగు నైనఁ గుదియించు 'రఘునాథ
బల్లాలు' శస్త్రాస్త్ర పండితుండు,
సమయోచి తోపాయ సరణిఁ దంత్రములొడ్డి
నోజఁ దెంపరి 'శ్యామరాజపంతు',
బలశాలి ధీశాలి పటుదుర్గ నిర్మాణ
విదుఁడు 'మోరోపంతు పింగళుండు',

తే॥ ఉక్కుc బిండము "తానాజి", యుద్ధతుండు
"బాజి" "యేసాజీ" మొదలుగాc బ్రాణమిత్రు
లన్ని విద్యలcదనకు దీటైనవార
లనుసరింపcగ శివుcడు విద్యలను నేర్చె ॥ 218

❀ దాదోజీ శివాజీల - రాజనీతి ధర్మములు ❀

మ॥ తన శిష్యుల్ గొలువంగ నొక్క దిన మాదాదోజి యుద్యానమ్మున
జని యా యా పుష్ప పల్లవ లతాసౌభాగ్యముల్ వేడుకన్
గనుచో, నయ్యెడc బక్వచూతఫల మొక్కండింపుగాన్పింప, దా
నినిc గోసెన్ మదియూరి; గాని యది యెంతేcదప్పుగా నెంచుచున్॥ 219

మ॥ "శివజీ ! యీకర మొక్కనేర మొనరించెన్, దీని మన్నింపరా
దవు నీవాలునc ద్రుంచు" మన్న, న త"డయ్యా! దీనc దప్పేమి? యీ
యవనీజమ్మును నాటి పెంచి, ననలేయన్ గాయ పండంగc బ్రా
పువాc డొక్క ఫలమ్ముc గోసికొనరాదా? ధర్మమిట్లుండు నే ? ॥ 220

మ॥ అన దాదోజి వచించె, "ధర్మగతు లన్నా! చాల సూక్ష్మంబు; లీ
మన కెల్ల షహాజీవిభుండు పతి; యీక్ష్మా సీమలో సర్వ మా
యనబీ దేసుంతయు వారియుత్తరువులే కంటంగరా, దంటcగా
ననుకోరా, దనరాదు; పాలకత పాల్యత్వంబు గుర్తింప వే? ॥ 221

సీ॥ బాహుదాతటమున బ్రాహ్మణు లన్నద
మ్ములు శంఖలిఖతులు గలరు మునులు,
లిఖతుండు తన యన్న లేనప్పు డట భూరు
హములపండులు గోసి యారగించె,
నన్న యెఱింగి 'యీయపరాధమును భూమి
పతిదండనమ్మునc బాయు' మనియె,

నతఁడేఁగి సుద్యుమ్నుఁడను రాజు నొడఁబడఁ
జేసి, కరచ్ఛేదశిక్ష వడసె;

తే॥ నిరయమును బాసి బాహుదనీట మునుఁగ
మొలచెఁ గరము లాఘునునకు మున్నువోలె,
నది కతమ్ముగ బాహుద యయ్యెఁదటిని;
యరయుమీ! దీన ధర్మరహస్య సరణి" ॥ 222

తే॥ అనెడు దాదోజిపల్కుల నాలకించి
శివుఁ డనియె, "ధర్మ మింతభీష్మించియున్నె?
లేఁతకన్నులు చూడఁగా లేవొ దాని?
జాలిగుండియ దాని వాసనలు చొరవొ ?॥ 223

శా॥ దాదా ! ధర్మపథమ్ము హద్దులిడి గీఁతల్ గీచి బంధించు మ
ర్యాదల్ – ప్రాభవశక్తిఁ బైకొలిపి సౌహార్దంబు వంచించుటే
గాదా! భావవిశుద్ధిఁ గాక పయిరేకల్ చూచి చూపించుటే
లా దోషమ్ములు? మేడిపండువలెనే మంజూరమ్మగు జూతురే ? ॥ 224

ఉ॥ * ఈ కఠిన వ్రతం బపనయింపుము, మ్రోడులు మోసులెత్తఁగా
నాకర మీకరంబుఁ దునియ్యగ గొనరా, దిట ధర్మహానియ్యు
మేకొన" దన్న శ్రీశివుని మెచ్చి, కరంబు క్షమించియ్యు, స్వదో
షాకృతి గుర్తుసూపె నతఁ, డంగరకాకుడిచేయిఁ: బాపుచ్ఛు ॥ 225

---

* "When he was tempted to pluck without leave a ripe mango ... he ordered ... to cut off his right hand by way of self-indicted punishment .... the hand was spared but he ceased to wear the sleeve on the right side as a token of the conscious wrong he had done" (Page 65)

"RISE OF THE MARATHA POWER" by N. G. Ranade.

ఉ॥ అంతటఁబోక బాలశివుఁ, "డార్య! యఘమ్ములు రాజశిక్షచే
నీంతమునొందు వంటి – రదియౌనె? నృపుండన నెట్టివాఁడు? తా
నింత మహత్త్వమందఁ గతమేది? వచింపుఁ" డటన్న, నీతిసి
ద్ధాంత విదుండతండు శివుతత్పరతన్ గమనించి యిట్లనెన్ ॥ 226

మ॥ "తనయా! లోకుల పాపపుణ్యములకై దండింప రక్షింపఁబు
ట్టిన విష్ణ్వంశము రాజు; రాజు సమదృష్టిన్ జూచి శిక్షింప, భూ
జనపాపమ్ము లడంగు నంచుఁ దెలుపున్ శాస్త్రంబు; లట్లౌట, రా
జును దత్ప్రాభవమున్ దదాజ్ఞ నసదంచున్ జూడరా దెవ్వఁడున్ ॥227

చ॥ అరయుము వత్స! రాజు ప్రజ కాత్మ; మహామహు డాత డెట్టులు
త్తరు విడెనేని దాని జవదాఁటగ రా; దొక వేళ దుష్టుడై
పఱచిన దుర్గతిన్ బొరయుఁ; బన్నులఁ గైకొని పాపముల్ గ్రహిం
పరెనృపు? లిట్లుపోక తెగఁబట్టు జనమ్ములు మేలుగాంతు రే?॥ 228

చ॥ పవనుఁడు సూర్యుఁ డీ జగతిఁ; బాఱుచు, మంచియుఁ జెడ్డ సర్వమున్
దవులుదు; రందునందు మలినత్వము తప్పదు; చూచి వేచి నీ
కవుగతి వాడుకొమ్ము; వెరవందక, వాని విభుత్వ మాఁగఁగా
నవునె? కుమార! యీ జగమునంతయు శుద్ధముఁ జేయ శక్యమే!"॥229

చ॥ అనుపలు కాలకించి, వినయమ్ము వివేకము తోడు సూప ని
ట్లనె శివజీ, 'గురూ! తమ యుదార నయానున యానుయోగ బో
ధనము సుధా సధర్మము; కృతజ్ఞతతోఁ గయికొంటి; నైన నా
మనమున నొక్క సంశయము మానదు; మన్నన సేయఁగావలెన్॥230

ఉ॥ ఈ నయ శాస్త్ర రీతి నిజమే యగు; నైనను, దేశ కాల పా
త్రానుగుణమ్ముగా జగతియంతయు నవ్య శరవ్యమై, యను
ష్ఠానమునందు వేర్పడుట సాజము; భూజను లొక్క త్రోవ, భూ
జానులు వేఱుత్రోవఁ బెలుచన్ జనుచో, నిఁక శాంతి దక్కునే?॥ 231

ఉ॥ నీతిపథమ్ము మెట్టి యవనీపతు లందఱు నేఁగుచో, జగ
త్త్రాతకు లేనిపోని యవతారము లెత్తఁ బనేమి? దుష్టసం
ఘాతము రాజులం బ్రజలఁ గల్గుట నిక్కము నాఁడు నేఁడు; భూ
నేత యటన్నమాత్ర నవినీతుని శాసన మేల మోయఁగన్?॥ 232

చ॥ 'హిత మహితమ్మునుం దెలిసి, యెప్పటికప్పుడు వేచి, గర్భిణీ
సతిని బలెన్ బ్రజావళిని సాఁకఁ దగున్ బతి' యందు రార్యు; ల
య్యతివను గర్భముం బలె నిరంకుశుఁడై ప్రజనేఁచ, నెన్నఁడో
పతికగు పాప మం, చిపుడుపాడగు వాని నుపేక్ష సేతురే? ॥ 233

ఉ॥ కా దిది రాచ బాట; కొఱగాములు గూర్చు జనమ్ము నోమఁ గా
రాదు; పరోపతాపన పరమ్మగు రాచతికమ్ము మేపగా
రాదు; బలాధికత్వము నిరంకుశమైన, బలోన దీన ప
క్షాదరణమ్ముఁ బెంచుట హితార్థుల ధర్మముగాఁ దలంచెదన్ ॥ 234

తే॥ పవన సూర్యులు వోలె జీవనము వోయు
దొరలు గల రేనిఁ, బ్రజ కేలుదోయి మోడ్చు;
నురక విషమించి వడగాలి చెరిగి రేనిన్,
బ్రకృతిమాత యొండొక మార్పు పన్నకున్నె?" ॥ 235

చ॥ అను శివరాజు ధీర హృదయమ్మున నంకురమౌ సుమా నవీన భా
వనఁ గని, ఖాండదేవుఁ 'డిది వర్ధిలుచో నిఁక నెట్టిపందు పం
డునొ? మునిప్రేళ్ళతో నిపుడనొక్కుటయుక్త' మటంచునెంచి, యా
తనిపలు కాదరించినవిధ మ్మెనయన్ బురికొల్పి యిట్లనెన్ ॥ 236

మ॥ "మన జాగీరు క్రమమ్ముగాఁ బెరఁగి, సామంతాధిపత్యంబు లోఁ
గొని, విస్తీర్ణత నందెదున్ ; నలు గెలంకుల్ ముట్టి లోపమ్ములన్
గని వారించి, స్వయమ్ముగాఁ బ్రజల యోగక్షేమముల్ దీర్పఁగాఁ
జను టెల్లన్ యువరాజధర్మము : భవిష్యద్భాగ్యమున్ గూర్చెదన్॥ 237

తే॥ మనసుఁ గన్నులు విచ్చి, దర్శనముగోరి,
యర్యమునిఁబోలె నిను వేచినది జగమ్ము;
చనుము జాగిరుఁజూడ నీసఖులఁ గూడి,
విశ్రమించెద నేను నీయాశ్రయమున" ॥ 238

❀ జాతీయోద్యమ పూర్వరంగము ❀

చ॥ అను గురుదేవు వాక్యనిచితామృత 'మున్నత భాగ్య' మంచుఁ గై
కొని, యువరాజు మిత్రులను గూడి భటావళి వెంటనంటఁగా
మునుకొని పల్లెలూఁ నగరముల్ గిరి దుర్గ నిషాదభూము లె
ల్లనుజని, వారివారి వెతలూఁ గని, కూరిమి నాదరించుచుఁ ॥ 239

సీ॥ కుల మతాచార సంకులత మాయగఁ జేసి,
ప్రజల జాతీయత పాదుకొలిపి,
యధికారి దౌర్జన్య మంతరింపఁగఁజేసి,
గ్రామ వైషమ్యముల్ కట్టుగట్టి,
వ్యవసాయమునకుఁ గావలయు సాయ మొనర్చి,
నీటి సౌకర్యముల్ నెగడఁజేసి,
రాకపోకల కించు రాచబాటలఁ గూర్చి,
పేదసాదుల మొఱల్ పెద్దచేసి,

తే॥ మనసుఁ గరఁగించి, నిలువెల్ల నెనరు గురిసి,
యన్నిటికిఁ దానుగా వారి కభయ మిచ్చి,
తలఁపుజాడలఁ గను నుపాధ్యాయునట్లు
శివుఁడు ప్రజలలో నాత్మ బాంధవము నెఱపె ॥ 240

శా॥ ఆ జాగీరు జనంబు లెల్ల శివు సౌహార్దంబునన్ దేలి, మా
లోజీనాఁడు షహాజినాఁడు తుద కీ లోకజ్ఞుఁడౌ మంత్రి దా
దోజీనాఁడును లేని క్రొవ్విరిపసందుల్ శీతవాతమ్ము లిం
పౌ జాబిల్లి వెలుఁగులం దనిపి, రూహ స్విన్న చిత్తంబులన్ ॥ 241

మ॥ 'మన దేశమ్ము మతమ్మునన్ మనుప నాత్మ త్యాగమున్ జేయువాఁ
డని, 'సుల్తానులఁ గొల్వఁబోఁ' డని, 'యభిప్రాయంబు భేదింప నా
య్యన తంద్రిన్ విడిపోవన య్యె' నని, 'గోహత్యాదులున్ మాన్పినాఁ
డని, విశ్వాసము పెద్ద చేసి శివుసాయం బంది రాభూజనుల్ ॥ 242

మ॥ పరభూపాలక పాలనంబు విసిగింపన్, దండయాత్రల్ పోరిం
బోరిఁ జీకాకొనరింప, జాతిమతముల్ భగ్నంబులైపోవఁ, ద
త్పరిహారంబున కొక్క నాయకునకై పారాడు దేశీయు లె
ల్లరుఁ దోడ్పైరి శివాజి, కుద్యమము సల్పన్ ధర్మరక్షార్థమై ॥ 243

తే॥ ఉదధి యూర్ములఁ దేలు వాయువులఁ బోలె
జనులపలుకుల హృదయకోశమ్ము బలియ,
దిటవుఁ బెంచి స్వతంత్ర జాతీయ రాష్ట్ర
నిర్మితిఁ బునాది వేయ యత్నించె శివుఁడు ॥ 244

చ॥ అనుచరు లాప్తులున్ బ్రయతులై తన యుద్యమ ముత్సహించి వెం
టనడువఁ, గుంటువోవని దృఢవ్రతుఁ డాతఁడు భద్ర చిహ్నా శో
భన జవనాశ్వమెక్కి, యెడఁబాయక భీమరథీ తటంబునన్
జని చని, ముందటన్ గనియె సానువిశాలము సహ్య శైలమున్ ॥ 245

సీ॥ అమర దొంతులు దీర్చినటు గోపురములట్లు
కదిసి మిన్నంటు శృంగములు వెలయఁ,
గడు పక్కళించినగతి నావులించిన

తెల గొప్పు చఱులును దరులు వెలుఁగఁగ,
బైనుండి నిలువు అంపపుఁగోఁతఁ బలెఁ బాయ
లొచు లోఁ తైన లోయలు రహింప,
బలిసి యంతట నీలిపసరులఁ దొలఁకాడు.
కడలినా వివిధవృక్షములు గవియ,

తే॥ నడుమ నడుమ లోయలవెంట నాగుఁబాము
కరణి దిగఁబాఱు సెలయేళ్ళు పరువులిడఁగఁ,
బ్రకృతి గంభీరమగు సహ్యపర్వతంబుఁ
గనుచు హర్షించి ముందుకుఁ జనియె శివుఁడు॥ 246

శివాజి మావళేవీరులఁ గలిసికొనుట

శా॥ ఆజస్ఫీతుఁడు మావళాధిపతి సహ్యారణ్య సింహంబు "తా
నాజీమాలసు రే" శివప్రభునియందర్ గళ్ళెమ్ముర్ బట్టి య
య్యాజా నేయముద్రిప్పుచుర్, గుహలు లోయల్ నెత్తముల్పేటు లా
యా జాడల్ నడిపించుచుర్ జనియె నైజావాసమ్ముర్ జేరఁగర్॥ 247

చ॥ అదియు 'సుమారధం' బను మహా చలసానువు; దానిపై ముదం
బొదవ శివుండు వాలె శివుఁ డున్నత పీఠము నెక్క, మావళిల్
త్రిదశ గణంబువోలె యువతీ శిశు వృద్ధ పురస్సరంబుగాఁ
గదిసిరి చుట్టనుం బొదివి, కన్నుల యేకట వాయఁ జూచుచుర్॥ 248

సీ॥ కరఁగిపోసిన యుక్కుఁ గంబమ్ములటు బలి
ష్ఠములైన శ్యామలాంగములు మెఱయఁ,
జలి గాలి నెండఁగాకలుదీఱి బలుపారు
మేన మానార్థ కౌపీన మమర,
మాయ మర్మములేని మనసున కద్దమౌ

మొఱకుమోమున జూపు మెఱపు లాడ,
మెలికలు దీఱి, బుగ్గల కెక్కి, వలుదలౌ
జవ కోర కుచ్చుమీసములు వెలయ

తే॥ సహజ గంభీర ధీర నిష్క పటవృత్తి
యెదుట సాక్షాత్కరించిన ట్లింపు గదురఁ,
జుట్టుముట్టిన మావళే శూరవరులఁ
గనియె, విస్మయ స్తిమిత లోచనుఁడు శివుడు ॥ 249

ఉ॥ ఏనుఁగుదంతపుం జికిలి యెత్తిన గాజులు, గవ్వగుత్తులన్
దూనిఁగలైన పేఱ జడలు, తోరములౌ గురివెంద దండలున్
మానిత శీలరక్షకయి మాసిన యల్లిక బొంతపావడల్
పూనిన మావళే సతుల పోఁ డిమి యూరె శివాజి కన్నులన్ ॥ 250

ఆ॥ తల్లిపాల బలుపు ద్రావి నున్నారుచు,
నేన్నుగున్న లట్టు లిందు నందు
మలసి, గంతువేయు మావళే బిడ్డల
పరువ మరసి, యెడఁద మురిసె శివుఁడు ॥ 251

చ॥ కపటము లేని వృత్తి మెయిఁ గన్నుల కందని దైవతత్త్వమున్
దపమునఁ గాంచు యోగులవిధమ్మునఁ గొండలనమ్మి జీవికా
శపథముఁ దీర్చు మావళుల చర్యల జాలి వహించి, ధర్మలో
లుపుఁడు శివుండు తాత్త్విక విలోకనముల్ దనుకంగ నిట్లనెన్ ॥ 252

శా॥ "ఉన్నాఁడా భగవంతుఁ డెందయినఁ? దా నొక్కింత సంసారియై
గన్నాఁ డా ప్రజ? తండ్రి వోలె సమసౌఖ్యం బందఁగా బిడ్డలన్
గన్నాఁడా? యనుకొందుఁ: గానియెడ నీ కాంతారముల్ కొండ ల
న్నున్నా! మీకు నివాసమై, మనఁగ నేలా జంతువుల్ తోడుగన్॥ 253

మ॥ జనసామాన్యమువోలె మీరు ధరణీసంజాత సౌఖ్యంబులన్
గనరాదో? సరిసాటి గౌరవములన్ గాంక్షింపఁగా రాదొ? సౌ
ధ నివాసమ్ముల మెట్టి, నాగరక రథ్యా శీతల చ్ఛాయలన్
జనరాదో? మనఁగూడదో, యుదర భిక్షా దైన్య శూన్యంబుగన్?॥ 254

మ॥ తెరలో నందముఁ జూడఁగాఁ, బ్రకృతిసందేశంబు వాక్రువ్వఁ, ద
త్త్వరతిన్ జింతన సేయ సాధనము - విద్యావ్యాప్తి లేదయ్యె; నం
బరమో భూషణమో గృహంబొ ధనమో ప్రాపింప; దేలా మిమ్మున్
దిరుగంజాలిన ఊయిగాఁ దరువుగా నిర్మించినాఁడో గదే! ॥ 255

చ॥ యువతులు 'భాగ్యమూర్తు' లనియున్, 'సుకుమారశరీర' లంచుగౌ
రవమిడి, నాథువెంబడి నరణ్యము లేఁగిన తొంటిసాధ్వులన్
బువులను బూజసేయు మనభూమి, సదా వనవాస ఖిన్న లై
చివి కెడు మావళాసతులఁ జెట్టుల గుట్టలఁ దోలు టొప్పునే?॥ 256

చ॥ పిడికిటఁ గొండలన్ బొడిచి పిండియొనర్చు బలమ్ము, సింగపుం
దడముల జూలువట్టుకొను ధైర్యము వీర్యము గల్గు మావళా
బుడతలు కార్యఖడ్గములఁ బూని స్వదేశము నోమఁగాక, కా
అడవులఁ బక్షులై మృగములై కడుపోమఁ జరించు టొప్పునె? ॥ 257

చ॥ మతమున కోర్వరాని యవమానము, జాతికి శిక్ష, దేశసు
స్థితిఁ దుఫాను నీతి కవధీరణ, యిట్టి విపర్యయంబు శా
శ్వతముగ నిల్చుటేమి? బలవంతులు కొందఱు దైవ సత్కృపా
మృతనది నానఁగట్టి, బలిమిన్ దమనేలలు వార్చుటేటికిన్? ॥ 258

ఉ॥ దీనిని సైప రాదు; జగతీజన జాతి మతో పకార సం
ధానము నిర్వహించుట ప్రధానముగా, జగదంబ తోడుగా
నే నిపు డుద్యమింతు; నిది నెగ్గిన బ్రుగ్గిన దైవనిర్ణయా
ధీనము, సత్యదీక్ష వెనుదీయక ధర్మరథంబు లాగెదన్ ॥ 259

తే॥ దొరల మనుపేరి పొడుగు చేతులకుఁ గాక
యనద దోయిళ్ళకుఁ బ్రసాద మందవలయు;
మా ప్రయత్నము దైవసమ్మతమ యేనిఁ
జీమ దోమయు సాయంబుఁ జేయుఁగాక' ॥ 260

మ॥ అనుమాటల్ విని మైగగుర్ప వినతుండై వల్కెఁ దానాజి, "స
జ్జనబంధూ! తమచిత్త మింత యమృతాసారంబు వర్షించునే!
యనదర్కఁ జూచినఁ గంటనీరొడియు దైవాంశంబు సాక్షాత్కరిం
చినదయ్యో; గొద వేమియున్నది ప్రభూ! సిద్ధార్థులౌ మీకిఁకన్?॥ 261

ఉ॥ లోకము లోమఁగాఁ దమ విలోకనముల్ వఱఁగింతు రేని, న
ల్గాఁకల నడ్డువారు గలరా – యిది యేమిటిమాట? దేవతా
నీక మెదుర్పుఁగాక గమనింపఁజుమీ ? జయలక్ష్మి మీ పద
శ్రీకడఁ దారసిల్లవలెఁ జెప్పెడుమాటకుఁ జేత ముందుగన్ ॥ 262

శా॥ ఢిల్లీ పాదుషహాలు దక్కనువిభుల్ డీకొంచుఁ బోరాడియున్
ముల్లున్ మోపినయంత సందుగొని, యెప్డున్ గాని మా మావళా
యల్లెన్ ముట్టగలేద యిందనుక; దేవా! సహ్య భూభాగమం
దెల్లన్ వీరికి ముక్కుఁ జూపఁ దరమౌనే మేము మాఱొడ్డినన్?॥ 263

శా॥ ఈ సహ్యావని యెల్ల మాకొఱకుఁగాదే ముందు సృష్టిం చినాఁ
డాసర్వేశుఁడు? రాజరాజుకయినన్ హక్కున్నదే యిందు? దే
వా! సామ్రాజ్యము స్వర్గలోకమన నీడా దీనికిన్? నీవు మా
యీ సింహాసన మెక్కు; మీ యడుగుదోయిన్ బూన్తు ఢిల్లీశ్వరున్॥ 264

సీ॥ అదరుపాటెఱుగని మదినిండి తొనకాడు
పరిపక్వమగు స్వామి భక్తి తోడ,
నొక కార్యమందు ముందుకు నిడ్డ చరణంబుఁ
ద్రిప్పనో పని గుండెదిటవుతోడఁ,

జెనకెనా - నాగుఁ బామును బోలి పగఁ బూని
కసిదీర్చి విడుచు నక్కసముతోడ,
నగ్గి నాహారించి, హాలాహలముఁ ద్రావి
యైనఁ బూనిక మెట్టు నలవుతోడఁ,

ఆ॥ బిల్లివోలెఁ బ్రాఁకి, బెబ్బులివలె దూకి,
చెలఁగి మలఁగి పగఱఁ జీల్చి వేయు
మావళాబలంబు నీవెంట నడిపించి,
జయముఁ గూర్తు నీదు చరణమాన ॥ 265

మ॥ శివరాజా! ననువంటి మేటిమగ, లీ సింగంబు, 'లేసాజి' 'బా
జి' 'విరోజీ' మన మావళా దొరలు నీ సేవార్థమై వేచి, సై
న్య వితానంబు 'భివండి' 'నాగపురి' 'కల్యాణంబు' చంపావతీ
సవిధస్థానములందుఁ జేర్తురు, యథేచ్ఛన్ రాము సైన్యంబుగన్॥ 266

మ॥ ఇఁక సుంతేనిఁ గొఱంతయుండదు ప్రభూ! యీ కార్యమున్ దీర్ప;మా
మక సర్వస్వము మీది: మి మ్మను సరింపఁ వాలున్దాలు సే
వకుఁడన్ వార్వము వర్మమై నిలుతు: నా ప్రాణంబు లర్పింతుఁ; గొం
కక సాగింపుము జాతి నీతి మత రక్షా జైత్ర యాత్రావళిన్" ॥ 267

మ॥ అనుచోఁ దక్కిన మావళే దొరలు, "రాజా! నిక్క మీమాట; యీ
మన సహ్యావని నొక్క పిట్టయయినన్ మాఱాడ; దజ్ఞాని 'జే'
యని యీ ధర్మరథంబు లాగ సుముఖంబై యుండుబీ నుత్సాహ వ
ర్ధనతా ధూర్వహ దుందుభి ధ్వనులు పర్వన్ జేయు" మంచాడినన్॥ 268

తే॥ "తండ్రి తాతలకంటె మా తత్త్వ మెఱుఁగు
దొడ్డసామివి! మొన్నటిబిడ్డవైనఁ:
గార్యమును దీర్చి విజయమ్ముఁ గాంచు" మనుచు
వృద్ధమావళుల్ శివుని దీవించి రపుడు ॥ 269

మ॥ శివజీ వారి సహానుభూతి సహన శ్రీ మెచ్చి యుత్సాహమ్ము
మివుర్లన్ జూపుచు, నందఱన్ గలిపి నెమ్మిన్ మంతనం బాడి, కా
ర్యవిధానం బిటు ముచ్చటించె, "హితులారా! ధర్మరక్షార్థ మీ
వ్యవసాయంబున దూకుచుంటి మొక దైవాంశంబు ప్రేరేపఁగన్॥ 270

మ॥ మనకా కోటలు లేవు: సైన్యబల సామ్రాజ్యంబులా లేవు: 'నే'
నని సాయం బొనరించి తోడుపడువాఁడా లేఁడు: ధర్మంబు యా
వన ముద్రాంకిత మయ్యె; దీని సవరింపన్ బూనుచోఁ, గంధిమం
ధనముల్ దప్పవ; యెండలో నుడుకకున్నన్ వాన లింపారునే ॥ 271

ఉ॥ రాఁగల కార్యమందు బవరమ్ములు పెక్కు; లుదీర్ణ సైనికో
ద్యోగముగల్గు శత్రువులతో, నెదురొడ్డఁగ వట్టిబైలఁబ
న్నాగము లాఁగలేవు; జతనంబున నీటి మొసళ్ళువోలె స
హ్యాగము నాశ్రయించి దిటవంది, మగంటిమిఁ జూపఁగావలెన్ 272

తే॥ దరులు, లోయలు, కొండనెత్త ములు, గుహలు
దుర్గములు, మాఱుమూలల త్రోవ లెల్ల
నమరుకొనవలె సమయ నిర్గమముకొఱకుఁ,
దల్లిగర్భమువలె సహ్యధరణి మనకు ॥ 273

ఉ॥ ఓలము బైలు నాక, మనయుద్యమ గాంగఝరంబు సన్మతో
త్తాలముగా భగీథరథంబును వెన్నడి, స్వర్గ మర్త్య పా
తాళము లాక్రమింపవలె; ధన్యత ముట్టి యనాథు లున్నత
శ్రీల సుపర్వులై తనియ, జీవన సౌఖ్యము నిండిపోవలెన్ !" ॥ 274

మ॥ అని మేధావి శివుండు వారి కుచిత వ్యాహారముల్ సెప్పి, సే
నను గూర్పంగుల కొందఱన్ బనిచి, తానాజీ మొదల్ గొందఱన్
దన వెంటన్ గొని, రేఁబవల్ నడిచి, నిద్రా క్షుత్పిపాసాదు లొ
ల్లని పూన్కిన్ జని, సహ్యభూ తటములెల్లన్ మెట్టి నిశ్శంకతన్ ॥ 275

తే॥ 'కోయనా' లోయ, 'లింద్రాణి' డాయు నేల,
'భీమరథి' పుట్టినిలు 'కృష్ణ వేణి' దరులు,
కాలిత్రోవలు, శృంగాటకముల గుములు
విడక తిరుగాడెఁ గార్యశూరుఁడు శివుండు ॥ 276

సీ॥ చిగురాకు పసరాకు చిటిమొగ్గ నగుపువ్వు
కసుగాయ పండునై యెసఁగు వనులఁ,
నిలువెల్ల బెరసి యంచుల ముత్తియపుఁ గ్రోవ
యెనయించు నడియాడుఁ జినుకులందుఁ,
దొలుకారు కారుమబ్బుల నీలి తెరల దూ
బూచులాడు మెఱుంగులేచు నిశలఁ
దొగరు లేఁజాయలఁ జిగిరించి, తొలికొండ
పురుటిల్లు నగు ప్రొద్దుపొడుపులందు,

తే॥ వేయిరంగుల మిసమిసల్ వెల్లివిరియు
సహ్య సహజ సౌభాగ్యంబు చవులఁ గొనుచు,
ననుచరులతోడ మంచెల నధివసించి
యరసి ముదమందుఁ బ్రకృతితత్పరుఁడు శివుఁడు ॥ 277

మ॥ ఇటు సహ్యాచల సాంగ యాత్ర కడగా నేతెంచి, యా మావళా
భటులన్ జేరిచి, సైన్య శిక్షణము లొప్పం దీర్చి, నానా యుధో
త్కట సామగ్రినిఁ జేర్చి, వారికగు కాన్కల్ సైనికోద్యోగముల్
చటుశ్వంబుల నిచ్చి, సిద్ధ పఱచెన్ సన్నాహ మేపారగన్॥ 278

ఉ॥ అచ్చట ఖాండ దేవుఁడు నిజానుచరుల్ వివరింపఁగా, శివుం
డిచ్చటఁ జేయుచున్న పను లెల్ల నెఱింగి, వినాయకార్థమై
యచ్చునఁ బోయఁగా హనుమయౌటకుఁ జింతిలి, రాజ కార్యపుం
గ్రచ్చును జూపి 'సత్వరమ ర' మ్మని కమ్మయొకందు పంపినన్॥ 279

చ॥ గురువరు నుత్తరమ్ముఁ గయికొంచు శివుండు హయమ్ము నెక్కి యు
ద్ధురమగు మావళాబలముతోడ నెకాయకి వచ్చి, జీజియా
చరణములంటి, మంత్రి కడఁ జాగిలి కర్జ మెఱుంగఁగోర, ధీ
పరిణతుఁ డాతఁ డాదరణపక్వముగా నెసకొల్పి యిట్లనెన్ ॥ 280

మ॥ "యువరాజా! మనజాగిరుల్ మనుచు నీయుద్యోగ ముత్సాహ మె
ల్ల విశేషంబుగ వింటి; నీ చతుర వాల్లభ్యంబుఁ జేపట్టి తృ
ప్తి వడెన్ లోకము; పిన్నవాఁడవయినన్ దేజంబుఁ జేకూర్చినాఁ
డవు మాకెల్లఁ; గుమార! నీహితుఁడనౌటన్ సుంత వాక్రుచ్చెదన్॥ 281

మ॥ మన మీ యాదిలుశాహిరాజ్యమున సామంతాధికారమ్ముఁ గై
కొనియున్నారము, గాన వారిమనసున్ గుర్తించి, ధిక్కార వ
ర్తనము ల్మాని, తదంచితాదరణమున్ రాఁబట్టి, యీ రాజ్యపా
లనమున్ జూచుటయొప్పు; వేఱు తెఱఁగుల్ దప్పౌట ముప్పౌజుమీ!॥ 282

శా॥ అన్నా! రాజ్యముఁ జక్కఁ బెట్టుకొనుతీరా - మంచిదే; గాని నీ
కన్నుల్ క్రొత్తలు సూచు, నీమనసుపోకల్ వేఱుగాఁ దోఁచు; న
న్నన్నా! సైన్యములేల? శిక్షణములేలా? కొండలన్ గోటలన్
సన్నాహంబు లివేల? యెందుకొఱ కీ శస్త్రాస్త్ర సంధానముల్?॥ 283

ఉ॥ గాలియు నెండయున్ - జెవులు కన్నులుగా, జగ మేలుచున్న భూ
పాలురు నీ మనమ్ము సడిపట్టరె? కచ్చకుఁ గాలుద్రవ్వి తం
టా లిడువార లోర్మిఁ గుదుర్టన్ బడి నిద్దురవోదురే? కుటుం
బాలకుఁ జేటుఁ దెచ్చు విషవాయువు క్రోవికి మూఁత దీయు దే?॥284

మ॥ పలుపాట్లంబడి నిన్న మొన్న గద సంపాదించె మీతండ్రి యం
దలియుద్యోగము నిందురాజ్య: మెపుడైనన్ మీఁటినాఁడే నవా
బుల యాజ్ఞావిధి? యట్టివాని కదలింపుల్ దానికిన్ మించి యోఁ
దలవంపుల్ గలిగించి, లేనియపనిందల్ మోయ నీకేటికిన్? ॥ 285

మ॥ ఒకలాడంబది చిక్కుఁగాక, పయి నెంతో తక్కు సామాగ్రి, ఘో
టకమున్ జిక్కిన స్వారి చేయనగు; గుర్టన్ జెట్టునన్ బుట్టు సై
నికులన్ గొందఱఁగూర్చ నేమియగుఁ? దండ్రీ ! వల్పదీయాట; యూ
రక సింగంబుల రేఁచి, పై పరువుఁబాఱున్ దూఱ మేలున్నదే?॥ 286

శా॥ నీ మేధావిత, యస్త్ర శస్త్రముల పాండిత్యంబు, రాజ్యాంగ గో
ష్ఠీ మర్మజ్ఞత యిన్నియున్ వెలువడన్, ఢిల్లీ ప్రభుత్వంబుఁగా
నీ, మీ తండ్రి యటుల్ బిజాపురముఁగానీ, లేక గోల్కొండఁగా
నీ మెప్పించుము; గొప్ప వాఁడవయి మంత్రిత్వంబు రాఁబట్టుమీ!॥ 287

తే॥ ఇంత యొప్పవయేని నీ విందయుండి,
రాజ్య మేలుము సకలానురంజకముగ”
ననెడు దాదోజినుడుల సమన్వయించి,
వెలిపొరలు దీసి, శివరాజు పలికెనిట్లు ॥ 288

మ॥ “గురుజీ! నిండుమనంబునన్ దొడరి, నాకున్ మేలుచింతించు త
త్పరతన్ దండ్రియెకాదు దైవమవుకాదా నీవు! నీ వాక్కులన్
సరిగా నర్థముఁజేసికో నెఱుఁగకున్నన్ నన్ను మన్నింపు, మా
దరమున్ వీడకు; మేనునన్ దరిచి తత్త్వవ్యాఖ్యన్ గావించితిన్॥ 289

ఉ॥ నాకును మీకు నన్నిటఁ గనం బడు లక్ష్య సమత్వ: మైన ను
ద్రేకము వీడి 'దైవము విధించెడుఁగా' కని వేచి, ప్రాభవాం
ధీకృతులైన రాజుల కధీరత దోయిలివట్టి, యెన్నడో
పాకముఁ జేయు మీ తెరువుఁ బట్టక,నామది వేఱు పోయెదుఙ॥ 290

ఉ॥ నిక్కిన వారు, ప్రోద్బలము నిండిన వారును, రాచగద్దెపై
నెక్కినవారు 'పాప' మని యిత్తురె యూరక నిల్వఁజోటు? లా
వెక్కిన పోటరుల్ బలిమినీడ్వఁగ దూఁకురథంబు – తెడ్డులఙ
గ్రక్కున నడ్డకున్న నెడగాఁబడి–కొంపలు గూల్పకుండు నే?॥ 291

ఉ॥ వేయితరమ్ము లిట్లొదిఁగి వేఁగిన లోఁగినఁ, గొల్వుకాంద్రమై
దోయిలివట్టినఙ, గరుణతోడ నవాబులు తుల్య గౌరవ
శ్రీ యిడఁబోరు; వారి నెదిరించుటగా దిది దేశరక్షణా
ధ్యాయము; దీనఁ దప్పుగలదా? కలదా పెరదారి ముక్తికిఙ?॥ 292

మ॥ ఒక సింహాసనమెక్కి భోగములతో నుయ్యేలలూగంగఁ గో
రిక లే, దన్యుల వైభవంబుఁ గని యార్తింబొందుటా – లేదు; కూ
టికిఙ గుడ్డకు లేని దీనపరిపాటఙ గుందుదేశం, బనా
మకమై వీఁగు మతమ్ముఁజూచి, నిజధర్మం బిట్లు సాగించితిఙ ॥ 293

శా॥ నేనేకా, దొక దేశబంధు వెవఁడుఙ నేఁడైన రేపైన ని
ట్లే నిర్ధారణ సేయఁగావలయుఁ; నిట్లే పోరు సాగించి దీ
నానా థావళి నోమఁగావలయుఁ; గాదా, హైందవంబే పరా
ధీనంబై, మన జాతి నీతి మతముల్ దిక్కేది సృక్కఙ వలెఙ ॥ 294

మ॥ ఎవఁడో కన్నులుమూసి, 'గ్రుడ్డికబళంబే చాలు' నంచున్న హై
దవలోకంబు సమస్త మట్లు పడియుండంజాల, దాత్మీయ ధ
ర్మ వినాశంబును సైఁపఁ జాల; దోka నిర్మాణంబొ విధ్వంసమో
యవుఁగా : కేను స్వధర్మరక్షకయి ప్రాణాయామమ్ముఙ జేసితిఙ॥ 295

చ॥ ఎవరికివారు వారిహితమేనిఁ దలంపక యుందురేమి? ప్రా
భవము బలమ్మునుఁ గలుగువారు పదోన్నతి నాక్రమింపఁగాఁ
దివురక యుందురేమి? వెను దీయరు వారును వారు; ధర్మమెం
దు విజయమందు దప్ప; దకుతోభయి సుస్థిరతఁ జరించెదన్॥ 296

ఉ॥ నే నొకరుండనే యని, వనేచరులే భటవర్గమంచు, సు
ల్తానులతోడ వైరమని, తాలిమిధూళి తలంక నేల? దా
దా! నిముసంబులో జగమునంతయు మాఱుచు దైవశక్తి ముం
దీ నలుసెంత? వామన బలీంద్ర కథానక మాలకింపవే? ॥ 297

చ॥ అనుభవ మింతగా గల మహా మతిమంతుఁడ వీవుఁగూడ నే
నొనరుచు పూన్కిదండ్రి కెదియో తలవంపు ఘటిల్లు నందు : వే
మని తలపోసితో యెఱుఁగ! నట్లగునే, నిఁక నెవ్వఁడున్ - దపో
ధన! తన దేశమున్ మతముఁ దల్లినిఁ దండ్రినిఁ గొల్చుటొప్పదే?॥ 298

ఉ॥ కావర మెక్కువై, కనులుగానని రాజులచేతులం దసం
భావితులౌ స్వదేశ మత మాతృ పితృ స్వజనంబు లూఱటన్,
బోవఁగ నుద్యమమ్ము పరిభూతియె? యందున నాకుఁగాక, స
ద్భావము గల్గుతండ్రి కొకతప్పు ఘటిల్లింతురె? ముప్పుఁ గూర్తు రే?॥ 299

ఉ॥ నీచత కొగ్గుచున్ బహమనీ సులతాను లింకేమి చేతురో
చూచెదఁ : దండ్రి పైనిఁ బగచూపినచో నెదురొడ్డి మర్మముల్
దోఁచెద : వారి గౌరవముతో మన హైందలక్ష్మి మ్రొగ్గఁగాఁ
దూఁచెద: నెల్లడఁ జలువఁదోఁగిన తెమ్మెర లారవీచెదన్॥ 300

చ॥ ఒకనిపదమ్ములంటి, సమయోచితరీతి మతమ్ము మార్చి, గొం
కకయ సలాము లిచ్చి, యధికారపుఁ బెంటలు మోసి, ప్రాపజీ
వికనడుపంగఁజాలఁ; బితృ విత్త మె యైనఁ బరాధికార వా
చకమగు జాగిరున్ మనుపఁజాల; స్వతంత్రత నూఁది నిల్చెదన్॥ 301

ఉ॥ ఇందఱు మావళా జనము లీ గిరి కానన కుంజ వాటికా
కందర భూములన్నిలిచి, కష్టములన్ బడుచుండ, నేను రా
జ్యేందిర కౌగిలింత రమియింతునె ? వారికి నేను – నాకు వా
రందఱు మొక్కటై కలిసియాడెద మిందు స్వరాజ్య నాటికన్ ॥ 302

మ॥ గురుజీ! నేనిటు నిశ్చయించితిఁబీ బరాకుం బొందలే, దింత తొం
దర యున్ లే; దిది నిన్నమొన్న మొల కొత్తన్ లేదు, వేతొక్కనాఁ
డరుగంబో; దవిధేయుఁ డీతఁ డనుకో; కాత్మీయతా భావ బం
ధురతన్ దీవన లిచ్చి నన్ననుపు! నాదోసమ్ము మన్నింపుమీ!॥ 303

తే॥ అనెడు యువరాజు దృఢనిశ్చయంబుఁ దెలిసి,
ప్రాంత పలుకుల మరలింపరామిఁ దలఁచి,
యప్రయత్నముగాఁ 'దథా' స్తనెడు రీతి
నోరగిలుకంట దాదోజి యూరకుండె ॥ 304

ఉ॥ అంతట ఖాండదేవు సెలవంది, శివప్రభుఁడప్డె జీజియా
యంతిక మేఁగి తత్పదములంటే, మదిన్ గయికొన్న నిర్ణయం
బంతయు విన్నవింప, వెఱఁగందుచు నా మెయు నిర్నిమేష నే
త్రాంతర నగ్న మాతృహృదయమ్మునఁ బుత్రకుఁ జూచి యిట్లనెన్॥305

మ॥ "తనయా! బాల్యమునుండి నీమతము నీ తత్త్వమ్ము వేతొండుగాఁ
గనుపట్టన్, దృఢనిశ్చయుండ; 'విపు డీకార్యమ్మునన్ నీవు తృ
ప్తిని సాధించెడు నంతకంటె ఘనమై వేయంతలై, యాపదల్
నిను ముట్టన్ దమకించుచున్న"వని తండ్రీ! నాకుఁ గాన్పిం చెడిన్॥306

మ॥ "ఒక సాధ్వీమణిబిడ్డఁ డున్నత మహోద్యోగంబునన్ మాతృభూ
మికి గల్యాణముఁ గూర్చినాఁ" డనుచు నెమ్మిన్ లోకులగ్గింపఁ గౌ
తుకమున్ బొందఁగవచ్చుఁ: గాని మనసున్ దూలించి గాలించి, దా
నికినై గర్భముకోసి పంచెడు పురంధ్రిన్ దల్లు లేమందురో! ॥ 307

ఉ॥ నే నదియంతయుఁ మఱచి, నీమతమే యురరీకరింతు; మే
ధానిధి ఖాండదేవుని హితమ్మునకంటె విశేష మేమియుఁ
నేనుడువంగఁజాల, గమనింపుము నీవె శుభాశుభమ్ము: లె
ట్లైయినను 'బాలనాయక' మటంచు నపప్రథ రామిఁ జూడుమీ! ॥308

ఉ॥ కొండలతోడ ఢీకొనెడు కుఱ్ఱఁడ వైతివి; యావన ప్రభూ
ద్దండత మాఱుమ్రోఁగ బెడిదంబగు నీ సమయంబునందు, 'మూ
ర్ఖుండెదురీఁదుచుండె' ననుకోక సహాయ మెవండుసేయు? ని
ట్లుండియు నేఁడు ధర్మపథ మోమఁగ నీమదివోక మెప్పుగుఁ ॥ 309

ఉ॥ ఎంచియుఁబంచి యిట్లు వచియించుట – నీజతనంబు నాఁగ య
త్నించుట గాదు, 'చాల' వని నిన్నదలించుట గాదు; కర్ణ మా
ర్జించెడుపట్లఁ జీమ యెదిరించినఁ, గొండలు కూలనున్న, భీ
ష్మించక బేలగాక సమసించి జయింపఁగ హెచ్చరించితిఁ ॥ 310

చ॥ కడచిన గ్రంథముఁ దడవఁగాఁ బనిలేదు; స్వధర్మ రక్షకై
నడుమును గట్టినాఁడ; విది న్యాయ్యము లోకహితంబయేనిఁ దో
డ్పుడు సకలంబు; నీమది భవానిఁ దిరమ్ముగ నమ్మి, నేర్పుమై
నడుపుము శాలివాహనుఁ డొనర్చిన పోకల సేకరింపుచుఁ ॥ 311

తే॥ అక్షరమ్ముల సర్వార్థ మమరినట్లు
ప్రకృతిలో సర్వశక్తిసంపదలు గలవు;
అనువుగా నేర్చి కూర్చి, కావ్యమును బోలెఁ
గార్యమును దీర్చి, యొక సృష్టికర్తవగుము! ॥ 312

ఉ॥ పట్టిన దెల్ల బంగరువు – పల్కినదెల్లను వేదవాక్యమై,
గుట్టలు పట్టణంబులయి, కొండలఁ గోటల నిండుసైన్యమై,
పట్టిన పంతముఁ గెలిచి భద్రముగూర్చి, స్వరాజ్యలక్ష్మికిఁ
బట్టముఁ గట్టుమయ్య! యెదఁ బాయని ధర్మబలంబు పెంపునఁ 313

ఉ॥ దిటవును దెంపు గూర్చి, కులదేవతయైన భవాని నీకు ను
త్కట కరవాలమై కవచ కార్ముక కాండములై, రణంబునం
తట నినుఁ గాచుఁగాక! గుణ తత్పరతన్ జయలక్ష్మి నిండు కౌ
గిట గొనుగాక ! సేమ మెదిగించెడుఁ గావుత నాదు దీవనల్!"॥314

మ॥ అను జీజా పలు కంది, యుత్సుకత డాయన్ మావళావీరు లే
చిన పేర్మిన్ గర యుగ్మ మెత్తుచు, 'శివాజీరాజుకున్ భోన్ సలే
శునకున్ జే! మన రాజమాతకును జే! శూరుండు షాజీ నృపా
లునకున్ జే !' యని దీవనల్ వలికి, రెల్లుల్ మింట రాపాడఁగన్॥315

ఉ॥ ఆ నినదమ్ము లాని పులకాంచితుఁడై శివుఁ డంబఁజూచి, "మా
తా! నెనరంటి నీ విడుహితమ్ము శిరమ్మునన్ బూలదండగాఁ
బూనితి; శ్రీభవాని పరిపూర్ణ కటాక్షము సర్వరక్షకం
బౌనఁట – తక్కు వున్న దె? సురాసురు లొడ్డిన లెక్క సేతునే? ॥ 316

చ॥ అడలకు నన్నుఁ గూర్చి, మనసంటిన యీసున నెవ్వఁ డేదియే
నుడివిన నమ్మ బోకుము; నిన్నున్ గను పెట్టుచు నండ నుండి యే
నడిపెద సర్వకార్యములు; నావిజయమ్ము శుభమ్ము నెమ్మదిన్
దడవుచునుండు మిందుఁ, గరుణన్ సెలవి; మ్మిక బోయివచ్చెదన్॥317

చ॥ అనుచు శివుండు తల్లి చరణాబ్జము లౌఁదలఁ దాల్చి, కన్నులం
ట నదిమి, పాదధూళి నుదుటం ఘటియించి శిరమ్ము వాల్చి యొ
య్యన సెలవంది, మేటివినయమ్మున ముందుకుసాగి, వెంట నం
టిన తన సేనతోడఁ బయనించె నిజోద్యమ దత్త దృష్టియై ॥ 318

ద్వితీయాశ్వాసము – సంపూర్ణము

శ్రీ మత్పరదేవతాయై నమః

శ్రీ శివభారతము

(శివాజీ ప్రబంధము)

తృతీయాశ్వాసము

ఉ॥ శ్రీ యుతుఁడౌ శివ ప్రభుడు చేకొను నుద్యమమున్ ఘటించు వా
డై, యొకనాడు సహ్యావనమందున నొక్క విశాల భూరుహ
చ్ఛాయ వసించి, కావలయు సన్నహంబులఁ బూని చుట్టునున్
డాయు నిజానుయాయి సుభట ప్రతతిన్ గని యిట్లు వాకొనెన్॥ 1

❀ తోరణాదుర్గ విజము ❀

మ॥ "హితులారా! మన మొక్క ధర్మపథ మెట్లేఁ బట్టి సాధింపఁ బూ
నితి మిందున్ బ్రతికూలమై నిలిచియుండెన్నేఁటి రాజ్యాంగ ; ము
న్నతమౌ తత్ప్రభుశక్తి తో నెదిరి, కొండల్ పిండిసేయంగ దూఁ
కితిమన్నన్గొఱగాదు; నేర్పు మెయి వాకిం డ్లూడఁదీయన్దగున్॥ 2

చ॥ కలరు, మతమ్ము దేశమనఁగా నభిమానముఁ జూపువారు రా
జులుఁ బ్రజ లందునం; దయిన, శూరతఁ దక్కి మహమ్మదీయ రా
జులదయ కొగ్గు వీరిమనసుల్ మనవంకకు రావు; గాన, నీ
యిల సకలమ్ముఁ గూడ ధ్వజమెత్తుఁ జుమీ మనపైకి రేఁగుచున్ ॥ 3

చ॥ 'ఇందఱ కిచ్చలేనిపని యేల ఘటింపఁగ: లేనిపోని యీ
తొందర లేటి' కంచు వెనుద్రొక్కినచో, నిఁక దక్షిణక్షితిన్
హైందవజాతియేకటకటా! కఱవై యడుగంటిపోదె! యీ
చందము భావ్యమౌనె రవిచంద్రుల సంతతి యుండునంతకున్॥ 4

ఉ॥ కావున, నెవ్వ రెట్లు తిరుగఁబడుచున్న సహించి, ధర్మముఁ
దైవము నమ్మి దూఁకుట యుదాత్త మహా పురుషోచితంబు; రాఁ
బోవు జయంబొ యొండొకఁడో పూవులదండలుగాఁగ భారత
శ్రీ వహించుఁ గాక: సవరించుత దుర్గమ దుష్పథంబులన్" ॥ 5

చ॥ 'అగు' నని 'కా' దటంచు వెనుకాడుట మందులరీతి; మానవుం
డగునఁట తాను – ధర్మయుతమౌనఁట కార్యము – కాక పోవుచో
జగములు నిల్చునే? నియతిశాసన మన్నిటి గెల్చునే? మఱి
గువయుఁ దేకువన్ గలిగి దేవతలన్ గబళింపరాదొకో ! ॥ 6

చ॥ అటులగుటన్, దురుద్ధరములైనను మానవశక్తి కెందు లోఁ
గుట మది నుత్సహించి, ములుకుల్ మలకల్ గమనించి, పొంచి పో
రుట తగు; సహ్యశైలము విరోధులకుఁజొరరానిదౌట నూ
ఱటఁగొని, దీని ప్రాపునఁ బర ప్రతియోగము లాఁగఁగావలెన్॥ 7

మ॥ మన కార్యం బొక రీతిగా సుగమ సంపాద్యంబ యౌనంచు నా
మన మూహించు; బిజాపురప్రభువుతో మాఱొడ్డి పోరాట త
ప్పని దయ్యెన్, సులతానొకింత తగవుఁబాటించువాఁడౌట–యుం
డిన సర్దారుల కొండొకళ్ళకును 'బోటీ' యుంటయుఁదోడగున్॥ 8

చ॥ మఱియును, నిన్న మొన్న నహమత్పుర రాజ్యము కొంత చేరెనీ
దొరలకు; వీరు దానిఁ దగు త్రోవలఁ జక్క నొనర్ప; రింత కీ
ధర మన తండ్రి తాతల యుదారత మెచ్చిన దౌటఁ బౌరులె
ల్లరు మనమాట దాఁటరు; తలంపరు వారికి మేలు సేయఁగన్॥ 9

ఉ॥ అంతియుగాక, యీ మహదాదిలు శాహినవాబు రోగసం
క్రాంత శరీరుఁడై, యతనిరాణియె రాజ్యము నేలుచుంట, సా
మంతులు దుర్గనాథు లెదమాఱి యలక్ష్యము సేయుచుండి; రీ
ప్రాంతము లెల్లనుఁశిథిలబంధములై యిటు దారిచూపెడున్ ॥ 10

ఉ॥ ఇన్నిటికంటె మాజనకుఁ డిచ్చటలేమియ ముఖ్య; మాయనన్
గన్నదరాజ్యమన్ గెలువఁగా నొగిఁ బంపె నవాబు; వారితో
నెన్నికఁ గన్న వీరభటు లెల్లరుఁబో నిట నిల్చె సున్న; లీ
చిన్నెల సన్నలెత్తె మన చేఁతలు చేతులు కందుపాటులన్॥ 11

చ॥ మన మిపు డొక్కసారి యరిమండలమెల్లఁ బరాక్రమించి, ద
క్కను సకలమ్మునన్ గెలువఁగాఁ దమకించుట లగ్గుగాదు; నా
జనకునిజాగిరంటి నలుచక్కియలన్ గల శైల దుర్గము
ల్గాని బలమంది, తక్కినవి గూర్చుట యొప్పుఁ గ్రమక్రమంబుగన్॥ 12

మ॥ అటు మొగల్బుల – మీ బిజాపురపు సైన్యం బిట్లు రాఁ బోవ, న
న్నిటికిన్ గూడలియైన దీనెలవు; దీనిన్ బట్టి లోఁగొన్న చోఁ,
గుటిల ప్రాంత దరీ ఝరీ గిరితటీ కుంఠీ భవన్మార్గమై
దిటవేర్దన్, మనవైపు గన్గొన దరాతివ్రాత మేరీతిగన్॥ 13

తే॥ స్థానబలమును బట్టి, యిచ్చటి గడంబు
లందు ముఖ్యముల్ నాల్గు, 'పురందరంబు'
'కొండనగడంబు' 'చాకణుకోట' 'తోర
ణాఖ్యదుర్గము' – నివి యభేద్యంబు లెందు॥ 14

ఉ॥ దుర్గములన్నిటన్ మిగుల దుర్భిద, మున్నతిమించుఁ దోరణా
దుర్గము; వైరివర్గములు దూఱి పెనంగిననైన లోఁ జొరన్
మార్గము లేదు; దీని నొక మచ్చునఁ బట్టితిమేని, దానిపై
భర్గుఁడు వచ్చెనే నెదురవచ్చు, జయింపఁగవచ్చు నొక్కటన్॥ 15

మ॥ మన తానాజి వచింపఁగాఁ దెలిసెఁ జుమ్మా–తోరణాదుర్గనా
థు నుదాసీనత; సేనతో నెదిరి, కత్తుల్ దూసి, పోరాడఁగాఁ
బనిలే, కించుక చెమ్మరింపకయ గెల్వన్ వచ్చు దుర్గంబు; నే
పనులైనన్ సమయోచితంబుగ లగింపన్ వచ్చు నామీఁదటన్॥ 16

మ॥ ఇది యెంతే ననుకూలకాలము: తటాయింపంగ లాభమ్ము లే,
దిదిగో పోదము లెం" డటంచు శివరాజెల్గెత్త, 'జే! జే!' యటం
చుదితోత్సాహముతో నుదాయుధ సహాయుల్ మావళా వీరుల
న్మద మాతంగములై, శివప్రభుని వెంటన్ దూఁకిరొక్కుమ్మడిన్॥ 17

తే॥ పదియుఁ దొమ్మిదియేండ్ల జవ్వనపుఁ దిమురు
కార్య ఖడ్గాభిమాన కర్కశతఁ బెనుప,
దంటతనమున శివరాజు గెంటు లేని
బంటు లరుదేర నడవులవెంట నడిచె॥ 18

చ॥ ముసిముసిచీఁకటుల్ విరియు మున్నుగ, మున్నుగ మావళాబలం
బసి ముస లోరుతోమర శరాసన బాణ ధురీణ పాణులన్
ముసర, హయంబునెక్కి శివభూపతి తోరణ డాసి, మేటి సా
హసమున లోనికిన్ జనియె – నచ్చటి కావలివారు డీల్పడన్॥ 19

క॥ సోమరితన, మేమఱుపా,
టామును, దండింపులేమి యమరిన దుర్గ
స్వామి పరాకుపడన్, శివ
భూమీశుని భటులు చుట్టుముట్టిరి నగరున్॥ 20

ఉ॥ ఒంటరిపాటుతోడఁ, గనులూడియునూడని మంపుతోడఁ, గే
లంటియు నంటఁబోని నిశితాసిలతాగ్రముతోడ, ఱిచ్చ పా
టంటిన దుర్గనాథుఁడు నిజాగమనంబు నెఱింగి బైట రా
కుంట శివప్రభుం దరసి, యుద్ధతి లోనికిఁజొచ్చి యిట్లనెన్॥ 21

శా॥ "అయ్యా! మేమొక గొప్ప యుద్యమము సేయంబూని, యీదుర్గమి
ట్లొయ్యన్ గైకొనుచుంటి, మిందు సమరోద్యోగంబు నూల్కొల్పుచున్
దయ్యంబోకు; నవాబుతోఁ దగినమాటన్ నేను గైకొందు; నా
నెయ్యం బానుచుదుర్గమున్ విడుము, హానింబొంద నీ కేటికిన్॥ 22

ఉ॥ 'కా' దని, 'కూడ' దంచుఁ బెనఁగఁ బడఁ బెద్దలనాఁటి స్వత్వమా-
కాదిది; జీవనమ్ముకొఱకా - గుణవంతున కెందులేదు సం
పాదన? కాని కూడని వివాదములన్ దలకెత్తికోకు; నీ
కేదయినన్ దలంపు గలదేని వచింపుము; దానిఁ దీర్చెదన్" ॥ 23

చ॥ # అని సమయోచితంపుఁ బలుకాడి, శివప్రభు డించు కైనఁ దా
ననవసరమ్ముగా బెనఁగులాడుచు నెత్తురు లోడఁజేయ నొ
ల్లని తత రాజనీతి కుశలక్రముఁడౌటను - గొన్ని రూక లా
తని పెనుదోయిటన్ నినిచెఁ ; దత్పరుఁడై యతఁడిట్లు చింతిలెన్॥ 24

చ॥ "బలఁగములేదు నాకుఁ; బరివారముతోడ హఠాత్తుగా నితం
డలముకొన్నె; బెనంగిన జయమ్మును గాంచుట కల్లబీ యూర కే
తొలఁగుట మే" లటంచ చపుడ దుర్గము నప్పన సేసి, నెమ్మదిన్
జల ముడి వోవ కాతఁడు బిజాపుర మేఁగె నవాబుఁ గన్గొనన్॥ 25

చ॥ తమ ప్రథమ ప్రయత్న మిటు దైవమునన్ విజయమ్ము నందఁ, జి
త్తము చిగిరింపఁగా శివుడుదాత్త గతిన్ గుల దేవతా పదా
బ్జములు భజించి, కానుకలఁ బంచి, చిరంతన తోరణాఖ్యదు
ర్గమున స్వరాజ్యతోరణముఁ గట్టె రసాల కిసాలయమ్ములన్॥ 26

చ॥ పదపడి కర్జమున్ గొని శివ ప్రభుఁడున్ "సులతాను దీని చే
మది సెడి మాఱుకొన్నఁ జిఱుమంటలు రేఁగకపోవు; వల్వ దీ
తొొద; యిదియిప్పుడే యణఁగఁ ద్రొక్కుటమే" లనుచుం దలంచి, నె
మ్మది గలిగింప, నుత్తరము మానిత వైఖరి వ్రాసె నీగతిన్॥ 27

In 1646 Shivaji struck the first blow. He persuaded or bribed the governor of the fort of Torna to throw of open the gates of his stronghold which he occupied and repaired"

Chapter III. "RAWLINSON'S SHIVAJI"

ఉ॥ "మాసులతానుగారు గుణమండను లాదిలు శాహగారికిఁ
మీసరదారుబిడ్డ ప్రణమిల్లి కుమారశివుండవశ్యమై
చేసెడు విన్నపంబుః - తమచిత్తము రాఁగదలంచు నమ్మిచుఁ
జేసితి నొక్క కార్యమిట, స్వీయవిధి న్నెరవేర్చు చాడ్పునఁ ॥ 28

ఉ॥ ఇచ్చటి తోరణాగడము నేలెడు మీ సరదారు కన్నులఁ
విచ్చి చరింపఁబోని యవివేకియు సోమరిపోతుః వీనిచే
నిచ్చటి ప్రాంతమెల్ల జెడియెఁ ః జెడె రాబడి : లేని యల్లరుల్
సొచ్చిలెఁ; గాన, వీని దిగఁజోపుచు, నేఁ గయికొంటి దుర్గముఁ॥ 29

చ॥ #ఇదియునుగాక శత్రువుల కియ్యది వచ్చెడు దారి, దీన బ
ల్లిదుఁడును స్వామిభక్తినిఁ జలింపని మాదృశుఁడేలుచుంట యె
ప్పిద; మిటుపైని రాబడినిఁ బెంచి క్రమమ్ముగ మీకు బంపుచుం
డెద; మిది సమ్మతించి, తమనిక్క పుటుత్తరు వీయగోరెదఁ ॥ 30

తే॥ అతఁడును మిమ్ము దర్శించి, యనువుమీఱ
నచటి యోగాములను వచియింపవచ్చు;
నైన, సావధానముగ సత్యమ్ము నరయు
విభులగుట యెంచి, మీయాజ్ఞ వేచియుంటి" ॥ 31

చ॥ అని లిఖియించి ముద్రయిడి, యప్పుడ వేగరియైన దూతచేఁ
బనిచిన, దానిఁ గైకొని నవాబు శివుండొనరించు కార్యమం
దునగల తత్త్వ మారసి కనుంగొన వేచె నొకింత; యాతఁ డే
మన కిటులూరకుండుట నిజాభిమతోచిత మంచు నెంచుచుఁ॥ 32

'Shivaji represented that the taking over of the fort of Torna was entirely in the interest of the government that a loyal servant like him had to be in charge........ that he would be able to compel the deshmukhs to render true accounts of revenue to the state, thus saving immense sums of money annually to the government .... he undertook to pay over to the government a far larger revenue"

Page 96, "The Life of Shivaji Maharaja' by N. S. Takakhav

మ॥ శివరా జూఱట వొంది యందలి ప్రజాక్షేమంబు భావించి గా
రవముం జూపుచు, వారివారి కనువార్ఱనూత్న సౌకర్యముల్
మివుల్ఱగూరిచి, యేల్బడిఁ బెనిచి, నెమ్మిఁనూతనోద్యోగి పుం
గవుల్ఱజేరిచి, తోరణాగడము చక్కంజేసె నల్మూలల్ఱ ॥ 33

చ॥ *శిథిలము దుర్గమెల్లఁ బరిశీలన చేసెడుపట్ల నొక్కచోఁ
బృథుల సువర్ణ రత్న సముపేత మహానిధి చిక్కెః దాన సు
ప్రథితుఁడు సుస్థిరుండయి శివప్రభుఁడాదృత కార్యసిద్ధి కీ
ప్రథమబలంబు దైవబలపాకముగాఁ దలపోసి పొంగుచుర్ఱ ॥ 34

మ॥ ఒక రాజ్యాంగము నిల్పఁగాఁ దలంచి, యుద్యోగంబుల్ఱ- మంత్రి సే
వకుఁ-డిట్లందఱ నిల్పి, కాల్బలము వార్వంపుంబలం బాది సై
నికుల్ఱ జేరిచి, యస్త్ర శస్త్ర వితతిఁనిండించి, భూపాలనా
దికముల్ఁగూరిచి, రాజధాని కనువౌ దేశంబు పాటించుచుర్ఱ॥ 35

తే॥ సహజ తుంగ శృంగతయీ స్తంభి తాభ్ర
పథము 'మార్బడు' నా గిరి భాగ మొకఁడు
తోరణకు దాపుగాఁ గ్రోశదూరమందుఁ
జెలఁగ, నద్దాని నొక దుర్గసీమఁ జేసి ॥ 36

తే॥ శృంగములకు మూఁటికిని 'సంజీవని' యు 'సు
వేల' 'పద్మావతి' యనంగఁ బేరుపెట్టి,
యన్నిటికి మధ్య రాజగృహంబు గట్టి
'రాజగడ' మను దానఁ గార్యములు నడిపె ॥ 37

---

* "In course of these operations Shivaji had the good luck to unearth a quantity of buried treasure among the debris of the fort. Shivaji devoted the treasure to the purchase of arms and ammunition and the erection of a new fort of his own." (which was originally) known as Morbad; but he changed its name to Raigad or the King's Fort."
P.96. N. S. Takakhav P. 134 Kincaid, C. V.0. I.C.S.

❀ దాదోజీ చరమ దశ - శివాజీ కృతజ్ఞత ❀

చ॥ ఇటు శివరాజ యత్నముల నెల్ల నెఱుంగుచు, ఖాండదేవుఁ డా
క్కట సులతా నొకంట వడిగా షహజీ కెఱింగించి; రాతదుర్న్
జటుల రణమ్ములన్ దెలిపి చాలక కన్నడమందునుండి, 'య
చ్చట శివు మందలింపు' మని సత్వర ముత్తరమంపె మంత్రికిన్॥ 38

చ॥ పరువము వచ్చుటాది నరపాల సభావిరతక్రియా ధురం
ధరత వహించి, మోము ముడుతల్ వడ నీల శిరోజబంధముల్
నరసిన పండు, తొంబది తొనంకిన వృద్ధుడు, ఖాండదేవుఁ డీ
యఱగొఱలెల్లఁ జూచి, హృదయంబున దూయుచు నిట్లు చింతిలెన్॥39

చ॥ "ముదుసలినౌటఁ గార్యభరమ్మున్‌దలమోయఁగఁ జాలఁ; బ్రాయపుం
బదటున మీఱుచున్‌శివకుమారుఁడు నా పలు కాదరింపఁ; డి
య్యది సవరింపనంచు నొగులాడు షహాజి; నవాబు సూచుఁ ద
ప్పిదముగ; దేనికై పరితపింతు, భరింతు దురంత వేదనల్! ॥ 40

చ॥ #పడుచుఁదనమ్మున్‌దుమికిపారుట గాదు, శివాజి సేఁతలన్
గడకు మహత్త రాశయము గర్భితమైనటు దోఁచుచుండెఁ; దో
డ్పుడఁ దొడఁగెన్ జగ మ్మతని పట్టయి; నే నెదురాడి మాట చే
ద్పుడఁ జను టెట్లు? స్వార్థపరవాద్యపవాదము లెట్లు మోయగన్"॥ 41

"When. however, he was satisfied that his young charge had the capacity to realise this wild dream (of common liberation from the Moslem yoke) the old man
yielded and blessed him".

Page 66. M. G. RANADE.

"Jijabai and Shivaji,attended him with assiduity... Shivaji was always by his bed side". P. 80 &81 N. S TAKAKHAV.

చ॥ అను పెనుచింతతోఁ గుమిలి, యప్పటికప్పుడు నీరసస్థితిన్
దనికి, రుజాభిభూతుఁడయి, తాటిన ధార్మిక వృద్ధు ఖాండదే
వునిఁగని, జీజియా యడలి, పుత్రికవోలె సపర్యఁ జేయుచుఁ
దనయునిఁ బిల్వఁబంపఁగ, నతండరుదెంచి విషణ్ణ చిత్తుఁడై ॥ 42

చ॥ మరణపు మంచమై, తెలఁగుమాటిన మోమును దేలకన్నులా
గురువరుఁ జూచినంతఁ గనుఁగొల్కుల 'గిఱ్ఱు' న నీరు వాఱఁ, ద
చ్చరణము లంటఁగా నిలిచి, సవ్వడి కుత్తుక నొత్తిగిల్ల, వా
తెఱ వణఁకించు పేదనుడి దీనముగా వెడలించి యిట్లనెన్॥ 43

శా॥ "దాదాజీ! శరతల్ప శాంతనవు చందం బైతివే! త్రాణయే
లేదే! యేదయినన్ జికిత్సఁ గొనఁగా లేవైతివే! తెల్పఁగా
రాదే నా కొక వార్త! నీదుమదిరన్ రా నైతినే! తండ్రి మ
ర్యాదన్ గూరిమి గృమ్మరించితివి కాదా! నేఁటికి ట్లయితివే! ॥ 44

సీ॥ బలమఱు నవయవంబుల సృక్కి సోలు నీ
ముదిమి రాజ్యభరంబు మోయలేక,
మనసొగ్గి మీ మాట మన్నింపలేని నా
కొఱకుఁ గూరిన వేఁడి, గుడువలేక,
తెరచాటునుండి తొందర సేయు తండ్రి యు
త్తరువు సమాధాన పఱుపలేక,
చెమ్మటల్ వోసి పెంచిన మొక్క - పురుగాడి
చెడకుండు తెఱఁగు లార్జింపలేక,

తే॥ తలఁపు సెగ లంటి యుడికి రక్త స్రవంతి
బిందుబిందువు నిమికి యావిరిగఁబోవఁ,
జివికి జీర్ణించి శల్యావశిష్టయష్టిం
బెను తపసివైతె! ప్రాయోపవేశదీక్ష॥ 45

ఉ॥ కన్న గురుత్వ మొక్కటియగా షహజీవిభుఁ డందెఁ; 'దండ్రిగా'
రన్న గురుత్వమ్మున్ విలిచినట్టి మహాత్ముఁడ వీవ గాదె! నా
యున్నతిఁగోరి జీవకళయొడ్డిన నీ హృదయానుభూతి కే
మున్నది మారుతూఁచఁగ, గురూ!యొక యశ్రుకణంబు దక్కఁగన్?॥46

సీ॥ చిరకీర్తి వెలయింపఁ జిననాఁడె నాపేరఁ
దిరము చేసిన "శివాపురముఁ, జూచి,
నీచేత ననుఁబెట్టి నిశ్చింత దూరదే
శము లేఁగు తండ్రి నిశ్చయముఁ జూచి,
నెనరూరి దరిఁజేరి నినుఁజూచి ననుఁ జూచు
తల్లి కందోయి చిత్తడినిఁ జూచి,
ననుఁ జూచినంతమాత్రన విచ్చు కనుజోతి

తే॥ యిందు బారాడు చీమయే నెఱుఁగలేదె
నిబిడ వాత్సల్య కల్యమౌ నీయెడంద!
మనసు సుడిసిల్లఁ బెరదారిఁ జనితినేమొ!
తప్పుగొనకుము తండ్రి! యాదరము విడకు! ॥ 47

చ॥ ఇపుడుగదా! కనుంగొనితి నిట్లుకృశించిన నిన్ను - ని న్నశ
క్యపు వెతకీడ్చు నీదు హృదయవ్యథ! యింతకు వచ్చుదాఁ కస
హ్యపువిస మిట్లు మ్రింగి, వెలయందని జీవిత ముగ్గఁబట్టి, పా
పపుబరు వెత్తుపూన్కి తగవా! యపుడే నను మార్పఁగూడదా! ॥ 48

మ॥ గురుజీ! మన్ననఁజూడు మిప్పుడయినన్ గొండంత నా దోస మే
పఱ గోరంత యనుగ్రహింపు; ముదయ ద్వాత్సల్య పీయూష శీ
కరము ల్వోయుచుఁ బెంచు నీ పెరటి మొక్కన్మందుగా వాడుకొ;
మ్మురగాధీశ ఫణాగ్ర జీవమణి డా యుఁ నీవు కాంక్షించినన్॥ 49

చ॥ నవయకు తండ్రి! నాహృదయనాడుల సత్వము నప్పగింతు; నైం
దవ కళవోలె నీ మొగమునన్ వెలుఁగాడిన నంతె చాలు; నా
యవినయమున్ క్షమింపు"మనియాడుచు దోయిటఁ బాదమంటునా
శివు దరిఁజేరఁగాఁ దిగిచి, చేపినకన్నుల నాతఁ డిట్లనెన్ ॥ 50

మ॥ "శివజీ! యూఱడు; మేల యిట్టి సెగలన్ జిత్తంబు హత్తించుకొం
దువు? నీచేసిన నేర మున్నదె ? జరన్ దూపిల్లి, నానాఁటి కి
ట్లవసన్నం బగుచున్న దీతనువుః హెచ్చవుచున్న దీరాజ్యః మీ
యవకాశంబున నండ లేవయితివం చాసాస నల్గాడితిన్॥ 51

ఉ॥ ఇప్పటి రాజకీయముల నేఁదలపోయుచు, నీదు కర్జమున్
దప్పఁదలంచియుంటి; వితత స్థిర చిత్తుఁడ నీవు కాలమున్
గప్పుచు, నాత్మశక్తి మెదుగం బొదిగించితి వుద్యమంబు; నీ
గొప్పగడంక దైవమునకున్ మనసంటినదౌట కన్పడున్॥ 52

మ॥ కుల శీలంబులు జాతి నీతి మతముల్ గో దేవ భూదేవతల్
కలఁగం బాఱఁగ, నార్యధర్మములు గ్రుంగన్ దూలు దేశమ్ము-ముం
దల మూఁపున్ మొగియించి పూనఁగల స్వార్థ త్యాగులౌ దేశ బం
ధుల నాహ్వానము సేయుచుండఁగ, సమర్థుండెట్లు కాలాఁ గెడున్!॥53

ఉ॥ మంచిది, నాయనా! యుచితమార్గమునన్ గొని దేశలక్ష్మి లా
లించుట మంచి; దైనఁ, గదలించిన తేనియ తెట్టెఁ బూర్తిగా
వంచినదాక, నేమరక పాయక ప్రాపుఁ దొలంగిపోక సా
ధించుము; లేనిచో నదవదించుచుఁ బు మీ మధుపాళి రేఁగినన్! ॥ 54

ఉ॥ నీ నెఱవాదితీరు గమనించిన, నిప్పటి రాజకీయపుం
దోనియ నేర్పుమై దరికిఁద్రోయఁగఁ జాలినదిట్టవంచు నా
మాసస మూఱటన్ గొనియె; మన్నుముదక్షిణ హైందవోర్విఁ-ట్రా
చీన పరిష్కృతిన్ బొరుగు చేతులు దాఁకిన మచ్చు వాయఁగన్॥ 55

ఉ॥ ఒక్కటిమాత్ర మేమఱకు; మూఁదరఁగొల్పు పరాశ్రయంబునఁ
గ్రుక్కలుమింగి, దేశరమఁగోరి తపించెడు నీదు తండ్రి; నీ
మొక్కలమెంచి, యీ యవనభూపులు పైకొనిరన్న నెప్పు దే
చిక్కులుమూఁడునో? కనులు చేద్వఁడఁ గాటుక దిద్దు టొప్పునే! ॥ 56

చ॥ మెలపరి దంటపై యెదరు ప్రింగుచు, నంతటఁ గన్ను వెట్టి నీ
తలఁపు జయింపు; మిందనుకఁ దాల్చిన నాబరు విప్పు నీ పయిఁ
నిలిపితిఁ; దండ్రికిఁ బ్రజకు నీకును నుత్తరవాది వౌచు, దో
యిలిసరి విత్తులఁగొలిపి, యిండ్లను బండ్లను బంటఁ గొల్వుమీ!॥ 57

మ॥ శివజీ! నాతుదికోర్కి, నీవు వితత శ్రీశాలివై ప్రాజ్య హైం
దవసామ్రాజ్యము నేలునాఁడు సవరత్న స్వర్ణ సింహాసనో
త్సవముఁ దీరిచి, దీవనల్ గురిసి మోదం బందుటే! నాఁటివై
భవ మీకన్నులు నోఁచెనే! యిపుడు సంభావింతు నాకోరికఁ!॥ 58

తే॥ అనుచు దాదోజీ శివరాజు నంక పీఠిఁ
జేర్చి, వంచిన శిరముపైఁ జేయి జేర్చి,
చిత్తమున నిండి కన్నులఁ జిందు హర్ష
శీకరమ్ములఁ బట్టాభిషిక్తుఁ జేసి ॥ 59

సీ॥ బహువిధోపాయన పాణులై తమయాజ్ఞ
వలచు సామంతమండలముఁ జూపి, –
సేవకుఁ డాదిగా సేనాధిపతిదాఁకఁ
గలుగు నుద్యోగివర్గములఁ జూపి,
హస్త్యశ్వ రథ పదాత్యాదిక చతురంగ
భరిత రాజ్యాంగ సప్తకముఁజూపి,
నాగర పౌర జానప దాటవికు లాది
తనయేలుబడిఁ బ్రజాతతినిఁ జూపిఁ,

తే॥ "ఇదియ శివరాజ! నీదు పైతృక ధనంబు
నీవు మనుపగా బలుపొంది, నిన్నుఁ గొలువ
వేచియున్నది: ధర్మోపవీత దీక్ష
నరయుమీ!" యంచు సర్వస్వమప్పగించె ॥ 60

ఉ॥ పండిన తెల్వితోఁ గమియఁబండిన స్వానుభ వాత్మ శక్తులన్
నిండిన చూపులన్ గనులనిండు ముదశ్రులు నిగ్గుదేరి యీ
రెండలుగాయ, తెప్పసొగియించి శివున్ మొగమంటఁజూచి, పూ
జ్యుండగు ఖాండదేవు చరమోదితముల్ వెడలించె నీగతిన్ ॥ 61

తే॥ "నిజము, శివజీ! భవాని విన్పించుపలుకు
నిజము; తనకుఁదానది తోఁచు నేఁడొ రేపొ!
అఱగొఱలు దీఱినవి నాకు: హైందవోర్వి
నుదయశోణిమ వెలుఁగుచున్నది కుమార! ॥ 62

శా॥ నాకై సేయఁగ నేమియున్ వలవ, దన్నా! భారతక్షోణికా
రాకుల్ దుల్లఁగ లేఁజివుళ్ళ రమణీయంబైన కల్పాగమం
బై కల్యాణము లందగించవలె; నీ యౌదార్య మెందున్ వసం
తాకల్పమ్ములఁ గప్పఁగావలెఁ, గుమారా! యింత కాంక్షించితిన్॥ 63

చ॥ 'ఒకపరి ఖాండ దేవుఁడు గురూత్తముఁ డీ శివరాజు' కంచు, మా
మకచరితంబు నీ విజయమంగళ నాటక పూర్వరంగ మౌ
టకుఁ దగె; నాయకుండు ప్రకటంబుగ రంగము నెక్క సూత్రధా
రకుబలె భూమికాంతర పురస్కృతికై తెఱచాటు కేఁగెదన్॥ 64

మ॥ శివజీ! నా కరణీయమెల్ల సమసించెన్, మేను జీర్ణించె: నీ
యవతారమ్ము ముగింతు; నీ హితముఁజేయన్-జేతనామాత్ర జం
తువనై నీవెనువెంట నుండెద; గురుండున్ మంత్రియై నీకుఁ గా
ర్య విధానం బెఱిఁగింతు; బ్రాహ్మణుఁడ నై యాశీస్సులన్ బోసెదన్॥ 65

ఉ॥ #ఏమఱఁబోకుమీ! సుర మహీసుర గో మత దేశ రక్షః సుం
తేమఱ బోకు నీ హితము నెంచి తపించెడు మాతృదైవః మెం
దేమఱఁబోకు నీ మదిలయించిన నీ కులదైవతమ్ముః వ
త్సా! మఱపించు నెట్టితెఱఁగైనను నేమఱఁబోకుమీ నిర్జ్ఞా! ॥ 66

తే॥ అదరు బెదరును లేని నెమ్మదినిఁ బొదలి
హైందవ జగమ్ము నీకు దోడౌనుగాక!
భరతమాత దీవనపూలు గురియుఁ గాక!
గెలువు మీ వత్స! నేనింక సెలవుఁగొందు!"॥ 67

చ॥ అను తుది మాట లొండొకటియై, కనుఁగొల్కుల నీటిబుగ్గ తో
మును కొని జాఱు చుండ, శివు మో మెడఁబాయని నిల్చుచూపుతోఁ
గనుఁగవ మూసె నస్తమయకాల రవింబలె ఖాండదేవుఁ;డా
ఘనుఁ దలపోసి రెల్లరును గన్గవదోయిట నర్ఘ్య మెత్తుచుఁ॥ 68

చ॥ కవిసిన చిమ్మచీకటి జగమ్మునెఱుంగని తత్కుటుంబమ్ముఁ
దవిలిన నెవ్వగఁబనవు తల్లినిఁ దక్కినవారి నూఱడిం
చి, నగనడంగి సొమ్మసిలు చిత్తముఁ దేకువ నూలు కొల్పుచుఁ
శివపతి నిర్వహించె గురు శిష్యవిధిఁబరలోక సత్క్రియల్॥ 69

"He (Dadoji) exhorted Shivaji to look after his family and

శివాజీ చాకణు, సుపా సింహగడము, పురందరు లోఁగొనుట

ఉ॥ కొన్ని దినంబు లిట్టు లోనఁగూడిన కాఱియఁ బాయఁజొఁపి, కై
క్రొన్న విభుత్వమం దదనుగొన్న పనుల్ దగనిర్వహించి, యా
సన్న హితానుయాయి జనసమ్మతి మంతనమాడి, చేయఁగా
నున్న సదుద్యమంబుఁ దలయెొద్దుచు ముందుకుఁ ద్రోయ నున్నెడన్॥ 70

ఉ॥ "జాగిరు రాబడిన్ నిలువసల్పిన రొక్కముఁ బంపు" మంచు, షా
జీ గురు ఖాండదేవునకు సేవకులన్ మునువోలెఁ బంపె; న
వ్యాగమ రాజ్యకార్య ఘటనాతురుఁడై శివరాజు ముందు బా
గోగుల నాకళించి, సమయోచిత ముత్తరమిచ్చె నీగతిన్॥ 71

మ॥ "మన దాదోజి గతించె; జాగిరు పనుల్ మాకెందునన్ గ్రొత్త; లీ
మన సామంతులరీతి యెట్లవునొ! సమ్యగ్భాండమా లేదుబీ మా
పని సేవా చతురంగసంపదలఁ గూర్పన్ దీర్పనై యుండెఁ; గా
వున మీరే యొక కొంత పైకమును బంపుం డేము కాలూఁదఁగన్"॥ 72

చ॥ అని బదులిచ్చి సేవకులనంపి, నిజోద్యమ సాధనైక దీ
క్షను దనయేల్బడిన్ గలుగు జాగిరుదారుల దుర్గనాథులన్
దన యధికారముద్రిక గొనన్ – దన యుద్యమ మామతించి కై
కొనఁ బిలిపించె; నందఱును గూడి భజించిరి స్వామి భక్తులై ॥ 73

సీ॥ ప్రాంత 'చాకణు' దుర్గపతి, 'ఫిరంగోజి న
ర్సాళా' యనెడు మహాసత్త్వశాలి,
దాదోజి శివునకుఁ దండ్రి జాగిరు లప్ప

---

dependents and expressed a cordial wish for his happiness and glory and the fulfilment of his noble vow to inaugurate a new state for the protection of cows and Brahmins and the higher glory of its religion". P. 81. N. 3. TAKAKHAV.

గించినవిధ మాలకించి, తాను
సముచితోపాయ నోత్తమ లాంఛనములొప్పc
జనుదెంచి రాజ దర్శనము సేసి,
తండ్రి కాలమునుండి తమచేతనున్న దు
ర్గాధిపత్యము భక్తి నప్పగించె;

తే॥ స్వామిభక్తి కి ధార్మిక స్థైర్యమునకు
గుఱుతుగా నున్న యతని సద్గుణము మెచ్చి,
గారవమునిచ్చి, పూర్వాధికార మిచ్చి,
చనవుc బెనయించి శివవిభుం డనియె నిట్లు॥ 74

ఉ॥ "చాకణ దుర్గ నేత నరసాళ్వకు లుండు 'ఫిరంగజీ' – పరా
నీకము లొడ్డనేనియు గణింపని శూరుcడు, స్వామిభక్తి యుగ్ర
దేcకువ తెంపుగలుగు ధీరవరుం"డని, ఖాండదేవుcడే
మా కెఱిcగింప వింటిమిసుమా! భవ దున్నత వర్తనంబులన్॥ 75

మ॥ ఒక దుర్గాధిపతిత్వ మిచ్చుటయ గా, దో వీరశార్దూల! మా
మక రాజ్యంబున నాల్గుమూలలc జరింపన్-బెంపు సాధింపc బూ
నిక మీపైc గల; దేను హైందవధరా నిర్ద్వంద్వ సామ్రాజ్యమా
లిక యర్పింతు భవాని; కచ్ఛమణు లోర్మిమీరు గూర్పన్ వలెన్॥ 76

తే॥ చిర తపోభూమి శివనేరు శిఖర మెక్కి
యాడు 'మొగలు బావుటా నూడc దీయు;
మిదియసుమ్ము – నీకునునాకు మొదటికాన్క;
శూరుcడా! పొమ్ము, జయముతోc జూడరమ్ము"!॥ 77

చ॥ అని సరదారులెల్ల 'రిదియౌ' నని మెచ్చఁగ ముచ్చటించి, యా
తని నుచితాంబరాభరణ దానములన్‌దనివొందఁ జేసి, యె
య్యన సెలవిచ్చి పంపి, తదనంతర కార్యవిధాన ధోరణీ
సునిశితుఁడౌచుఁ, దన్గొలువఁ జూడని వారలజాడలన్ గనెన్ ॥ 78

సీ॥ సవతితల్లకి నన్న, షాజీమఱంది, 'బా
జీమోహితే' సుపాక్షితివిభుండు,
తనయాన కొగ్గఁజూలని రీతి – నతనివ
ర్తనముచే నెఱిఁగియుఁ గినుకమాని,
తగిన మర్యాదఁ 'బందుగువిందు గుడువఁగా
విచ్చేయు' మని వానిఁ బిలువనంపి,
యప్పటి రాజకీయములెల్ల వినిపించి
మన్నించి బోధించి మందలించి,

తే॥ యెంత సెప్పిన విన కుడాయించు నతని
సర్వధనముల మున్నూరు వార్వములను
గోశమునఁ జేర్చి తగు సేవకులను దోడు
పనిచి, 'బావను జూడఁబొ' మ్మనుచు విడిచె ॥ 79

ఉ॥ ఈ విధి దోరణా గడము నేల్కొని, చాకణుఁ జేతఁ బట్టి, సు
పా విభు దోలుచున్, శివ నృపాలుఁడు సింహగడమ్ము లో గొనన్
భావముఁ గొల్పి, తాఁ జతురుపాయములన్ నడిపించు దంట యౌ
గావున దుర్గనాథుమదిఁ గైకొనె, రొక్కము లాస గొల్పుచున్ ॥ 80

తే॥ అచటి యావన సేనాధిపతి – నవాబు
పనుపుఁ గొనియున్న వాఁడు దవ్యమున లొంగి,
యనువుగా సింహగడదుర్గ మప్పగించి,
తనకుటుంబముతోఁ గూడఁ దరలి చనియె॥ 81

సీ॥ ఘన పురందర దుర్గమును 'నీలకంఠ హై
బత రావు' పాలించు : నతడు ప్రజలఁ
గరుణింపఁడని, యొక కారణంబునఁ దన
నెలఁతనే త్రుంచెన న్నింద గలదు;
మరణించె నతడు : కుమారులు ముప్వ రా
గడమునేల్బడిఁ బెనంబడుచు నుండి:
రం దగ్రసుతుఁడు పురందరదుర్గాధి
పతి యౌచుఁ దమ్ములఁ బారనడచె:

తే॥ ననదలై వారు శివుని సాయంబుఁ గోర
నచటి విధమెల్ల శివవిధుం దరసె నిట్లు
"తండ్రివలె వీరు వ్యర్థు, లాదరము లేదు
ప్రజకు వీరిపై: నదిలేని ప్రభుత యుఱవె! ॥ 82

ఉ॥ వీటిడి యన్నగాని, వెఱవీఁగిన తమ్ములుగాని చల్లఁగాఁ
దీరుపఁజాల రేల్బడి: మర్దిఁగమనించు నవాబు మెల్లఁగాఁ
దూఱకపోఁడు దీన : నిటు దూరమునఁగల చిక్కు ప్రక్కలోఁ
జేరిన వీరికిఁమనకుఁ జేటగు, నిట్టిది మాన్చు టొప్పదే !॥ 83

మ॥ మనజాగీరులఁ దూర్పుమండలము లోనుఁసైన్యముల్ నిల్పఁజా
లివ దుర్గంబులు లేవు: శత్రువులఁ దూలింపంగ దుర్గాశ్రయం
బనురూపంబు ; పురందరం బొకయసాధ్యంబైన దుర్గంబు: దీ
నిని వీరిఁమనవైపు చేర్చుకొని సంధింతుఁనిజోద్యోగముఁ" ॥ 84

చ॥ అని తలపోసి, వారి కొఱకై పయనంబును వెల్లడించి, న
మ్మిన సుభటాళి తన్నను గమింపఁ బురందర దుర్గమేగి, య
య్యనుజుల నగ్రజుఁగలిపి యందఱకుఁ దగుమాటలాడి, నె
మ్మనము కలంకఁబాప సుకుమారముగా శివభూపుఁడిట్లనెఁ॥ 85

శా॥ "అన్నా! దుర్గవిభుత్వ మేమి సుఖమా? యుద్ధానికై మీరు మీ
కన్నుల్ గ్రుచ్చుకొనంగ నేల? పెరపోకల్ పోయి, ప్రేమామృత
స్విన్నంబౌ నొక మాతృగర్భమును విచ్ఛేదించి, దోయిళ్ల న
న్నన్నా! నెత్తురుద్రావనేల? మనలోనా యిట్టి పోరాటముల్? ॥ 86

చ॥ సమయముఁజూడుఁ-డొక్క పిడుచఁగబళింపఁగ వేచియుండె దే
శము సకలమ్ము యావనవిశాంపతి కేతన; మీ కుటుంబవై
రము లిటువైపు రేఁగినఁ, బరస్పర విశ్లథ సంధిబంధమై
సమయదె జాతి నీతి మత సర్వధనమ్ముల హైందవం బికఁ? ॥ 87

ఉ॥ ఈ విపరీతమెల్ల మదినెంచి తెగింపుచు, నే స్వదేశల
క్ష్మీ విజయోద్యమంబుఁ బరికించితి నీగతి; నొక్కఁ డెవ్వఁడే
మోవఁగరాని భారమిది; ముందల యొడ్డుచు, మీరు మేముఁ
బ్రోవులు త్రాళులౌచు, బలుపుఁగెలుపుఁ గొనఁదొడ్డదన్వలెఁ ॥ 88

మ॥ 'ఇది యేదో కడుదుర్ఘటంబు, తరమౌనే దీని సాధింప' నం
చెదమాఱఁ బనిలేద; యన్నిటికి నేనే ముందుగానుందు: నా
యదుపుంగూడ ఘటింతు దుర్గమున సైన్యంబింత కాపుంచి: యే
తొదలే కేలుఁడు మీరు మీధరణి, కందుఁ గొందుమీసాయముఁ॥ 89

ఉ॥ ఇందు వసించి ప్రాంతముల నేలెడుఁగా కితఁ డగ్రజుండు; మీ
కుం దగుజాగి రిత్తుఁ గయికొండు :మదుద్యమమందు మేలుచే
యంది, పురందరమ్ముగడమందలి నాబలఁగమ్ముతో స్వరా
జ్యేందిర పెంపు సేయుఁ డిదియే మనకుఁగరణీయమై తగుఁ" ॥ 90

చ॥ # అని వచియించి, వారు హితులై భజియింపఁగ-నందుఁ దమ్ములఁ
దనకొలువందుఁ జేర్చి యుచితమ్మగు జాగిరులందఁజేసి, య
న్న నచటి ప్రాంతభూములకు నాయకుఁ జేసి, పురందరమ్ముపైఁ
దనదుపతాక నిల్పి, సుహితక్రముఁడై శివుఁడేఁగె వీటికిన్॥ 91

సీ॥ పూనా సుపా యిందపూరు బారామతి
నా నొప్పు నాల్గుమండలములైన
తండ్రి జాగిరులందుఁ దనయేలుబడి నిల్పి,
ప్రాంతదుర్గములు లోఁబడఁగఁ జేసి,
యాదిలుషాహి రాజ్యమునంటు దొలఁగించి
సర్వాధికారమ్ము సాగఁజేసి,
కాల్బలంబును దురంగబలంబు నెసకొల్పి
యాయుధసామగ్రి నలవరించి,

తే॥ యైకమత్యంబు ప్రభుభక్తి యమరఁ-బ్రజలు
తనకుఁ దోడ్పడునుత్సాహ మెనయఁజేసి,
భట సుహృత్కోశ దుర్గాది బలము వెలయఁ
బ్రథితుఁడై స్వోద్యమము శివప్రభుఁడు నడిపె ॥ 92

The Naick's retainers. "all faithless and disorderly Men", were expelled and a Mavle garrison was placed there by Shivaji.
Page 40. V N. SARKAR
The three Naick brothers got the heriditory watan (the eldest brother Nilo Nilkanth had the senior rights) of Naickship and Inam villages. It was settled that they should remain below the hill and serve the king.
Page 167. 'SHIVA DIGVIJAYAM' SABHASAD.

శివాజీ మతభక్తి - తుకారాముని యుపదేశము

ఉ॥ దైవము సాయమై యమృతధారలు వోయఁగ, రాజ్యలక్ష్మికిన్
జేవలు గూర్చినట్లె మత సిద్ధికి ద్రోవలు దీసి, పాదులన్
దీవలఁబెంచు మాలకరి - తీరున నాత్మమతంబుఁ బెంచె మే
ధావి శివుండు, సాధువులు తన్మతబీజము లెందు నాటఁగన్॥ 93

సీ॥ పాండురంగని సేవ భవబంధ మూడ్చు పా
వనుఁడు తుకారాము భక్త వరుఁడు,
విజ్ఞాన కిరణ వివేచిత సదసత్ప
దార్థతత్త్వుఁడు రామదాసయోగి,
భారతామ్నాయంబు వ్రాసి ధర్మపథంబు
నెసకొల్పు భక్త ముక్తీశ్వరుండు,
ప్రజలలో భక్తి తత్పరత జాతీయభా
వముఁ గూర్చు వామన పండితుండు,

తే॥ మొదలుగా సాధువులు శివపూన్కినెఱిగి,
యల మహారాష్ట్ర మన్నిమూలలను దిరిగి,
స్వమతసందేశ మెల్లెడఁ జాటుచుండి,
రమృతములు వాఱ - భక్తి గేయములు మీఱ ॥ 94

చ॥ తనదు మహోద్యమంబు సుహితక్రమతన్ వెలయించి, భక్తి బో
ధనముల సంఘశక్తి వితతం బొనరించు మహాత్ము లా తపో
ధనులను బిల్వఁబంచి, సముదార సపర్యల సత్కరింపుచున్
ఘనుఁడు శివప్రభుండు సమకట్టె నఖండ మతపచారముల్॥ 95

తే॥ ఒక పరి, మహానుభావుఁ డనూనభక్తి
పరిణతుండు 'తుకారాము' – తెరువువెంటఁ
బ్రాంత 'లోహదుర్గముఁ' జేరవచ్చు టెఱిగి,
భక్తి గదురఁగా శివుఁడిట్లు వార్తనంపె ॥ 96

సీ॥ "మా 'పునా'ప్రాంత 'దేహూ'పట్టణము నీకుఁ
బురుడు దీర్చుటఁ బుణ్యభూమి యయ్యె,
సాంద్రోదపూర మీ 'యింద్రాణి' యలలలో
నీ భవ్యకవిత ధ్వనించుచుండె,
నాబాల గోపాల మన్నినోళుల నీ 'య
భంగ' గేయము లూట బాఱు చుండె,
బందెమ్ముఁజఱచి మా పాండురంగస్వామి
నీగీయుగీటుల నిలిచియుండెఁ,

తే॥ దొంటి ధ్రువుభక్తి ప్రహ్లాదు దొడ్డతనము
నీదునీడల నిజముఁ గాన్పించుచుండెఁ,
బరమపురుషా! శివాజీ మీ పాద సేవ
వేచియున్నాఁడు మిముఁ దొంగిచూచు కనుల॥ 97

తే॥ అనుచు లిఖియించి, బహువిథోపాయనముల
రాజ లాంఛనమ్ములఁ దుకారాముఁజేర్చె;
భక్తి భాండారమున లోటువడని యతడు
కాన్కలంటక యిటు లొక్కకమ్మవ్రాసె ॥ 98

మ॥ "శివరాజా భవదీయ భక్తి వినాయశ్రీ మోదముం గూర్చె నా
కు; విధేయుండవు మాతృభూమిఁ గొలువన్; గో దేవ భూదేవతో
త్సవ సంధాతవు; దర్శనమ్మడుగు నీ తాత్పర్యముం ద్రోయరా;
దవు నైనన్ మరి యొండు వల్కెదఁ, గుమారా! వేఱుగాఁబోకుమీ!॥ 99

ఉ॥ కాలము చేరువై, గహన కల్పము సంస్కృతి దూరమై; దయా
శీల శమాది మానసిక సిద్ధులతో పొరాంతరము, శ్రీ
లోలుని దివ్యమూర్తి యవలోకన చేయఁగనున్న నాకు భూ
పాలుర కొల్వులేల? పటు భాగ్యము భోగ మదేల పుత్రకా!॥ 100

ఉ॥ బూటకమాడి రంగులను బూయుచుఁ దీయుచు, రాజకీయపు
న్నాటకరంగ మెక్కుటలు నాకు రుచింపవు తొల్త నుండిబీబా
హోటముగా మురారి చరణాబ్జ మరందము లాను తేటినై
పాటలు పాడుకొంచుఁ, జొరఁ బాఱుదుఁ బుణ్య సరి ద్వనంబులన్॥ 101

ఉ॥ కావున నాయనా! బయలుగాలికి వేచిన నన్నుఁ గొల్వకుం
దే వల; దెందు నేఁ జనిన నీకును నీ ప్రజ కాయురున్నతి
శ్రీ విభవంబులన్దలఁతుఁ; జేరుము నీ విక రామదాసు; మే
ధావి యతండు కృష్ణపరతత్త్వము పార్థునకట్లు నీ కగున్ ॥ 102

ఉ॥ మావలె నీవు నిశ్చలసమాధుల దైవ పదద్వయీ రహ
స్సేవలఁ గాలముఁ గడపఁ జెల్లదు : బల్లిదు లైన వారిచే
నావిలమౌ జగంబు నరయన్రవివంశమునన్జనించు ల
క్ష్మీవిభు నంశ మీవు; తెలిసెన్జుమి మాకిది సాధుబోధలన్! ॥ 103

ఉ॥ క్షత్రియ మౌళి వౌట నయశాస్త్రము శస్త్రముఁ గేలఁబూనుచున్
బాత్రులపాత్రులౌ జనులఁ బాలన సేయఁగఁ బారఁదోలఁగా
సూత్రము నీకుఁ జెల్లినది; చూడుము శక్తులు మూఁడుఁ గల్పి; తౌ
ర్య త్రిక మేళనం బగుఁగదా పరిపాలన సంగతశ్రుతిన్ !॥ 104

ఉ॥ హైందవధర్మ మిప్పుడు నిరాశ్రయమౌచుఁ, బరాధికార వి
స్పందితమయ్యె; సాధు బలసంహతి చాలదు; క్షత్రి యోచిత
స్పందన మెక్కి లావు వెరవంది కడిందిగ మోహరించి, దా
నిం దిటవందఁ జేయు, మిది నీవిధి; తక్కినవెల్ల వేడుకల్ ॥ 105

తే॥ కనులు మూయించు ధర్మచింతనముతోడఁ
గడఁగు కార్యమం దేమఱ పడఁగ వలదు;
వలదు నను గూర్చి తలఁపు, నే సెలవుఁ గొందు;
శివపతీ! నీ కభీష్టార్థ సిద్ధి యగుత!" ॥ 106

చ॥ అని లిఖయించి యుత్తరము నంపుచు, నాదరమార దేవతా
ర్చనమునఁ బూలు కుంకుమ లసత్తులసీదళమాల కమ్మతో
ననిచె; శివుండు భక్తి మెయి నన్నిటిఁ గన్నుల నొత్తికొంచు, మౌ
ళి నుదుటఁ బేరెదన్నిలిపి : లేఖ బఠించి సముత్సుకాత్ముఁడై ॥ 107

ఉ॥ "ఆమును గామమ్మదొలఁగినట్టి మహాత్ములు గారొకో తుకా
రాములు! నేఁడు నాయెడకు రారననేటికి – వారు సచ్చిదా
రాములు! తన్ని దేశము తెఱంగున ధీనిధి రామదాసు నా
స్వామిగఁ గొల్తు: గొల్తునిరపాయ పథమ్ముల దేశభాగ్యమ్మ॥ 108

చ॥ ఇది యొక దైవశాసనమ :యిప్పటి పెద్దల కెల్ల సమ్మతం
బిది యగు టేర్పడెన్; స్వజను లెల్లరుఁ దోడ్పడుచుండి రిందు: న
భ్యుదయము దోఁప దుర్గచయ మొండొకఁడై మనచేతఁ జిక్కె : నీ
యద నుడివోని తెంపు తిరమై, పరమండల మాక్రమించెదన్"॥ 109

❀ శివాజీ సైన్య సన్నాహము - ప్రథమ దండయాత్రా విజయము ❀

చ॥ అని తలపోసి, దైవపరమౌరతి దేశపరమ్ముగాఁగఁ జే
కొని, గరుపాటు డెందమునఁ దలమీఁ దెడు పొంగు ద్రింగుచున్
ఘనతర కార్య నిర్వహణ కర్కశుడై శివరాజు సర్వసా
ధన చతురంగ సైన్యసముదాయముల్ సమకూర్చె నత్తఱిన్ ॥ 110

ఉ॥ ఆదర మింతచూపని పరాశ్రయణమ్ము దలంచి, తండ్రిమ
ర్యాద హితమ్ముఁజూపు శివరాజు పరామరికన్ గ్రహించి, ని
త్యోదయ మందుచున్న స్వమతోద్యమముం దలమోసి చేరి - రా
యా దెసనుండి పెక్కురు సహాయులునై శివరాజు కొల్వునన్ ॥ 111

ఉ॥ చేరిన వారి ధీబలము శీలము సాహస విక్రమ క్రమో
దారత సత్కులీనత మత స్థిరరక్తియు దేశభక్తి యున్
గౌరవ మాది యోగ్యతలు గన్గొని, యర్హ పదంబులిచ్చి స
త్కారములిచ్చి, యంద అవధానమునన్ దనుఁగొల్వఁ గైకొనె॥ 112

సీ॥ బ్రాహ్మణోత్తములు, - నీరాజి దత్తాజి య
ణ్ణాజి రావ్ జీ రఘునాథపంతు;
ప్రభు వంశ భవులు, - మురారిబాజీ ప్రభుం
డాజిదుస్సహుఁడు బాలాజి యవజి;
మావళా జాతి సంభవులు, - నేతాజి యే
సాజి సూర్యాజి సాంభాజికవజి;
స్వకుల బంధువులు, - నింబళుకరు, మోహితే,
మోరేలు, యాదవ, ఘోరపటులు,

తే॥ నాదిగా వీరయోధు లేకైకశూరు
లనుపమ త్యాగశీలు రేకాంతహితులు
దేశకల్యాణ సిద్ధ్యంత దీక్షఁ బూని,
శివపతినిఁ గొల్చిరార్త్విజ్య మవధరించి ॥ 113

సీ॥ ఆబాల్య పరమాప్తుఁడగు 'శ్యామరాజపం
తును' మహామాత్యుఁగా నొనర జేసి,
దీపితోత్సాహు 'మోరోపంతుపింగళే'
నఖిలసేనాధినాయకుని జేసి,
'బాజీ ఫసల్క' 'రబ్బాజిసోన్ దేవుల'
బహిరాక్రమచ్చమూపతులఁ జేసి,
'నేతాజి' 'నేసాజి' నాతత మావళా
తురగ పాదాత నాథులను జేసి,

తే॥ 'సూర్యజీ' 'తానజీ' యను శూరవరుల
జంటఁ బాయని యంగరక్షకులఁ జేసి,
యనఘు 'దత్తాజి' రాజగృహాధికారి -
నాంతరంగికు "బాలాజియవజిఁ' జేసె ॥ 114

తే॥ దక్షిణోత్తర కొంకణ ధరణి యందుఁ
బ్రాంత భూముల నికట దుర్గములయందు
నల బిజాపురరాజ్యమం దన్ని యెడల
వేగు నడిపించి, యచటి బాగోగులరసె ॥ 115

చ॥ ఇటు శివరాజు సన్నహన మెల్లను బూర్తి యొనర్చి: కార్యలం
పటుఁడయి యొక్కనాడు హితవర్గముతో సచివాళితో సము
ద్భట నిజ వీరయోధ సముదాయముతోఁ బెనుకొల్వుదీర్చి, మీఁ
దటిజతనమ్ము వారియెడఁదర్పబురికొల్పుచు నిట్లు వాకొనెన్॥ 116

చ॥ గరువపు దేశభక్తిఁ దుదికాఁకలఁదీరిన యోధులార! దు
ర్ధరమగు నొక్క కార్యమున దైవము పూనిచె మిమ్ముమమ్ము; న
ధ్వరములకన్న దుశ్చర తపంబులకన్నఁ బవిత్ర మిట్టిసం
గర: మిట దాస్యమోక్ష ఫలకాంక్షులమై, తెగి పోరగావలెన్॥ 117

చ॥ మత మొక దొడ్డసాధనము మర్త్యు లిహమ్ముఁ బరమ్మునొందః సు
స్థితిఁ గలిగించు దానికి స్వతంత్ర విభుత్వము: దాని ప్రాపగున్
మత : మిటు రెండు నొండొకటి మన్పెడు - నిష్టు పరాధికార దు
ర్గతము మతమ్ము నోమఁదగుగాదె ప్రభుత్వముఁ జేతఁబట్టుచున్॥ 118

చ॥ ఒకసులతానునో ప్రభువునో పదమంటి విభుత్వ మందు కో
రిక తగ: దట్లు రాజ్యముభరించుట - బిచ్చపుఁగూడు స్వర్ణపా
త్రిక నిడు కొంటగాదె? బెదరిం పులఁ బోని స్వత స్వతంత్ర జీ
విక మననైన నింద్ర పదవిన్‌గొనుకంటె సుమాళమే యగున్॥ 119

ఉ॥ 'ఈ యవనాధిరాజ బలమే యిల నేలఁగఁబోలు' నంచు దీ
ర్ఘాయువుఁబోసి ముద్రయిడిరా? యదిగాదు-బలోద్యమైక పా
ధేయులచేతిసొమ్మిది: విధేయములై మనభాగధేయముల్
డాయకపోవునే పెనుకడంకమెయిన్‌మొనకట్టి నిల్చినన్? ॥ 120

ఉ॥ కావునఁ గార్యసిద్ధిఁ గొఁనఁగాఁ దలఁకన్ బ ని లేదు; సాహస
శ్రీ వెలివోని యిందఱము చేరితి మీఘనకార్యమందు; స
ర్వావయ వాభి రామ చతురంగ బలమ్ములు నిండియున్న; వీ
యావన రాజ్య మెల్ల సుడియన్ గయికొందము దండయాత్రలన్ ॥ 121

మ॥ మన జాగీరుల చుట్టు నీ యవన సామ్రాజ్యంబులే ముట్టి పై
కొనియుంటన్, రిపు మధ్య మొప్పు;దొక దిక్కున్ మెట్టిలోఁ గొంద - మె
ట్లన : నీపశ్చిమవార్ధి హద్దుగొని, సహ్యక్షోణి సర్వంబు లోఁ
గొనుచో వెన్నుబలంబుగల్గు, బయిమార్కోవచ్చుఁ బార్శ్వంబులన్॥ 122

సీ॥ మన కుత్తరంపుదిక్కున మొగలు విభుత్వ,
మది బలిష్ఠము, దాని నంట రాదు;
ప్రాగ్దక్షిణముల దూరపుమేర బయలౌట
నట బిజాపుర రాజ్య మనువు గాదు
నైరృతిమూల నర్ణవపుటంచుల నున్న
'సిద్దీల' రాజ్యంబుఁ జెనకఁగూడ,
దటు వైపు 'కళ్యాణి' – యిటు 'తాళ' 'గోశాల'
లదిమి, పశ్చిమ మెల్ల నాక్రమింత :

తే॥ ముందుఁ గల్యాణి క్రొత్తగా నమరుకతనఁ
జక్కఁ బఱుపరు దాని బిజాపురీశు :
లచటి యధికారియును రోగియౌ నవాబు
నరసికొను చుండు – నట బిజాపురమునందె ॥ 123

చ॥ ఉరియుచునున్న దీకరణి నుత్తర కొంకణభూమి; దక్షిణ
స్థిర 'యబిసీనియా' యవన శిక్షితమౌచు, మతాభిమాన ము
ష్కరమగు వారియేల్బడి గకావికలయ్యె: మతావమానపుం
దఱటుల మ్రగ్గు వారి యెడఁదల్ మన ప్రాపును దాపుఁ గోరెడుఁ॥ 124

తే॥ 'మీరు దండెత్తి వచ్చిన మేము కూడఁ
దోడుపడెద, మర్పింతుము దుర్గనిచయ'
మనుచుఁ బంపుచున్నారు రహస్యవార్త
లచటి మనమహారాష్ట్ర దుర్గాధిపతులు॥ 125

ఉ॥ కావున దీని గెల్చుటనఁగాఁ గడుఁజల్కన : తజ్జయంబుతో
యావనసేన లీవలకు నావలకుఁ జనుదారి బద్ధమౌఁ :
ద్రోవలు లేని యీ నెలవుఁ ద్రొక్కినచో – మనచేతి బొమ్మలే
కావలెవారు, 'త్రాహి' యనఁగావలె, నీ గతి లోఁగొనఁవలెఁ ॥ 126

ఉ॥ లెండిఁక శూరులార! కదలింపుఁడు సేనలఁ: నడ్డమౌచు బ్ర
హ్మాండము లొడ్డుగాక వెఱఁగందకుఁ:డంతటఁ గన్ను వెట్టి నే
నుండెద నండగాచి, పయినున్నది మాత భవాని; మీర లు
ద్దండులు, మీవడిఁబగఱదండులు బెండులు గాక నిల్చునే! ॥ 127

తే॥ శూరపుంగవుఁ 'డబ్బాజిసోన దేవు"
'బాజి'మొదలుగా సేనాధిపతులు గొలువ
వెడలుఁగాక మోరోపంతు పింగళుండు!
విందు లిడుఁగాక మనసిచ్చి విజయలక్ష్మి! ॥ 128

చ॥ మఱియొక మాట, - మీ రహితమర్దనులై చనునప్పు డెచ్చటఁ
ద్వరపడి పేదసాదులకుఁ జైరులకుఁబతిదేవతా జనో
త్కరమున కాలమందలకు దైవత భూసురకోటి కెట్టి దు
శ్చరితము సల్పరా, దొరులు సల్పిన సైఁపఁగరాదు చూచుచుఁ!॥ 129

తే॥ ఇదిసుమీ దైవశాసనం, బిదియచూవె
రాజశాసన : మిది దాఁటరా దెవండు
ధీరచరిత మహారాష్ట్ర దేశమాత
దొడ్డకాన్పుల = గజమైన దోమయైన!" ॥ 130

చ॥ అను శివరాజునుద్ధురపటానతి వార్షుక మేఘు నిస్వనం
బున వెడలంగ, నుత్సుకత ముట్టి చమూపతులందఱు జయ
ధ్వనులు ప్రతిధ్వనింప గరవాలముఁబట్టి జొహారువెట్టి, యొ
య్యన సెలవందుచుఁ వెడలి రాహవ దోహల సాహసంబులఁ॥ 131

తే॥ బహుళ శస్త్రాస్త్ర సాధనోద్భటత మెఱయఁ
దరలి చతురంగబలము దొంతరలు గొనఁగ,
బారులను దీర్చి సేనాధిపతులు నడువ,
దండు నడిపెమోరోపంతు గండుమిగిలి ॥ 132

ఉ॥ ఆ నిరపాయ సైన్యము లనంతములై యుపనద్యు పేత గం
గానదివోలెఁ బొంగి : గిరి కానన పత్తన దుర్గవర్గ శా
ఖానగ రాదు లెల్ల మునుఁ గ్రఁ గొ నుచుఁ జనుచుండ, నందు నెం
దే నొక యడ్డులేక భజియించె జగమ్ము శివప్రభుత్వముఁ॥ 133

తే॥ రోహిడ' 'త్రికోన' 'కాంగారి' 'లోహగడము'
'రాజమచి' మున్నుగాఁగ దుర్గముల పతులు
ధన కనకరత్న వస్తు వాహనము లాది
కాన్కలిడి కొల్చి రాత్మ దుర్గముల నిల్చి ॥ 134

ఉ॥ కానుక వెట్టి నెయ్యమెసఁగఁ దమదుర్గము లిచ్చువారి స
మ్మానము మెచ్చి, రోసమున మార్కొ నువారి నడంచి దుర్గసం
తానముఁగొంచు, సహ్యగిరి దక్కొని, కొంకణభూమి మధ్యమ
స్థానము నాక్రమించె శివు సైన్యము లన్య దురాసదమ్ములై ॥ 135

శా॥ ఆరం బోరి జయంబుగొన్ననిజ సేనాధీశ వర్గంబుతో
మోరోపంతు వచించె, "నేఁటి విజయంబుల్ శ్రీ మహారాష్ట్ర రా
జ్యారంభంబున స్వస్తి వాచనము: లా యాదుర్గముల్ పట్టుచో
మీ రంకించిన తెంపు తేఁకువయు నెమ్మిఁ గూర్చె మాకెంతయుఁ॥ 136

ఉ॥ వాలుమగంటిమిఁ జికిలి వాటిన యాబలఁగంబు నెల్లఁ బైఁ
దోలుచు, మీరు మే మొకట దూఁకినచో నెదురొడ్డి నిల్వఁగాఁ
జాలునె యేక మైనను బిజాపుర రాజ్యము? లేనిపోని గ
గ్గోలిదియేల, యేల గజకోటి శశమ్ముల వేఁటలాడఁగఁ? ॥ 137

సీ॥ 'బాజీఫసల్కి' రేసాజియుఁ దోడుగా
'సబ్బాజిసోఁ దేవు' దరుల ముట్టి,
'కల్యాణి', 'మాహులి' గయికొంచు, సర్వమ్ముఁ
గొనవలె నుత్తర కొంకణంబు;
నటిసీనియనుల శౌర్య మడంప – 'రఘునాథ
బల్లాలు' 'నేతాజి' పట్టుగాఁగఁ
జని, నేను 'తాళ' 'గోశాల' లాది జయించి
కొనియెద దక్షిణ కొంకణంబు:

తే॥ చనుఁడు మీ" రనఁ, గల్యాణిజయము గొనఁగ
నడిచె నబ్బాజి బహుళ సైన్యములఁ గొనుచు:
'బోరు' కనుమలోయలు దాఁటి, 'పారు'కనుమ
దరులు వెడల మోరోపంతు దండునడిపె॥ 138

చ॥ మలయుచు సేన 'పారు' కనుమన్ వెడలన్ జన, నొక్క చారుఁడ
త్యలఘు జవంబునన్ దటిసి, "ఆర్య! బిజాపుర మేగెడున్ నవా
బుల ధనసంచయం బదిగో! ముంగలిగానట: దానివెంట నే
బలఁగము లేదు, కొంత పరివారము మాత్రము కాపువో యెడున్॥ 139

తే॥ అధికృతుండు 'మౌలా నాయహమ్మ' దనెడు
వాఁడు కల్యాణినుండియుఁ బంపె దీని"
ననివచింప, మోరోపంతు వినియు వినక
మునుపె రఘునాథబల్లాలుఁ దనియె నిట్లు॥ 140

చ॥ "తడయఁగరాడు: దీనిఁగొనఁ దప్పునుగా :దొక రైతు దీనఁ జే
ద్పడుటయు లేదు, దీని విడువన్ బనిలే" దని విన్నవింప,'బైఁ
బడు' మనె పింగళుం:డెలుక పైఁ బడఁ బొంచిన పిల్లివోలె న
ప్పుడ బలగమ్ముతో నతఁడు ముట్టి పయింబడె నార్భటించుచున్॥ 141

చ॥ పెనఁకువ ఘోరమై, యవనవీరులు ప్రాణము లొడ్డి పోరి; రా
మున శివసేన కొట్టికదుపుర్ గొనెఁ; దద్బలధాటి కోడి యా
వన బల మల్పమై శరణువట్టెఁ బడేర్ - జెడెఁ - బాతె; నిట్లు పె
ల్చున ధనలక్ష్మియుర్ - విజయలక్ష్మియుఁ గైవసమయ్యె వారికిన్॥ 142

మ॥ రుధిర స్నానము లాడి జీవబలి కోరుంబెట్టుచున్, గుప్త మౌ
నిధి సాధించిన యాత్మసైనికుల నెంతే మెచ్చి మన్నించి వి
శ్లథమౌ దక్షిణకొంకణక్షితిని గెల్వన్ దండు సాగించె, శ
త్రు ధరాపాల విగాహ దోహలుఁడు మోరోపంతు పంతంబునన్॥ 143

చ॥ విజయముగొన్న పేర్మి శివవీర చమూపతు లేపునన్జయ
ధ్వజముల నెత్తి కొంకణముదక్షిణ మెల్లఁ జరించి, పత్త న
వ్రజములు దుర్గవర్గములు పల్లెలు సర్వము లోఁగొనంగఁ, ద
త్ప్రజలును దుర్గనాథు లతిభక్తి భజించిరి కాన్కలిచ్చుచున్॥ 144

చ॥ కలికు మతాభిమానమునఁ గక్కుఱితిన్ గుడిపించు యావనో
త్కర మబిసీనియా నృపవితానము మార్కొన, వారిఁగోల్తలన్
దఱుముచు, నందు హైందవమతమ్ము తిర మ్మొనరించి, దక్షిణ
స్థిరఁ దమరాజ్యసీమలకు జేరిచి రా శివరాట్చమూపతుల్॥ 145

తే॥ సురగడము - తాల - గోశాల శుద్ధగడము
రైరి భిర్వాడి - మొదలు దుర్గముల పతులు
స్వమత మోము శివాజి యుద్యమముఁ దలఁచి,
యొప్పగించిరి కోట లత్యుత్సవమున॥ 146

చ॥ శివపతి యానతిన్నిరవశేషముగా నిటు నిర్వహించి, హైం
దవ మత గౌరవమ్ము వితతస్థిరతన్వెలయంగఁ జేసి, శా
త్రవుల నడంచి దుర్గ నికరమ్ముల లోఁగొని, సర్వవాహినీ
ధవుఁ డతఁడేఁగె సైన్య సముదాయముతో శివరాజుఁ జూడగన్॥ 147

ఉ॥ వచ్చిన సైన్యనాథుల నపారముదమ్మున నాదరింపుచున్
దెచ్చిన కానుకల్ ఘనమణి ప్రముఖంబులు చిత్తగింపుచున్
జొచ్చిన కార్యమందుఁగల చోద్యములన్విన నుత్సహింపుచున్
జెచ్చెర హెచ్చరించు శివజీఁ గని, పింగళుఁ డిట్లు వాకొనెన్॥ 148

మ॥ "తమయాజ్ఞన్ శిరసావహించి, జయయాత్రా సంభృతోత్సాహదు
ర్దమ సైన్యంబులు వెంటరా –నికట దుర్గశ్రేణి లోఁగొంచు, స
హ్య మహీభృత్కటకంబు లెక్కితిమి; పై నబ్బాజిసోన్ దేవు సై
న్యముతోఁ బంపితి నుత్తరమ్మునకుఁ గల్యాణీ జిగీషారతిన్ ॥ 149

ఉ॥ తక్కిన సేనతోఁ గదలి దక్షిణ కొంకణ భూమిఁ ద్రొక్కు చో
నొక్కటఁ గంటిఁ బార్కనుమయొద్ద బిజాపుర మేగు రొక్క పుం
బొక్కసబీ మింతలో మన చమూపతు లా ధనరక్షకావళిన్
గ్రక్కునఁ దోలి, కైకొని రఖండ బిజాపుర రాజవిత్తమున్॥ 150

మ॥ అటుపై దండుఁగదల్చి యుద్ధురత నాయా ప్రాంతముల్ గొంచు, న
చ్చట నేపొ 'నబిసీనియా' యవన రాజశ్రేణి దండించి, త్రొ
క్కటవార్యన్మత జాతి గౌరవముఁ జక్కన్నిల్పి, యందందు ను
త్కట దుర్గమ్ములఁ గొంచు వచ్చితిమి వేడ్కన్మిమ్ముదర్శింపఁగన్॥ 151

తే॥ అచటి ప్రజలెల్లఁ దమయాజ్ఞ నామతించి;
రివియ వారువా రందందు నిచ్చు కాన్క"
లనుచు పేర్పేరఁ జూపించి యప్పగించి,
వినయమార మోరో పంతు వినిచె మరల ॥ 152

శా॥ "దేవా! దేవరయాన మీఱ, మెచటన్ దీంద్రించుచున్ గో వధూ
దేవ బ్రాహ్మణ హాని సేయము, ప్రజార్తిం గూర్ప; మిట్టెనఁ గా
ర్యావాప్తిన్దుది రక్తపాత మని వార్యంబయ్యె నీబొక్క సం
బావర్జింపఁగ : ఖడ్గధారలకు సౌహార్దంబు సేకూరునే! ॥ 153

తే॥ కోశ మొకవైపు – చతురంగకోటి యొకటఁ
బెరిఁగి, మనయుద్యమంబును బెంపవలయు
ననుతలంపున నీ శత్రుధనముఁ గొంటి:
మవసరోచిత నిర్ణయ మవధరింపు" ॥ 154

క॥ అని మనవిసేయ, శివపతి
విని 'మీ విక్రమము నెల్ల వింటిమి మీరల్
వినిపింప మేము స్వయముగఁ
గనుఁగొంటిమి కొన్ని యెడలఁ గనుచా టగుచున్ ॥ 155

చ॥ అనుచిత మెందు లేద, యదనౌనొకచో ననివార్యమే యగున్
సునిశిత ఖడ్గపాత: మిది శోణితధారల సాధులోక జీ
వన మెదిగించునేనిఁ గడుఁబావనమౌ హయమేధతుల్య; మీ
వొనరుచుసేంత నేఁడు సమయోచితమై కడుఁ జేవగూర్చెదున్" ॥ 156

మ॥ అనుచో నుత్తరసహ్యభూ విజయమై యబ్బాజిసోన్దేవుఁ డొ
య్యన యేతెంచి సఖడ్గపాణి వినతుండై "దేవ! మీ యాన తీ
రునఁ గల్యాణి జయించి దానిసరదారున్బట్టి బంధించి, యా
తని సర్వస్వము రాణివాసమును దోడ్తన్దెచ్చినా" నం చనన్॥ 157

శా॥ ఆ – యేమీ? యొక రాణివాసమును బుణ్యావాసమున్దెచ్చినా
వా? యే హైందవుఁడైన నీగతి నమర్యాదన్ప్రవర్తించునే?
మా యాజ్ఞన్గమనింపవో? జయ మదోన్మాదంబునన్రేఁగి, నీ
యాయుస్సూత్రములీవత్రుంచుకొనెదో? యౌద్ధత్యమోర్వన్జుమీ"॥ 158

మ॥ అనుచున్జేవులు మీటు కన్నుఁగవతో నాస్పంద దోష్ఠంబుతో
ఘన హుంకారముతో నటద్భ్రుకుటితో గర్జిల్లు నా భోన్సలే
శునిఁ జూడన్బయిలోడెఁ గొల్వు;శివుఁడీసున్గుత్తుకన్ ప్రింగి, బో
రన నవ్వారల బంధమూడ్చి గొని తేరన్ బంచె సోన్దేవునిన్ ॥ 159

మ॥ త్వరితుండై యతఁ డట్టులేసలిపి "దేవా! నన్నుమన్నింపు : మీ
సరదార్జుఁగొని తెచ్చుచో సరభసోత్సాహంబు కన్గప్పె: దు
శ్చరితాలోచన లేదు, లేదు భవదాజ్ఞాలంఘనోద్వృత్తి : మీ
చరణద్వంద్వమునాన"యంచు వినిపించఁ, సుంత శాంతించుచుఁ॥ 160

మ॥ శివరా జంతట మేల్ముసుంగుఁదెరలో - స్నిగ్ధాం బుద చ్ఛాయలో
నవ సౌదామినిఁబోలు నా యవనకాంతా రత్నముఁభక్తి గౌ
రవముల్ వాఱఁగఁ జూచి పల్కె "వనితారత్నంబు లీ భవ్యహైం
దవభూ జంగమ పుణ్యదేవతలు మాతా! తప్పు సైరింపుమీ! ॥ 161

సీ॥ హరి హర బ్రహ్మలఁ బురుటిబిడ్డలఁ జేసి
జోలఁబాడిన పురంధ్రీలలామ,
యమధర్మరాజుపాశముఁ ద్రుంచి యదలించి
పతిభిక్ష గొన్న పావన చరిత్ర,
ధగధగ ద్దహనమధ్యము పూలరాసిగా
విహరించియున్నసాధ్వీమతల్లి,
పతినిమిత్తము సూర్యభగవానునుదయంబు
నరికట్టి నిలుపు పుణ్యములపంట,

తే॥ అట్టి యెందఱో భరతాంబయాఁడుబిడ్డ
లమల పతిదేవతాత్వ భాగ్యములువోసి
పుట్టినిలు మెట్టినిలుఁ బెంచు పుణ్యసతులు
గలరు, భారతావని భాగ్య కల్పలతలు ॥ 162

మ॥ అనలజ్యోతుల నీ పతివ్రతలఁ బాపాచారులై డాయు భూ
జనులెల్లఁ నిజసంపదల్ దొఱగి యస్త ధ్వస్తులై పోరె? వి
త్తనమే నిల్చునె ? మున్నెఱుంగమె పులస్త్య బ్రహ్మసంతాన? మో
జననీ! హైందవభూమి నీపగిది దుశ్చారిత్రముల్ సాగునే! ॥ 163

తే॥ # యవన పుణ్యాంగనామణి వగుదు గాక
హైందవుల పూజ తల్లియ ట్లందరాదె!
నీదురూపము నాయందు లేద యైనఁ
గనని తల్లివిగా నిన్ను గారవింతు ॥ 164

శా॥ # మా సర్దారుఁడు తొందరం బడి యసన్మార్గంబునం బోయె; నీ
దోసంబుం గని నొచ్చుకోకు, నినుఁ జేర్తుం నీగృహం బిప్పుడే
నా సైన్యంబును దోడుగాఁ బనిచెదం, నాతల్లిగాఁ దోడుగా
దోసిళ్లం నడిపింతు : నీ కనులయందుం దాల్మి సారింపుమీ !" ॥ 165

మ॥ అని కొండాడి, పతివ్రతా హిత సపర్యా దుర్యుఁ డాతండు యా
వన కాంతామణి కర్హ సత్కృతు లొనర్పం జేసి, చేసేతఁ జి
క్కిన సర్దారుని గారవించి హితసూక్తి బల్కి, బీజాపురం
బుసకుం బోవిడె–వారితోఁ దనబలంబుల్ గొన్ని తోడంపు చుం॥ 166

మ॥ శివరా జంతట సోనదేవు మొగమై " స్త్రీ లెంతయుం బూజ్య, లే
యవమానంబు ఘటింపరా, దిది మదీయాభీష్ట : మస్మచ్ఛమూ
ధవు లీయాజ్ఞ నవశ్య మోమవలె, నీతాత్పర్యముం జూచి, లోఁ
కువ చేకూరమి నెంచి, నీయెడ దొసంగు ల్లేమి భావించితిం ॥ 167

#Then the fort of Kalian was captured ... Abaji had captured a handsome girl (the daughter-in-law of Maulana Ahmed, the Governor of Kalian) in his raid and presented her to Shivaji. Shivaji said. "If my mother had had your beauty how happy it would have been! I too should have looked handsome". He treated the girl as his own daughter, gave her clothes and sent her... to her home in Bijapur.

Page 352, THE MODERN REVIEW, Vol 1: 1907.

తే॥ మొగలులల దండు రాయిడి ముదుఁగఁజేయ
నుత్తరమునఁ 'గల్యాణి' 'మాహులి' యుఁ జేరి,
ప్రజల సౌఖ్యము మా ప్రభుత్వమును బెనుప
నట సుబేదారుఁడై రాజ్య మరయఁ బొమ్ము"॥ 168

మ॥ అని వాక్రుచ్చి; నవీన సంగతము రాజ్యంబెల్లఁ బాలించుతీ
రున నాబా దొనరింపఁగాఁ దలఁచి మోరోపంతు నీక్షించి యి
ట్లనె "నీ వీ గయికొన్న కొంకణము సహ్యాక్షోణి సర్వంబు నే
ర్పున నల్మూలలు మెట్టి పాలనము తీర్పఁ దీరు సేయఁ దగున్॥ 169

సీ॥ బాజీఫసల్క - రేసాజియు - శాత్రవుల్
చొరకుండఁ బ్రాంతముల్ చుట్టవలయు;
శిథిల దర్గముల సుస్థితి గూర్చి, వీర యో
ధుల దుర్గ పతులుగా నిలుపవలయు;
'బయలు-బీ' డనక యేల్బడినున్న ధరయెల్ల
నెఱ పంటపొలముగా నెఱపవలయు;
నమరపుఁబన్ను - సుంకము - గుత్త- కప్పము
మొదలుగా రాబడి యెదుగవలయు;

తే॥ కుల మతాచార నీతి సంకులతఁ బాపి
వసతు లెసఁగించి ప్రజ సౌఖ్యపఱుపవలయు;
నన్ని పనులను దీర్ప సమర్థులైన
యంచితోద్యోగులను నియమించవలయు ॥ 170

తే॥ అరిగణము చొచ్చిరాకుండ నదుపుగొలుప
రాయరీ ప్రాంతమున 'లింగణా' యటన్న
గడము, గోశాలకడ 'బిరవడి' గడమ్ము
మించుదిటవున వెలయ నిర్మించవలయు ॥ 171

ఉ॥ ఈ పనులందుఁ గావలయు నెల్లసహాయముఁ దీసికొంచు, దీ
క్షా పరిపాటి నన్నిటినిఁ జక్క నొనర్పు; మవశ్యమైనచో
నా పిలు పెప్పుడందిన క్షణమ్మునఁ జేరఁగర" మ్మటంచు నా
యా పడవాళ్ళఁ దోడ్కొలుప, నందఱు లేచి సముత్సుకాత్ము లై ॥ 172

చ॥ "జయ శివరాజ! దర్పజిత సహ్యధర ణ్యధిరాజ! హైందవో
దయ దినరాజ! శ్రీ భృశబలాన్వయ వార్ధ్యుడు రాజ!" యంచున
ధ్యయ జయనాదముల్ వెలయ నప్పుడ జోతలువెట్టి, సాహసో
న్నయ తత రాజకార్య ఘటనాపటులై చని రుత్సవంబునన్ ॥ 173

❀ రామదాసు దర్శనము - ధర్మోపదేశము ❀

మ॥ శివరా జీగతిఁ గొంకణక్షితి జయశ్రీ వొంది తత్పాలన
వ్యవహారంబులు దీర్పఁగాఁ బనిచి, సేవాకాంక్షియై రామదా
సు విలోకింపఁగ నెంచి, వారియునికిన్ జూపెట్టఁగా నాత్మభృ
త్య వితానంబును బంచి, యొక్కతఱి వేటాడన్ మదిన్ గోరుచున్॥ 174

ఉ॥ * సేనలతోడ సహ్య వనసీమలఁ జొచ్చి దురంత జంతు సం
తానముఁ ద్రుంచు నప్పు - డట దాపునఁ దీవల యాకులందు ము
క్తా నిచయంబుఁ గూర్చిన విధంబగు నిద్ధపుత్రాలఁ జూచి, య
వ్వానిఁ బఠించె నీగతి శివప్రభుఁ డుత్సుకి తాంతరంగుడై ॥ 175

---

* ఒక దినము శివాజీ వేఁటమార్గమునకై యరణ్యములోకి బోగా నచ్చట వృక్షముల మీఁది యాకులపై దేశాభిమానమును బుట్టించు కొన్ని శ్లోకములు వ్రాయబడియుండెను.

వానిని జూచి యట్టి ప్రాసాది శ్లోకములు వ్రాసిన కవి పుంగవుఁ డెక్కడున్నాడా యని శివాజీ వెదకి చూచెను.

పుట 78, "శ్రీ శివాజీ చరిత్రము" కె. వి. లక్ష్మణరావు.

తే॥ "అదరువోయిన హైందవ హృదయములకు
జీవబలములఁ బోసి ప్రాచీన ధర్మ
పాలనము చేయ నినుఁగోరి, భరతభూమి
వేచియున్నది? శివపతీ! వెడలుమింక ॥ 176

తే॥ త్రుళ్ళు కెరటాల నురుఁగుకరుళ్ళు దేల,
'ఘోరు' మను మ్రోఁత జగమెల్లఁ బుక్కి లింప
దాఁటు కడలితుపానులో 'ధర్మనౌక '
సుడియుచున్నది: దరిఁజేర్చ నడుపు మింక ॥ 177

తే॥ చెదరిపోయిన యంగముల్ కుదురుపఱ చి,
సడలు వాఱిన తంతువుల్ చక్కఁదీర్చి,
యనుగతశ్రుతి భువన మోహనముగాఁగ
హాయిఁ బలికింప లెమ్ము జాతీయవీణ ॥ 178

తే॥ దేవ ముని ధేను విప్ర సాధ్వీ పదాబ్జ
పావన పరాగ పరిపూత భరతభూమి,
కలిపురుష దుర్విహార కశ్మలముగాఁగఁ
జూడఁజాలక శివపతీ! చూతు నిన్ను ॥ 179

సీ॥ అసురబల పరాహత మూర్ఛి తాత్మీయ
చేతనాధర్మ సంజీవకరణి,
పరమతాశుగ శల్యపా తోపతాపిత
స్వమతాపవేధ విశల్యకరణి,
భగ్నావయవ సంధిబంధ స్వజాతీయ
తా యథాకరణ సంధానకరణి,
యిన కులాపాయ దుర్దిన తాంత సుభట జీ
వన నవోత్సాహ సౌవర్ణకరణి,

తే॥ అయిన క్షత్రాన్వయౌషధీ శాంకురంబు
నంచిత తదాప్తి సహ్య శైలాంతరమున
నరయుచున్నాఁడుసుమి - సుమిత్రాపచార
పరిహృతి పరాయణుఁడు రామభక్తుఁ డిపుడు" ॥ 180

చ॥ అనియెడు పద్య పఙ్క్తి హృదయంగమమై విశదాక్షరంబునై
కనుపడఁ బల్మఱుల్ జదివి, గాఢ నిగూఢ తదీయ భావ భా
వమున, మేను పొంగ, గరుపాఱిన డెంద మమంద విస్మయ
ధ్వనితము గాఁగ నచ్చుటి విధమ్మునకుల్ దలయూచె నీగతిన్ ॥ 181

చ॥ "ఇది పరమాద్భుతంబు పరమేశ నిదేశము; సహ్యపర్వతం
బిది చిగిరించెనేమొ యిపు డీగతి నెందును దేశభక్తి - సా
భ్యుదయ మతప్రసక్తి - సమయోచిత ధర్మపథానురక్తి ; ను
చ్చ దశకుఁ బోవు హైందవము సర్వము నేఁడిటు మేలుకొన్నదో॥ 182

ఉ॥ కా దిది తానుదామొలచి కన్పడు భౌతిక సృష్టి; యోగివి
ద్యా దయితుం డొకానొక మహాపురుషుం డొనరించు శాంబరీ
వాదము: రామదాసమునివర్యుల పాదుక లంటుగొన్న యీ
మేదిని నిర్వహింపదె యమేయము లిట్టివి పెక్కు చిత్రముల్! ॥ 183

ఉ॥ ఎన్ని దినంబులయ్యెఁ గనులెత్తి గురూత్తము దర్శనమ్ముకై
జన్నియవట్టి! యా యరుగు జాడలు నేఁటికిఁ జిక్క వయ్యె : నా
వెన్నునఁ జేయిదట్టి నడిపించెడు దైవముఁ జూడ వీపునన్
గన్నులు నాకుఁ దోఁచవలెఁ గా కతఁడే యెదురైనఁ గావలెన్॥ 184

ఉ॥ పౌరుష మెందు దైవబల పక్వము, దైవము సాధు సజ్జనా
కారము: సాధుపుంగవుఁ డకారణబంధువు రామదాసుఁడే
భారత భావి భాగ్యరమ పట్టయి న న్నడిపించుచుండ, నా
ధోరణ ధూత గంధగజ ధోరణి నింకఁ బరాక్రమించెదన్ ॥ 185

చ॥ ఒక పరమాణువుం బొదివి యూర్జిత సృష్టి సమన్వయంబుఁ గొం
కక యొనరించు పండితునిఁ గానక నా కొకరూపు నిల్చునే?
యిఁక సకలంబు నాకడఁక యేకముఖం బొనరించి, నాదు దే
శికుఁ గనుదాఁక నిట్లుపవసింతుఁజుమీ హఠ యోగ జీవికన్!”॥ 186

చ॥ అని తలపోయుచున్, శివమహాప్రభుఁ దవ్వనసీమ నందు నం
దును వెదకెన్ భటవ్రజముతోడుగ సాధు సమర్థ రామదా
సుని మునివర్యు; నిట్లలఁ తఁజూపక చెట్టును గుట్ట లోయలున్
గనుమలు నెత్త ముల్ గుహలుగా వెదగ్రుమ్మరుచుండ, నొక్కచోన్॥ 187

మ॥ దళ సంతాన వితాన శీతల వటాధ శ్ఛాయఁ – గుంజోదర
స్థలి – దర్భాస్తరణస్థుడై, గతిక పోఁచల్ రెండుమూఁ డంది, పా
త్రిలి సెజ్జన్ బోరలాడు లేడి నిసుఁగున్ దిన్పించుచున్, దానిచేఁ
తల కుప్పొంగెడు రామదాసు – భవబంధ గ్రాసు నీక్షించుచున్॥ 188

ఉ॥ కన్నులఁ దొంగలించు కుతుకంబున మోము దుఱంగలింపఁ, బై
కొన్న సముత్సుకత్వమునకున్ గుఱియై మది చెంగలింప, న
భ్యున్నత పాణులెత్తి శిరమున్ గదియన్ గొని దోయిలించి, “సం
విన్నిధయే నమోస్తు గురవే!” యని తత్పదపీఠి వ్రాలినన్ ॥ 189

చ॥ బెదరెడు లేడి కూన మఱపించుచు నక్కునఁ జేర్చి, కన్నులన్
బ్రిదిలెడి తేనె తెప్పలను మ్రింగి, దయా మృదులాక్షరంబులన్
బెదవి గదల్చి దీవనలఁ బెట్టిన వల్పలికేలు చెమ్మటల్
చిదుమఁగఁ దాఁకి, ‘లెమ్ము శివజీ’ యని యల్లన లేవనెత్తుచున్॥ 190

ఉ॥ ఆదరమారఁ జెంత నుచితాసన మందగ జేసి, తండ్రి మ
ర్యాద హితంబుసూసి శివరాజున కిట్లనె రామదాసు, ‘వ
త్సా! దురతిక్రమంబులు ప్రజాహితకార్యములందు రేఁబవ
ళ్లఁదుచునున్న నీకుఁ గలదే యొక తీరిక మమ్ముఁజూడఁగన్!॥ 191

ఉ॥ కొన్నిదినంబులౌచు మదిఁ గోరికయున్నది నిన్నుఁ జూడ : నై
నన్నిలుచున్నచో నిలక నల్గడఁ గార్యమువెంట దూఁకు నీ
సన్నిధి చిక్కదయ్యెఁ; గడసారికి నేఁటికిఁ జూడఁగంటి నో
యన్న! నిన్నుఁ గలంపవుగదా పగదారుల మాయమర్మముల్?॥ 192

ఉ॥ అండన యుండి కార్యగతు లారయఁ జేయగఁ దండ్రి దూరమై
యుండె : గురుండుఁ దండ్రి యగు నుత్తమ విప్రుడు ఖాండదేవు నే
ఁడొండుజగంబుఁ జేరె : నిపు డొక్కఁడవుఁ దరుణుండవౌచు, ను
ద్దండము లీప్రభుత్వముల దండడి నేగతి నాగి నీఁగెదో! ॥ 193

ఉ॥ పాయని కూర్మి నీకు నిరపాయ పథమ్మును జూపఁగా నుపా
ధ్యాయిని వీరమాత భవదంబ, దయాజగదంబ జీజియా
బాయికి సేమమే? సుగుణబంధుర, బాంధవసింధువౌ సయీ
బాయికి నీ వధూమణికి భద్రమె? నీ ప్రజకెల్ల శ్రేయమే?" ॥ 194

చ॥ అను గురువర్యునాదరణ మందుచు, సాంద్ర సుధారసాభి షే
చనమునఁ బోలె నెమ్మనము చల్లనగా శివరాజు వల్కె "మీ
ఘన కరుణావలంబనము గల్గిననాఁడె శుభోదయంబు మా
కొనరినదయ్యె; నేకొఱఁతయుఁ గలదే సురాధేను సన్నిధిన్! ॥ 195

మ॥ గురుజీ! వినీ రనినట్లు కార్యములచిక్కుల్ పెక్కులై యున్న నీ
శ్వరచింతా పరతంత్రమౌచు మది నిచ్చల్ సాధుసేవా సమా
దరముం గోరెడు వేచియుంటి మిముఁ జెందన్ బెద్దయుం బ్రొద్దు; నె
త్తురుపొత్తుం గుడిపించు రాచతిక మెందుం విందు చేకూర్చునే!॥ 196

చ॥ జనకుఁడు దూరమౌచుఁ: బితృసమ్మితుఁడౌ గురుఖాండ దేవుడేఁ
గిన కొఱ దోఁపకుండ నుడిగించితి రాచతికంపు జిక్కులై
నను మతికొన్నియూహలు పెనంబడుచుండె మనంబునందు, నా
కనువగు ధర్మనిర్ణయము నందుటకై మిము నాశ్రయించితిన్ ॥ 197

ఉ॥ రాచఱికంబునం గలదు ఱాఁగఁదనంబు కసాయిచేత మా
యా చరణంబు; ధర్మపథ మైనను దప్ప దొకప్పు డాత్మసం
కోచము; రాజనీతి యనుకొన్నను నోదముపైని పైరుగాఁ
దోఁచుఁ; బ్రభుత్వముల్ నరకదుర్గము లంచని పెద్ద లాడరే! ॥ 198

ఉ॥ కొందఱఁ జేతఁబట్టి, మఱికొందఱనున్ దలక్రిందుసేసి, రా
జ్యేందిర పేర రక్తబలి యిచ్చుట యెవ్వరికోస? మీశ్వరుం
డందఱఁ గావఁడే? ప్రకృతియంతయుఁ బండదె జీవ భుక్తి లై
నందిన? మోమరే యిన ఘన శ్వస నాదులు పూఁటకాఁపులై?॥ 199

ఉ॥ నామది నింతపట్టు మననం బగుచుండు మతమ్ము దేశమున్
బ్రామిన చీకటిన్ దలఁచుపట్టునఁ బట్టఁగ రాని తెంపు పెం
పై మెఱపాడు; దానికొఱ కాయుధ మెత్తినఁ 'గ్రూరకర్మమా
నేమొ' యటంచు, 'శాంతి బలహీనతయౌ' ననియున్ దలంపగున్॥ 200

మ॥ మన కింతే' లని యూరకుంట విబుధుల్ మన్నింప; 'రన్నింటి కే
ననుచున్ దూఁకిన లోకమే పెడమొగం బౌనట్టులౌ; నీయెడన్
మనుజుండెట్లు చరింపఁగావలె? మహా మాయామయం బీజగం
బనుచున్ మౌనులు వట్టుదారియె ఘనంబై గమ్యమై యుండునో?॥201

చ॥ అది యగునేని రాచఱికమం చొక బంధ మిదేల? యెవ్వరే
నొదుఁగుచు రాజకల్పిత నియోగములన్ జనుటేల? యిట్టిసం
పద యెటుగల్గె రాజునకుఁ? బాపము లాతని కంటవో? బలో
న్మదమున రేగి పైకొనెడు మానవులెల్లరు రాజు లౌదురో? ॥ 202

ఉ॥ ఈమెయిఁ దార సిల్లెడు ననేక తరంగములెత్తి సంకులం
బౌమది నిర్ణయంబుకొఱ కాతురతన్ గనుచున్న; దా తుకా
రాముఁడు 'ధర్మసంగరము రాజుల కర్మ' మటంచుఁ దెల్పి, వి
ద్యామయు నిన్నుఁ జేరుమనె; నంకిలివో మది నూలుకొల్పవే!"॥ 203

చ॥ అను శివరాజు చిత్తమున హత్తిన యొత్తిడిఁ జూచి విస్మితా
ననుఁడయి రామదాసమునినాథుఁడు వల్కెఁ "గుమార! నీ వచిం
చిన దుచితంబ; ధర్మపరిశీలన సేయుచుఁ బాపపుణ్యముల్
గని, నిరపాయవృత్తి, మెలఁగన్ దలఁపొందిన-నింత యొప్పదే!॥ 204

ఉ॥ మానవ జీవితంబు సుకుమారము; స్వార్థ - పరార్థ సౌఖ్య సం
ధానముతో మదిన్ దనుపు తత్పరమార్థము; స్వార్థవృత్తియం
దైనను గేవ లైహిక సమాహృతి రాజస తామసాంక; మా
మౌనులు ముక్తికై నడచుమార్గము స్వార్థమ, సాత్త్వికం బగున్? 205

చ॥ తగులము లేక యాసలకు దాసులుగాక, తమంత పండి పై
రగు ఫల మూల శాకముల నంది, బహిర్గత పంచభూత శ
క్తిఁగొనుచు నాత్మముక్తి పరికించుట యొక్క తెఱంగు; దీని మే
లు గొనరు గొంద-ఱాత్మసుఖలో భ-మభూతహితత్వ మెన్నుచుఁ॥ 206

తే॥ గుడిసెలోఁ గన్నుమూసి, పైదొాదరు భూత
ములకు మేనిచ్చి, లోని శత్రుల జయించి
స్వార్థముఁ దలంచు మునికి - రాజర్షి కుపమ
యెందుఁగల, దంతమును దలకిందుగాక!॥ 207

తే॥ తన్నుఁ బోలిన సకలభూతములు దనియఁ,
దాను మురియుటే మానవత్వంపుగుఱుతు :
దాని సాధించుటే పరార్థమగు : నందుఁ
దెరువులివి, రాజసంబు - సాత్త్విక మనంగ ॥ 208

మ॥ తన కేమేలు దలంప, కన్యహితచింతన్ బ్రాభవం బంది, శా
సనశక్తిన్ జగమోమ రాజసమగున్ : సామ ప్రబోధంబునన్
దను పొందించుట సాత్త్వికం, బిటులు ముక్త ప్రాయులౌ జ్ఞానియున్
జననాథుండు పరార్థమున్ గొనుదు - రంతశ్శాంతి దై వారినన్॥ 209

చ॥ ఒదవిన రెండుమార్గముల యోగ్యము సాత్త్వికమైన, మూఢ మూ
ర్ఖ దశల గండరించిన జగంబున మేలు ఘటింప - రాజసం
బదికినయట్లుగా ఫలసమగ్రదశన్ నియమించి నిల్పెఁజా
ల : దవుట శాంత రాజసకళా పరిపాకము సాధకం బగున్ ॥ 210

తే॥ దాన స్వార్థముఁగోరు భూధవులకంటె
మునులు మేలు; వారలకంటె మొగిఁ బరార్థ
సాధకులు మేలు; వారిలో జ్ఞానధనుని
కంటె రాజర్షి శాంతిరక్షకుఁడు మేలు ॥ 211

తే॥ వినుము శివజీ! పరార్థమున్ బెను చునపుడు
జ్ఞానధనుకంటె శాంతిరక్షకున కన్ని
గతుల నొఱపును గల: దన్ని గతుల విఱుపుఁ
గల; దది పరులరంజించు కత్తిసాము॥ 212

ఉ॥ రాజతపస్వియై భువనరంజకర్తన్ వెలయించుటే సుధా
భాజన ముద్ధరించుట; యపారపయోధి మథించునాఁటి వి
ద్యా జటిలత్వ మబ్బినఁగదా - సకలమ్ము దమింపుచున్ బయో
భోజన మిచ్చుఁ! బెత్తనముఁ బొందు టనన్ బయిపైన యున్నదే!॥ 213

ఉ॥ వేఁడిమి: సూపరా, దొరుల వేఁడినచో బలహీనవృత్తి, బొం
కాడుట కాని కార్యము, యథార్థత లోక విరోధి; మేలునన్
గీడునఁగూడఁ గీడు పరికించు జగంబున - నెల్లవారు 'మా
వాఁ' డన - రాజనీతి నడుపన్ దరమే యొక పాటి వానికిన్! ॥ 214

మ॥ ప్రతికూలంబు లడంచి మేలు గలిగింపన్ బూని, గాధాభిమా
న తరంగోద్ధతి రేఁగి దూఁకునెడ, విఘ్నవ్రాతముల్ లేచి ప
ర్వతముల్పోలె నెదుర్చు: వాని నొదిఁగింపన్ దీరు లేనప్పు, దు
ర్ధతుఁడౌ రాజసయోగి క్రుంగి యడఁగున్ దైవంబు సాధించుచున్॥ 215

ఉ॥ లాఁతుల కిట్లడంగుటయు లాఘవమై కనుపట్టుఁ; బోరఁగాఁ
జేతులురాని రాజముని సేగి దమింపఁగనోపఁ; డట్టియా
కూత మెఱుంగువారు దొసఁగుల్ దగ వెంచక స్వార్థ సిద్ధి కు
ఖ్యాఁతలు వోదు; రీ జగ మయోమయమై, కనులుండి లేవగుల్॥ 216

తే॥ ఇంత యురవడి కెదురీది, యింతకంత
కులికిపడక, యెదంద కాయువును బోసి,
పరహితముఁ బెంపవలెఁగాక బమ్మరింపఁ
దగదు; తగవెల్ల సృష్టి తత్వమునఁ గలదు॥ 217

ఉ॥ సృష్టి -పరస్పరాశ్రయ పరీతమ యయ్యు, స్వత స్స్వతంత్రతా
పుష్టము : భిన్న మార్గములఁ బోకడ నైజము న్యాయ్యమయ్యు, న
తృష్టము తన్నికృష్ట మడఁగించెడి : ధర్మపదార్థ మిట్లు సం
సృష్టము సంకరం బగుటం జేసి సమస్వయశక్తి కావలెన్ ॥ 218

తే॥ ఆ సమన్వయ మకరంద మందుకొఱకు
మధుకరము పూవుఁబొదరిండ్ల మలయునట్లు
ప్రకృతియంతట సృష్టి మర్మముల నెమకి
తరిచి – పొర లెత్తి – చవులంటు వెరవు వలయు॥ 219

ఉ॥ అట్టి సమన్వయంబు ఘనులైన మహాత్ములకైన బూర్తిగాఁ
బట్టదు – దైవశక్తి బిగఁబట్టిన వారికిఁ గాక వారి కీ
చుట్టటింకంబు గిట్టదు – విశుద్ధ సమాధిలయంబు గాక, యి
ప్పట్టున లోకసుస్థితి కెవండు సమర్థుఁడు తోడుసూపెడున్?॥ 220

మ॥ తనముక్తిన్ దలపోయు సంయమి; పరార్థం బెంచు విజ్ఞానియున్
వినిరన్ మేలువచించు; ధర్మగతులన్వేషించు రాజర్షి పూ
నినచోఁగాక సమాధినిష్ఠుఁడయినన్, నిర్భీకమై లోక మె
వ్వనికిన్ వాఁడుగఁ దాండవించు; నిటు విధ్వస్తంబు ధర్మంబగున్॥ 221

ఉ॥ ఉన్నది దైవ రక్ష : సకల లోపకృతుల్ ప్రకృతిఁ ఫలించియే
యున్నవి : భూతశక్తి జగమోముచునున్నది : కాని, లోక మా
యున్నతి కోసమై పెనఁగి యొండొకటిఁ గబళించుచున్న; దీ
చెన్నఁ టి చీకటిఁ బొడుగు చేతులు పైకొని విక్రమించెదుఁ॥ 222

తే॥ దొరలమని యస్త్ర శస్త్ర బంధురత నెఱపి,
తెలివిగలమని పెను కుయుక్తులను జొనిపి,
జగముఁ గబళించు బలియురఁ జక్కఁబఱుప
కున్నఁ దెరువున్నె? వా రూర కొదుఁగఁగలరె? ॥ 223

ఉ॥ అట్టి ప్రజాపకారము బయల్పడ ధీరుఁడు సైఁపఁగూడ; ద
ప్పట్టున సామదానములు పాఱనియప్పుడు భేదదండముల్
ముట్టక తీఱ: దందు రణముల్ మరణంబులు నోర్చి, కత్తులఁ
గట్టుచు నెత్తురుల్ గురిసిగాక తొలంగునె దుర్విహారముల్? ॥ 224

ఉ॥ ఇంతలు సేయకున్న ఫలియింప దొకప్పుడు లోకమంగళం:
బింతలు సేఁత హింస యగునేమొ యటం చొకజంకు దోఁచు; నా
స్వాంతమునందు లోకహిత యజ్ఞముగా నిది యెంతు; వేదసి
ద్ధాంతము యజ్ఞముత్తమ మటం: చదియుఁ బరులంద్రు హింసగఁ॥ 225

చ॥ ఇది దరిలేనిసాగర – మహింసయు హింసయు నిర్ణయింప; నె
య్యదనునఁ బ్రాణకోటి కహితాచరణం బది హింస యైన స్వా
భ్యుదయముఁగోరిగాక జగదున్నతికై యొనరించు కార్యమం
దొదవిన హింసయుఁ ఫలశతోన్నతమౌచు నహింస నాబడుఁ॥ 226

క॥ ఇటు లగుట లోకరక్షా
ఘటన యవశ్యంబు చేయఁగాఁదగు: దానఁ
జటులత కుటిలత హింసా
పటుతయుఁ గొనరాదు – స్వార్థపరత యొనగమిఁ ॥ 227

తే॥ స్వార్థమునఁ గూడఁ దారతమ్యంబు గలదు :
తొలుతఁ దాను, గుటుంబము, కులము, జాతి
యిందు స్వార్థము క్రమముగా డింది, కడక
ధర్మమే ధర్మమగుఁ - బరార్థమునఁ దవిలి ॥ 228

కు॥ 'నా' యనునది లేని జగ
చ్ఛ్రేయంబ పరార్థ : మది భరించుటయందే
నాయకుఁడొకఁడు సమస్తో
పాయవిదుఁడు వలయు : నతడె ప్రభువన నొప్పుఁ ॥ 229

ఉ॥ ఆ చతురుం డొనర్చు జగదాదృతి రాచతికంబు నాఁబర్గుఁ;
'రాచతికంబుర్గఁ గలదు ఱాఁగఁదనంబు, కసాయిచేఁత, మా
యాచరణంబు' నంటివిగదా - యది స్వార్థముగొన్న దృష్టి; ధ
ర్మాచరణంబునం దతని కంటవు తద్గత పాపపంకముల్ ॥ 230

ఉ॥ పాపము లంటఁబోని గునపంబునఁ బువ్వులతోఁటఁ బెంచి, న
ల్దెపులవిచ్చు పూల పొలపంబునకుఁ దలయూఁచి, కన్నులర్గఁ
జేపిన తోఁటకాఁపువలెఁ జేకొను ధన్యత : దేవపూజకుర్గఁ
బ్రాపగు; లోక నిర్వృతికిఁ బట్టగు నాతఁడు ధర్మకర్తయై ॥ 231

కు॥ ఈగతి, లోకోద్ధరణ
శ్రీ గురుభారమును దలధరించిన స్వార్థ
త్యాగి విధించెడు శిక్షా
భాగం బది రాజనీతిపథము కుమారా! ॥ 232

ఉ॥ నీమము లేనిచోఁ దగవు నేర్వదు లోకము తానుదా - నహం
తా మమతా పురస్కృతపథం బది; కావున ధర్మబద్ధుఁడై
సేమముఁ గూర్పఁగా నడరు సేగినిఁ దీర్పఁగఁ జాలు ప్రాభవో
ద్దాముఁడు రాజు - కావలె; నతంద్రము - కావలె రాజనీతియుర్గ॥ 233

ఉ॥ రాజన మర్త్యమాత్రుఁ డనరాదు – జనార్దనమూర్తి: యష్ట ది
గ్రాజుల యంశ మంది, మునిరాజ తపంబుల షష్ఠ భాగముఁ
బూజితవృత్తిఁ గొంచు జగముఁ నడిపించు నియంత : వాని శి
క్షా జటిలాతపం బఘము గ్రాఁచుఁ, బదంపడి కాయు వెన్నెలఁ॥234

చ॥ బలితపు టెండలఁ దెవులు వాసిన మొక్కలు చల్వ వెన్నెలల్
వొలసిన సేదదీఱి, తనుపుఁ బెనుపుఁ గొని, పూచుఁ గాచు; నీ
లలి నరపాల శిక్షణబలంబున సంస్కృతమౌ జగంబు సా
ధుల వచనంబులఁ దెలివిఁ దోఁగి, పరాపరసిద్ధిఁ బొల్చెడిఁ ॥ 235

తే॥ నా వచించిన యర్థమంతయును నేఁటి
హైందవజగంబునకు – నీకు నన్వయించి,
ధర్మదండము నభయహస్త మునఁ బూన్చి
పంచినది సూవె నిన్ను భవానిమాత! ॥ 236

ఉ॥ కావున భూప్తతీ! ప్రజలఁ గాచుట నీవిధి; నేల దున్నుచో
నావులఁ గాచుచోఁ బ్రజల నారయుచోఁ బ్రతికూల శిక్ష హిం
సావిధిగా, దుపేక్ష బలశాలికిఁ బాపముఁ గూర్చు; నీకు నే
లా వెనుదీయ – నీశ్వరవిలాసము నీకరమందుఁ బండెడుఁ ॥ 237

మ॥ మతముఁ దేశముఁ బ్రాణతుల్యముగ సంభావించు నీతీరు, సం
తతముఁ నీ వొనరించు తద్బహుళ సన్నాహంబు రాఁబోవు ను
న్నతికిఁ గుర్తులు; భూత భావి చరితాంతర్యంబుఁ 'గన్నారఁ జూ
చితి' మన్నఁ గొఱలేదు; నీవలన సుశ్రీ భారతం బండెడుఁ॥ 238

చ॥ అఱమది మాని ధర్మవిజయధ్వజ మెత్తి, పరాధికార జ
ర్జరితము దేశముఁ మతముఁ జక్కనొనర్చుము: భారమెల్ల నీ
యఱకడఁ బూనుచో – సమయమారసి నీ వెనువెంటఁ దామ వ
త్తురు మన హైందవప్రజలు: తోడ్పడెడుఁ మముబోంట్ల దీవనల్॥ 239

ఉ॥ అవును లేఁగఁ యుర్ బరుల యాఁకటి కమ్ముడువోవఁ, దీవలుర్
బూవులువోని స్త్రీ చరితముల్ కడునాఅడిఁ బొంద, దేవుఁడుర్
గోవెల రూపుమాసి వెడకోఁతల రోఁతల బుగ్గిఁదేల, వ
త్సా! వెనుదీసి పోవిడుతువా భరతావని భాగ్యసంపదల్!॥ 240

ఉ॥ ఆ రవి నుండి నేటివఱ కానికఁ బూని బుజమ్ములొడ్డి, భూ
భారము మోయు వంగడముపాదునఁ బుట్టిన మొక్క - తత్ప్రభర్
మీఱక యున్నె? పంటిన యమిత్రకులంబులు దానిపెంపునర్
దీఱకపోవునే? శివపతీ! తెరదీయుము వీరలక్ష్మికిర్ ॥ 241

తే॥ వేసముల మాఱు ధర్మజిజ్ఞాస నీకు
వలదు, వలవదు పుణ్య పాపములగొడవ:
రాచబిడ్డవు, ధర్మశస్త్రమున దున్ని
పంట గొలుపుమీ యిహ పర భాగ్యలక్ష్మి! ॥ 242

ఉ॥ కాపరిలేని గోగణము కైవడి, భారతభూమి ధర్మర
క్షాపరులైన క్షత్రియులఁ గానక, ముష్కర తస్కరాళి చే
నేపఱి, నీపయిర్ బఱువులెత్తెడు నాసల వేచియుండె; బా
హా పరిణాహ ధూర్వహుఁడవై శివరాజ! భరింపు మీధరర్ ॥ 243

మ॥ చివురుం జెక్కులు చెమ్మరింపు విజయశ్రీ నీవు సాధించుచోఁ
గవియుర్ జిక్కులు పెక్కు: లొక్క మొగి లోకంబెల్లలోఁగొన్నయా
యవనాధీశు లెదుర్తు, రబ్ధిమథనంబౌ; నేఁటి పోరాటలో
శివజీ! యంగిటఁ జేఁదునాఁపి, యమృత శ్రీ యిమ్ము నివారికిర్॥ 244

చ॥ 'మునుకలు వెట్టు దేశ మతముల్ దరిఁజేర్పఁగ ధీరుఁ డెవ్వఁడా'
యనినినుఁగంటిఁ, గంటి భవదాశయ; మీనినుఁ బ్రోత్సహింపఁగాఁ
బనిగొని ధర్మగీతములు వ్రాసితి; నాతలఁపుర్ వచించి నె
మ్మనమున నూఱడిల్లితిఁ; గుమార! సమీహిత మీవ చూడుమీ!"॥ 245

చ॥ అను ముని రామదాసు వచనామృతముఁ మనసారఁ గ్రోలి, త
న్నున నిలువెల్లఁ బొంగి శివభూపతి యిట్లనె, "సోమహాత్మ! నా
మనను కలంకవాసె, జిరుమబ్బులు మాసె, నుషస్సమాధి మే
ల్కాని యరుణుండు దూసె మునికోలఁ, జరింతు జగద్ధితార్థినై ॥ 246

మ॥ తమయాజ్ఞ శిరసావహింపుచు నుదాత్త క్షాత్రధర్మం బుక్ర
త్యముగాఁ దీర్చెదఁ - బాపపుణ్య విచికిత్సల్ వోవ నా కేల? రా
జ్యము నెల్లఁ గురుదక్షిణాత్మకముగా నర్పించితిఁ మీకుఁ, బూ
జ్యముగా నేలుఁడు; గైకొనుండు నను హస్తాలంబ దండంబుగన్॥247

మ॥ * గురుజీ! సుందర కందర ద్రుమ తటీ కుంజాపగా రమ్య మీ
పరళీ పర్వతదుర్గ, మిందు వసతిం బాటింపుఁ ; డేఁ బల్మఱుఁ
దరిసింతుఁ మిము నేఁటినుండియు భవద్రాజ్యంబుగాఁ జాట, భా
స్వర కాషాయపతాక యెత్తి 'భగవాజండా' బ్రతిష్ఠించెదన్" ॥ 248

చ॥ అను పలు కాలకించి పులకాంచితుఁడై ముని రామదాసుఁ డి
ట్లనె 'శివజీ! త్వదీప్సితమ యయ్యెడుఁగాక! విరక్తి సన్న్యసిం
చిన ననుబోఁటికీ భువన శిక్షణ రక్షణ లేల? నీవ నా
యనుమతి నేలు మీయిల సమస్త - మపాస్త రజస్త మంబుగన్ ॥249

చ॥ వెరవును లావు గూర్చి నడిపింపఁగ నేర్తువు రాజనీతి : నీ
కొరు లుపదేశమీయఁ బనియుండదు : నే దరిలేనియప్పు- డ
క్కఱగలచోఁ - బఠిం చెదవుగాక మదీయము దాసబోధ : భూ
వర! హిత సర్వధర్మ పరిపాకము నీ కలదానఁ జేకుఱుఁ ॥ 250

---

* "Bhagwan Zenda or orange brown (was the) standard of Shivaji. The tradition is that Shivaji's standard assumed this particular colour from the orange coloured robes worn by the great sage (Ramdas)" Page 332, "The Life of Shivaji Maharaja" by N. S, TAKAKHAV, M.A

చ॥ నలుగడఁ జిక్కు లంటుచు మనంబునఁ ద్రొక్కట మీఱుచో, నన
కుల మతిశాలివై శరణుగోరుము నీ కులదైవతమ్ము: ని
ర్మల ముకురంబునందువలె మానసమందు భవాని తోఁచి నీ
యులు కెదలించుఁ : బూఁటపడియున్నదిగా భవ దన్వయర్థికై!॥ 251

ఉ॥ కూరిమి వోయిచుఁ నుదుటఁ గుంకుమ వెట్టి, సఖడ్గ పాణికిన్
దోరముగట్టి, వెన్నొరయు తూణమునన్ జయలక్ష్మి వెట్టి, హృ
న్నీరజమందుఁ దా నిలిచి నిన్ నడిపించు భవాని : యెందుఁ బో
స్వారికి - నీ పటాణిగొరిజన్ దడి యంటఁగనీక త్రిప్పెదున్ ॥ 252

మ॥ శివజీ! లె: మ్మిది దాస బోధ, మిదియే శ్రీ చక్ర పూజాస్రజం,
బివి నా దీవన - లిన్నిటిన్ గర శిరో హృత్సీమల న్నిల్పి, యు
త్సవ ముత్సాహము దోహలింప, భరత స్వాతంత్ర్య దీక్షాంతమౌ
సవనంబున్ జరిగింపు : మా భువన రక్షాకర్త్రి ని న్నో మెడున్!॥ 253

చ॥ చనుము కుమార! నీవు సువిశాల మహీ వలయమ్ము నెల్లఁ బ
చ్చనిపయి రిచ్చగించు వ్యవసాయఘనుండవు; నాల్గుమూలలన్
బనులు - మఱెన్నియో పెనఁకువల్ నిను ముట్టఁగనుండు; నన్నిటన్
గనుఁగవ గల్గియుండు: మవుఁగావుత నీకు జయమ్ముఁ గీర్తియున్"॥254

మ॥ అని యర్పింప శివప్రభుండు వినతుండై వానిఁ గొంచున్, బ్రియం
బునఁ "దండ్రీ! సెలవిచ్చినాఁడ, విఁక నేఁ బోవచ్చునే! పోదునే!"
యనుచోఁ గుత్తుక డిందఁ, గన్ను పదనై యళ్ళాడ, మోమోట ము
న్నొన నూల్కొంచుఁ బునఃప్రణామమున వీడ్కోలందఁగా, నాతఁడున్॥255

తే॥ "ఎదఁ-బెదవిఁ-గాలుఁ గదలించు నదనులందు
నెంత మెలకువ యున్నదోయీ కుమార!
గురుల యెడ లేఁత యరులపైఁ గులిశధార
నీదుమది, వారి వీరి బంధింపకున్నె! ॥ 256

ఉ॥ మా యెడcబాటునర్ దలcకు మానుము; నీ మయినీడ జాడలర్
బాయకయుందు; నీ వదనుcబట్టుచుc బట్టిన దైవకార్యమ్మునర్
జేయుము, కీర్తి గొ" మ్మని వచింప, శివప్రభుcడుర్ ద దాదరా
ప్యాయిత భావుcడై చనె రయమ్మున రాజగడమ్ముc జేరcగర్॥ 257

మ॥ తనకై వేచిన మాతృదైవతము - నంతర్వత్నియౌ పత్నినిర్
గని, సహ్యావని రామదాసముని సాక్షాత్కార భాగ్యంబు - నా
తని సందేశము ముచ్చటించి, తన వాగ్దానంబుc దీర్పంగ వే
యనిచెర్ భృత్యుల 'రామదాసముని రాజ్యం' బంచుcజాటింపcగర్258

చ॥ పదపడి కర్జమ్మునర్ గొని శివప్రభుcడుర్ జతురంగ సైన్య సం
పద యెదిగించి, సాధన సమగ్రతc బెంచుచుc, గోట లెల్ల దు
ర్భిదములు సేసి, వేగు నడిపించి, బిజాపుర రాజ్యసీమలర్
బొదివి జయింపcగా జతనమ్మునర్ వెలయించె నుదార ధీరతర్ ॥ 259

శివాజీ చర్యలపై బీజాపురపుc గొలువులోc జర్చ

ఉ॥ ఇట్టి శివప్రభూల్లసిత మెల్ల బిజాపురి రాచకొల్వులో
నెట్టర్ మ్రోసె "దుర్గముల నెట్టిరి, పట్టిరి బొక్కసంబు, చే
పట్టిరి దేశమెల్లc, జెఱపట్టిరి కామినులర్, మతంబు చీ
కొట్టిరి - షాహజీతనయు గొంటరిబంటు" లటన్న వార్తలర్ ॥ 260

ఉ॥ తోరణc బట్టుటాది పెడత్రోవలcc బోవు శివప్రభూద్యమం
బారయుచుండి, నేcటి కిటు 'లాదర బాదర' గాc బ్రతీపమ్మునర్
జేరు టెఱింగి, తత్ప్ర తినిషేధము లారయcగా నవాబు స
ర్దారులు మంత్రు లాప్తు లొనరర్ గొలువై యిటు వల్కె వారితోర్॥ 261

ఉ॥ "చిన్నటనాcటి చేతలయి చేటును బాటు నెఱుంగcడంచుc, బై
నున్న షహాజి వాని సరియొత్తకపోcడని, మొన్నc దోరణర్
గొన్నపు డంపు నుత్తరము కొంత విధేయతc జూపెనంచు, మా
కన్నటు త్రిప్పమైతి - మదిగా కుదురయ్యె శివాజి సేతకుర్ ॥ 262

శా॥ అయ్యారే! మొన్న మొన్న బాలకుఁడు గాదా యెంతలో నెంతవాఁ
డయ్యెన్ - గొండల నూఁపి లేపఁగలవాఁ : డానాఁడుమా కొల్వునన్
దియ్యంబాడఁగఁ 'దేట తేనె' యనుకొంటిన్-నేడు లోఁ బుర్వులే
క్రయ్యన్ దోఁగెడు, మూఁగెదుర్ బయిన నీఁగల్‌గూయుచున్‌గుట్టుచున్॥263

ఉ॥ ఇంతటి తెంపు బాలకున కేగతిఁ జేకుఱు - లోన నెవ్వరో
కొంతకుఁగొంత సాయమును గూర్పక తీర్పక? విప్పి చూచుచో
నంతయుఁ దానయై మన షహాజియె యాడఁడొ బొమ్మలాట? లే
నంతట వాని జాగిరుల యంచులనే యితఁ డేల పైకొనున్? ॥ 264

శా॥ లావున్ జూపి జయంబుగొన్న 'రణదుల్లా ఖాను' కర్ణాటల
క్ష్మి వాల్లభ్యము వెంటనుండిన షహాజీ కిచ్చి, యేతెంచె మా
సేవల్సేయఁగ : నాఁటి నుండి యట షాజీ రాజ్యమున్ గొంచు, దు
ర్భావున్ బుత్రకు దోలె మా పయికిఁ బై పైఁదాను గాఁపుండుచున్॥265

ఉ॥ ఆ సరదారు లిట్లు మరియాదల మీఱుచు, నస్మదీయ వి
శ్వాసము వమ్ముసేసి మనపైఁ బగయొత్తుట సైఁపరాదుబీ సం
త్రాసము నొంద దూఁకి శివరాజు నడంచుట మేలొ? షాహజీ
వేసము బైట వేసి నడిపించుట మేలొ? వచింపుఁడీ" యనన్ ॥ 266

శా॥ ఆ మాటల్విని షోలపూర్విభుఁడు ముఖ్యామాత్యుఁ 'డబ్దుల్ రహీం'
సామర్షంబుగ లేచి 'యిట్టి విపరీతాచారముల్ గ్రొత్త లే
యీమన్నీలకు? సైఁపఁ గూడ దిఁక, బ్రత్యేకంకంబుగా నిర్వురన్
స్వామిద్రోహులఁ బట్టఁగావలెనవశ్యం' బంచు వాక్రుచ్చినన్ ॥ 267

మ॥ సరదార్లందఱలోన మేటియు, బలిష్ఠ ప్రౌఢ బాహామదా
కరుఁడున్, తొమ్మునఁజిమ్ముగండఁ 'డఫజుల్ ఖాన్' లేచియిట్లాడె, 'దే
వర వారిట్లభిమాన మీవఱకుఁ జూపన్ వారు చెర్లాడుచుం
డిరి లేదేఁ దలయొగ్గి మీ చరణపీఠిన్-గొల్చి కూర్చుండరే? ॥ 268

ఉ॥ కన్నులుమూసి తంత్రములు గట్టెడువాఁడు షహాజి : యాతఁడే
మన్ననఁ జూపుచున్న, నహమత్పురరాజ్యము చేయి చేతులన్
సున్నముఁ జేసె; నేఁడిచటఁ జొచ్చె; బిజాపురరాజ్య మెట్టు ల
భ్యున్నతి గాంచు–నీపురుఁగు లూడలు వేరులు త్రుంచుచుండినన్?॥ 269

చ॥ ఎఱుఁగనియట్టులుండి, యొలవిచ్చి, బలమ్ములనిచ్చి, పుత్రకున్
బురికొలిపెన్ షహాజి –పయిఁబొంచె నొకించుక దూరముండి, ము
ష్కరుఁడు సుతుండొనర్చు కొఱగామి వచింపఁగరాదు – దుర్గముల్
పొరిగొనె, స్త్రీలఁబట్టె, మతమున్ బొలియించెఁ, గలంచె దేశమున్॥ 270

ఉ॥ ఇంకను గన్నువిచ్చి తమ రీ చలిచీమల ఆచకుండినన్
గొంకు కళంకు రాజ్యమునకున్ మతకర్తలకున్ ఘటిల్లున్ మీ
కింకరు నాజ్ఞ సేయుఁ, డొడిగించెద, దంచెద వాని వీనినిన్,
బింకమడంచి మీ యెదుటఁ బెట్టెదఁ, బట్టెద వానిదేశమున్!" ॥ 271

చ॥ అను నెడఁ, దోరణాధిపతి 'యంతటి గండఁడు దుండగీఁడు లేఁ
డని మును విన్నవించితిఁగదా – యిపుడైనను జిత్తగింపుఁ' డం
చనె; 'మన దుర్గనాథులకు నందు జనాళికి నిల్వ వీలు లే'
దని యనెగొండనాధిపతి; 'యౌను, నిజ' మ్మని పల్కి రందఱున్॥ 272

సీ॥ అంతఁ గల్యాణినాయకుఁడు 'మౌలానాయ
హమ్మదు' వినతుఁడై యనియె నిట్టు;
"లీమాట లిటు నిజంబేయగుఁ – దచ్చమూ
పతులఁ గొందఱు సేయు పనులఁబట్టి;
షాహజీ తనయు దుశ్చరిత మింతలుగాఁగ
భావింప నా యనుభవమువలన;
సతులైన శత్రు సంహతులైనఁ జేజిక్క
మన్నించి విడుచు మహామహుఁ డతండు";

తే॥ అనెడునంతలో నొక దూత యరుగుదెంచి
"కన్నడమునుండి: ముస్తఫాఖానుగారి
మనవి" యన నవా 'బాజాబుఁగొని పఠింపు,
మనుటయు, మురారిజగదేవుఁ డంది చదివె? 273

మ॥ "తమయాజ్ఞ గొని కన్నడంపుజయయాత్రఁ గొంత సాగించియుం
టిమి : లోఁగొంటిమి పోర ధీరపరిపార్శ గొన్ని సామంతరా
జ్యము : లాంధ్రావని పోరు తీరు బలితంబై యుండె : 'జింజీ' జయం
బమితాయాసముఁ గూర్చె, నేఁటికి నసాధ్యం బంచుఁ గాన్పించెడిన్॥274

మ॥ మన షాజీసరదారు వర్తనమునన్ మార్పెం తయున్ దోఁచె : ర
మ్మనినన్ రాఁడు; బలంబులంపఁ : డని సేయన్ దెంపుఁజూపింపఁ డా
తని పేర్వాసికి మాఱులే దిచటఁ: దంత్రాలేవియో సేయుఁ : జే
సిన కార్యమ్ములఁ ద్రోయుఁ:దోడ్పడఁడు 'జింజీ' కోట సాధింపగన్॥275

ఉ॥ # నాలుగుమాసముల్ చనె ఘనమ్ముగఁ గోటను ముట్టడించి, తా
నాలముసేఁత మాని, సెలవంది స్వదేశమునేఁగఁగోరెఁ; "గ
య్యాలిటులుండబోక తగవా – సులతానులఁ గోరు" మంటి: సై
న్యాలకుఁ దిండిలే" దనుచు నప్పుడ యెగె ననాదరింపుచున్ ॥ 276

తే॥ అతనిఁ గూర్చి విచారణ యవధరింపుఁ,
దంపుఁ డొకకొంత సేన సాయముగ మాకుఁ;
దమ యనారోగ్య మిట్టితొందరలఁ గదుప
వలదు; స్వామివంచకుల సైఁపంగవలదు!" ॥ 277

#"When the siege of Jinji was protracted and fighting continued long, the cunning Shahji sent an agent to the Nawab Mustafa Khan to say that grain was very dear in the camp, that the soldiers could not bear the privation any longer, and that he would retire to his own country without waiting for permission." Page 44. J.N. SARKAR

చ॥ అని పఠియించునప్పు డరుణాననుఁడై సులతాను విప్పుక
న్గొనల మిణుంగురుల్ గురియఁ "గూళఁగృతఘ్నుసహింపఁగూడ, దా
తని యపరాధ మిట్లు విదితంబ, విచారణలేల యింక! నే
మనెదరుమీ?" రటన్న, వినయానతుఁడౌచు మురారి యిట్లనెన్ ॥278

మ॥ "నను మన్నించు జహాపనా! యొక కృతఘ్నువ్యక్తి - దా నెంతహె
చ్చినవాఁడైన క్షమింపఁగూడదు; షహాజీ నేరముల్ పెక్కులై
గనుపించున్, దమరన్నయట్టు లతడున్ గావచ్చు విద్రోహి: యె
వ్వని నాడింపవు తాఱుమాఱుగ స్వలాభ భ్రూణ రాజ్యాంగముల్॥279

ఉ॥ మంచియుఁ జెడ్డయున్ దెలియు మాన్యులు శాంతులుగాన, మిమ్ము బ్రా
ర్థించెద; షాహజీ నడకతీ రొకమాదిరి తొల్త నుండి గు
ర్తించితి; మింతలో నిటు మదించి కృతమ్మును విస్మరించి వం
చించునె! సింగమున్ జెనకి చేద్పడునంత వివేక దూరుఁడే! ॥ 280

చ॥ అహమదు రాజ్యమున్ నిలుప నంతలు చేసినవాఁడు, మొగలుల్
బహుతరధాటిఁ బై కొనఁగఁ బట్టి పొకార్చి బిజాపురి యశో
మహిమము నిల్పువాఁడు, రిపుమండల మోర్చుచుఁ గన్నడమ్ము మీ
మహిత విభుత్వముద్రికకు మార్చిన వాఁ-డిటు ధిక్కరించునే!॥ 281

మ॥ శివజీ చిన్నటనాఁడె సుంతదుడుకై చిట్టాడ, మీ నెమ్మదిన్
జివుకన్ జేయఁగఁజాల కంపెఁ బునహాఁ జేరంగ : శిక్షించె భూ
ధవమర్యాదలు ఖాండదేవుగురుచెంతన్ దోరణిఁ బట్టుకొం
ట విగర్హించె షహాజి: యాతఁ డిపుడొడ్డారించి యొద్దాడునే! ॥ 282

చ॥ తనయుని యెత్తి కోలున కతండు నిదానమ యౌనొ? కన్నడ
మ్మునఁగల రాజకార్యముల పోకడ లెవ్వరి వెట్టివౌనొ? యే
యనువునైన నన్నిట యథార్థ మెఱుంగుచు, సామ దాన భే
దనములఁ దీరుసేయఁదగుఁ: దప్పదు దండవిధాన మావలన్॥ 283

తే॥ షాహజీ సాయపడునట్లు సరదుకొనియె -
యతని విడదీసియో శివు నణcపవలయు;
నిరువు రొక్కటైనcగార్యమ్ము బరువుగా దె?
ప్రథమ ముచితంబు రాజ్యాంగ పథమునందు"॥ 284

చ॥ అని వినిపింపగా సుముఖుడై సులతా "నిది యొప్పు, షాహజీ
యన నసదంచు జూదదగ, డాహవ పండితుc - డాత్మగౌరవం
బెనసిన మేట; కార్యగతులెల్ల నెఱుంగుచు యుక్త వర్తన
మ్మునc జనుటొప్పు; దీని కతి ముఖ్యుల యోగ్యులc బంపcగావలెన్॥ 285

శా॥ #'బాజీ ఘోరపడే' ముధోళుపతి, 'జస్వంతుండు' సేనానియున్
షాజీ కాప్తులు చుట్టముల్ : గనుక విశ్వాసంబుc జూపించుచున్
'రాజీ' మాటల వాని యుద్యమము సారంబెల్ల గుర్తించి, యా
యా జాడల్ గమనించి, నాcటి కుచితో పాయంబుc సేయన్ దగున్"॥ 286

చ॥ అని వచియించి వారి మొగమై "చనుcడిప్పుడు మీరు: నే వచిం
చినగతి సంచరించి షహాజీనడకల్ గనిపట్టి, కన్నడం
బున మన 'ముస్త ఫా' చెయిదముల్ గమనింపుcడు : షాహజీప్రవ
ర్తనము దురాకృతంబయిన దర్పమునన్ జెరపట్టుc డాతనిన్ ॥ 287

తే॥ అట్టి తెగువ యవశ్యమౌ నపుడు గూడ
నొడుపుదప్పిన నడcగు తుందుడుకు తగదు,
చేటు నిందయు మిగులు చెర్లాట తగదు,
'నిరపరాధినిc గొని' రన్న నింద దగదు ॥ 288

ఉ॥ # మానసమందు మాహితము మానక, మాకును మీకుc గీర్తి సం
ధానముగాcగc, దోడిసరదారులకున్ గుణపాత్రమట్లుగాc
బూనిక నిర్వహించి జయమ్మున్ గొనిరం: దధికాధికార స్థ
మ్మాన మమూల్య వస్తు బహుమానము నందుcదు, పోయిరం"దనన్॥ 289

"The Raja is a general of high rank and it is not proper to dishonour him. You are all well-wishers of the Raja.

... ... If you can bring the Raja a prisoner your fame will increase and you shall be promoted." Page 174, SABHASAD.

❀ షాజీ నిర్బంధము ❀

ఉ॥ వా రసహాయశూరులు నవాబు మదిం దనుపాడc బల్కి స
త్కారము లంది, సైన్యసముదాయముతోc జని కన్నడంబునం
జేరుచు, దూతనంపి షహాజీ నపడకల్ గమనించి, ముస్తఫా
తీరు నెఱింగి, చేయcగల తీరుబడిన దలపోసి రీగతిం ॥ 290

ఉ॥ "కంటిమి వింటి మిందుcగల కార్యములుం గథ లెల్ల; నేcడు ని
ష్కంటక వృత్తి లోcబడియెc గన్నడదేశము కొంత షాహజీ
దంటతనమ్ముచే: నతని దర్పము ధైర్యము సద్గుణంబు వా
కొంటయగాని – యెవ్వరినిcగోరినc గీడు వచింప రింతయుం॥ 291

తే॥ మన నవాబును వంచించు మనసుగాని,
కొడుకు నుసికొల్పి దండెత్తు గుఱుతుగాని
షాహజీ యెడc గనుపట్ట: వాహనమును
దొలఁగిపోవుట కుచిత హేతువులు గలవు ॥ 292

మ॥ 'అలcతం దూలిన సేన యాని యనిసేయం జాల, దాహార వ
స్తులు లే, విప్పుడ కోటలోcబడ' దటంచుం షాహజీ యుద్ధముం
దొలcగెం; ద్రోహము సేయు తెంపతనియందుం జూడcగాన్పింప దీ
జలుముంజేcతలు ముస్తఫా గదిపెనంచుం దోcచుసాసూయతం॥ 293

చ॥ ఇటులని షాహజీc గొనకయేcగిన 'జాత్యభిమాన' మంచు న
చ్చటి సరదారు లాగడము సల్పకపోరు: నవాబు దీనc ద్రొ
క్కటపడుc: బైని పొంచి కసిగత్తుల నూతెడు ఱాగ ముస్తఫా
కుటిలతc జూపు: నిన్ని యొన గూడినచో మనదారి యేమగుం!॥ 294

చ॥ ఇది యొక యూహ యొండొకటి యేమన, నిప్డు షహాజి చాల బ
ల్లిదుcడయి కొల్వులోన నదలింపుచు నెవ్వని మోయనీcడు : పై
నెదుగుచునుండెc గన్నడము నేల్బడి: యీ గతినిక్కు వీని కే
మొదుగుచు విన్నవోయి పడియుండుటె – దివ్వటి క్రింది దివ్వెలై ॥ 295

మ॥ అదిగా : దభ్యుదయైకసిద్ధి వివృత ద్వారమ్ముగాఁ దానుదా
నెదురై కన్పడ, నూరకుండఁగలఁడే – యెట్టైనఁ గార్యజ్ఞుఁ డా
యదనుర్ లోఁనుఁగాక! లోకమిది న్యాయాన్యాయమల్ గప్పి సం
పదఁ గొండాడు గాని – దానిఁ గొను త్రోవల్ నొక్కినోనాడునే!॥ 296

ఉ॥ కావున షాహజీఁగొనుట కర్జము: దీన నవాబు గూర్చు సం
భావన, కొల్వులో బలిమి, ప్రాభవ వైభవముల్ ఘటిల్లు, మా
పై వికటింపవచ్చుఁ గులబంధులు కొంద అసూయఁజూపి, యే
త్రోవల బోయినన్ దొలఁగ ద్రోయఁగనౌనె స్వజాతి వైరముల్!॥ 297

ఉ॥ ఇప్పటి నిర్ణయంబు సరియే: షహజీఁ జెఱపట్టు కార్యమో
డెప్పరమైన, దాతఁడు కడింది మగం; డెదురొడ్డి పోరుచోఁ
దప్పునొ! తాకునో! యదను తప్పక చెల్మినటించి, నమ్మకం
బొప్పఁగఁ జేరఁబిల్చికొని, యొంటి మెయిన్ జెఱపట్టఁ గాల్లె"॥298

చ॥ అని మది నిర్ణయించి, కుటిలాశయు లా సరదార్లు సైన్యముల్
గొని చని, షాహజీ నెలవుకుం దరిగా విడియించి, పల్మ అా
తనిఁ గనుచున్, దదీయ బలదర్పములన్ సులతానుఁడిచ్చు మ
న్ననఁ గొనియాడుచున్ మివుల నమ్మికఁజూపిరి రాకపోకలన్॥ 299

మ॥ * ఒక నాఁ డొండొక విందు పేరున దురుద్యోగంబు నూహించి, యం
దుకు సన్నాహములెల్ల గుప్తముగఁ దోడ్తోఁ దీర్చి, షాజీ చమూ
పకు లాయాపని వెంటఁ బోయినతరిన్ బాటించి, 'యీ నాఁడు వే
డుక విందున్ గుడువంగ ర'మ్మన, నతండున్ జెల్మిమన్నించుచున్॥ 300

---

* Ghorpade never dreamt of achieving such a feat (to defeat Shahji in the open field and to take him prisoner).

He resorted to stratagem. He invited Shahji to an enter- tainment and had him arrested as an unsuspecting guest."

Page 17 "The Life of Shivaji Maharaja" by

చ॥ అఱమది లేనివాఁడయి షహాజి భటుం డొకరుండు వెంటరా
నరిగె; బ్రియమ్ముఁజూపి కుటిలాత్ముఁడు ఘోరపటుండు షాహజీ
కరమును బట్టి లోపలి యగారమునన్ దరియంగ నేఁగె; మం
దిరమున విందుకుందగిన తీరులు గానమి సంశయించుచున్ ॥ 301

శా॥ షాజీ – "యేమిది? చేర రెవ్వరును; జస్వంతుండు లేఁడే?" యనన్
బాజీ – నవ్వుచు 'నందఱున్ గలరు, సన్నాహంబుమై నుండి, రిం
కేజాగున్ బనిలేదు లెం' డనుటతోనే – భీకరాకారు లా
బాజీభృత్యులు శస్త్ర పాణులయి పై పైముట్టి రుగ్రా కృతిన్ ॥ 302

మ॥ లయకా లాంతకుఁడై షహాజి కరవాలక్రీడ నా హంతకో
చ్చయమున్ దోలుచుఁ దేలుచున్ గినిసి, "నీచా! కప్పవై కూసి పా
మయి మా పైఁ బడగెత్తి యాడెదవె? మాయా వాగురాబంధ దు
ర్జయతా గ్రంథిలుఁ ద్రుంతు నిన్నిపుడ సాక్షా ద్వీరని శ్రేణికిన్"॥ 303

చ॥ అని యదలించి పైఁబడఁగ, నందఱుఁ గ్రందుగ ముట్టి సాహస
మ్మునఁ దెమలించియున్ బొదివి, మూర్ఛితుఁ బాశ నిబద్ధుఁజేసి: రా
తని శిబిరంబు సొచ్చి వితతమ్మగు తద్ధనమున్ షహాజినిన్
గొని, నడిపించె సైన్యముల ఘోరపటుండు నవాబుఁజూడఁగన్ ॥ 304

ఉ॥ ఘోరపడే – నవాబు కడకుం జని సంగతి విన్నవించె; 'ద
ర్బారున షాహజీ నిరపరాధత దేలెడుదాఁక బంధనా
గారముఁ జేర్చి రక్షకులఁ గట్టడసేయు' మనె న్నవాబు; వి
స్తారములై షహాజి చెఱసాలకతల్ విననయ్యె నల్లడన్ ॥ 305

తృతీయాశ్వాసము – సంపూర్ణము

